

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนา รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

The Development of Lifelong Learning Activities Model with Community Participation
on Museum and Local Learning Resources to Promote the Creative Learning

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์

อาจารย์พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข

ภายใต้ชุดโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2557

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ศิริปูน จงวุฒิเวศย์ และ พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข.

รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์.

นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557. 230 หน้า

1. การเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. การมีส่วนร่วมกับชุมชน
3. การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
4. พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

ISBN 978-974-641-515-6

จัดพิมพ์โดย : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีที่พิมพ์ : กรกฎาคม พ.ศ. 2557

จำนวนพิมพ์ : 50 เล่ม

คำนำ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและประเมินความต้องการของชุมชน การออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้ และการประเมินผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนากิจกรรม เพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยดำเนินการในลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ระหว่างคณะผู้วิจัย ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ผู้รู้ในชุมชน ครู นักเรียน ผู้นำชุมชน ประชาชนทุกช่วงวัย โดยมีหลักการสำคัญในการทำงานร่วมกันในเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยได้ร่วมกันศึกษา วางแผน ดำเนินการ ประเมินและตรวจสอบโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป้าหมายของงานอยู่ที่การจัดเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

การพัฒนากิจกรรมร่วมกับคณะผู้วิจัยใน 4 พื้นที่ คือ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤตการ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม

คณะผู้วิจัยหวังว่า การทำกิจกรรมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์เป็นเจตคติทางกุศล เพราะเป็นมุมมองในแง่ดี มีมุมมองแปลกใหม่ หลายมุมมองเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น การได้ทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย นักวิชาการ และคนในชุมชนถือเป็นประสบการณ์ที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่าย เป็นการเรียนรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งที่นำจดจำและประทับใจของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคน

คณะผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์สมประสงค์ น่วมบุญลือ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริอภา รัชตะหิรัญ ที่ปรึกษาโครงการ รวมทั้งผู้อำนวยการร่วมทั้งผู้อำนวยการวิจัยที่ทุ่มเทให้คำปรึกษา ติดตามนิเทศ วิพากษ์งาน และตรวจสอบความถูกต้องของงานทุกขั้นตอน

ขอขอบคุณ คณะผู้วิจัยที่รับผิดชอบการวิจัยในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ทั้ง 4 พื้นที่ คือ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยหม่อมหลวงสันติสุข กฤดากร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี โดยอาจารย์อัญชลี ภูพานิช พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม โดยอาจารย์เดชา บุญชู และอาจารย์ไพรัช แก้วกาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม โดยอาจารย์สุรัตน์ เพชรนิล และอาจารย์ศักดา ทวีชศรี ที่ร่วมวิจัยและพัฒนาตลอดกระบวนการด้วยความตั้งใจ

ขอขอบคุณ คนในชุมชน บุคลากรของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ทุกคนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถดำเนินงานได้สำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

สุดท้าย ขอขอบคุณชุดโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยครั้งนี้

คณะผู้วิจัย

ชื่องานวิจัย การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้
พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์
อาจารย์พรพนภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข

ปีที่เผยแพร่ พ.ศ. 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เป็น
การวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยการศึกษาบริบทชุมชน การมี
ส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอด
ชีวิต การนำกิจกรรมไปใช้และประเมินผลการใช้ การปรับปรุงและสรุปรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้
ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
เชิงสร้างสรรค์ การศึกษาในครั้งนี้ดำเนินการในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจำนวน 4 แห่ง
คือ 1) พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤตากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี
จังหวัดราชบุรี 3) พิพิธภัณฑ์บ้านเขาอีสาร จังหวัดสมุทรสงคราม และ 4) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่ม
ชาติพันธุ์ลาวครึ่ง จังหวัดนครปฐม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)
ระหว่างคณะผู้วิจัยกับคนในชุมชนที่เป็นครู ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ และผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
โดยร่วมกันศึกษาสภาพ วิเคราะห์และหาแนวทางการจัดกิจกรรม วางแผน ร่วมดำเนินการจัด
กิจกรรม ประเมิน สรุปและร่วมเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ประกอบด้วยแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ประเด็นสนทนากลุ่ม แบบประเมินการจัดโครงการ การ
วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน
โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบที่ใช้
กิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งคำนึงถึงการสร้างความสัมพันธ์อัน
ดีระหว่างแหล่งเรียนรู้กับชุมชน โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาที่จัดแสดงในแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ กับองค์
ความรู้และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นชุมชนที่แหล่งเรียนรู้นั้นตั้งอยู่ มีวิธีการเรียนรู้ที่
หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายของช่วง
วัย ความต้องการหรือความสนใจที่แตกต่างกัน มีการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ครอบคลุมทั้งใน

ระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ เพื่อปฏิบัติได้จริง เพื่อการอยู่ร่วมกัน และเพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

1. หลักการข้อตกลงนิยาม 1) การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ ความรู้ ทักษะ และ เจตคติ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยสามารถจะ เรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญ อันก่อให้เกิดกระบวนการ เปลี่ยนแปลงทางความคิด จิตใจ และทักษะทางร่างกาย ให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นในทุกช่วงชีวิต โดยมี เป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อให้รู้ เพื่อทำได้ เพื่อการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น และเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมโดยสมัครใจของกลุ่มหรือบุคคลในกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งของชุมชน ในฐานะผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ วางแผน ร่วมดำเนินการโดยร่วมทำ ร่วมแรง ทรัพยากรสิ่งของ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ 3) การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ และประสบการณ์แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการ จินตนาการ สำรวจ สังเคราะห์ เชื่อมโยง ค้นคว้า เกิดแนวคิดใหม่ ๆ อันนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่ง แปลกใหม่ หรือการนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติโดยใช้วิธีการคิดที่คล่องแคล่ว เป็นความคิดใหม่ ริเริ่ม มีความยืดหยุ่น และให้ผลที่เป็นประโยชน์

2. ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย 1) การวางแผนร่วมกับชุมชน 2) ศึกษาสภาพ พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 3) พัฒนากิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 4) ดำเนิน กิจกรรม ประเมินและสรุปผล และ 5) นำเสนอเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและเผยแพร่

3. ปัจจัยการนำรูปแบบไปใช้ ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) องค์ความรู้ ข้อมูลของสิ่งที่จัดแสดง 2) การบริหารจัดการ และ 3) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การให้ ความสำคัญของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

4. เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ 1) ความเหมาะสมของสถานที่และสภาพแวดล้อม 2) ทัศนคติ ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 4) การประสานงานและระดมทรัพยากร และ 5) อิสระในการสร้างสรรค์กิจกรรม

5. ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ได้แก่ ความแปลกใหม่ของกิจกรรม ความหลากหลาย สะท้อน อัตลักษณ์ของชุมชน เป็นประโยชน์ การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

6. ความยั่งยืน ความสามารถในการขยายผล การยอมรับ การระบุกิจกรรมในแผนการ ทำงานของชุมชน มีการจัดกิจกรรมตามประเพณีอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมกับชุมชน การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ พิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

Research Title	The Development of Lifelong Learning Activities Model with Community Participation on Museum and Local Learning Resources to Promote the Creative Learning
Researchers	Assistant Professor Kiriboon Jongwutiwes, Ph.D. Lecturer Panpat Plungsrichoensuk, M.A.
Year	2014

ABSTRACT

The objective of this research was to develop lifelong learning activities model with community participation through the use of museum and local learning resources to promote the creative learning. Research and development procedures involved studying basic data, community participation, community learning process, designing and developing lifelong learning activities, implementing, evaluating the activities and developing the model. This research was conducted in 4 museums and local learning resources 1) Momchao Sittiporn Kriddakorn Museum Prachuapkhirikhan Province 2) Ratchaburi National Museum Ratchaburi Province 3) Ban Khao Yisan Local Museum Samut Songkram Province and 4) Lao Khrang Ethnic Group Local Museum Nakorn Pathom Province.

The research method was participatory action research. The research team consisted of community researchers, teachers, community leaders, museum curators, local wisdom. The research team took part in identifying the problems and needs, planning, implementing, evaluating and developing the learning activities. The research instruments comprised of surveys of community's basic information, focus group discussion and project evaluation forms. Content analysis was used to analyze data.

The model of community participation in lifelong learning activities on museum and local learning resources to promote the creative learning emphasis on learning activities with the strong relationship between the community and their learning resources. The connection of body of knowledge and culture, local way of life in the learning resource exhibition. Different learning styles were used to various groups' of learners with different ages, needs and interests. The learning approach through the formal, non formal and informal education. Goal of learning will leads to learning to know, learning to do, learning to live together and learning to be.

The research result of lifelong learning activities model with community participation through the use of museum and local learning resources to promote the creative learning consists of the following components:

1. Principles: the definitions 1) lifelong learning is the acquired of knowledge, skill, attitude that take place on an on-going, voluntary basis from daily interactions with others and everything around to enhance the self-motivated pursuit of knowledge for self sustainability. 2) community participation was the voluntary; the individual or group in the community take part in co-thinking, making decision, planning, supporting the activities through action and resources, monitoring, evaluating and shared the benefits. 3) Creative learning is a knowledge and experience management process for learners' ability to generate innovative ideas to make them think differently, think flexibly and think positively and come up with new methods to do something different and unique.

2. Model development steps consist of 1) participate planning with the community 2) explore the community museum and learning resources 3) develop the creative learning activities 4) implement, evaluate and conclude 5) feedback session and dissemination the model.

3. Factors for model application: 1) the body of knowledge in museums and relics 2) management 3) community participation 4) acknowledge of related organizations to use museum and learning resources.

4. Conditions for model application: 1) the applicable of the museum space and environment 2) perspective on lifelong learning 3) learning networking 4) coordinating and pull resources 5) freedom in creating activities.

5. Performance indicators: the new ideas of activities, variety of learning activities, reflect the community identity, usefulness, people in the community took part in every stage, changed the community learning process.

6. Sustainability: the activities were accepted and included in the community work plan annually and organized as a community tradition regularly.

Keywords: Lifelong Learning, Community Participation, Creative Learning, Museum, Local Learning Resources

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	8
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
พิพธิภณัฑ์และพิพธิภณัฑ์ที่องถึน.....	11
แหล่งเรียนรู้.....	21
การเรียนรู้ของชุมชน.....	29
การเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	33
การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์.....	38
การมีส่วร่วมของชุมชน.....	46
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	60
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	61
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
วิธีการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
วิธีดำเนินการวิจัย	64
การเก็บรวบรวมข้อมูล	75
การตรวจสอบข้อมูล	76
การวิเคราะห์ข้อมูล	76

บทที่ 4 ผลการศึกษาสภาพชุมชน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้

พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	77
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี	84
พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม	90
พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม	96
สรุปผลการศึกษาสภาพบริบทชุมชน สภาพพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้	101
สรุปกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	104

บทที่ 5 ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	109
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี	119
พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม	128
พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม	134
สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์	143

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 6	สรุปผลและอภิปรายผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์	
	สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์	149
	อภิปรายผลตามแนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมกับชุมชน และ การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์.....	154
	การวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัยด้านการวิจัยและพัฒนา การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และความสร้างสรรค์.....	164
บทที่ 7	รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์ และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	
	สภาพบริบทชุมชน การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม.....	171
	หลักการ	172
	วัตถุประสงค์.....	173
	ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรม	173
	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำรูปแบบไปใช้	177
	เงื่อนไขของการนำรูปแบบไปใช้.....	177
	ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ	178
	ความยั่งยืน.....	178
	ข้อเสนอแนะ	180
	บรรณานุกรม	183
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	193
	ภาคผนวก ข ประมวลภาพกิจกรรม	205
	ประวัติผู้วิจัย	211

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	รายชื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ศึกษา จำแนกตามลักษณะเนื้อหาในการจัดแสดง	61
3.2	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ศึกษาและรายชื่อนักวิจัยชุมชน.....	65
3.3	กำหนดการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้.....	67
3.4	กำหนดการและจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์.....	69
3.5	กำหนดการลงพื้นที่เพื่อติดตามโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์.....	72
4.1	โครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์.....	105
5.1	สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์.....	144
6.1	สรุปการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น.....	159

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2.1	วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของโคเฮนและอัทซอพ.....	49
3.1	แนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน.....	67
6.1	การวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัย.....	165
7.1	รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้ พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์...	179

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
3.1	ตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	60
3.2	นักวิจัยชุมชน.....	65
3.3	ประชุมนักวิจัยชุมชน วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2555 ณ ห้องกิจกรรมอาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.....	66
3.4	ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2556 ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาทาง การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	66
3.5	กิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2556 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี.....	70
3.6	กิจกรรมสนทนากลุ่ม 22 มีนาคม พ.ศ. 2556 พิพิธภัณฑสถานบ้านเขาอีสาร จังหวัด สมุทรสงคราม.....	70
3.7	กิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2556 พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	71
3.8	กิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2556 พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติ พันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม	71
3.9	อภิปรายแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ วันที่ 10-11 เมษายน พ.ศ. 2556 ณ บ้านราชดำเนินหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	72
3.10	นำเสนอผลการจัดโครงการ/กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ สถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ วันที่ 27-28 กันยายน พ.ศ. 2556 ณ ผัง-หวาน รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดกาญจนบุรี	74
4.1	ลงพื้นที่เยี่ยมสำรวจ พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร.....	78
4.2	พิพิธภัณฑสถาน และอนุสาวรีย์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร.....	79
4.3	จัดแสดงเครื่องมือทางการเกษตรที่ใช้ในฟาร์มบางเบิด	80
4.4	จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้อันเนื่องด้วยชีวิตและงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร.....	80
4.5	กิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ณ พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	82
4.6	ลงพื้นที่เยี่ยมสำรวจ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี	85
4.7	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี	86

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.8	จัดแสดงสิ่งของและเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี	87
4.9	กิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ณ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอเมืองราชบุรี	89
4.10	ลงพื้นที่เยี่ยมสำรวจ พิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม	91
4.11	การจัดแสดงโบราณวัตถุที่ขุดพบบริเวณชุมชนเขายี่สาร และสิ่งของบริจาคจาก ชาวบ้าน	92
4.12	การจัดแสดงวิถีชีวิตและสิ่งของเครื่องใช้สมัยโบราณของชาวเขายี่สาร	93
4.13	กิจกรรมสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ณ โรงเรียนวัดเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม	94
4.14	วัดทุ่งผักกูด	96
4.15	ลงพื้นที่เยี่ยมสำรวจ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัดนครปฐม..	97
4.16	พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง	98
4.17	จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเชื่อของลาวครั้ง	98
4.18	กิจกรรมสนทนากลุ่ม พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัดนครปฐม	100
4.19	ที่ตั้งและสภาพอาคารพิพิธภัณฑสถาน	101
5.1	นักเรียนชมรมศิลปะปะปะกระดาษเป็นตัวมาสคอตฟาร์มบางเปิด (เปเปอร์มาเช่)....	112
5.2	จัดมุมเรียนรู้และวาดภาพการ์ตูนตัวแทนเรื่องราวจากฟาร์มบางเปิด	112
5.3	มุมเรียนรู้ เรื่อง การปลูกข้าวโพด ตะบันน้ำ เงินทองคือมายา ข้าวปลาคือของ จริง และความเจริญเดินตามไถ	112
5.4	มุมหนังสือ และหนังสือสำหรับเด็ก ชูต ฟาร์มบางเปิด	112
5.5	มุมเพลงนิพนธ์	113
5.6	มุมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานีวิทยุสิทธิพรกฤดากร	113
5.7	สัมภาษณ์และถ่ายทำวีดิทัศน์คำบอกเล่าของคนในชุมชนที่เคยทำงานในฟาร์ม บางเปิด	113
5.8	สิ่งของเครื่องใช้สมัยฟาร์มบางเปิดที่ได้รับบริจาค	114
5.9	นักศึกษาคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมบรรเลงเพลงในงานฯ	114
5.10	ชুমจำหน่ายของที่ระลึกจากพิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร	115

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.11	นำชมพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบการเรียนรู้ใหม่.....	115
5.12	กิจกรรมบลิ๊อคกระดาษหรรษา และผลไม้มหาสนุก.....	115
5.13	เด็ก ๆ ถ่ายภาพที่ระลึกกับตัวมาสคอต สัญลักษณ์ฟาร์มบางเปิด	116
5.14	ภาพสเกตแนวทางการพัฒนาอาคารพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และฐานเรียนรู้ต่าง ๆ ในอนาคต.....	116
5.15	โมเดลอาคารพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ในอนาคต.....	117
5.16	Walk Rally ไชยปริศนาในพิพิธภัณฑ์ และบรรยายนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี	122
5.17	เรียนรู้หลักการมัดคุเทศก์ การต้อนรับและศิลปะการพูด.....	122
5.18	เรียนรู้และนำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี	123
5.19	ออกแบบเข็มกลัดมัดคุเทศก์วัยใส.....	123
5.20	เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา	123
5.21	เอกสารประกอบโครงการ มัดคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี	124
5.22	Walk Rally ไชยปริศนาในพิพิธภัณฑ์.....	124
5.23	ออกแบบเข็มกลัด และให้คะแนนเข็มกลัดที่ตนเองประทับใจ.....	124
5.24	ฐานเรียนรู้ เรื่องเล่าจากโครงกระดูก และตามรอยเมืองโบราณบ้านคูบัว.....	125
5.25	ฐานเรียนรู้ อานุกาพย์แห่งพระโพธิสัตว์.....	125
5.26	ฐานเรียนรู้ ตำนานสะพานจุฬาลงกรณ์ และเล่าขานตำนานโถงมังกร.....	126
5.27	สมาชิกทุกเพศทุกวัยร่วมกันออกแบบจัดเตรียมสถานที่.....	129
5.28	กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและสภาพท้องถิ่นของบ้านเขายี่สาร	129
5.29	อาหารและขนมพื้นบ้านของยี่สาร	130
5.30	มุมความรู้เรื่องถ่านหอมดับกลิ่น และสอนตัดพวงมะโหด โดยภูมิปัญญาชุมชน	131
5.31	มุมให้ความรู้เรื่อง การเย็บบวณ โพงพาง และกระป๋องดักปูแสม.....	131
5.32	สาธิตการเย็บจาก สอนถักกระดุมเสื้อจากเชือก ของเล่นจากใบจาก ใบมะพร้าว	131
5.33	การทำผ้ามัดย้อม และหุ่นสายรีไซเคิล	131
5.34	บริการถ่ายภาพ และจำหน่ายของดียี่สาร.....	132
5.35	บัตรประทับตราร่วมกิจกรรม ที่คั่นหนังสือ และถุงผ้าที่ระลึก.....	132

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.36	ประชุมชี้แจงและกำหนดประเด็นในการศึกษาร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและ นักศึกษา.....	135
5.37	นักวิจัยท้องถิ่น	135
5.38	การสนทนากลุ่มย่อย ณ วัดทุ่งผักกูด อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม.....	136
5.39	การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบกิจกรรม และการเตรียมความพร้อมของ กิจกรรม	136
5.40	กิจกรรมนันทนาการ.....	137
5.41	กิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์.....	137
5.42	สาธิตและฝึกปฏิบัติการสีข้าว	138
5.43	สาธิตและฝึกปฏิบัติการดำข้าว	138
5.44	กิจกรรมฮ่อนข้าว ฝัดข้าว.....	139
5.45	กิจกรรมสาธิตและทดลองหุงข้าวเหนียว.....	139
5.46	กิจกรรมต่อภาพเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา	140
5.47	กิจกรรมรับมานข้าว และรับขวัญข้าวขึ้นยุ้ง	140
5.48	กิจกรรมสะท้อนการเรียนรู้.....	140
5.49	นักเรียน นักศึกษา และนักวิจัยท้องถิ่น ถ่ายภาพที่ระลึกร่วมกัน.....	141

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

การสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมฐานความรู้ นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องสร้างลักษณะนิสัยรักการเรียนรู้ ผู้คนในสังคมต้องตระหนักว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นการเรียนรู้ที่มีความสำคัญที่ทุกคนสามารถกระทำได้ในทุกช่วงวัยของชีวิตและเรียนรู้ได้ในทุกสถานที่ ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการเรียนรู้ที่ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ โดยทุกคนมีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา และมีวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตรวมทั้งสาระการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ทุกคนมีอิสระในการเลือกที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ และเลือกวิธีการเรียนการที่เรียนที่ที่เหมาะสมกับความสามารถของตนในการที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งทักษะในการแสวงหาความรู้ หรือมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551: 98) ดังที่เป็นเจตนารมณ์สำคัญของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และมีเจตนารมณ์ในการปฏิรูปการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยในมาตรา 25 ระบุว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งเรียนรู้อื่น อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา, 2551: 1)

พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นชุมชนต่าง ๆ จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวนอกจากปลูกฝังให้ผู้คนในชุมชนได้ซึมซับถึงมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ยังมีส่วนสำคัญในการยึดโยงผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นให้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วโดยยังคงมีราก มีอัตลักษณ์ของตนด้วย เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความกระหายใฝ่รู้ ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนความคิดใหม่ ๆ ในการ

พัฒนาวิทยาการและความรู้ที่หลากหลายสาขา พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นชุมชนต่าง ๆ จึงเป็นชุมพลังที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่สู่สังคมแห่งการเรียนรู้

ประเทศไทยมีพิพิธภัณฑสถานอยู่จำนวนมาก ทั้งส่วนของภาครัฐ เอกชน และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น แต่พิพิธภัณฑสถานเหล่านั้นยังมีได้เป็นแหล่งความรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเพลิดเพลิน อีกทั้งไม่ได้ตอบสนองเป้าหมายให้คนในชาติได้รู้และเข้าใจถึงความเป็นมาของตนเองและเกิดสำนึกในความเป็นไทย ซึ่งแตกต่างจากพิพิธภัณฑสถานที่มีชื่อเสียงของต่างประเทศที่เด็ก ๆ สามารถเข้าไปหาความรู้ได้อย่างเพลิดเพลิน แต่เบื้องหลังความเพลิดเพลินเหล่านั้นมีการสื่อความหมายให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่น่ามาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานของเขาจะเน้นเรื่องการสื่อความหมาย กระตุ้นให้เด็กเกิดการตั้งคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบ การสร้างพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยเป็นการสร้างแบบลัดชั้นตอนต่างประเทศกว่าจะสร้างพิพิธภัณฑสถานขึ้นสักแห่งเขาจะทำงานเป็นขั้นเป็นตอน มีการสังสรรค์รวบรวมความรู้ของท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมากำหนดเป็นนโยบายและเป้าหมายในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานไว้อย่างชัดเจน สร้างความร่วมมือให้เกิดในท้องถิ่นและสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงความรู้ในท้องถิ่นกับพิพิธภัณฑสถานระดับชาติเข้าด้วยกัน เพราะต้องยอมรับว่าพิพิธภัณฑสถานนั้นไม่สามารถเก็บทุกอย่างไว้ได้หมด เมื่อเด็กเข้าไปเรียนรู้ที่พิพิธภัณฑสถานเขาจะสามารถตามไปสืบค้นข้อมูลได้จากสถานที่จริง เด็กจะเกิดกระบวนการเรียนรู้โดยอัตโนมัติ ความสำเร็จของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นขึ้นอยู่กับบทบาทของพิพิธภัณฑสถานนั้น ๆ ว่าสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวของท้องถิ่นให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจมากขึ้นเพียงใด และแน่นอนว่าการที่จะทำเช่นนั้นได้ต้องเป็นการดำเนินงานโดยคนในชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นหลัก คนภายนอกไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการหรือนักท่องเที่ยวเป็นเพียงส่วนเสริม หรือสนับสนุนในด้านนักวิชาการ หรือด้านทุนในการดำเนินงานให้ต่อเนื่องเท่านั้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549)

ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนของโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้น เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญต่อการสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชนได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกันแก่คนในชุมชน รวมทั้งเป็นที่ยอมรับร่วมกันในปัจจุบันว่า การมีส่วนร่วมคือหัวใจสำคัญของการพัฒนา เพราะการพัฒนาใด ๆ ก็ตามถ้าขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว กิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ จะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและจะประสบความล้มเหลวในที่สุด ประกอบกับการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานพัฒนาถูกพิจารณาว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้มีส่วนร่วมไปกับการปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการค้นหาความต้องการ

มีความมั่นใจในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจกำหนดทางเลือกในการพัฒนา ตลอดจนมีความสามารถและมีอิสระในการตัดสินใจกำหนดแนวทางการพัฒนา และระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งด้านความรู้ ความสามารถที่แต่ละคนมีอยู่มาใช้ในการดำเนินการตามที่คิดและตัดสินใจร่วมกัน (เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และพรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข, 2553: 30) ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการต่าง ๆ ของชุมชนจึงเป็นทั้งวิธีการและจุดหมายของการพัฒนา เพราะจุดหมายของการพัฒนา คือ ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนในการปกครองและพัฒนาตนเอง เพื่อบรรลุจุดหมายนั้น วิธีการพัฒนาจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดการ เรียนรู้ การเรียนรู้จะทำให้เกิดการพัฒนา (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2550: 25)

รุ่ง แก้วแดง (2545: ออนไลน์) กล่าวว่า การเรียนรู้ทำได้หลายวิธี มีได้หลายรูปแบบ การเรียนรู้คือการสร้างสรรค์ที่จรรโลงความก้าวหน้า คือ ครีเอทีฟ เพื่อความก้าวหน้า และการเรียนรู้คือการสร้างองค์ความรู้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ใหม่ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นั้นต้องการการเรียนรู้ที่เน้นและให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์มาก หมายความว่า การเรียนรู้เราสามารถสร้างองค์ความรู้ได้จากทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าเรามองว่าการศึกษาคือการสร้างสรรค์และการสร้างสรรค์เป็นสิ่งยิ่งใหญ่ ซึ่งในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บอกจุดประสงค์ของการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจนว่า กระบวนการเรียนรู้เน้นการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และการบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา จนถึงภูมิปัญญา และวิทยาศาสตร์ จะเห็นได้ว่าการศึกษาในเชิงสร้างสรรค์จะนำไปใช้ในสาขาต่าง ๆ ได้ทั้งสาขาวิทยาศาสตร์ สาขาศิลปะ ดนตรี หรือการเขียน การศึกษาระบบใหม่เป็นระบบที่เหมาะสมและยืดหยุ่น กับการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ค่อนข้างมาก เพราะการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในห้องเท่านั้น นอกจากนี้ มาตรา 12 ยังเปิดโอกาสให้คนที่เข้ามาจัดการศึกษานั้นมีมากมายหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น บุคคล ครอบครัว หรือสถาบันศาสนา และสิ่งสำคัญคือ การศึกษาใหม่ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นั้นมีถึง 3 ระบบคือ การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) และ การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) และกฎหมายได้กำหนดให้ระบบการศึกษาทั้ง 3 ระบบสามารถเทียบโอนการศึกษากันได้ นี่คือการยืดหยุ่น เป็นการลดความแข็งของระบบการศึกษา เพื่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ความคิดริเริ่ม” และ “สร้างสรรค์”

มหาวิทยาลัยศิลปากรได้กำหนดนโยบายในการเป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัยและส่งเสริมความคิดเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศิลปากรมีศักยภาพในการเป็นผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยที่มีรากฐานทางด้านศิลปะ การออกแบบ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และมีการพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยที่ประกอบด้วยคณะวิชาในทุกแขนงของวิชาการ

ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของประเทศ นอกจากนี้ สภามหาวิทยาลัย ศิลปากรเห็นชอบในแผนยุทธศาสตร์ในการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการสร้างสรรค์ (Creative University) (อุทัย ดุลยเกษม, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ประกอบกับความสำคัญและคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และจาก ข้อเสนอแนะในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ (ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ, 2554) สำหรับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่า

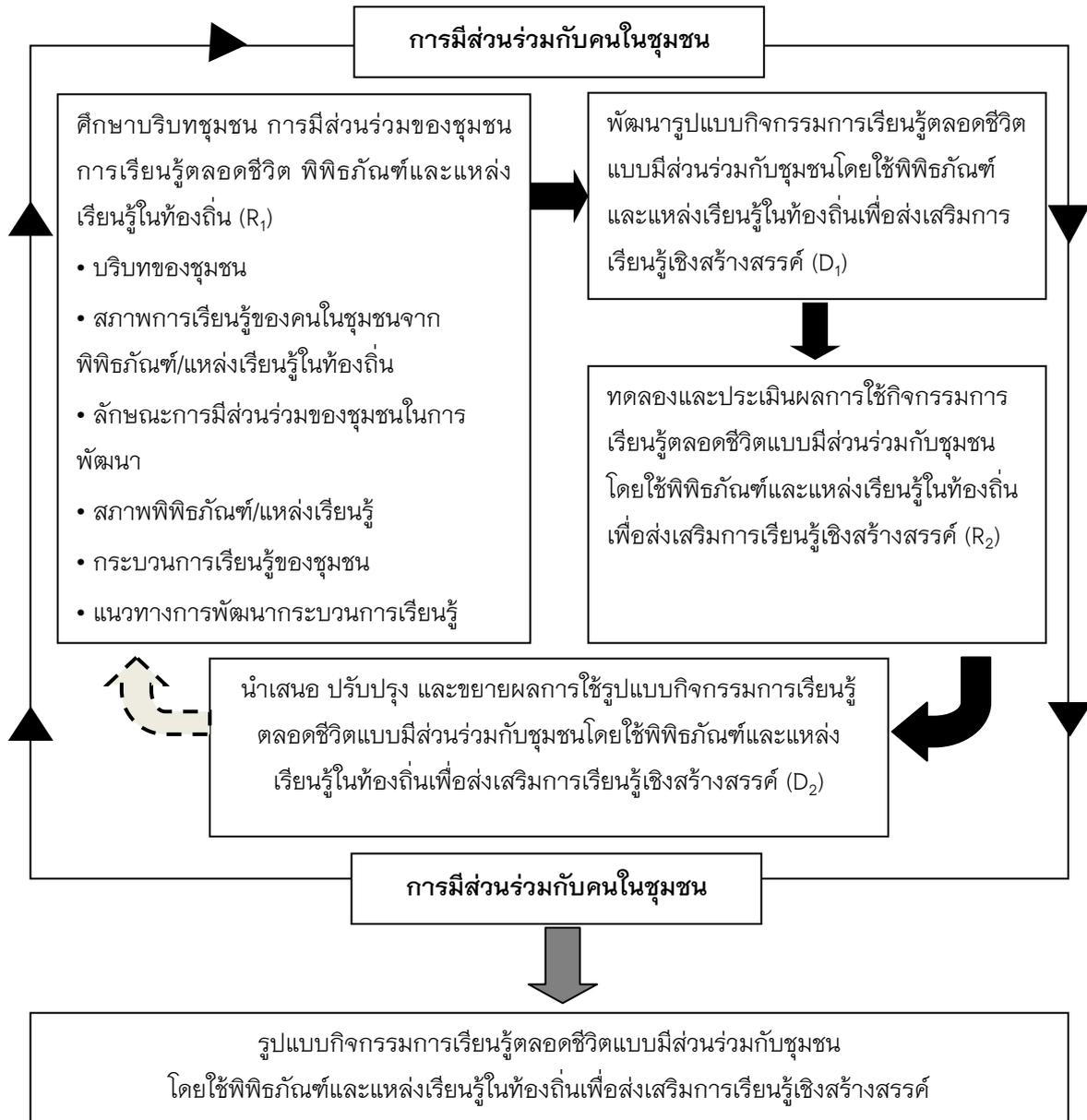
1) พิพิธภัณฑ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมการวิจัยทางด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมร่วมกับคนในชุมชน เยาวชน เพื่อเสริมสร้างความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ชุมชนของตนเอง และตระหนักถึงคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ และควรปรับปรุงรูปแบบการจัดแสดงและกิจกรรม โดยเน้นกิจกรรมใน ลักษณะสร้างสรรค์

2) สถาบันชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ พิพิธภัณฑ์ และมีส่วนร่วมร่วมกับพิพิธภัณฑ์ในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ และควรส่งเสริมให้ชุมชน ทั้งชุมชนเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีชีวิต มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากกิจกรรมวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน

3) สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการขยายผลการวิจัยโดยการจัด เวทีเสวนาวิชาการร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อขับเคลื่อนแนวคิดการพัฒนา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่บทบาทการส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ ควรนำรูปแบบของ การจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไปขยายผลในการจัดการเรียนการสอนและ การวิจัย และควรตระหนักถึงบทบาทในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยการส่งเสริม ร่วมมือ และ ใช้ประโยชน์ รวมทั้งเน้นการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เชิงสร้างสรรค์ โดยกระบวนการวิจัยที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยและพัฒนาในครั้งนี้ ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษา การพัฒนา การทดลอง การประเมินผล การนำเสนอ การปรับปรุง และการขยายผล จะทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้พิพิธภัณฑ์และ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง และชุมชนจะเกิดความ ตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

2. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
3. เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
4. เพื่อนำเสนอ ปรับปรุง และขยายผลรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อหารูปแบบในการบูรณาการศาสตร์ทางด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการจัดการพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จำนวน 4 แห่งในพื้นที่ 8 จังหวัดภูมิภาคตะวันตก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1) ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก นักวิจัยท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้แทนจากคนใน 4 ชุมชน ทั้งนี้ นักวิจัยท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นนั้น ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน บุคลากรทางการศึกษา และกลุ่มที่สองคือ ประชากรที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้แทนจาก 4 ชุมชน เพื่อเป็นนักวิจัยท้องถิ่น และกลุ่มตัวอย่างของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ 4 แห่ง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non Probabilistic Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกพื้นที่ที่กระจายอยู่ในจังหวัดในภูมิภาคตะวันตก และมีลักษณะเนื้อหาในการจัดแสดงที่แตกต่างกัน คือ พื้นที่ที่เน้นการสืบทอดความรู้จากวิถีชีวิตท้องถิ่นและภูมิปัญญา พื้นที่ที่แสดงแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี ชุมชนที่โดดเด่นด้านกลุ่มชาติพันธุ์ และพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเฉพาะเรื่อง

เนื้อหา

- 1) บริบทชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจากพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
- 2) สภาพทั่วไปและการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
- 3) กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
- 4) รูปแบบและแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ตัวแปรที่ศึกษา

- ตัวแปรต้น รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
- ตัวแปรตาม ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในจังหวัดภูมิภาคตะวันตก จำนวน 4 แห่ง ได้แก่

- 1) พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- 2) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี
- 3) พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม และ
- 4) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พิพิธภัณฑ์ หมายถึง แหล่งรวบรวม สงวนรักษา และจัดแสดงสิ่งซึ่งเป็นหลักฐานที่มีความสำคัญแก่มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งที่มีชีวิต โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการค้นคว้า การศึกษา และความเพลิดเพลิน

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนรู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยสามารถจะเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆอย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญ อันก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดจิตใจ และทักษะทางร่างกาย ให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นในทุกช่วงชีวิต

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมโดยสมัครใจของกลุ่มบุคคลในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของชุมชน ในฐานะผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ของกิจกรรมนั้น ๆ ตามความต้องการของกลุ่ม ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม

การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ และประสบการณ์แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการจินตนาการ สำรวจ สังเคราะห์ เชื่อมโยง ค้นหา เกิดแนวคิดใหม่ ๆ อันนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งแปลกใหม่ หรือการนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ

ประสิทธิผลกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ หมายถึง ผลที่ได้จากการประเมินการจัดการกิจกรรม 4 ด้าน ดังนี้

1. **ด้านกระบวนการ** หมายถึง ผลของกิจกรรมในด้านการทำงาน โดยดูการมีส่วนร่วมในการระดมความคิด ตัดสินใจ การวางแผน เตรียมงาน การร่วมลงมือทำ ร่วมออกแบบประเมิน และรับผลประโยชน์ โดยลักษณะการจัดประชุม สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)

2. **ด้านผลผลิต** หมายถึง ผลของกิจกรรมในด้าน ผลงานที่ปรากฏทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น สื่อ สิ่งของ แนวทางการจัดกิจกรรม และนามธรรม เช่น ความสุข ความสนุก ความภูมิใจ ที่เกิดจากการวางแผนกิจกรรม

3. **ด้านผลกระทบ** หมายถึง ผลที่เกิดเนื่องมาจากการทำกิจกรรมและนอกเหนือจากวัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมที่ตั้งไว้

4. **ด้านความยั่งยืน** หมายถึง ผลของกิจกรรมในด้านร่องรอย ความเป็นไปได้ของการมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในอนาคตต่อไป ไม่สูญหาย เช่น การกำหนดไว้ในแผนของชุมชน หรือกำหนดให้เป็นวันสำคัญที่จะต้องมีการทำกิจกรรมทุกปี หรือได้ระบุไว้ในหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

6. ประโยชน์ที่ได้รับ

1. คนในชุมชนได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนและการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2. นักวิจัยท้องถิ่นได้เรียนรู้ในการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

3. ชุมชนมีพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

4. ชุมชนมีพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น

5. คณะผู้วิจัย ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งนักวิจัยท้องถิ่น ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

6. บุคลากรทางการศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่อไปนี้

1. พิพิธภัณฑ์และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
2. แหล่งเรียนรู้
3. การเรียนรู้ของชุมชน
4. การเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
6. การมีส่วนร่วมของชุมชน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. พิพิธภัณฑ์และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

1.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์ และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 789) ให้ความหมายว่า พิพิธภัณฑ์, พิพิธภัณฑ์สถาน หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ หรือ ICOM (International Council of Museums) (อ้างถึงใน ปรีติตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล และคณะ, 2547) ให้ความหมายว่า พิพิธภัณฑ์ คือ สถาบันบริการสังคมที่ไม่มุ่งสร้างกำไร ทำหน้าที่ในการรวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย ให้ความรู้ และจัดแสดงสิ่งที่เป็นหลักฐานสำคัญของมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อมเพื่อประโยชน์ทางด้านการค้นคว้า การศึกษา และความเพลิดเพลิน ซึ่งสิ่งสำคัญนั้นประกอบด้วยโบราณวัตถุ โบราณสถาน สิ่งมีชีวิต พืช และสัตว์ วัตถุตามธรรมชาติ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จึงมีความหมายรวมถึง สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์ สถานอภิมหาสัตว์น้ำ วนอุทยาน ศูนย์วิทยาศาสตร์ และศูนย์แสดงทางดาราศาสตร์ ฯลฯ

สมลักษณ์ เจริญพจน์ (2547: 5) ให้ความหมายว่า พิพิธภัณฑ์ มีรากศัพท์มาจากคำว่า “พิพิธ” แปลว่าต่าง ๆ กัน ผสมกับคำว่า “ภัณฑ์” ซึ่งแปลว่าสิ่งของ เมื่อนำมารวมกันจึงมีความหมายว่า สิ่งของต่างๆ ที่รวบรวมไว้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เมื่อเติมคำว่า “สถาน” เข้าไป

เป็น “พิพิธภัณฑ์สถาน” แปลว่า สถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ ทั้งคำว่า “พิพิธภัณฑ์” และ “พิพิธภัณฑ์สถาน” ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า “MUSEUM”

ศรีศักร วัลลิโภดม (2540: 6) กล่าวถึง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่าหมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นจัดตั้งขึ้น ใช้ของในท้องถิ่น และกำลังทรัพย์ของท้องถิ่น เป็นคลังสะสมภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา โดยมีเป้าหมายให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตัวเองเป็นสำคัญ

ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (2548: 23-24) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีชื่อเรียกขานแตกต่างกันหลายชื่อ เช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน พิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือพิพิธภัณฑ์มานุษยวิทยา เป็นต้น การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขสำคัญหลายประการ เช่น เงื่อนไขนโยบายของรัฐ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของรากเหง้าและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดความภูมิใจในอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อส่งเสริมนโยบายการสร้างงานและอาชีพให้กับชุมชนผ่านการท่องเที่ยว หรือเงื่อนไขความต้องการของคนในท้องถิ่นที่ต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนที่กำลังจะสูญหายไป เช่น วิถีชีวิต ประเพณีสำคัญ ขนบธรรมเนียมและความเชื่อ เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนในชุมชน ไม่ใช่องค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้า แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและตัดสินใจเรื่องระบบบริหารงาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และใช้สื่อสารให้คนภายนอกเห็นถึงอัตลักษณ์ของตนเอง เรื่องราวที่จัดแสดงจึงเป็นเรื่องราวของคนในชุมชนที่มีการแสดงออกถึงการปลูกฝังจิตสำนึกรักและความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง (2549: 48-55) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์สถานท้องถิ่นเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ไทย โดยก่อตั้งขึ้นในหลายลักษณะ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานวัด ที่เกิดขึ้นจากพระภิกษุผู้สนเก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ที่ตกทอดมาในวัด แล้วจัดตั้งขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน มีการสะสมเพิ่มเติมโดยการแสวงหาหรือรับบริจาคจากญาติโยมที่ศรัทธา การสนับสนุนส่วนมากมาในรูปของการบริจาคเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกให้พิพิธภัณฑ์สถานจากผู้มีจิตศรัทธา พิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน เกิดจากนักสะสมที่เก็บรวบรวมสิ่งของที่ตนเองสนใจเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของตัวเอง แล้วขยายเป็นพิพิธภัณฑ์สถานตามกำลังกายและกำลังทรัพย์ของตนเอง นอกจากนี้แล้ว

พิพิธภัณฑ์สถานท้องถิ่นยังเกิดจากกลุ่มชาวบ้านที่รวบรวมข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้านที่กำลังจะสูญหายไปมาจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้เข้าใจและภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง และเผยแพร่วัฒนธรรมของตนให้คนต่างถิ่นได้เรียนรู้ โดยสิ่งของในพิพิธภัณฑ์สถานพื้นบ้านอาจเป็นของเฉพาะประเภทหรือหลากหลายประเภทที่สะท้อนคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มิพิพิธภัณฑ์สถานท้องถิ่นหลายแห่งได้เก็บรักษาของที่มีคุณค่ามากทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ไว้ด้วยเช่นกัน

ปณิตา สระวาสิ (2549 อ้างถึงใน ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ, 2554: 11) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมิใช่เรื่องของอาคารสถานที่และบรรดาโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว หากต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่หรือท้องถิ่นเดียวกัน ทั้งนี้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคมและชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นจะเป็นตัวตั้งหรือเป็นสิ่งที่กำหนดว่า จะนำโบราณวัตถุชนิดใดมาแสดงทิศทางและหัวข้อในการแสดง และเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะที่มักเรียกว่า “เอกลักษณ์ท้องถิ่น” ซึ่งสิ่งนี้จะนำไปสู่การแลเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม

ประสิทธิ์ รัตนมณี (2550: 50) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นสิ่งสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ศิลปวัตถุที่นำมาแสดงเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น โดยผู้คนในชุมชนเป็นเจ้าของของพิพิธภัณฑ์ ร่วมกันดูแลรักษา พร้อมกับการเป็นภาคีเทศก้นำชมสำหรับคนต่างถิ่นที่มีโอกาสเข้ามาเยี่ยมชม และสิ่งที่น่าสนใจมาแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ที่มีความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

ศุภย์มานุชยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) (2540: 123) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือ พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นและดำเนินการโดยสถาบันหรือองค์กรท้องถิ่น สาระในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์สถานในเรื่องของมุมมองทางประวัติศาสตร์ โดยพิพิธภัณฑ์สถานจะมองประวัติศาสตร์จากส่วนกลาง แต่หากเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแล้วจะเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มาจากมุมมองของท้องถิ่นจริงๆ โดยให้ได้จำกัดความตามลักษณะพิเศษที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) ท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่ม จัดทำและดำเนินการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการหรือเกิดจากการริเริ่มของชาวบ้าน บางแห่งอาจมีหน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือบ้าง แต่ชาวบ้านจะมีหน้าที่ในการจัดการ ดูแลรักษา และดำเนินการเอง

2) เนื้อหาที่น่าสนใจเป็นเรื่องราวของชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การทำมาหากิน ศาสนาและความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็น

สำคัญ อาจมีการกล่าวถึง สังคมอื่นที่เฉพาะส่วนที่ท้องถิ่น มีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมกับสังคมภายนอกเท่านั้น

3) มีความหลากหลาย พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแต่ละที่จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่าง หลากหลายทาง วัฒนธรรม ช่วยลดทอนการหลงตัวเองและการดูถูกเหยียดหยาม อันนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ของสังคม

4) เน้นความเรียบง่ายที่มีความหมายต่อชุมชน สิ่งของที่จัดแสดงมีอยู่ในชุมชน ท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่า อาจเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้ หรือ ศิลปหัตถกรรม ประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

1.2 ความสำคัญของพิพิธภัณฑสถาน และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

พิพิธภัณฑสถานมีความน่าสนใจในฐานะที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบและตลอดชีวิตที่สำคัญให้กับนักเรียนและชุมชน รวมทั้งผู้สนใจที่เป็นนักท่องเที่ยวทั่วไปได้เข้าชมเพื่อเป็นการพักผ่อน หย่อนใจอย่างประเทืองปัญญา และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือการเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อย่าง เป็นระบบและลึกซึ้ง นอกจากนี้ หน้าที่และบทบาทหลักของพิพิธภัณฑสถานคือ พิพิธภัณฑสถานสามารถ เสริมสร้างความรู้สึที่ดีและมีคุณค่าในการเชื่อมต่อระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึง แนวโน้มพฤติกรรมต่าง ๆ ในอนาคตได้อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑสถานที่มีคุณค่าในการ เชื่อมต่อและสืบทอดทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ฯลฯ ได้อีกทางหนึ่ง (สาวิตรี สุวรรณสถิตย์, 2550: 28-29)

ศรีศักร วัลลิโภดม (2548: บทบรรณาธิการ) กล่าวถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ในทำนองที่ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2548 มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกันมากทั้งของรัฐ องค์กรท้องถิ่น และเอกชน โดยหวังให้เป็นที่ยอมรับบรรดาสิ่งของที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ข้อมูล ความรู้ และภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อให้คนภายในได้เรียนรู้และถ่ายทอดแก่คนในรุ่นหลัง ๆ ควบคู่ไปกับให้คน ภายนอกได้เรียนรู้ว่าแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์สังคมที่แตกต่างกันไป อันจะมีผลให้เกิดความเข้าใจในการที่จะมีชีวิตร่วมกันในชาติ บ้านเมือง และในโลกได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้ความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างพิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้น ใหม่และเป็นแนวใหม่กับพิพิธภัณฑสถานทั้งของรัฐและเอกชนที่มีมาแต่ก่อน คือการเน้นให้ผู้มาดูพิพิธภัณฑสถาน ได้รับสิ่งที่เป็นความหมายและความรู้จากสิ่งของที่จัดแสดงขึ้นในพิพิธภัณฑสถานนั้น ๆ ทั้งนี้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นไม่ควรเป็นสถานที่ให้ความรู้ ความหมายในลักษณะที่แห้งแล้ง ด้วยการเสนอให้เห็นความรู้ และความเป็นจริงแบบวิชาการมากเกินไป ควรมีการผูกเรื่องในตำนาน ความเชื่อ หรือเหตุการณ์ใน ท้องถิ่นให้มีลักษณะเพลิดเพลิน จนเกิดจินตนาการได้ เพราะจะทำให้พิพิธภัณฑสถานกลายเป็นสถานที่ซึ่ง

ผู้คนสามารถมาหาความรู้ได้อย่าง เพลิดเพลิน แตกต่างจากการไปหาความรู้ที่โรงเรียนและตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ดังนั้นการทำให้ผู้มาชมพิพิธภัณฑ์เกิดจินตนาการจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่จินตนาการจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีความเพลิดเพลินก่อน เพราะฉะนั้นการแสดงบางอย่างในพิพิธภัณฑ์ไม่จำเป็นต้องเป็นการแสดงความเป็นจริงเสมอไป ถ้าพิพิธภัณฑ์ใดเน้นในเรื่องการเสนอความรู้ความเป็นจริงแต่อย่างเดียว ก็จะได้รับ ความสนใจเฉพาะแต่จากผู้ที่กระหายความรู้เพียงกลุ่มเดียว จะไม่เป็นที่สนใจของคนกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะพวกเด็ก ๆ เพราะคนเหล่านี้จะแลเห็นความจริงและความรู้ที่นำมาแสดงในลักษณะแห้งแล้งและเป็นเสี่ยง ๆ แต่ถ้าหากภาพแสดงในลักษณะที่เป็นตำนานจนเกิดความเพลิดเพลินแล้ว ก็จะเป็นสิ่งที่จุดประกายความสนใจในเรื่องความจริงและความรู้ได้ ความเพลิดเพลินก่อให้เกิดจินตนาการในเรื่องอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น และเป็นกลไกที่สำคัญในการเชื่อมโยงบรรดาความรู้และความจริงที่เป็นเสี่ยง ๆ นั้น ให้เป็นองค์รวมแห่งความรู้และความจริงได้

1.3 บทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์

ธวัชชัย ผลเพิ่ม (2523: 110-111) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์จากรากศัพท์คำว่า Museum หมายถึง Temple of the Muses เป็นสถานที่รวมของสรรพวิทยาการต่าง ๆ ที่ศึกษากันในสมัยกรีก โดยพิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับอุดมศึกษา เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์กลางของการเก็บรวบรวมวัตถุและสิ่งของตัวอย่าง เป็นศูนย์กลางของการวิจัยค้นคว้า และเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนให้แก่ชุมชน ในยุคต่อมาเมื่อมีแหล่งวิทยาการมากขึ้น สภาพและสถานะของพิพิธภัณฑ์ได้กลายเป็นสถาบันวิชาการเพื่อการศึกษาระดับสูง เป็นสถานที่สำหรับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ครั้นถึงปัจจุบันที่การศึกษาขยายตัวมากขึ้น ประกอบกับอัตราการเพิ่มของประชากรที่มากขึ้นทำให้การจัดบริการการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถกระทำได้อย่างทั่วถึง ต้องมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน พิพิธภัณฑ์จึงเปลี่ยนบทบาทให้สนองการบริการการศึกษาแก่สังคมและประชาชนทั่วไปในรูปของการศึกษานอกโรงเรียน โดยไม่มีการจำกัดเวลาศึกษา ไม่จำกัดพื้นความรู้ ไม่จำกัดเพศและวัย กล่าวคือเป็นสถาบันการศึกษาเปิดสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย เพื่อการแสวงหาความรู้ได้ตามความสนใจตามเอกัตภาพของแต่ละบุคคล สิ่งที่พิพิธภัณฑ์นำมาเป็นตัวอย่างก่อให้เกิดการเรียนรู้ ได้แก่ สื่อการศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุสิ่งของตัวอย่าง หุ่นจำลอง วัสดุอุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ของผู้ศึกษาด้วยตัวเอง

ยูเนสโกได้ตีพิมพ์บทความ The Museum and its functions ของ Dr. Douglas Allan ในหนังสือ The Organization of Museum; Practical Advice ในปี พ.ศ. 2503 จำแนกหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ไว้ 8 ประการ (นิคม มูลิกะคามะ และคณะ, 2521: 4) ดังนี้

1) การรวบรวมวัตถุ (Collection) พิพิธภัณฑ์มีพัฒนาการมาจากการเก็บรวบรวมวัตถุ ซึ่งมีที่มาของวัตถุจากหลายทาง ได้แก่ การรับบริจาค บางแห่งจะเลือกสิ่งของที่รับบริจาคตาม

ประเภทของพิพิธภัณฑ์ของตน ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ประเภททั่วไป (General Museum) มักจะรับบริจาคสิ่งของทุกประเภท ผลจากการขาดคั้งทางโบราณคดี การปฏิบัติงานสนามของนักมานุษยวิทยา หรือผลงานประดิษฐ์ของนักวิทยาศาสตร์ การรวบรวมวัตถุโดยการจัดซื้อพิพิธภัณฑ์ใหญ่ ๆ มักจะตั้งงบประมาณไว้ค่อนข้างสูงสำหรับจัดซื้อสิ่งของที่มีคุณค่าสำคัญ

2) ตรวจสอบ จำแนกแยกประเภทและศึกษาวิจัย (Identifying, Classifying, Research) เมื่อพิพิธภัณฑ์ได้รับวัตถุไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด จะต้องมีการตรวจสอบ แยกประเภท กำหนดอายุ แบบสมัย ที่มา ฯลฯ หน้าที่นี้นอกจากจะตรวจสอบสิ่งของที่จะนำเข้ามาแล้ว ยังจะต้องทำหน้าที่บริการแก่ประชาชนที่นำวัตถุมาขอรับการตรวจสอบ การให้บริการตรวจสอบนี้สำคัญมากมีผลให้พิพิธภัณฑ์กลายเป็นสถาบันทางวิชาการ

3) การทำบันทึกหลักฐาน (Recording) การจัดทำทะเบียนวัตถุทุกชิ้นที่เก็บรวบรวมในพิพิธภัณฑ์เป็นงานสำคัญยิ่ง เนื่องจากจะต้องใช้เป็นหลักฐานไม่ให้เกิดการสูญหายหรือทุจริตของเจ้าหน้าที่แล้วยังเป็นทะเบียนประวัติเพื่อความสะดวกในการค้นคว้ารายละเอียดและการอ้างอิง

4) ซ่อมสงวนรักษาวัตถุ (Conservation and Preservation) วัตถุทุกชิ้นที่จะนำเข้ามาเก็บรักษาในคลังหรือจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์จะต้องมีการตรวจสอบสภาพ การทำความสะอาด ปฏิบัติการป้องกันการเสื่อมสภาพโดยนักวิทยาศาสตร์เฉพาะทาง

5) รักษาความปลอดภัย (Museum security) พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่ปกป้องสงวนรักษาวัตถุให้ปลอดภัย ทั้งจากการเสื่อมชำรุดตามกาลเวลา สภาพแวดล้อม โจรภัย อัคคีภัยและภัยอื่น ๆ

6) การจัดแสดง (Exhibition) ประชาชนไปพิพิธภัณฑ์ก็เพื่อชมการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์แห่งใดจัดแสดงได้ดีตรงกับความสนใจของประชาชน สามารถให้ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินก็จะสามารถดึงดูดให้มีผู้เข้าชมเป็นจำนวนมาก

สมลักษณ์ เจริญพจน์ (2547: 15-16) กล่าวถึง การพัฒนาบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งควรตระหนักถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนในท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติเป็นสำคัญ โดยอาจแบ่งบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้ 3 บทบาท ดังนี้

1) บทบาททางสังคมและวัฒนธรรม เช่น มีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นองค์กรที่สงวนรักษาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีบทบาทในการเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีบทบาทในการให้บริการการศึกษาให้แก่คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น

2) บทบาททางเศรษฐกิจ พิพิธภัณฑ์สามารถมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของชาติได้ทั้งในส่วนกลางและในท้องถิ่นต่าง ๆ แม้ว่าบทบาทด้านเศรษฐกิจจะไม่เด่นชัดเท่าบทบาททางสังคม แต่ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นต่าง ๆ นั้น

พิพิธภัณฑ์น่าจะเป็นองค์กรกลางที่สามารถอธิบายถึงความคงอยู่ และความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี บทบาทที่พิพิธภัณฑ์น่าจะปรับให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น

3) บทบาททางการเมือง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการ สร้างความรู้สึกท้องถิ่นนิยมให้แก่คนในท้องถิ่นโดยปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นนิยมให้แก่คนในท้องถิ่นโดย ปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาพัฒนาการของสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของ ท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษาถึงรากเหง้าและเห็นคุณค่าของท้องถิ่นของตน ความรู้สึกเช่นนี้จะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึก รักถิ่นและสามารถจรรโลงวัฒนธรรมอันดีให้ สืบเนื่องต่อไป และยึดคนให้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่ชาติ รวมทั้งเป็น ตัวประสาน และเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ให้คนต่างถิ่นเข้าใจถึงความเป็นท้องถิ่นของชุมชน ได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจการพิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงถึงหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ (Museum Function) ที่ต้องเป็นสถาบันของประชาชน เป็นศูนย์ชุมชนและบริการชุมชน ซึ่งประกอบด้วยประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา เป็นสถานที่ซึ่งสามารถให้ความรู้และความสนุกเพลิดเพลินบันเทิงใจ และยิ่งกว่านั้นยังจะต้องนำพิพิธภัณฑ์ไปสู่ชุมชนทุกแห่งหนที่อยู่ห่างไกลอย่างทั่วถึง และมีการพัฒนา บริการหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม (จิรา จงกล, 2532: 32) ไม่ว่าผู้เข้าชมจะเป็นนักเรียน นักศึกษา เด็ก ผู้ใหญ่ นักท่องเที่ยว หรือนักวิชาการ หากพิพิธภัณฑ์ดำเนินการไปใน แนวทางที่สังคมไม่ให้ความสนใจ ผลการดำเนินงานก็มักจะชบเซาและมีผู้เข้าชมในจำนวนที่ไม่มากนัก Dr.Douglas A Allen ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติสก็อตแลนด์ และ Mrs.Cart ภัณฑารักษ์แผนการ ศึกษาของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติลูฟวร์ ประเทศฝรั่งเศส มีความเห็นสอดคล้องกับคำกล่าวข้างต้นว่า “ประชาชนเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่พิพิธภัณฑ์จะต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก เพราะหากพิพิธภัณฑ์ ไม่แยแสต่อปฏิกิริยาของประชาชนแล้ว ฐานะทางดำนงบประมาณซึ่งรัฐบาลของประชาชนจะจัดให้ก็ตี ความเจริญรุ่งเรืองเกี่ยวกับการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ก็ตี ย่อมประสบแต่อุปสรรค ถ้ายังเป็นพิพิธภัณฑ์ ทางชาติพันธุ์วิทยาด้วยแล้ว ความหายนะจะเกิดขึ้นต่อกิจการพิพิธภัณฑ์นั้นทันที” (กรมศิลปากร, 2536: 127)

1.4 องค์ประกอบในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2545) ประกอบด้วย

1) คณะทำงาน การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ได้แก่

1.1) ชาวบ้าน คือ กลุ่มเจ้าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ถ้าคนในท้องถิ่นไม่เห็นความสำคัญพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็เกิดขึ้นได้ยาก ชาวบ้านจึงมีความสำคัญมากที่สุด ทั้งในแง่

แหล่งข้อมูล และที่มาของวัตถุจัดแสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่จะต้องดูแลพิพิภภัณฑ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

1.2) ฝ่ายวิชาการ ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยท้องถิ่นเพื่อให้ได้เนื้อหาที่จะจัดแสดง คำบรรยายประกอบเรื่องราว ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ กลุ่มนี้อาจประกอบด้วยชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเป็นอย่างดี พระสงฆ์ ครู อาจารย์ ตลอดจนนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น

1.3) ภัณฑารักษ์ ทำหน้าที่จัดทำทะเบียนวัตถุ ทำความสะอาดวัตถุ ซ่อมแซมวัตถุที่เสียหาย ตลอดจนคัดเลือกวัตถุที่จะจัดแสดงโดยประสานงานกับฝ่ายวิชาการ ในส่วนของภัณฑารักษ์นี้อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายในท้องถิ่นที่มีความรู้ เช่น สถาบันการศึกษาด้านศิลปะต่าง ๆ

2) งบประมาณ ไม่ใช่อุปสรรคที่สำคัญ การจัดทำพิพิภภัณฑ์ท้องถิ่นควรพิจารณาดำเนินการตามอัตรา โดยถือคติทำเท่าที่ทำได้ดีกว่าไม่ทำเลย เพราะพิพิภภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นมีการบวนการที่ค่อย ๆ พัฒนา โดยอาจเริ่มจากห้องเล็ก ๆ แล้วค่อยขยายไปไม่ต้องให้สมบูรณ์แบบเลยทีเดียว สิ่งสำคัญคือสร้างความเข้าใจแก่คนในท้องถิ่นให้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของพิพิภภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีต่อชุมชน

3) เนื้อหาที่นำมาเสนอ เป็นเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม นิทาน ตำนานความเชื่อ ศาสนาประเพณี การละเล่น ประวัตินบุคคลสำคัญในท้องถิ่น การทำมาหากินของผู้คน

4) สิ่งของที่จัดแสดง เป็นสิ่งของที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ธรรมาสน์ สิ่งของเครื่องใช้ในการจารใบลาน ต้นฉบับคัมภีร์ต่าง ๆ

5) สถานที่จัดแสดง อาจเป็นบ้าน ดึก โกดังเก่า ห้องเรียน ศาลาการเปรียญ โดยมากแล้วมักเป็นสถานที่ของวัด เพราะนอกจากวัดจะเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมในอดีตและเป็นศูนย์กลางของชุมชนแล้ว วัดยังเป็นศูนย์รวมของศิลปวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ของชุมชนที่ชาวบ้านนำมาถวายไว้ กรณีที่มีงบประมาณการออกแบบตัวอาคารควรคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก เช่น จะมีกิจกรรมอะไรบ้าง ใครบ้างที่จะมาใช้พิพิภภัณฑ์

1.5 การจัดทำพิพิภภัณฑ์ท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2545) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชน พิพิภภัณฑ์ท้องถิ่นที่แท้จริงต้องเกิดจากความกระตือรือร้นของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือและความมีส่วนร่วมจริงจัง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิจัยข้อมูลในท้องถิ่น ในท้องถิ่นมีเรื่องราวที่น่าศึกษาค้นคว้ามากมาย ดังนั้นจึงควรมีการกำหนดหัวข้อเรื่องและขอบเขตในการศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นเรื่องที่สามารถให้ความรู้ สร้างภาพเคลื่อนไหวของชุมชนนับแต่อดีตถึงปัจจุบันให้แก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี โดยทั่วไปควรศึกษาในเรื่องหลัก ๆ อย่างน้อย 4 เรื่อง คือ 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มชน ที่อยู่อาศัย 2) การดำเนินชีวิตของชุมชน การประกอบอาชีพ การศึกษา การแต่งกาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัยเครื่องมือเครื่องใช้ประจำวัน ฯลฯ 3) ศาสนาและความเชื่อ ได้แก่ พิธีกรรม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต งานเทศกาลต่าง ๆ และ 4) ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน เช่น ลักษณะครอบครัว ระบบเครือญาติ การอบรมเลี้ยงดู การแบ่งงานกันทำ ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำทะเบียนและจัดหมวดหมู่วัตถุ สามารถดำเนินการได้ทันทีหลังจากการตกลงใจสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ก่อนที่จะทำทะเบียนวัตถุควรตรวจสอบสภาพวัตถุ หากมีการแตกหักควรมีการซ่อมแซมเสียก่อน และควรทำความสะอาดวัตถุเท่าที่จำเป็น ซึ่งไม่จำเป็นต้องยึดแบบใดตายตัว ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสะดวก การทำทะเบียนควรประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐาน ดังนี้

1) เลขทะเบียนประจำวัตถุ คือ หมายเลขประจำวัตถุที่จะบอกให้ทราบว่าวัตถุนั้นเข้ามายังพิพิธภัณฑ์เมื่อไหร่ อย่างไร ซึ่งมีวิธีเขียนหลายวิธี เช่น ลำดับปี พ.ศ. ที่ได้วัตถุมา/เลขลำดับวัตถุในปีนั้น เช่น 16/2546 หมายความว่า ได้วัตถุมาในปี 2546 เป็นลำดับที่ 16 ของปีนั้น ลำดับปีพ.ศ. ที่ได้วัตถุมา/หมวดหมู่ของวัตถุ/ เลขลำดับวัตถุในปีนั้น เช่น 20/ 1 / 2540 หาก 1 หมายถึง หมวดหมู่ของผ้า ลำดับดังกล่าว หมายความว่า ได้ผ้ามาในปี 2540 เป็นลำดับที่ 20

2) ชื่อวัตถุ ได้แก่ ชื่อเรียกวัตถุแต่ละชิ้น เช่น ธรรมาสัน ไบลาน เป็นต้น

3) คำบรรยายลักษณะ ได้แก่ รูปพรรณสัณฐานของวัตถุแต่ละชิ้น ควรเขียนให้ครอบคลุม เช่น เครื่องมือหินขัด มีผิวขัดมันเรียบ เนื้อหินสีขาวนวล มีคราบสีน้ำตาลจับทั่วไป สภาพชำรุดแตกหัก เป็นต้น

4) ขนาดวัดเป็นเซนติเมตร และน้ำหนักชั่งเป็นกรัม

5) ประวัติ ตำนานเรื่องราวของวัตถุว่าพบที่ไหน อย่างไร รายละเอียดส่วนนี้มีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นตัวบ่งบอกความหมายและคุณค่าของวัตถุ

6) หมายเหตุ ได้แก่ คำอธิบายเพิ่มเติม นอกจากนั้นยังควรมีการถ่ายภาพวัตถุไว้หรือสามารถวาดรูปแทนได้ เพื่อนำไปติดกับคำบรรยาย ข้อมูลทั้งหมดนี้ควรจัดเก็บใน “สมุดทะเบียนวัตถุ” ซึ่งควรทำสำรองไว้ 1 ชุด

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดเนื้อหาและการทำคำบรรยายเรื่องราว ให้พิจารณาจากข้อมูลที่ได้อธิบายทั้งหมดประกอบกับวัตถุที่มีอยู่ว่าสะท้อนเอกลักษณ์ใดของท้องถิ่น เพื่อนำเสนอเป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อไป

1.6 การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาได้เรื่อย ๆ สิ่งของ ที่นำมาจัดแสดง ควรจะบอกว่าเป็นมาจากชุมชนอะไรและแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ ทำความ เข้าใจชุมชนในระดับหมู่บ้านเป็นระดับ ๆ ขึ้นมาก็จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น ข้อมูลที่ ควรเก็บในระดับชุมชนมีดังนี้ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2540: 20-21)

1) ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ควรให้ข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง ขนาด ชุมชน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคม การสื่อสาร โครงสร้างชุมชน สถานที่สำคัญของชุมชน โรงงาน ตลาด โรงเรียน ร้านค้า พืช และสัตว์ เป็นต้น

2) ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร ควรให้ข้อมูลจำนวนประชากร เพศ โครงสร้างอายุ อาชีพ โครงสร้างประชากรและพยายามให้สถิติเกี่ยวกับการศึกษา สาธารณสุข ศาสนา ชนชั้น รายได้ กลุ่มชาติพันธุ์ ข้อมูลเหล่านี้มักมานุษยวิทยาอาจเก็บรวบรวมเอาเองหรืออาจได้จากหน่วยงานของ รัฐบาลหรือเอกชนก็ได้

3) ข้อมูลเกี่ยวกับเครือญาติ ในบางชุมชนเครือญาติเป็นระบบที่สำคัญมาก จึงควรเก็บ รวบรวมข้อมูลด้านนี้เพื่อเรียนรู้ว่าใครเป็นญาติใครบ้าง

4) ประวัติความเป็นมา ข้อมูลประเภทนี้สำคัญมาก จึงต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ของชุมชน ทุกชุมชนมักมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมา เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน เรื่องเล่าเกี่ยวกับผู้ บุคเบิกว่าเป็นใคร มาจากไหนและเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรก ๆ ของชุมชน

5) ข้อมูลเกี่ยวกับวงจรชีวิต 1 ปีของชุมชน ควรให้ความสนใจกับชีวิตประจำวันของ ชาวบ้านหรือประชากรในชุมชน โดยจัดแสดงว่าชาวบ้านมีชีวิตประจำวันอย่างไร ต่อมาให้ชีวิตในรอบ เดือนต่าง ๆ จน ครบ 1 ปี ของคนรวย คนจน ผู้ชาย ผู้หญิง คนชรา และกลุ่มย่อยกลุ่มอื่น ๆ ของ ชุมชน

6) ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มทางสังคม ควรให้ข้อมูลเกี่ยวกับสมาคม ชมรมต่าง ๆ ซึ่งคือกลุ่ม ที่ชาวบ้านจำนวนหนึ่งมารวมตัวกัน เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น ในหมู่บ้าน ต่าง ๆ ในสังคมไทย กรมพัฒนาชุมชนได้ส่งพัฒนากรเข้าไปช่วยจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มออกทรัพย์ กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มทำสวน เลี้ยงสัตว์ และอื่น ๆ

7) ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุและเทคโนโลยี ควรสังเกตและให้ข้อมูลเกี่ยวกับ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ลักษณะบ้านเรือนของคนรวย คนจน เสื้อผ้า ของผู้ชาย ผู้หญิง คนชรา และ เด็ก เครื่องใช้ในบ้านเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นตัวชี้ฐานะทางสังคมได้นอกจากนี้ต้องให้ข้อมูล เกี่ยวกับเทคโนโลยี เช่น เครื่องมือทำไร่ ทำนา พาหนะขนส่ง การสื่อสารและอื่น ๆ

8) ประวัติชีวิต นักวิจัยต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว และเก็บรวบรวมประวัติ คนในวัยต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นชีวิตคนในชุมชนว่าคนแต่ละเพศ แต่ละวัยมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร ในชุมชน จึงต้องเก็บประวัติชีวิตของผู้หญิง เด็ก วัยรุ่น คนวัยหนุ่มสาว วัยกลางคน และวัยชรา โดย

แสดงให้เห็นชีวิตแต่ละช่วงของแต่ละคน ตั้งแต่เกิด และการผ่านวัยต่าง ๆ มารวมกัน จะทำให้เห็นภาพรวมที่สมบูรณ์ของชุมชนได้ และทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชุมชนในหลายมิติเวลา

9) ภาษาท้องถิ่นและศิลปะ ควรบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผลผลิตของวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปของภาษา เช่น นิทานชาวบ้าน เกม เพลง การละเล่น การเต้นรำ นิยายปรัมปรา ในบางสังคมเสียงสำคัญมาก เสียงคืออำนาจ เมื่อมีเสียงแสดงว่ามีอะไรเกิดขึ้นในหมู่บ้านของสังคมไทย ภาษาท้องถิ่นในรูปต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วกำลังจะหมดไป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย นักจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงต้องให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านั้น และต้องเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีค่าเหล่านั้นก่อนที่มันจะสูญหายไป

10) วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ควรเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ทุกด้าน คือ ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนาและความเชื่อ การศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข การคมนาคม สื่อสาร ศิลปะ และนันทนาการ

จากความหมายและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ไว้มากมาย ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถานที่ในการเก็บรวบรวม ศึกษา วิจัย เผยแพร่และจัดแสดงความรู้และหลักฐานวัตถุที่มีคุณค่าต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ และไม่แสวงหากำไร

2. แหล่งเรียนรู้

2.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ มีความหมายกว้างขวางและมีคำเรียกใช้ที่แตกต่างกันไป เช่น แหล่งความรู้ แหล่งเรียนรู้ แหล่งข้อมูลท้องถิ่น แหล่งวิชาการในท้องถิ่น แหล่งทรัพยากรในชุมชน แหล่งสื่อการสอนในชุมชน ตลอดจนแหล่งวิทยาการในชุมชน การให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปนั้นขึ้นอยู่กับจุดเน้นความสนใจที่จะศึกษา (จรีพร กาญจนการุณ, 2547: 41) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 1) กำหนดความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งหรือที่รวมที่อาจมีสภาพ สถานที่ หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่มีกำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน การประเมินและการวัดผล

การเรียนรู้มีลักษณะเฉพาะ สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกันกับการประเมินผลในห้องเรียน

กรมวิชาการ (2545: 43) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2548: 1) ให้ความหมายว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง บุคคลหรือกิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งให้ประสบการณ์แก่ชุมชนได้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอาจจะเป็นศาสนสถาน โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ สวนสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ศูนย์การศึกษาในชุมชน ห้องสมุด สถานประกอบการ หน่วยงานต่างๆ ที่มีสาขาในชุมชน เป็นต้น

บุญเลิศ มาแสง (2532: 29) ให้ความหมายไว้ว่า แหล่งความรู้หรือแหล่งวิชาการ หมายถึง สถานที่ร่วมกิจกรรมที่กระตุ้นเตือนให้เกิดความสำนึกและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา แหล่งเรียนรู้จะอยู่ที่ไหน รูปร่างหน้าตาอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความจำเป็นในแต่ละท้องถิ่น สอดคล้องกับ แสงจันทร์ อินทนนท์ (2532: 25) ซึ่งอธิบายว่า แหล่งความรู้ในชุมชน หมายถึง สถานที่รวมของสื่อทุกชนิดที่ให้บริการเพื่อการเรียนรู้ ด้านข้อมูลข่าวสารสรรพวิทยาการในรูปแบบของความบันเทิงและเนื้อหาสาระแก่ประชาชนที่ต้องการศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา

ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (2544: 22) ให้ความหมายว่า แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถในการเรียนรู้ โดยเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ

Good (1959: 114) ให้ความหมายว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางการศึกษาที่สามารถนำเอาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ โรงมหรสพ ห้องสมุด สวนสาธารณะ รวมถึงบุคคลหรือกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Wittich and Schuller (1962: 229) ที่อธิบายว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ประชาชน สถานที่ และสิ่งของที่อยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถนำเอามาใช้เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และ Nichols (1971: 341-347) ซึ่งให้ความหมายว่า แหล่งความรู้ในชุมชน หมายถึง แหล่งที่เป็นวิชาการสำหรับโรงเรียน ประกอบด้วย ประชาชน สถานที่ สิ่งต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการศึกษาของนักเรียน เพื่อให้เป็นผลเมืองดี

2.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

ความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการสาขาต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาเรียนรู้จะหยุดอยู่เพียงการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนไม่ได้ ทุกคนต้องศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นแหล่งความรู้ต่าง ๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความต้องการ ความสนใจความถนัด และความพร้อม (สุมาลี สังข์ศรี และคณะ, 2548: 24)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความสำคัญกับแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง จึงได้กำหนดไว้ในมาตรา 25 ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 ก: 14)

กรมสามัญศึกษา (2544: 7-8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นแหล่งส่งเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ และเป็นแหล่งเสริมความรู้ ความคิด วิทยาการและประสบการณ์ แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายจะทำให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง แหล่งเรียนรู้มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ดังนี้

1) แหล่งเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process of Learning) การเรียนรู้โดยการเรียนรู้ปฏิบัติจริง (Learning by doing) ทั้งการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ของตนเองอยู่แล้ว และการเรียนของคนอื่น ๆ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

2) เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งฝึกอาชีพของผู้เรียน

3) เป็นแหล่งสร้างกระบวนการการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตนเอง

4) เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม

5) เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

6) สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงลึก เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัดและสะดวก

7) มีสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาอาชีพ

นอกจากนี้ นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ประเวศ วะสี (2543: 3) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งรวมวิทยาการที่สังคมยอมรับ และเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้าของประชาชน ถือว่าเป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ

ประไพ เกษแก้ว (2548: 17) กล่าวว่า ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้จะอยู่ที่ความหลากหลายที่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพราะบุคคลมีความต้องการแตกต่างกันไปตามความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความพร้อมที่จะเรียนรู้ หากสามารถดำเนินการจัดแหล่งความรู้ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ก็สามารถส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

นฤมล ต้นธสุรเศรษฐ์ (2533: 6-7) กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งความรู้หรือแหล่งวิทยาการในชุมชนว่า

1) เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยไม่จำกัดเพศและวัย

2) เป็นแหล่งที่ช่วยเสริมการเรียนการสอนการศึกษาในระบบ

3) เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้จากแหล่งกำเนิดได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถาน การศึกษาพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ หรือสภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ถึงแหล่งที่อยู่อาศัยในป่า

4) เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง หรือลงมือปฏิบัติจริงได้ เช่น การแก้เครื่องยนต์ การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ การทำอาหาร ขนม ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น

5) เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ที่มีการคิดค้นขึ้น และยังมีของจริงให้เห็น เช่น การศึกษาประดิษฐ์กรรมใหม่ โดยดูจากวีดิทัศน์ ภาพยนตร์ นิทรรศการ หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นสื่อการสอนสมัยใหม่ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น เป็นแหล่งข่าวสารที่เปิดโลกทัศน์ให้กว้างไกล ช่วยเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยม เพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ เกิดมุมมองใหม่ และช่วยยกระดับความมุ่งมั่นโดยการเสนอภาพในอุดมคติหรือเสนอผลสำเร็จ

แสงจันทร์ อินทนนท์ (2532: 68) กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในมิติของการพัฒนาประชาชนในท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1) ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท มุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ให้อยู่ดี สามารถดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างมีความสุข มีความประพฤติที่ถูกต้อง มีความมั่นคงปลอดภัยใน

ชีวิต การให้บริการทางการศึกษา ซึ่งแนะนำให้รู้ว่าทำอย่างไรชีวิตจึงจะอยู่ดีมีความสุขและนำความรู้มาปรับใช้ให้เหมาะสมกันตน โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

2) ช่วยให้ประชาชนรู้จักการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาชุมชนมีความมุ่งหมายให้ประชาชนได้ช่วยตนเองมากที่สุด และเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนของตนเอง การจัดแหล่งความรู้ในชุมชนจึงเป็นการช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนของตนเองในรูปของการช่วยกันสร้างแหล่งความรู้ เช่น แร่งงาน วัสดุและทรัพย์สิน โดยไม่ต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐ การพึ่งพาตนเองทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยให้แหล่งความรู้นั้นได้รับการพัฒนาอีกด้วย

3) ช่วยให้คนคิดเป็น สามารถปรับปรุงตนเองและสิ่งแวดล้อมให้ผสมกลมกลืนกัน สามารถมองเห็นปัญหา วิเคราะห์และหาทางแก้ปัญหานั้นได้ โดยเลือกทางตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของตนเองและสิ่งแวดล้อม

4) ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตประการหนึ่ง ปัญหาความยากจนมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องความไม่รู้ของประชาชน ไม่รู้ว่าจะเสริมรายได้ให้กับครอบครัวอย่างไร ไม่รู้จักใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงผลผลิตในไร่นา ไม่รู้ว่าจะนำวัสดุพื้นบ้านมาทำประโยชน์อะไรได้บ้าง เป็นต้น ดังนั้นการมีศูนย์รวมความรู้ในหมู่บ้านจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยชี้แนะให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และหาทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชนได้

2.3 บทบาทและหน้าที่ของแหล่งเรียนรู้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551: ข-ค) กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของแหล่งเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1) จัดการศึกษาและเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในทุกระดับและทักษะกลุ่มเป้าหมาย

2) สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นองค์การเปิด สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดอย่างต่อเนื่อง สามารถเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม วิถีชีวิตและสภาพทางเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่น

3) จัดหาความร่วมมือ โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เรียน เพื่อร่วมกันจัดทำหลักสูตรที่ยืดหยุ่น ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ

4) เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า วิจัย และสามารถจัดกระบวนการเชื่อมโยงกับองค์กรอื่น ทั้งสถานศึกษาและชุมชนในแหล่งเรียนรู้นั้นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

5) เป็นแหล่งข้อมูล ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนและเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ ทั่วประเทศ

6) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน เพื่อให้ผู้เรียนจากทั่วทุกภูมิภาคสามารถรู้ข้อมูลข่าวสารและการเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

2.4 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545: 144) จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ 6 ประเภท ได้แก่

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ มีประสบการณ์ ประสบความสำเร็จในงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

2) แหล่งวิทยากร ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน หอสมุด ซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ

3) สถานประกอบการ ซึ่งให้บริการความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

4) ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์

5) สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์

6) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545: 46-47) กล่าวถึงประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1) แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2) แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ หอสมุด ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซากปรักหักพัง ภาพเขียนสีผนังถ้ำ เครื่องปั้นดินเผา สถานที่ราชการต่าง ๆ สถานประกอบการของเอกชน สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน ป่าชุมชน ค่ายลูกเสือ เป็นต้น

3) สถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัดในชุมชนชาวพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลาม

4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นบุคคลหรือสถานที่ที่เก็บรวบรวมผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญา

- 5) กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีท้องถิ่น การละเล่น ประเพณีวัฒนธรรมที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติแตกต่างกันไป
- 6) วัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่น
- 7) แหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน
- 8) แหล่งการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม

ตำริ บุญชู (2548: 28) จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้เป็น 4 ประเภท คือ

- 1) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชนซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท ข้าราชการ ภิภษุสงฆ์ ศิลปิน นักกีฬา เป็นต้น
- 2) แหล่งเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัท ธนาคาร โรงมหรสพ โรงงานอุตสาหกรรม ห้องสมุด ถนน สะพาน เขื่อน ฝายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน เป็นต้น
- 3) แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ ทะเล เกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก พุงนา สัตว์ป่า สัตว์น้ำ
- 4) แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม ประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน เป็นต้น

2.5 กิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้

การจัดการแหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ดำเนินการเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัยเพื่อการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ให้ประชาชนทั่วไปได้รับการศึกษาและเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้าและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงาน จากบุคคล ครอบครัว ชุมชน สื่อ แหล่งความรู้ ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 9) โดยมีหลักการพื้นฐานในการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545: 108) ดังนี้

- 1) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกเวลา ทุกสถานที่
- 2) แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีมากมายทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้ง สถาบันในชุมชน วิถีชีวิตการทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 3) การเรียนรู้ที่ดีเกิดขึ้นจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยง ประสพการณ์ เกิดสังคมการเรียนรู้และสังคมคุณธรรม
- 4) การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติเป็นกระบวนการที่มีความสร้างสรรค์ความคิดและประสพการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

กรมสามัญศึกษา (2544) ได้กล่าวถึง การนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในการเรียนการสอนว่า การเรียนรู้ในยุคใหม่ไม่ได้ผูกขาดอยู่ในห้องเรียนหรือในโรงเรียนเท่านั้น ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว โรงเรียนจึงต้องจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ ได้แก่

- 1) แหล่งเรียนรู้ในอาคาร การเรียนการสอนในโรงเรียน นักเรียนจะใช้เวลากว่าร้อยละ 90 อยู่ในอาคารเรียน โรงเรียนควรจัดแหล่งเรียนรู้ในห้องเรียนหรือในอาคารเรียนให้มาก โดยใช้สื่อและเทคโนโลยีวิธีการต่าง ๆ กิจกรรม การศึกษาทดลอง มีมุมค้นคว้า ป้ายความรู้ ห้องสมุด จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์ได้
- 2) แหล่งเรียนรู้นอกอาคาร โดยเฉพาะภายในบริเวณโรงเรียนจะมีแหล่งเรียนรู้มากมาย เช่น สวนสมุนไพร สวนวิทยาศาสตร์ ต้นไม้และอื่น ๆ อีกมากมาย ล้วนเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ การใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด ครูผู้สอนควรร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องหรือผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้ในการวางแผนการดำเนินการร่วมกันให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน โดยมีแนวทางการใช้แหล่งการเรียนรู้ คือ

- 1) ศึกษาหลักสูตรรายวิชาที่เปิดสอน
- 2) กำหนดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนใช้แหล่งเรียนรู้
- 3) กำหนดทรัพยากรสารสนเทศประกอบการเรียนการสอน เช่น รายชื่อหนังสือ สื่อการสอน
- 4) จัดหาและเตรียมสื่อสารสนเทศแหล่งการเรียนรู้
- 5) แนะนำการใช้แหล่งการเรียนรู้และอำนวยความสะดวก และ
- 6) สรุปและประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ หรือการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ออกแบบกิจกรรมต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของกิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เพราะกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นสิ่งจูงใจให้ทดลองปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรมี

รูปแบบที่หลากหลายเพื่อสร้างความสนใจ ไม่เกิดความเบื่อหน่าย และท้าทายให้อยากรู้ อยากลอง ซึ่ง สมชาย ฐิติรัตน์อัศว (2556: ออนไลน์) อธิบายลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีไว้ดังนี้

- 1) กิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
- 2) กิจกรรมมีความเหมาะสมกับระดับ วัย และความสามารถของผู้เรียน
- 3) มีคำชี้แจงสั้น ๆ ที่จะทำให้เข้าใจวิธีทำได้ง่าย และคำชี้แจงหรือคำสั่งต้องกะทัดรัด
- 4) ใช้เวลาเหมาะสม ไม่เร็ว หรือช้าจนเกินไป
- 5) เป็นที่สนใจและท้าทายผู้เรียนให้อยากแสดงความสามารถ ปลูกความสนใจหรือปลูกจินตนาการ และเกิดความคิดสร้างสรรค์
- 6) มีการใช้หลักจิตวิทยาในการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
- 7) มีหลากหลายรูปแบบ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- 8) ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 9) สามารถสร้างความสนใจของผู้เรียนตั้งแต่ต้นจนจบ
- 10) สามารถประเมินและจำแนกความเจริญงอกงามของผู้เรียนได้
- 11) ควรเป็นกิจกรรมที่มีความหมายกับผู้เรียน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากความหมายและความสำคัญข้างต้นจะเห็นได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ในชุมชน หรือแหล่งวิทยาการในชุมชน หรือแหล่งทรัพยากรในชุมชน ต่างก็มีความหมายเหมือนกันเพียงแต่ใช้ชื่อเรียกต่างกัน ซึ่งในรายงานการวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งหมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิทยาการ และประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง จากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ เพื่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

3. การเรียนรู้ของชุมชน

3.1 ความหมายของการเรียนรู้

ทิตนา แคมมณี และคณะ (2545: 1-3) กล่าวว่า การเรียนรู้มีขอบเขตที่ครอบคลุมความหมาย 2 ประการ คือ ประการแรก การเรียนรู้ในความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้” หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ประการที่สอง การเรียนรู้ในความหมายของ “ผลการเรียนรู้” ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในสาระต่าง ๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงกระบวนการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ

อารี พันธุ์ณี (2546: 176) กล่าวถึงการเรียนรู้ว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน ไม่ใช่ เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือความบังเอิญ ในทำนองเดียวกับ ศุภรา จิตภักดีรัตน์ (2547: 11) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ การที่บุคคลได้รับความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะ ซึ่งเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นสามารถเกิดได้ทั้งที่มีรูปแบบและ ไม่มีรูปแบบ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ดีขึ้น

Smith (1982, อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2543: 79) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกิจกรรม ของบุคคลซึ่งอาจจะเป็นการเรียนด้วยความตั้งใจหรือโดยบังเอิญ การเรียนรู้อาจเกี่ยวข้องกับ การหาข้อมูลหรือทักษะทัศนคติใหม่ ๆ ความเข้าใจหรือค่านิยม การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา การเรียนรู้อาจเป็นได้ทั้งกระบวนการ (Process) และผลที่ได้รับ (Outcome)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความสามารถในการแสดงพฤติกรรม ทัศนคติ แนวคิด ความรู้ ความเข้าใจ ทั้งที่มีรูปแบบและไม่มี รูปแบบที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

3.2 การเรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการเสริมสร้างความรู้ให้กับชุมชน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนและนำ สังคมให้เกิดการพัฒนาต่อไป ในอดีตครอบครัวและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ ให้กับสมาชิกในชุมชน ทั้งการอบรมปลูกฝังวินัยและพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้แก่เด็กและเยาวชน และการ ถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งที่ เรียกว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรม (สหทยา พลปัดพี, 2548: 16) แต่เมื่อการจัดการศึกษาในระบบ โรงเรียนได้รับความนิยมนมากขึ้น ประกอบกับการที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าโรงเรียนจะทำ หน้าที่ตอบสนองการพัฒนาอาชีพและปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ ครอบครัวและชุมชนจึง ค่อย ๆ ลดบทบาทในการสร้างเสริมการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนลง ในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความทุกข์ยากให้แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ได้กระจายการเรียนรู้ออกจาก สถานศึกษาไปสู่ชุมชนหรือคืนการศึกษาให้ชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้นั้นตอบสนองความต้องการของ ชุมชน และทำให้เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

ลักษณะของการเรียนรู้ในชุมชนที่สำคัญมี 4 ประการ (ลีลาภรณ์ นาครทรรพ, 2539: 61-63 อ้างถึงใน กุลธิดา รัตนโกศล, 2551: 39-40) ได้แก่

1) เป็นกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากสมาชิกของครอบครัวและชุมชนได้ร่วมกันพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ตั้งคำถาม หาคำตอบ หาแนวทางและอื่น ๆ ในการ

พึ่งตนเองและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการที่สมาชิกของครอบครัวและชุมชนได้มาร่วมกันคิด และทำงานร่วมกันนี้เท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของสมาชิกที่มาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการ ระดมสมอง ได้มีประสบการณ์ของการทดลองในการพึ่งตนเอง และการพัฒนาครอบครัวและชุมชน ร่วมกัน

2) เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นเรื่องของความพยายามที่จะ แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการในการพึ่งตนเองและในการพัฒนาของชีวิตจริง เป็นพลวัตของ การเรียนรู้จากการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและหา แนวทางแก้ไข เมื่อได้ข้อตกลงแล้วสมาชิกก็นำไปลงมือปฏิบัติร่วมกันเพื่อหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น กระบวนการคิด-ทำ-ทบทวน วิเคราะห์-ทำ (plan-do-check-act) จึงหมุนวนไป ซึ่งจะส่งผลให้ สมาชิกของครอบครัวและชุมชนได้ยกระดับความคิดและสั่งสมภูมิปัญญาไว้

3) เป็นการเรียนรู้จากการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง (Problem Oriented) และเป็นการ เรียนรู้เพื่อหาความพยายามในการพึ่งตนเองและพัฒนาอย่างต่อเนื่องของครอบครัวและชุมชน จึงไม่ใช่เพียงการยกระดับความคิด สติปัญญาให้สูงขึ้น แต่รวมถึงการกล้าคิดริเริ่มและค้นคว้าหา วิธีการที่จะเรียนรู้และดำเนินการเพื่อการพึ่งตนเองและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ ในแนวราบ (Horizontal) มากกว่าในแนวตั้ง (Vertical) การเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกของครอบครัวและ ชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือ มีการติดต่อสื่อสารถึงกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้สมาชิกร่วมกันทำงานภายใต้วัตถุประสงค์ เดียวกัน เป็นลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกัน

นอกจากนี้ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548: 187-190) สรุปบทเรียนจากการจัดการ เรียนรู้ด้วยวิธีการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมของงานวิจัยสนาม ในสาขาองค์ความรู้การจัดการมนุษย์และ สิ่งแวดล้อมและในสาขาย่อยของการศึกษาชุมชนและการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการพัฒนาและการ จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดของชุมชนในทำนองว่า เป็นวิธีการที่ชุมชนเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันทั้งระหว่างสมาชิกชุมชนและบุคคลภายนอกที่อาศัยสื่อและ วิธีการหลากหลายชนิด ไม่แยกขาดจากความสำนึกสาธารณะ การเรียนรู้ของชุมชนที่จะทำให้เกิด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบ การยอมรับผูกพัน โดยอาจจำแนกองค์ประกอบได้ดังนี้

1) ตัวบุคคล กลุ่มคน และชุมชนในลักษณะของภาพรวมที่เป็นตัวแทนทาง วัฒนธรรมท้องถิ่น จำแนกเป็น 2 กลุ่มสำคัญ คือ ผู้ถ่ายทอดและผู้รับข้อมูลที่น่าไปสังเคราะห์ จนกลายเป็นความรู้ที่บุคคลในชุมชนหรือจากภายนอกชุมชน ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอด และผู้เรียนรู้จากการรับการถ่ายทอดความรู้

2) เนื้อหาความรู้ที่อาจจะจำแนกตามประเภทขององค์ความรู้หลัก องค์ความรู้ย่อย หรือประเภทกลุ่มวิชาความรู้และประเด็น ซึ่งความรู้เหล่านี้มีอยู่จริงในท้องถิ่นและได้รับการถ่ายทอดข้ามวัฒนธรรม ข้ามชุมชน และห้วงเวลา จนกลายเป็นความรู้ใหม่ของคน ทั้งที่กำลังถูกกล่าวถึง หรือที่สูญหายไป เนื้อหาความรู้นี้อาจทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้อันเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน แต่โดยธรรมชาติแล้วเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต จึงอาจเรียกได้ว่าเนื้อหาความรู้ที่ชุมชนเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวัน คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อม

3) เป้าหมายของการถ่ายทอดควรเป็นไปตามที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจเลือกสรรเองมากกว่าเป็นการยึดเย็ดให้จากบุคคลภายนอกชุมชน เว้นแต่เป็นกรณีสำคัญที่องค์กรหรือรัฐเห็นความจำเป็นในการกำหนดเป้าหมายการถ่ายทอดตามโครงการที่วางไว้

4) วิธีการถ่ายทอดและการเรียนรู้เป็นไปตามธรรมชาติที่ชุมชนถนัด ทั้งเวลาและความไม่เป็นทางการ โดยใช้ภาษาและความเข้าใจของชุมชนแทนการกำหนดโดยบุคคลอื่นที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การจัดเวทีการเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่มย่อย หรือการประเมินชุมชนอย่างมีส่วนร่วม อาจจะไม่ค่อยได้ผลและเป็นที่น่าเบื่อหน่าย ถ้าชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้อย่างซ้ำซากจากบุคคลภายนอกที่มองชุมชนเป็นผู้เรียนรู้น้อยกว่าผู้ถ่ายทอดเสมอไป การศึกษาดูงานและรับฟังสิ่งที่อีกชุมชนหนึ่งประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว จากการศึกษาดูงานอีกชุมชนหนึ่ง เล่าให้ฟังด้วยการใช้ภาษาและวิธีการถ่ายทอดอย่างเรียบง่ายอาจได้ผลดีกว่าวิธีอื่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเนื้อหาการเรียนรู้ ส่วนการเรียนรู้ในความรู้ที่มีอยู่จริงในท้องถิ่นมักเป็นวิธีการหล่อหลอมกลมกล่อมเกลตาทางสังคมที่ไม่จำกัดด้วยเวลา วิธีการ จำนวนผู้เรียน และการใช้สื่อ แต่เป็นการถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ จากภายในกลุ่มเครือญาติ กลุ่มอาชีพท้องถิ่น และกลุ่มชุมชนทางวัฒนธรรมตามความสะดวกของเวลาและโอกาสที่ยืดหยุ่น

5) บทบาทหน้าที่ของเนื้อหาความรู้ที่มีการถ่ายทอดในชุมชน ทำหน้าที่เป็นกลไกการเชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพของสมาชิกชุมชนและเครือญาติในทางบวกหรือลบ และปรับระบบการประกอบอาชีพ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของชุมชน

6) การมองเชิงกระบวนการและองค์รวม ซึ่งอาจมีขั้นตอนดังนี้

(1) ศึกษาบริบทชุมชนและบริบทย่อยตามประเด็นย่อยภายใต้วัตถุประสงค์หลัก ที่ผู้เรียนตั้งใจจะเรียนรู้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้เห็นสภาพแวดล้อมกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำลังเรียนรู้ในแต่ละห้วงเวลาและสถานการณ์

(2) กำหนดประเด็นหลัก ประเด็นย่อย คำถามง่ายแต่สัมพันธ์กันภายใต้ลักษณะองค์ความรู้ที่กำหนดไว้เพื่อให้ผู้ถ่ายทอดและรับการเรียนรู้เข้าใจตรงกัน

(3) วิเคราะห์และตีความจากข้อมูลที่เก็บได้จากภาคสนามทันทีเท่าที่ทำได้ ถ้าข้อมูลไม่ชัดเจน ผู้เรียนรู้โค่นเฉพาะคนนอกคงต้องเก็บซ้ำและตีความซ้ำจนเกิดความมั่นใจและตรวจสอบได้จากต่างบุคคลในช่วงเวลาและสถานการณ์ที่ต่างกัน

(4) เชื่อมโยงข้อมูลที่วิเคราะห์และตีความแล้วเข้าด้วยกัน ถ้าผู้เรียนรู้เป็นนักวิจัยที่เป็นคนนอกชุมชนควรต้องนำเอากรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ในข้อเสนอการวิจัยมาอธิบายความเชื่อมโยงของตัวแปรต่างๆ ภายใต้ปรากฏการณ์และบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมที่นักวิจัยในฐานะผู้เรียนรู้ได้กำหนดไว้ และที่สำคัญควรมีแนวคิดหรือทฤษฎีมาประกอบการเรียนรู้และตีความด้วยการเชื่อมโยงในลักษณะองค์รวม ให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดมุมมองที่เข้าใจบริบทสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่มีระบบความเชื่อและบรรทัดฐานทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่า ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22) โดยรัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 25) และมาตรา 29 ระบุว่า สถานศึกษาจะต้องร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

4. การเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นยุทธศาสตร์การศึกษาที่เกิดขึ้น ภายใต้ความพยายามของ OECD UNESCO และสภายุโรป (Council of Europe) ในการแก้วิกฤติทางการศึกษาในอดีต ซึ่งโอกาสทางการศึกษาถูกจำกัดเพียงช่วงเริ่มแรกของชีวิต คือ การศึกษาในระบบ (Formal Education) จึงควรเปิดโอกาสที่สองแก่ผู้ที่ไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น

โดยเฉพาะในเรื่องของรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษา สถานประกอบการ ชุมชน หรือจากการศึกษาทางไกล (บุญประกอบ เกาเล็ก, 2550: 17)

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2549: 89-90) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการที่บุคคลได้รับความรู้และประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ อาจอยู่ในรูปของการศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งได้รับในแต่ละช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บางช่วงอาจจะได้เรียนรู้จากการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่บางช่วงอาจจะได้เรียนรู้จากการศึกษาหลายรูปแบบผสมผสานกันและจากหลายแหล่งการเรียนรู้ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพ และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

การประชุมระหว่างชาติที่จัดโดยองค์การยูเนสโก (UNESCO) ณ กรุงมอนตรียัล ค.ศ. 1986 ได้พัฒนาแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1) มนุษย์แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์เราเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคมทุกขณะ เช่น การทำมาหากิน การเล่น การพักผ่อน การเข้าร่วมพิธีกรรมและการสมาคม เป็นต้น

2) การเรียนรู้ที่แท้จริงไม่ได้จำกัดแต่เพียงในโรงเรียน แต่ครอบคลุมถึงการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเกิดได้ตามโอกาสจึงไม่มีวันสิ้นสุด

3) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้รับการศึกษา เพราะสามารถเลือกเรียนตามรูปแบบที่ตนต้องการ ยืดหยุ่นได้ตามโอกาส ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จากทุกแห่งตามโอกาสจะอำนวย ฉะนั้นมนุษย์จึงมีโอกาที่จะพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการเรียนรู้อย่างไม่หยุดจบไปตลอดชีวิต

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551: 97) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของผู้นั้น อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา ครอบคลุมการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบระบบ และตามอัธยาศัย แหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะเป็นเครือข่ายที่สัมพันธ์กับชุมชนและสิ่งทีเรียนรู้ควรสัมพันธ์กับชีวิตจริง ซึ่งจุดหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ ความต้องการให้บุคคลได้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตน โดยเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคม

4.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยระบุว่า การศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อีกทั้งยังระบุว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 ก: 2) การปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาจึงให้ความสำคัญต่อการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพิ่มขึ้น เป็นการเสนอทางเลือกใหม่ให้ทุกคนมีทางเลือกในการเรียนมากขึ้นกว่าการเรียนอยู่ในระบบโรงเรียนเท่านั้น และแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้และยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายและสามารถตอบสนองของความต้องการการเรียนรู้อันไม่จำกัดของมนุษย์ เพื่อให้เป็นเครื่องมือที่จะพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในโลกปัจจุบันและอนาคตอันใกล้นี้ ความจำเป็นในการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะยิ่งชัดเจรมากขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง วิทยาการและเทคโนโลยี ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ และต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับเพียงเมื่ออยู่ในวัยเรียนในสถานศึกษามาช่วยได้ บุคคลจึงต้องพัฒนาความรู้และประสบการณ์ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, 2549: 90)

4.3 หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สี่เสาหลักทางการศึกษา (The Four Pillars of Education) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อ ค.ศ. 1995 กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีหลักสำคัญ 4 ประการ (UNESCO, 1996) ดังนี้

- 1) การเรียนเพื่อรู้ (Learning to Know) คือ การเรียนที่ผสมผสานความรู้ทั่วไปกับความรู้ใหม่ในเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง การเรียนเพื่อรู้หมายรวมถึงการฝึกฝนวิธีเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to Do) คือ การเรียนรู้ที่ช่วยให้บุคคลสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ และปฏิบัติงานได้ เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมและในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน ทั้งนี้สืบเนื่องจากสภาพในท้องถิ่นหรือประเทศนั้น ๆ หรืออาจเป็นการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยใช้หลักสูตรซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้ในภาคทฤษฎีสลับกับการฝึกปฏิบัติ

3) การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) คือ การเรียนรู้ที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจผู้อื่นและตระหนักว่า มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดำเนินโครงการร่วมกัน และเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ โดยตระหนักในความแตกต่างหลากหลาย ความเข้าใจอันดีต่อกันและสันติภาพว่าเป็นสิ่งล้ำค่าคู่ควรแก่การหวงแหน

4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to be) คือ การเรียนรู้ที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของตนได้ดีขึ้น ดำเนินงานต่าง ๆ โดยอิสระยิ่งขึ้น มีดุลยพินิจและความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น การจัดการศึกษาต้องไม่ละเลยศักยภาพในด้านใดด้านหนึ่งของบุคคล เช่น ความจำ การใช้เหตุผล ความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถนะทางร่างกาย ทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนไทยไว้ ดังนี้

- 1) สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีวัฒนธรรมการเรียนรู้
- 2) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องตลอดเวลาตลอดช่วงอายุของผู้เรียน
- 3) คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 4) ผู้เรียนและการเรียนรู้มีความสำคัญและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่มีความสุข
- 5) ผู้เรียนมีโอกาสและมีทางเลือกในการเรียนรู้ ด้วยรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายมีคุณภาพและยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน
- 6) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- 7) ทุกแห่งในสังคมคือแหล่งการเรียนรู้ของทุกคน
- 8) ทุกฝ่ายในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ปวงชน
- 9) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน
- 10) คุณภาพของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

4.4 เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษา ซึ่งการศึกษาจะทำให้เกิดทักษะทางการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นการเรียนรู้ที่ผสมกลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาในทุกด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาในทุกช่วงวัย ทำให้เป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขตามศักยภาพของตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ หรือแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง เลือกรับความรู้ข้อมูลข่าวสารและนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม ปรับตัว ดูแลสุขภาพที่ถูกต้องและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ในทุกช่วงชีวิตและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกประการหนึ่ง คือ การให้ความสำคัญกับการกระจายโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ การขยายโอกาสทางการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ช่วยลดความแตกต่างของอัตราการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม ดังนั้นการเรียนรู้จึงมีหลายรูปแบบและเกิดขึ้นได้หลายวิธี ทั้งจากหลักสูตรที่เป็นทางการ เช่น ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ไปจนถึงไม่เป็นทางการ เช่น ในครอบครัว ชุมชน และที่ทำงาน

4.5 การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมีมุมมองแบบองค์รวม (Comprehensive View) ที่ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ทุกด้าน โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความรู้และความสามารถในการแข่งขันของบุคคลที่ปรารถนาเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551: 98-99) ดังนี้

1) มุมมองที่เป็นระบบ มีความเชื่อมโยง ครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมด ประกอบด้วยการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งควรมีกรอบแนวคิดในการดำเนินงานและทิศทางที่ชัดเจน คือ

1.1) ปรับปรุงการเข้าถึง คุณภาพ และความเป็นธรรมในการเรียนรู้ สร้างรากฐานที่มั่นคงด้านทักษะสำหรับทุกคน

1.2) ให้ความสำคัญกับทุกรูปแบบของการเรียนรู้ ไม่เพียงเฉพาะการศึกษาที่เป็นทางการเท่านั้น

1.3) จัดสรรทรัพยากรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจากทุกภาคส่วน สนับสนุนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกช่วงเวลาในชีวิต

1.4) ความร่วมมือของทุกภาคส่วน

- 2) มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกระบวนการเรียนรู้ เน้นความต้องการของผู้เรียน
- 3) มีแรงจูงใจที่จะเรียน มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยการพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ที่ตนเองเป็นผู้ชี้นำ
- 4) มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาที่หลากหลาย ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการศึกษาที่หลากหลายครบวงจรชีวิต เช่น การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งอาจเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงชีวิต

นอกจากนี้ การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องคำนึงถึงทรัพยากร 3 ประการ คือ (1) มีทรัพยากรเพียงพอหรือไม่ที่จะสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทต่าง ๆ ในตลอดแต่ละช่วงเวลาของอายุ (2) ทรัพยากรได้ถูกใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และ (3) ความคุ้มค่าของงบประมาณว่าผลที่ได้ได้นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างครอบคลุมทุกกลุ่มประชากรหรือไม่

5. การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

5.1 การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ หรือการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ (อารี พันธุ์มณี, 2540: 11) เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้สึกริเวหรือตระหนักต่อปัญหา ความบกพร่อง ช่องว่าง ส่วนประกอบที่ขาดหายไป ความไม่ผสมผสานกลมกลืน และอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิดการรวบรวม ผสมผสานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ใหม่จากความรู้เดิมและประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม เพื่อมองหาแนวทางในการแก้ปัญหาความบกพร่อง ความขาดหาย ด้วยการตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับปัญหา ข้อบกพร่องและทดสอบสมมติฐานที่ตั้งขึ้น เพื่อให้เกิดผลกระจ่างชัดและสมบูรณ์ และสื่อสารผลที่เกิดขึ้นจากการค้นพบเป็นลักษณะและกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ หรือที่ ทอแรนซ์ (Torrance, 1962) เรียกว่า Creative Problem Solving

ความคิดสร้างสรรค์อาจมีความหมายแตกต่างกันในแต่ละสาขาวิชา ซึ่งมีบริบทไม่เหมือนกัน Sternberg นักวิจัยด้านความคิดสร้างสรรค์และด้านสติปัญญาผู้มีชื่อเสียง กล่าวว่า คนเราจะสามารถทำงานอย่างมีความสำเร็จได้ต้องมีความสามารถหลักอยู่อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

- 1) ความสามารถในการวิเคราะห์ (Analytical Abilities) หมายถึง มีความสามารถในการประยุกต์ ประเมิน พิจารณาตัดสิน และเปรียบเทียบ
- 2) ความสามารถในการปฏิบัติ (Practical Abilities) หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์ การนำไปใช้ในทางปฏิบัติหรือ การกระตุ้นให้เกิด

3) ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ (Creative Abilities) หมายถึง ความสามารถในการจินตนาการ สืบค้น สังเคราะห์ เชื่อมโยง ค้นหา สร้างและปรับปรุง

ปัจจุบันเรื่องความคิดสร้างสรรค์ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นทุนที่สำคัญต่อความสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน และความคิดสร้างสรรค์มีได้ทั้งในระดับความคิด กระบวนการ การลงมือทำ และระดับผลผลิต

5.2 ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะของความคิดแบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) คือ การคิดหลาย ๆ แง่ หลาย ๆ ทาง คิดให้มากที่สุดเท่าที่จะนึกได้ เป็นการมองปัญหาในแนวกว้าง เหมือนกับแสงอาทิตย์ที่แผ่รัศมีออกรอบด้าน คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะเป็นคนที่มีความคิดริเริ่ม (Originality) คือ มีความคิดที่แปลกใหม่ต่างจากความคิดธรรมดาของคนทั่วไป มีความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) คือ มีความสามารถในการคิดหาคำตอบได้หลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม มีความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) คือ สามารถคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว รวดเร็ว และได้คำตอบมากที่สุดในช่วงเวลาที่จำกัด และมีความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือ คิดได้รายละเอียดเพื่อขยายหรือตกแต่งความคิดหลักให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (นิพาดา เทวกุล, 2553: ออนไลน์) ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษาหลายท่านที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ไว้คล้ายคลึงกัน กล่าวโดยสรุปได้ (สุคนธ์ สนิธพานนท์ และคณะ, 2552: 32-33) ดังนี้

1) ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความคิดแปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับความคิดของคนอื่นและแตกต่างจากธรรมดา อาจเกิดจากความคิดเดิมที่มีอยู่แล้วมาดัดแปลงประยุกต์เป็นสิ่งใหม่ และเป็นความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

2) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความคล่องตัวในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือความสามารถในการหาคำตอบได้รวดเร็วและได้ปริมาณมากในเวลาจำกัด โดยเน้นปริมาณของความคิด ความคิดคล่องแคล่วแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

2.1) ความคิดคล่องแคล่วด้านถ้อยคำ (Word Fluency) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำได้อย่างคล่องแคล่ว

2.2) ความคิดคล่องแคล่วด้านการโยงความสัมพันธ์ (Associational Fluency) เป็นความสามารถในการคิดหาถ้อยคำที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ภายในเวลาที่กำหนด

2.3) ความคิดคล่องแคล่วด้านการแสดงออก (Expressional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วิธีหรือประโยค สามารถนำคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการ

2.4) ความคล่องแคล่วในการคิด (Ideal Fluency) เป็นความสามารถในการคิดสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด

3) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท หลายทิศทาง ความคิดยืดหยุ่นมีความยืดหยุ่นทั้งความคิดและการกระทำ เป็นความสามารถในการปรับสภาพของความคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ความคิดยืดหยุ่นมี 2 ประเภท ได้แก่

3.1) ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดได้หลายอย่างอย่างอิสระ สามารถคิดได้หลายประเภท

3.2) ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง (Adaptive Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการดัดแปลง ความรู้ หรือประสบการณ์ให้เกิดประโยชน์หลาย ๆ ด้าน มีประโยชน์ในการแก้ปัญหา ผู้ที่มีความยืดหยุ่นจะคิดดัดแปลงไม่ซ้ำกัน

4) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความคิดในรายละเอียดเพื่อขยายความคิดหลักหรือความคิดครั้งแรกให้ได้ความหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถอธิบายให้เห็นภาพชัดเจนหรือเป็นแผนงานที่สมบูรณ์ขึ้น

5.3 การศึกษาเชิงสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะพื้นฐานประการหนึ่งของมนุษย์ ประชาชนโดยทั่วไปจะรู้สึกมีความพึงพอใจและมีแรงบันดาลใจถ้าเขาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มเปี่ยม การช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและมีความสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ก็ควรจะเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการจัดการศึกษา การช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์และทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ (อุทัย ดุลยเกษม, 2553: 3)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 ข: 4-5) ให้ความหมายว่า การศึกษาเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่เน้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนทักษะความคิด จินตนาการ เกิดความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ที่มีคุณค่า และสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้มาปรับใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานและการดำเนินชีวิต โดยการจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์จะนำมาซึ่งความสมดุลระหว่างหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล รวมทั้งความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษากับแหล่งการเรียนรู้จากภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาเชิงสร้างสรรค์เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดและจินตนาการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้นำไปสู่จุดหมายปลายทาง นั่นคือเพื่อความเจริญของงามของบุคคลและสังคม การศึกษาเชิงสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่ความเจริญของงามได้นั้นจึง

ต้องดำเนินไปเพื่อให้เกิดคุณค่าอย่างแท้จริง ผู้เรียนต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิทยาศาสตร์ อันเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจสิ่งแวดล้อม และเข้าใจในวัฒนธรรมของธรรมชาติ เข้าใจว่าวัฒนธรรมนั้นมิได้อยู่นิ่ง หากแต่เคลื่อนไหวตลอดเวลา ทำให้เราสามารถกำหนดค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของความรู้ การรับรู้ การเข้าใจความหลากหลายของวัฒนธรรม เข้าใจถึงธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและที่จะเป็นไปในอนาคต การจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวสำหรับอนาคต เข้าใจความจริงของสิ่งแวดล้อมรอบตัว สามารถคิด จินตนาการ วิเคราะห์ และสังเคราะห์สถานการณ์ตามสภาวะของปัญหาที่เกิดขึ้น และหาทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม สถาบันการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (2550 ข: 4-5)

5.4 แนวทางการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2552: 34) ได้นำเสนอแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1) จัดบรรยากาศในห้องเรียนให้นักเรียนรู้สึกเป็นอิสระ ไม่ถูกควบคุมด้วยระเบียบวินัย นักเรียน สามารถแสดงความคิดเห็นแปลก ๆ ใหม่ของตนเอง เมื่อนักเรียนมีอิสระด้านความคิด การตัดสินใจย่อมทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

2) ส่งเสริมให้นักเรียนถาม และให้ความสนใจต่อคำถามแปลก ๆ ของนักเรียนด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวา ครูไม่เน้นคำตอบที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียว และควรให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ ค้นหาและพิสูจน์คำตอบโดยการใช้วิธีชี้แนะให้นักเรียนหาคำตอบจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ซึ่งจะนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์

3) ส่งเสริมให้นักเรียนตอบคำถามชนิดปลายเปิดที่มีความหมาย ไม่มีคำตอบที่แน่นอนตายตัว คำถามลักษณะนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้หาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มากขึ้น

4) ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้มากขึ้น โดยให้ข้อมูลข่าวสารที่จะกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจที่จะเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ชื่นชมนักเรียนที่พยายามเรียนรู้ด้วยตนเอง

5) ส่งเสริมให้นักเรียนใช้จินตนาการของตนเอง และยกย่องชมเชยเมื่อนักเรียนมีจินตนาการที่แปลกกว่าผู้อื่น หรือชื่นชมผลงานของนักเรียนที่มีการพัฒนาชิ้นงานที่แปลกใหม่และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

6) ส่งเสริมกระบวนการคิดสร้างสรรค์ โดยช่วยให้นักเรียนหาความสัมพันธ์ระหว่าง ข้อมูลในรูปแบบที่แปลกใหม่จากเดิม ส่งเสริมให้คิดแก้ปัญหาใหม่ ๆ และมีความกล้าเสี่ยงทาง สติปัญญา

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดแก่ผู้เรียนต้องการรูปแบบการสอนที่แตกต่างไป จากวิธีการสอนเดิมที่ผู้สอนเป็นผู้กำหนด ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด สามารถปลดปล่อย พลังทางปัญญาให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ไม่ใช่กำกับตามแนวทางที่ ผู้สอนวางไว้ แนวคิดนี้นำไปสู่บริเวณที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากน้อยไปหามากที่มีลักษณะแตกต่างกันใน 3 บริเวณ (3 Zones) ได้แก่

1) บริเวณที่ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้โดยไม่ต้องคิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา เป็นผลให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์น้อย ในลักษณะนี้อาจรู้สึกสบายเพราะไม่ต้องมีภาระในการ คิดจึงเรียกการเรียนรู้ในบริเวณนี้ว่า “เขตสบาย” (Comfort Zones) แต่ไม่ได้เรียนรู้และสร้างสรรค์

2) บริเวณที่ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองบ้าง เมื่อนำสิ่งที่ ได้ค้นพบมาคิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา ผู้เรียนจึงเกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น ในลักษณะ นี้ผู้เรียนอาจรู้สึก “อึดอัด” ไม่สบายใจนัก เพราะมีภาระที่ต้องคิดและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพิ่มขึ้นจึงเรียกการเรียนรู้ในบริเวณนี้ว่า “เขตอึดอัดใจ” (Intermediate Zones) แต่ได้เรียนรู้และ สร้างสรรค์บ้าง

3) บริเวณที่ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้และสร้างสรรค์ด้วยตนเองด้วยการคิด วิเคราะห์ แก้ไขปัญหา และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับเพื่อนำมาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ในลักษณะนี้ผู้เรียนอาจรู้สึกอึด อัดและเคร่งเครียดในการคิดแก้ปัญหา แต่สิ่งที่ได้รับจะนำไปสู่การทำทหายในการเรียนรู้ สามารถ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ด้วยตนเองจึงเรียกการเรียนรู้ในบริเวณนี้ว่า “เขตอึดอัดใจ” (Discomfort Zones) เกิดความภาคภูมิใจได้เรียนรู้และสร้างสรรค์อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาเชิง สร้างสรรค์

ลักษณะของกิจกรรมที่จูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์ อาจแบ่งได้ 3 ลักษณะ (อารี พันธุ์มณี, 2546: 20-25) ดังนี้

1) ความไม่สมบูรณ์ การเปิดใจกว้าง (Incompleteness, Openness) เมื่อผู้เรียนเกิด ความรู้สึกกว้างที่ตนได้ทำนั้นยังไม่สมบูรณ์ ยังมีช่องว่างหรือข้อบกพร่องบางประการ ก็จะทำให้ ผู้เรียนคิดศึกษาค้นคว้าและพยายามหาทางทำให้สมบูรณ์อันเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยก่อให้เกิดงาน สร้างสรรค์

2) การสร้างหรือผลิตบางสิ่งบางอย่างขึ้นมา และการใช้ให้เป็นประโยชน์ (Producing something and using it) คือ การให้ผู้เรียนสร้างหรือผลิตงานบางอย่างขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นการวาดภาพ การแต่งเรื่อง การปั้นรูปสัตว์ จากนั้นจึงให้ใช้สิ่งที่ผลิตนั้นให้เกิดประโยชน์

3) การใช้คำถามของเด็ก (Using pupil question) พื้นฐานในการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม คือ ความสามารถของครูที่จะยอมรับคำถามที่เด็กถาม และควรให้รางวัลเด็กที่ถามคำถามมากกว่าเด็กที่ตอบคำถามได้ ครูควรหาเทคนิควิธีในการส่งเสริมบรรยากาศในการถามคำถามและการค้นหาคำตอบให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546) ที่กล่าวถึง ลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ คือ ผู้เรียนมีความคิดอิสระ ไม่มีรูปแบบตายตัวใช้ได้ทุกโอกาสทุกเวลา ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการบูรณาการในตัวเอง มีความยืดหยุ่นคล่องตัวสูง เปิดทางเลือกให้ผู้เรียนหาคำตอบที่หลากหลาย ซึ่งรูปแบบมีน้อยเชิงบวก ทำท่าย กระตือรือร้นส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในการคิดที่สันติสุข ผู้เรียนสร้างชิ้นงาน/ผลงาน สิ่งประดิษฐ์แปลกใหม่ที่เป็นรูปธรรม เชื่อมโยงความคิดที่เป็นระบบอย่างมีขั้นตอนจากง่ายไปยาก และจากใกล้ตัวไปไกลตัว นำไปจัดการเรียนรู้ได้กับทุกกลุ่มสาระและสามารถเชื่อมโยงกับรูปแบบการเรียนรู้อื่น ๆ ได้

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 ก: 13-14) กล่าวถึงกิจกรรมที่ผู้เรียนควรฝึกอย่างต่อเนื่องและทำอยู่เป็นประจำ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1) กิจกรรมด้านศิลปะ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และฝึกประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตา การรู้จักใช้ความคิดของตนในการแสดงออกทางความคิดหลาย ๆ ด้าน เช่น ความสนุก การกระโดดโลดเต้น การแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกเป็นการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดอันจะนำไปสู่การคิดอย่างสร้างสรรค์ต่อไป กิจกรรมศิลปะ ได้แก่ การวาดภาพลงสีหรือการวาดภาพด้วยนิ้วมือ (Finger Painting) การฉีกกระดาษ ปะกระดาษ ตัดกระดาษ การพับกระดาษ การปั้นดินน้ำมัน การปั้นแป้ง การปั้นดินเหนียวและการประดิษฐ์เศษวัสดุ เป็นต้น

2) กิจกรรมด้านภาษา ได้แก่ การเล่านิทาน การเล่นเกม การเล่นเกมบทบาทสมมติ (Role Play) กิจกรรมเข้าจังหวะ และการแสดงออกทางด้านจินตนาการ เป็นต้น

นอกจากนี้ อารี พันธุ์มณี (2540: 162-195) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสนับสนุนและเพิ่มเติมจากแนวคิดข้างต้น ดังนี้

1) กิจกรรมทางภาษาสามารถจัดได้หลายรูปแบบ โดยรวมทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง การอ่าน การพูด และการเขียน และภาษายังเป็นสื่อในการแสดงออกทางความคิดและการกระทำจุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ คือ (1) ฝึกความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น ความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ (2) ฝึกการแสดงออกทางความคิด (3) ฝึกความกล้าคิดกล้าพูด (4) ฝึกการบรรยายอย่างสร้างสรรค์ และ (5) ส่งเสริมความคิดจินตนาการ เช่น กิจกรรมตั้งชื่อจากเรื่องสั้นให้มากที่สุด กิจกรรมแต่งเรื่องจากภาพ กิจกรรมเรียงคำเป็นความเรียง กิจกรรมปริศนาคำทาย เป็นต้น

2) กิจกรรมความค้ำนึ่ง เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความคิดและการแสดงความรู้สึกต่อสิ่งเร้าที่กำหนดให้เพื่อฝึกให้เป็นคนกล้าคิด กล้าเล่นกับจินตนาการของตน และพร้อมกับ

พยายามสร้างจินตนาการให้เป็นผลสำเร็จหรือผลิตเป็นผลงานได้ จุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ คือ (1) ส่งเสริมความกล้าคิดกล้าเอาอย่างอิสระ (2) ส่งเสริมความคิดตนเอง (3) ส่งเสริมให้บรรยายความรู้สึกและความคิดของตน (4) ส่งเสริมความมีอารมณ์ขัน (5) ส่งเสริมจินตนาการ และ (6) ฝึกความไวในการสังเกต เช่น กิจกรรมสงสัยให้ทายโดยให้ทายวัตถุในถุง กิจกรรมตั้งชื่อน้ำหอม กิจกรรมแต่งเรื่องจากหัวข้อที่สมมติขึ้น เช่น หัวข้อ แมวไม่กินปลา เป็นต้น

3) กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะ เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสนใจความสามารถและสอดคล้องกับหลักพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างดี กิจกรรมสร้างสรรค์จึงไม่เพียงแต่ส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อกับตา และการผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์ที่อาจมีเท่านั้น แต่ยังแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ทั้งทางแนวคิดและการกระทำซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานทางศิลปะและนำไปสู่การเรียนรู้ เขียน อ่านอย่างสร้างสรรค์ต่อไป จุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ คือ (1) ส่งเสริมความคิดอิสระ (2) ส่งเสริมความมั่นใจ กล้าคิด กล้าแสดงออก (3) ส่งเสริมความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ ความคิดยืดหยุ่น ความคิดคล่องตัว หรือความคิดตนเอง (4) ส่งเสริมความคิดจินตนาการ (5) ส่งเสริมการรู้จักทำงานด้วยตนเอง และ (6) ส่งเสริมให้เด็กสร้างผลงานขึ้น เช่น การวาดภาพ การวาดภาพตามความพอใจ การวาดภาพจากประสบการณ์ การวาดภาพจากการฟังนิทาน การวาดภาพจากเสียงเพลง การวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด เป็นต้น

4) กิจกรรมสร้างสรรค์ทางการประดิษฐ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี ส่งเสริมให้เด็กคิดจินตนาการ และสร้างจินตนาการออกมาเป็นผลงานดังกล่าวว่า บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จะไม่เพียงแต่คิด แต่คิดแล้วพยายามหาทางให้ความคิดเกิดเป็นผลงานขึ้นมา ดังนั้นการคิดประดิษฐ์จึงรวมเอาความคิดในเรื่องการต่อเติม ตัดออก ปรับขยายทำให้ใหญ่ ทำให้เล็กลง แต่งเติมแต้มสี ทำให้เคลื่อนไหวได้ หรือใช้แทนกันได้ สิ่งเหล่านี้จึงมักอาศัย การฝึกฝน ฝึกหัด ลงมือปฏิบัติจริงๆ เพื่อกระตุ้นความสนใจ และสามารถต่อโยงความคิดความสนใจต่อไป และสามารถปฏิบัติคิดค้นงานที่ต้องอาศัยความคิดความชำนาญในระดับสูงขึ้นไป จุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ คือ (1) ส่งเสริมความคิดและการถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน (2) ฝึกการแก้ปัญหา (3) ฝึกความขยัน ช่างคิดช่างทำ และ (4) ส่งเสริมความเป็นนักประดิษฐ์คิดค้น เช่น ให้คิดประดิษฐ์เศษวัสดุที่เลือกและแต่งเติมแต้มสีตามใจชอบ

5) กิจกรรมสร้างสรรค์ทางดนตรีและการเคลื่อนไหว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กฟังอย่างสร้างสรรค์ คิดจินตนาการและถ่ายทอดออกมาอย่างอิสระโดยการบรรยาย เขียน หรือแสดงท่าทาง และกิจกรรมการเคลื่อนไหวต่างๆ เช่น ให้เด็กฟังเสียงเพลงแล้วบอกความรู้สึก หรือต่อเติมประโยคให้สัมพันธ์กับประโยคต้น หรือแสดงท่าทางตามจินตนาการของตน จุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ คือ (1) ฝึกความซาบซึ้งในดนตรีและสามารถแสดงออกด้วยการบรรยาย แสดงท่าทางให้สมจริงได้ (2) ฝึกคิดจินตนาการในการแสดงตามบทที่กำหนด (3) ฝึกความกล้าในการคิด การแสดงออก (4) ฝึก

ความไวในการสังเกต และ (5) ฝึกความเชื่อมั่นในตนเอง เช่น ให้นักเรียนฟังเสียงจากเทป แล้วบอกหรือบรรยายว่าเสียงที่ได้ยินทำให้นึกถึงอะไร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 ก: 17-18) แบ่งการจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างความตระหนัก เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ผู้สอนใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการกระตุ้นเร้า เรียกร้องความสนใจของผู้เรียนเข้าสู่เรื่องที่จะเรียนรู้ เช่น เกม เพลง นิทาน ลีลาท่าทางต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดจินตนาการ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ระดมพลังความคิด เป็นการตั้งศักยภาพของผู้เรียนทุกคนเพื่อให้สามารถค้นหาคำตอบ ผู้เรียนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมโดยมีผู้สอนทำหน้าที่เหมือนผู้อำนวยการความสะดวกทุกขั้นตอน

ขั้นที่ 3 สร้างสรรค์ชิ้นงาน เมื่อผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ คิดหาคำตอบแล้ว ผู้เรียนเกิดจินตนาการในการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บทร้อยกรอง บทเพลง ปริศนาคำทาย งานประดิษฐ์ รูปทรง และมิติ เป็นต้น

ขั้นที่ 4 นำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้เรียนได้มีโอกาสนำเสนอผลงาน วิพากษ์ วิचारณ์ แสดงความคิดเห็นผลจากการนำเสนอของผู้อื่น เป็นขั้นที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ การรู้จักการยอมรับ การมีเหตุผล การประยุกต์ การนำไปใช้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ

ขั้นที่ 5 วัตถุประสงค์และประเมินผล เป็นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนรู้จักประเมินผลงานตนเองและผู้อื่น มีการยอมรับ แก้ไข บนพื้นฐานของหลักการทางประชาธิปไตย คือ ปัญญาธรรม คารวะธรรม และสามัคคีธรรม

ขั้นที่ 6 เผยแพร่ผลงาน ผลงานของผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่มได้นำไปเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การจัดนิทรรศการ การนำผลงานสู่สาธารณชนเป็นการนำเสนอความรู้และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน คณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งชาติด้านการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เพื่อน ผู้ปกครอง ชุมชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ชื่นชมผลงาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration) ซึ่งการจะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ต้องเริ่มต้นที่การสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกเป็นอิสระในการเรียนรู้ ส่งเสริมเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักใช้คำถามและสืบค้นความรู้ที่ต้องการให้ได้มากที่สุด โดยมีผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และขยายความรู้ในส่วนที่ยังไม่เข้าใจ เปิดโอกาสให้มีการสร้างผลงานที่แปลกใหม่โดย

ใช้วิธีการที่หลากหลาย เมื่อได้ผลงานออกมาแล้วควรส่งเสริมให้มีการประเมินผลงานของตนเองเพื่อหาจุดบกพร่อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาผลงานให้มีความสมบูรณ์ต่อไป

6. การมีส่วนร่วมของชุมชน

6.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม อาจมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละบริบท ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550: 25) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิด จิตใจ อารมณ์ และร่างกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง แต่มีความหมายทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วม อีกทั้งการมีส่วนร่วมเป็นการกระทำจึงมีผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับผล และสาธารณชน ผู้เป็นบริบทของการกระทำ สำหรับการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนนั้น การมีส่วนร่วมเป็นปรากฏการณ์ที่มีความหมายหลากหลาย เป็นความพยายามร่วมกันของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและบรรลุลักษณะความต้องการของตนเอง กลุ่มคนโดยริเริ่มจากการร่วมคิด วางแผน ดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสรุปส่วนประกอบของการมีส่วนร่วมว่ามี 3 ส่วน คือ ส่วนของการวางแผนพัฒนา ส่วนของการจัดและดำเนินการตามแผนโครงการ และส่วนของการประเมินผลโครงการ

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 138-139) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามีความหมาย 2 ลักษณะ คือ

1) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากร อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 99 อ้างถึงใน อภิชัย พันธเสน, 2541: 165) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมที่ประชาชนเป็นตัวตั้ง เป็นเจ้าของโครงการ ชาวบ้านเป็นผู้วางแผนดำเนินตามรูปแบบและวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคย ตัดสินใจทางเลือกแบบต่าง ๆ ที่ต้องการแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิรู้ ภูมิปัญญาและภูมิธรรม รวมทั้งตัวบุคคลในการระดมความคิด การแก้ปัญหาต้องมาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดหรือความขัดแย้งอันอาจเกิดขึ้นตามวิธีการของตัวเองด้วย ส่วนบุคคลภายนอกเป็นฝ่ายสนับสนุน

6.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานพัฒนาชุมชนมีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1) เป็นทั้งวิธีการและจุดหมายของการพัฒนาชนบท เพราะจุดหมายของการพัฒนา คือ ความสามารถในการพึ่งตนเองของชนบทในการปกครองและพัฒนาตนเอง เพื่อบรรลุจุดหมายนั้น วิธีการพัฒนาจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้จะทำให้เกิดการพัฒนา

2) เป็นการระดมพลังความคิด พลังกาย พลังใจ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน ทำให้มีโอกาสในการระดมพลังความคิด พลังกาย พลังใจ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

3) เป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ ให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนได้มีโอกาสร่วมคิด ตัดสินใจ เลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง

4) ทำให้เกิดความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน ในด้านต่าง ๆ ในกลุ่มบุคคลของชุมชนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนเป็นการกระจายโอกาสในการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ทำให้เกิดความเสมอภาคและความทัดเทียมกันในประเด็นต่าง ๆ แก่คนในชุมชน

5) เป็นวิธีการที่สามารถสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่คนในชุมชนได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง หรือเกิดการสร้างองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกันแก่คนในชุมชน

6) เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา เพราะการพัฒนาใด ๆ ก็ตามทีขาดถ้าขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว กิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ จะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและจะประสบความล้มเหลวในที่สุด

7) เป็นตัวบ่งชี้ความอยู่รอดของกลุ่มประการหนึ่ง เพราะการมีส่วนร่วม (Participation) จะทำให้เกิดสำนึกถึงความมีตัวตนอยู่ในกลุ่ม (Sense of Being) ซึ่งจะทำให้คนที่เข้าร่วมเกิดพันธะผูกพัน (Commitment) ต่อกัน

8) สอดคล้องกับปรัชญาการพัฒนาที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนา การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542: 17 อ้างถึงใน สมยศ อัมพันธ์ศิริ, 2550: 45) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์และสำคัญมาก เพราะจะเกิดการพัฒนายั่งยืนและเกิดความเจริญงอกงามในตัวเอง แม้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ถอนตัวออกไปแล้ว การพัฒนายังดำเนินต่อไปได้ เพราะประชาชนหรือตัวแทนของประชาชนในแต่ละชุมชนจะเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจกระบวนการพัฒนาได้ดีที่สุด และการตัดสินใจโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนได้ตรงตามเป้าหมายที่สุด

6.3 ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977: 7-9) อธิบายลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

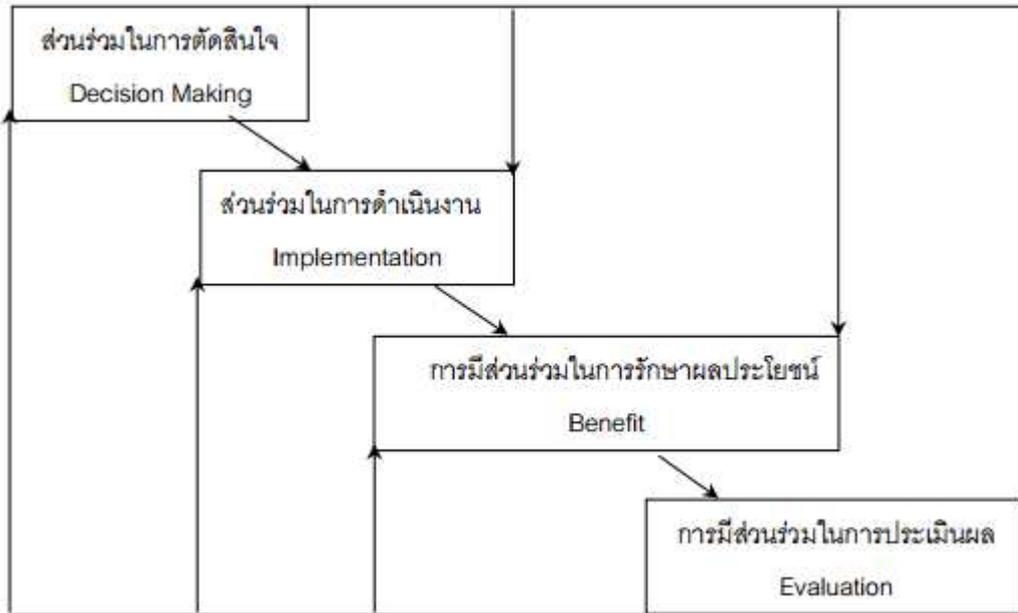
1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - Making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ใน ระยะเริ่ม การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดยทำให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือรวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัว

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวการมีส่วนร่วมต่อไป

ถวิลวดี บุรีกุล (2551: 8) ได้นำเสนอวงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ ไว้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.1 วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981 อ้างถึงใน วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ, 2551: 70-71) ได้รวบรวมรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ คือ

1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง จะเป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นมาเอง เพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเองโดยเน้นการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก

2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานอื่นๆ เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนา

3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายในการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเป็นการบังคับโดยตรง ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับผลระยะยาว และจะมีผลเสียคือไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2547: 18-23) สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้ 2 ลักษณะ คือ

1) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบ

ในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชน เป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพัน รู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

อุทัย บุญประเสริฐ (2542: 113 อ้างถึงใน นาวิณ อรุณไพโร, 2554: 40) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at meeting) 2) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial Contribution) 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committees) 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership) 5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer) 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor) 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers) 8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม (Entrepreneurs) 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employees) และ 10) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

อภิญา กังสนารักษ์ (2544: 14 – 15) กล่าวถึงการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ

1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการ และร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ

2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทาง การดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ

3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

อดิน รพีพัฒน์ (2547: 49) แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข 2) การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน และ 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

พาลาภ สิงหเสนี และคณะ (2545: 8-9 อ้างถึงใน สมยศ อัมพันศิริ, 2550: 52) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตเพราะมีความเชื่อมโยง โดยเริ่มจาก การมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผน การร่วมวางแผนกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย

การเข้าไปเกี่ยวข้องกับกำกับการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการจัดการผลประโยชน์ เป็นการร่วมจัดสรรผลประโยชน์ หรือผลของกิจกรรม ผลของการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการติดตามผล การประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ และพิจารณาว่าจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ ซึ่งจะเป็นข้อมูลย้อนกลับนำไปเพื่อวางแผนดำเนินโครงการต่อไปในขั้นตอนที่หนึ่ง

จากความหมาย ความสำคัญ และลักษณะการมีส่วนร่วมดังกล่าว อาจสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ค้นพบและพัฒนาความรู้ความสามารถ เรียนรู้ที่จะจัดการความสัมพันธ์กับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมของชุมชน เกิดความรู้สึกรับผิดชอบเป็นเจ้าของชุมชน สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนตามแนวทางของตนเองได้ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนต่อไป ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนมี 4 ลักษณะสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิณวลี อังศุพันธ์ (2551: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ด้านขีดความสามารถในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของจังหวัดนครราชสีมา ในช่วงเริ่มจัดตั้งมีการนำสิ่งของเครื่องใช้ ทรัพยากรวัสดุ สถาปัตยกรรมโบราณ รวมไปถึงโบราณสถานที่มิอยู่ในชุมชนของตนเองมารวบรวมไว้ โดยแนวคิดของผู้นำชุมชนประกอบกับจิตใต้สำนึกของคนในชุมชนมีความรักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพบุรุษนำมาจัดแสดงไว้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาและบอกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งชุมชนในท้องถิ่นหรือแม้แต่ผู้ที่สนใจศึกษาก็ได้รับประโยชน์มากมาย และของที่ได้มีการนำมาบริจาคก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย จึงทำให้เกิดแนวคิดในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้น แต่ในปัจจุบันระบบการบริหารจัดการยังขาดปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ 4M คือ การขาดบุคลากร (Man) ที่มีความรู้ความเข้าใจในงานพิพิธภัณฑ์ การดูแลรักษาซ่อมแซมวัสดุ ขาดวัสดุอุปกรณ์ (Material) ที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน ยังไม่มีการจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนและต่อเนื่อง (Money) และขาดการวางแผนงานที่มีความมั่นคงและยั่งยืน (Management) ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติการมีส่วนร่วมของชุมชนมีเพียงการนำนักเรียนในชุมชนมาศึกษาหาความรู้ พิพิธภัณฑ์วัดพระพรหมราชมีส่วนร่วมในเรื่องการทำความสะดวก นำชมพิพิธภัณฑ์ รักษาความปลอดภัย แต่ก็ยังไม่มีกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด พิพิธภัณฑ์วัดโคกศรีเกษ ชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ พิพิธภัณฑ์สิบล้านภูมิปัญญาชาวนาไทย ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในการคิด การปฏิบัติ รับผลประโยชน์

ประเมินผล เพราะมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ที่ขึ้นเป็นประจำทุกปี องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย พบว่า การดูแลรักษาซ่อมแซมและการจัดกิจกรรมต่างๆ ผู้มีส่วนสำคัญ คือ ชุมชนในท้องถิ่น โดยมีผู้บริหารที่มีความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญในการจัดระบบระเบียบ มีการประเมินผลและมึงบประมาณสนับสนุน จึงจะทำให้ดำเนินการด้วยความราบรื่น ประโยชน์ที่สังคมได้รับ คือ เกิดความรักและเห็นคุณค่าของท้องถิ่น การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่ดูแลรักษามรดกวัฒนธรรมภายใต้จิตสำนึกรักในท้องถิ่นได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

มณัญญา นวลศรี (2552: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครโดยรวม ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ ขาดแคลนงบประมาณ กิจกรรมที่จัดไม่มีความหลากหลาย บุคลากรไม่มีความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ และมีผู้เข้าชมน้อย แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ในด้านการจัดมุ่งหมายและนโยบายที่ได้รับฉันทามติ ได้แก่ เพื่อให้เป็นแหล่งธำรงและสืบทอดคุณค่า เอกลักษณ์ และมรดกของชาติ เพื่อเป็นแหล่งแสดงวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยเฉพาะทาง เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน เพื่อส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย และนโยบายความเกิดจากความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับฉันทามติ ได้แก่ เพื่อมุ่งให้ประโยชน์แก่ชุมชน ควรมีแผนงานบริหารจัดการทั้งระยะสั้นและระยะยาว แผนงานระยะยาวควรเป็นแผนที่มีพื้นฐานมาจากนโยบายของชาติ แผนงานระยะสั้นควรเป็นแผนประจำปีที่สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายงบประมาณควรมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลเป็นหลัก ให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์และให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรวางแผนโครงการตามลำดับความสำคัญ ด้านบุคลากรที่ได้รับฉันทามติ ได้แก่ มีความรู้ตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ มีใจรักด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศในระดับดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีจิตใจพร้อมให้บริการ ควรเป็นนักสื่อสารและนักถ่ายทอดที่ดี ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นอย่างดี ควรจัดให้ไปศึกษาดูงานด้านพิพิธภัณฑ์ทั้งในและต่างประเทศ ด้านกิจกรรมที่ได้รับฉันทามติ ได้แก่ ควรมีการจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ควรมีการจัดนิทรรศการทั้งถาวรและชั่วคราว ควรมีการจัดกิจกรรมภาคสนาม ควรมีกิจกรรมหลักที่เป็นจุดเด่น และควรมีการจัดกิจกรรมเสริมเพิ่มเติม ควรมีการจัดกิจกรรมตามความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ควรจัดทำสื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ ด้านการติดตามประเมินผลที่ได้รับฉันทามติ ได้แก่ มีการติดตามประเมินผลทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ควรมีการนำผลการประเมินมาใช้ ควรตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลประกอบด้วยบุคคลภายในและ

ภายนอก ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ควรมีการเผยแพร่ผลการประเมิน ควรมีการวางมาตรฐานกำกับตรวจสอบเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพ มีการติดตาม ประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย ด้านความต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาลที่ได้รับฉันทามติ ได้แก่ ควรจัดให้เป็นวาระแห่งชาติ ควรรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ องค์การท้องถิ่นควรมีบทบาทอย่างจริงจังในการดูแลพิพิธภัณฑสถาน และควรจัดให้มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นโดยเฉพาะ

สุจารีย์ จรัสด้วง (2552: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครในพื้นที่ ผังพระนครและผังธนบุรี ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครในพื้นที่ ผังพระนครและผังธนบุรี มีรูปแบบการดำเนินงานและบริหารจัดการที่แตกต่างกัน แม้จะได้รับการวางแผนงานและกำหนดนโยบายโดยสำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว แต่หลังจากการโอนภารกิจในการดำเนินงานให้สำนักงานเขตของแต่ละพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการ การบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครในผังพระนครยังคงยึดรูปแบบและกรอบแนวทางการบริหารจัดการจากสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยขาดการวางแผนงานและสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบของตน ขาดการนำชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครในผังธนบุรีที่มีการวางแผนงานและสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบของตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามกรอบแนวทางการบริหารจัดการของสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว รวมทั้งมีการนำชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น การเป็นอาสาสมัครนำชม การบริจาคสิ่งของ การดำเนินงานและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ จากการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานและบริหารจัดการ พบว่า ด้านบุคลากรควรนำนักพัฒนาชุมชนเข้ามาเป็นแกนนำสำคัญในการดำเนินงาน ด้านการประชาสัมพันธ์ควรประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและครอบคลุม โดยเฉพาะประชากรในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรู้สึกภูมิใจว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครมีขึ้นเพื่อชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (2549: บทคัดย่อ) ได้ดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ระยะที่ 2 ปีที่ 1 ในส่วนของการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดท่าพูด จังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑสถานวัดโหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง พิพิธภัณฑสถานใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจพิพิธภัณฑสถานในฐานะองค์การทางสังคมวัฒนธรรม และเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการให้แก่พิพิธภัณฑสถาน ผลการวิจัยได้ค้นพบข้อสังเกตเบื้องต้นว่า พิพิธภัณฑสถานแบบชาวบ้านเป็นองค์การที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งควรได้รับการศึกษา

และทำความเข้าใจ และการพัฒนาควรจะค้นหารูปแบบและวิธีการดำเนินการที่เข้ากับบริบทของ พิพิธภัณฑสถานแบบชาวบ้าน ลักษณะเฉพาะเหล่านี้ได้แก่ วงจรเวลาที่สลับกันระหว่างความคึกคักและ เงียบเหงาตามเทศกาลและกิจกรรมของชุมชน ความหลากหลายและยืดหยุ่นของลักษณะทางกายภาพ การบริหารจัดการ การให้บริการ และความสัมพันธ์ที่พิพิธภัณฑสถานมีต่อชุมชน นอกจากนี้ พิพิธภัณฑสถานแบบชาวบ้านยังเป็นองค์กรที่มีลักษณะกึ่งส่วนตัวกึ่งส่วนรวม ที่อาศัยการรู้จักตัวบุคคล ความสนิทสนม ความไว้วางใจเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน เมื่อพิจารณาพิพิธภัณฑสถานในบริบทโครงสร้าง ความสัมพันธ์ในท้องถิ่นและระหว่างท้องถิ่นกับภายนอก พบว่า พิพิธภัณฑสถานทั้ง 3 แห่งมีความใกล้ชิดกับวัดอย่างมาก การที่พิพิธภัณฑสถานมีความคาบเกี่ยวกับวัด ด้านหนึ่งก็เป็นกำลังให้พิพิธภัณฑสถานสามารถพึ่งพิงกำลังทรัพยากรต่าง ๆ ของวัด แต่อีกด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดบริเวณที่มีความขัดแย้งได้ เมื่อคนหลายกลุ่มที่จัดการดูแลทรัพยากรวัฒนธรรมมีความเห็นไม่ตรงกัน หรือผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกัน การดำเนินงานทางด้านการพัฒนา คณะวิจัยได้ส่งเสริมให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นที่การแลกเปลี่ยนและการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อถ่ายทอดและสร้างความรู้ทางด้านการอนุรักษ์วัตถุ การเก็บข้อมูลในชุมชน และการทำงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ ภายในและภายนอกชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนมีส่วนร่วมในการเกิดความเข้าใจกระบวนการของพิพิธภัณฑสถาน เช่น การทำกิจกรรมกับเยาวชนเพื่อทำทะเบียนวัตถุ การจัดทำทัศนศึกษาไปคู่มืออย่างและเรียนรู้จากพิพิธภัณฑสถานแบบชาวบ้านด้วยกัน การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ในกระบวนการเหล่านี้ทำให้คณะวิจัยมองเห็นว่า ความคิดความเข้าใจของชาวบ้านในชุมชนนั้น ในบางส่วนมีความแตกต่างจากนักวิชาการในเรื่องบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งแต่ละแห่งมีเป้าหมายของตนเอง เช่น พิพิธภัณฑสถานวัดท่าพุดและวัดโหล่หิน มีหน้าที่เป็นอนุสรณ์สถานของพระสงฆ์องค์สำคัญ ซึ่งได้รับความเคารพศรัทธาอย่างสูงอยู่มาก ความศรัทธาในพระภิกษุสงฆ์และศาสนา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับความสำคัญอันดับสูงมากกว่าเนื้อหา เรื่องราวชีวิตของคนทั่วไปในชุมชน ส่วนที่วัดบ้านดอนนั้น หนึ่งใหญ่ได้รับการยกฐานะให้เป็นมรดกวัฒนธรรมของจังหวัดมากกว่าของชุมชน ทำให้ความผูกพันกับพิพิธภัณฑสถานจำกัดอยู่ในวงของนักแสดงและทายาทมากกว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนมักจะเห็นบทบาทของพิพิธภัณฑสถานว่าเป็นการเก็บรักษา และให้ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพของอาคาร และอาจจะยังไม่เห็นกระบวนการมากนัก นอกจากนี้ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะที่วัดท่าพุดและวัดบ้านดอน ทำให้ชุมชนโดยรอบมีรูปแบบชีวิตแบบคนเมืองมากขึ้น รวมทั้งมีกลุ่มคนอพยพมาจากที่อื่น ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างวัตถุลิ่งของและเนื้อหาความรู้ของมรดกวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑสถานกับกลุ่มคนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกันคณะวิจัยก็เห็นว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถานหรือผู้ดูแลก็เป็นกลุ่มคนที่ได้รับความรู้ความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานมาเป็นเวลานานพอควร

จากการติดต่อและการดำเนินการของหน่วยงานทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ความคิดเกี่ยวกับทิศทางของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันและอนาคตที่กลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนมีจึงมีความแตกต่างหลากหลายกัน

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ (2554: บทคัดย่อ) ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ ปรากฏผลการพัฒนากิจกรรมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ใน 5 ด้าน คือ ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม มีการเตรียมการล่วงหน้าประสานงานกับคนในพื้นที่ ผู้เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ และผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ทำความเข้าใจเรียนรู้ข้อมูลพื้นที่ การจัดกิจกรรมคำนึงถึงความเหมาะสมของบริบทชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และทรัพยากรที่มีอยู่ มีการวางแผนและการประเมินผลการจัดกิจกรรม ด้านผลผลิตของการจัดกิจกรรมผลเชิงปริมาณ ได้แก่ ชิ้นงานที่ได้ในลักษณะเอกสารแนะนำ คู่มือ แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ วิดิทัศน์ ภาพวาด งานปั้นงานประดิษฐ์ คำประพันธ์ หนังสือ ภาพยนตร์การ์ตูน และผลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ความสนใจ ความพึงพอใจ กระตือรือร้น ความมีชีวิตชีวา ความสุข ภูมิใจ กล้าแสดงออก จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ด้านผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรม มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ ส่งผลถึงผู้เกี่ยวข้อง เช่น นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน มีความรู้ ความภูมิใจ ชื่นชม เห็นคุณค่า และนำไปใช้ ด้านผลกระทบของการจัดกิจกรรม มีการสร้างและปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่ง มีฐานข้อมูล และเว็บไซต์เผยแพร่สถานศึกษา และองค์กรบริหารส่วนตำบลให้ความสนใจ คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์จากการเรียนรู้ร่วมกัน มีทัศนคติที่ดีต่อกัน และ ด้านความยั่งยืนของการจัดกิจกรรม มีเอกสารและสื่อเพื่อการเผยแพร่ มีหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสู่การจัดการเรียนการสอน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นความสำคัญและมีแผนสนับสนุนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ (2546: บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร ชุมชนปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนปลักไม้ลาย พฤติกรรมการดูแลสุขภาพและการใช้สมุนไพรของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ กระบวนการเรียนรู้ และศักยภาพของชุมชน จากนั้น คณะผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยร่วมกับกลุ่มโรงเรียนในชุมชน จัดกิจกรรมดังต่อไปนี้ 1) การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการวิจัยในชั้นเรียน และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการความรู้เรื่องสมุนไพร 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรและขยายพันธุ์สมุนไพร ด้วยกิจกรรม “การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการโดยใช้สมุนไพร” กิจกรรมศึกษาดูงานสมุนไพรของชุมชน และกิจกรรม “การศึกษาดูงานสวนสมุนไพรและการขยายพันธุ์พืช” 3) การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น ด้วยกิจกรรม “มัคคุเทศก์น้อยนำท่องป่าสมุนไพร” กิจกรรม “การศึกษาดูงานมัคคุเทศก์น้อยป่าชายเลน” การพัฒนาหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์น้อยนำชมป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย และคู่มือมัคคุเทศก์น้อยนำชมป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย ผลจากการจัดกิจกรรมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับ

สมุนไพโรในด้านต่าง ๆ และปัจจัยที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ บุคคลด้านต่าง ๆ ในชุมชน อายุ ภูมิปัญญาเดิม โรงเรียน ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สมุนไพรในชุมชน สื่อมวลชน ความสนใจของคนนอกชุมชน การศึกษาดูงาน กระแสการรณรงค์เรื่องสุขภาพและการใช้สมุนไพรที่มีอย่างกว้างขวางในสังคมไทย และงบประมาณ ส่วนเงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรของชุมชนปลักไม้ลาย ได้แก่ การรวมกลุ่มและความร่วมมือของโรงเรียน ความตั้งใจและการมีนโยบายที่ชัดเจนของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุน ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความร่วมมือของผู้ปกครองและคนในชุมชน ความหลากหลายและน่าสนใจของกิจกรรมและการตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมาย นโยบายการศึกษา นโยบายด้านสาธารณสุข ความต่อเนื่องในการนิเทศติดตามงาน การส่งเสริมความรู้อย่างต่อเนื่อง ความพร้อมของกลุ่มต่างๆในชุมชน ความคาดหวังของสังคมภายนอกผ่านการประชาสัมพันธ์ การจัดเวทีให้มีการเผยแพร่กิจกรรมการเรียนรู้ และความสนใจของครู นักเรียนในเรื่องเกี่ยวกับสมุนไพร

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธุ์ (2547: บทคัดย่อ) ทำการวิจัย เรื่อง โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น: การเรียนรู้กระบวนการเสริมศักยภาพการวิจัยชุมชนในพื้นที่อำเภอห้วยน้ำใหญ่ และอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า นักวิจัยชุมชนมีศักยภาพในการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถเก็บรวบรวม วิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลได้ โดยใช้รูปแบบการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโดยใช้กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านงานบุญ งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เป็นรูปแบบอย่างไม่เป็นทางการ แต่บูรณาการผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมในลักษณะของการประสานงานแบบปากต่อปาก และผ่านการรื้อฟื้นความเป็นวัฒนธรรมชุมชน มีนักวิจัยชุมชนหลายกลุ่ม ต่างวัย ต่างอาชีพ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คณะผู้วิจัยเป็นเพียงผู้เสริมศักยภาพให้แก่ักวิจัยชุมชน โดยการประสานงานระหว่างนักวิจัยชุมชน จัดเวทีระดมความคิด ร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับชุมชน ให้คำปรึกษา ร่วมตรวจสอบข้อมูล ร่วมวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อหาข้อสรุปหรือที่ชุมชนเรียกว่าการโสรหรือการโส การถกเถียงเชิงวิชาการในรูปแบบของชาวบ้าน ผลการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของทั้งสองชุมชน เป็นประเด็นตามความสนใจของเจ้าของวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน ชุมชนห้วยน้ำใหญ่เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชุมชน ประวัติความเป็นมา ภาษา การละเล่นพื้นเมือง เครื่องดนตรี เครื่องจับสัตว์น้ำ สุขภาพอนามัย ยารักษาโรค ยาสมุนไพร เรือ และระบบเครือญาติ ส่วนชุมชนบ้านภูเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพชุมชน ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณีในรอบปี พิธีกรรม อาหารการกิน เพลง การรำ ดนตรี การทอผ้า การแต่งกาย ภาษา และความเชื่อ และจากข้อสรุปส่งท้ายของงานวิจัย พบว่า ศักยภาพของนักวิจัยในชุมชนมีอยู่แล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่จะนำออกมาใช้หรือไม่ และการได้มีโอกาสมองเห็น เข้าใจ ตรวจสอบตนเองและแสดงออก ทำให้พลังที่มีอยู่เดิมเดิมเต็มเต็มเพิ่มทวีคูณ ปรากฏเป็นความเข้มแข็ง งามงามรวมทั้งก่อให้เกิดสติปัญญาที่พร้อมจะเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

วรุฒิ สุภาพ (2547: บทคัดย่อ) ทำการศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐจาในจังหวัดลำปางจากอดีตสู่ปัจจุบัน ผลการศึกษามีดังนี้ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐจาในอดีตมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดำรงชีวิตและใช้ในพิธีกรรมของสังคมผู้ถ่ายทอดคือพระสงฆ์และครูชาวบ้านและต้องเป็นชายที่รับรู้ถึงทำนองและอาณัติสัญญาณที่ใช้ในชุมชน ทำการถ่ายทอดให้กับชายที่มีความสนใจศึกษาเรื่องกลองปฐจาอย่างจริงจัง องค์ความรู้ที่ถ่ายทอดคือการบรรเลงกลองปฐจาและคติความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับกลองปฐจา โดยถ่ายทอดในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ในขณะที่กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐจาในปัจจุบันเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมกลองปฐจาในชุมชน ผู้ถ่ายทอดคือวิทยากรที่มีโอกาสศึกษา ค้นคว้าวิจัยและเรียนรู้วิธีการตีกลองปฐจา ถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมกลองปฐจา โดยเฉพาะองค์ความรู้ในเรื่องการบรรเลงเป็นหลัก เพื่อนำไปใช้ในการแสดงและการแข่งขันตีกลองเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลองปฐจา กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐจาจากในอดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายหลักของกลองปฐจาคือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมในชุมชนได้สูญหายไป สำหรับการศึกษาคคุณค่าวัฒนธรรมกลองปฐจาที่มีต่อชุมชนนั้นเป็นคุณค่าที่เกิดจากบทบาทหน้าที่ของกลองปฐจาในชุมชน ในอดีตพบว่าประกอบด้วยคุณค่าทางด้านจิตใจ ศาสนา ประวัติศาสตร์ และสุนทรียศิลป์ เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิตและคติความเชื่อที่ดำรงอยู่ในสังคมล้านนา ถือเป็นกลองศักดิ์สิทธิ์และเป็นสัญญาณเสียงส่วนรวมของคนในชุมชน มีบทบาทในสังคมสำหรับการสื่อสารภายในชุมชน ทำหน้าที่เหมือนระบอบเสียงของชุมชน และการสื่อสารในทางศาสนาและพิธีกรรมในฐานะเครื่องมือในการประกอบศาสนกิจในทางพุทธศาสนา ปัจจุบันพบว่าคุณค่าของวัฒนธรรมกลองปฐยายังคงความเป็นกลองที่ดำรงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิต คติความเชื่อของคนในสังคมล้านนาในทุกด้าน แต่ปรากฏคุณค่าด้านเศรษฐกิจเพิ่มเติมขึ้นมา อันมาจากการผลิตกลองปฐจาเพื่อจำหน่ายและรายได้จากการแสดงการบรรเลงกลองปฐจาในงานต่างๆ ปัจจุบันคุณค่าวัฒนธรรมกลองปฐจาในชุมชนจึงเน้นคุณค่าในเชิงปริมาณ โดยคุณค่าในเชิงจิตวิญญาณความเป็นท้องถิ่น คุณค่าทางศาสนาและพิธีกรรมได้ขาดหายไป ข้อเสนอแนะแนวทางในการนำวัฒนธรรมกลองปฐจามาถ่ายทอดในโรงเรียนต้องนำองค์ความรู้ทั้งสองด้านมาเป็นหลักในการถ่ายทอด โดยบูรณาการวัฒนธรรมกลองปฐจาเข้ากับสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม โดยต้องเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและอาศัยความร่วมมือจากชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้รู้ ปราชญ์ ชาวบ้านและแหล่งความรู้อื่น ๆ ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐจา

พฤษมณฑล จุลพูล และคณะ (2555: 7-8) ได้ทำศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเตาไห อำเภอแพะญะ จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทฐานทรัพยากรของชุมชน พัฒนาศักยภาพฐานข้อมูลชุมชน และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ยังพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ สภาพของชาวบ้านในชุมชนจำเป็นต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด แต่ชาวบ้านยังพึ่งพาอาศัยให้ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ชุมชนยังคงอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ชุมชนมีการเปิดรับความรู้และสิ่งใหม่ ๆ จากภายนอกอยู่เสมอ กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ชุมชนให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในทุกขั้นตอน และมีชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมหลายกลุ่ม เนื่องจากเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมและความเชื่อและภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยในชุมชนมีจำนวนน้อย เนื่องจากขาดผู้สืบทอดความรู้และผู้เรียนจะต้องเอาใจใส่เป็นอย่างมาก มีข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จึงหาผู้สืบทอดที่มีใจรักได้ยาก และการรักษาจากแพทย์แผนไทยก็มีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันมีความทันสมัยและเห็นผลอย่างรวดเร็ว การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ป่าชุมชนโนนซาด พบว่า ชาวบ้านในชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของป่า เนื่องจากป่าเป็นแหล่งอาหารและทำให้ชาวบ้านมีรายได้และได้รับประโยชน์จากป่าเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากป่าชุมชนโนนซาดมีพื้นที่มาก จึงไม่สามารถจัดทำเส้นทางศึกษาพันธุ์ไม้ได้ครอบคลุมทั้งหมด จึงได้ร่วมกันกำหนดเส้นทางศึกษาตามสภาพพื้นที่และระยะทางที่เหมาะสม โดยทำการติดป้ายตามจุดหรือพันธุ์ไม้ที่กำหนด เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของผู้ที่สนใจศึกษาด้วยตนเอง และเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมด้านการเรียนการสอนแก่นักเรียนหรือครู เพื่อให้เกิดทักษะและประสบการณ์จริง

สมคิด จ่านอง (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดนาหนองเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนไทยยวน ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลในการดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์ ขาดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรในการดูแลและบำรุงรักษา ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์ เพราะมีข้อจำกัดเนื่องจากพระภิกษุมีกิจนิมนต์และมีภารกิจด้านอื่น ไม่มีเวลาในการดูแลพิพิธภัณฑ์ อาคารของพิพิธภัณฑ์นั้นมี 2 อาคาร การจัดแสดงนิทรรศการจึงขาดความเชื่อมโยงและการเล่าเรื่องของศิลปวัตถุ จากแนวคิดของแกนนำชุมชนในการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนไทยยวนได้กำหนดนิทรรศการเป็น 10 ชุด ดังนี้ 1) ข้อมูลประวัติศาสตร์จังหวัดราชบุรี 2) ประวัติความเป็นมาไทยยวนในจังหวัดราชบุรี 3) อาชีพของชุมชนไทยยวนตำบลดอนแร่ 4) การใช้ชีวิตใต้ถุนบ้านสาธิตทอผ้าและจักสาน 5) มุขหน้าบ้าน 6) มุมรับแขกหน้าบ้าน 7) นิทรรศการชุดในบ้าน ห้องนอน ห้องพระ ห้องแต่งตัว 8) ห้องครัว 9) ประเพณี 10) ห้องสมุด ในส่วนของศูนย์หัตถกรรมทอผ้าพื้นบ้านราชบุรี มีแนวทางในการปรับปรุง ดังนี้ 1) ห้องสำนักงาน 2) ห้องประชุม 3) ห้องสาธิตทอผ้า 4) นิทรรศการวิวัฒนาการของผ้าทอไทยยวนจากอดีตถึงปัจจุบัน 5) ห้องจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ 6) ห้องเก็บสินค้าผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและประเมินความต้องการของชุมชน การออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้ และการประเมินผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ให้ได้รูปแบบของนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยทุกขั้นตอนของการวิจัยดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ระหว่างคณะผู้วิจัย ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น นักการศึกษา ครู นักเรียน ผู้นำชุมชน ประชาชนทั้งในและนอกท้องถิ่น ซึ่งร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมิน ปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กระบวนการวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลจากผลการปฏิบัติงานจากโครงการวิจัยย่อยใน 4 พื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียดการวิจัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลการเรียนรู้ ที่ได้นำเสนอในลักษณะข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างครบถ้วน

มีวัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 3) เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และ 4) เพื่อนำเสนอ ปรับปรุง และขยายผลรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ซึ่งมีรายละเอียดในการนำเสนอ ดังนี้ 1) พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย 2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 4) วิธีการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 5) วิธีดำเนินการวิจัย 6) การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 7) การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยคัดเลือกพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่จะดำเนินการทดลองรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงจากพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ 8 จังหวัดภูมิภาคตะวันตก ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายของเครือข่ายวิจัยอุดมศึกษาภาคกลางตอนล่าง ได้แก่ กาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ได้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ใช้ในการศึกษาวิจัย จำนวน 4 แห่ง คือ

- 1) พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ตำบลทรายทอง อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- 2) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
- 3) พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร ตำบลยี่สาร อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- 4) พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ดังแสดงตำแหน่งที่ตั้งในแผนภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 ตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถจำแนกตามลักษณะเนื้อหาในการจัดแสดงได้ 4 ประเภท คือ 1) วิถีชีวิตท้องถิ่น/ภูมิปัญญา 2) แหล่งโบราณคดี/โบราณสถาน 3)ชาติพันธุ์ และ 4) จัดแสดงเฉพาะเรื่อง ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 รายชื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ศึกษา จำแนกตามลักษณะเนื้อหาในการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ศึกษา	ลักษณะเนื้อหาในการจัดแสดง			
	วิถีชีวิตท้องถิ่น/ภูมิปัญญา	แหล่งโบราณคดี/โบราณสถาน	ชาติพันธุ์	เฉพาะเรื่อง
1. พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์				✓
2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี จังหวัดราชบุรี		✓		
3. พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม	✓			
4. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ครั้ง จังหวัดนครปฐม			✓	

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก นักวิจัยท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้แทนจากคนใน 4 ชุมชน ทั้งนี้ นักวิจัยท้องถิ่นอาจเป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน บุคลากรทางการศึกษา และกลุ่มที่สอง คือ ประชากรที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้แทนจาก 4 ชุมชน เพื่อเป็นนักวิจัยท้องถิ่น และกลุ่มตัวอย่างของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 4 แห่ง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non Probabilistic Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกพื้นที่ที่กระจายอยู่ในจังหวัดในภูมิภาคตะวันตก และมีลักษณะเนื้อหาในการจัดแสดงที่แตกต่างกัน คือ พื้นที่ที่เน้นการสืบทอดความรู้จากวิถีชีวิตท้องถิ่นและภูมิปัญญา ได้เลือกพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม พื้นที่ที่แสดงแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี ได้เลือกพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี ชุมชนที่โดดเด่นด้านกลุ่มชาติพันธุ์ได้เลือก

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัดนครปฐม และแหล่งเรียนรู้ที่จัดแสดงเฉพาะเรื่องได้
เลือกพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจสภาพบริบทชุมชน และสภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
2. ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้รู้ เรื่อง องค์ความรู้ การเรียนรู้ของคนในชุมชน และพิพิธภัณฑ์/
แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
3. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในระดับชุมชน เพื่อตรวจสอบข้อมูลสภาพบริบท
ชุมชน สภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิง
สร้างสรรค์
4. แบบประเมินการจัดโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้
พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
5. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในระดับชุมชน เพื่อประเมิน ปรับปรุง และ
พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อ
ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
6. โครงการสัมมนาเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ ติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรม
รวมทั้งพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และ
แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

4. วิธีการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจสภาพบริบทชุมชน และสภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
ผู้วิจัยได้สร้างแบบสำรวจสภาพบริบทชุมชน โดยมีวิธีการดังนี้
 - 1.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์
และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
 - 1.2 กำหนดกรอบแนวคิด ประเด็นในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เพื่อให้มีรายละเอียด
ครอบคลุม ครบถ้วนในเรื่องที่ต้องการศึกษา
 - 1.3 สร้างแบบสำรวจสภาพบริบทชุมชนและสภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
 - 1.4 นำแบบสำรวจที่สร้างขึ้นแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบ
ความถูกต้อง และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

- 1.5 นำเครื่องมือที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
- 1.6 นำแบบสำรวจสภาพบริบทชุมชนและสภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

ไปเก็บข้อมูล

2. ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้รู้ เรื่อง องค์ความรู้ การเรียนรู้ของคนในชุมชน และ พิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้สร้างประเด็นการสัมภาษณ์ โดยมีวิธีการดังนี้

- 2.1 ศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสัมภาษณ์
- 2.2 กำหนดกรอบแนวคิด ประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อให้มีรายละเอียดครอบคลุมครบถ้วนในประเด็นที่ต้องการศึกษา
- 2.3 สร้างแบบประเด็นการสัมภาษณ์
- 2.4 นำแบบประเด็นการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)
- 2.5 นำเครื่องมือที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
- 2.6 นำแบบประเด็นสัมภาษณ์กลุ่มไปเก็บข้อมูล

3. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้สร้างประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยมีวิธีการดังนี้

- 3.1 ศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสนทนากลุ่ม
- 3.2 กำหนดกรอบแนวคิดประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อให้มีรายละเอียดครอบคลุมครบถ้วนในประเด็นที่ต้องการศึกษา
- 3.3 สร้างแบบประเด็นการสนทนากลุ่ม
- 3.4 นำแบบประเด็นการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)
- 3.5 นำเครื่องมือที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
- 3.6 นำแบบประเด็นสนทนากลุ่มไปเก็บข้อมูล

4. แบบประเมินการจัดโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

4.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบประเมินการจัดโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้

4.2 กำหนดกรอบแนวคิด ประเด็น ตัวชี้วัดในข้อคำถามการประเมิน

4.3 สร้างแบบประเมินความคิดเห็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4.4 นำแบบประเมินความคิดเห็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

4.5 นำเครื่องมือที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4.6 นำแบบประเมินความคิดเห็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปเก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม

5. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน เพื่อประเมินปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

5.1 ศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเด็นการสนทนากลุ่ม

5.2 กำหนดกรอบแนวคิดประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อให้มีรายละเอียดครอบคลุมครบถ้วนในประเด็นที่ต้องการศึกษา

5.3 สร้างแบบประเด็นการสนทนากลุ่ม

5.4 นำแบบประเด็นการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

5.5 นำเครื่องมือที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

5.6 นำแบบประเด็นสนทนากลุ่มไปเก็บข้อมูล

5. วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประเภทการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในลักษณะของวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.3 ประชุมนักวิจัยชุมชนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย ในโครงการวิจัยย่อย
แผนการดำเนินการวิจัย และแนวทางการดำเนินการวิจัย ในวันศุกร์ที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2555
ณ ห้องกิจกรรมอาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วยที่ปรึกษา
โครงการวิจัย คณะผู้วิจัย นักวิจัยชุมชน และผู้ร่วมวิจัย

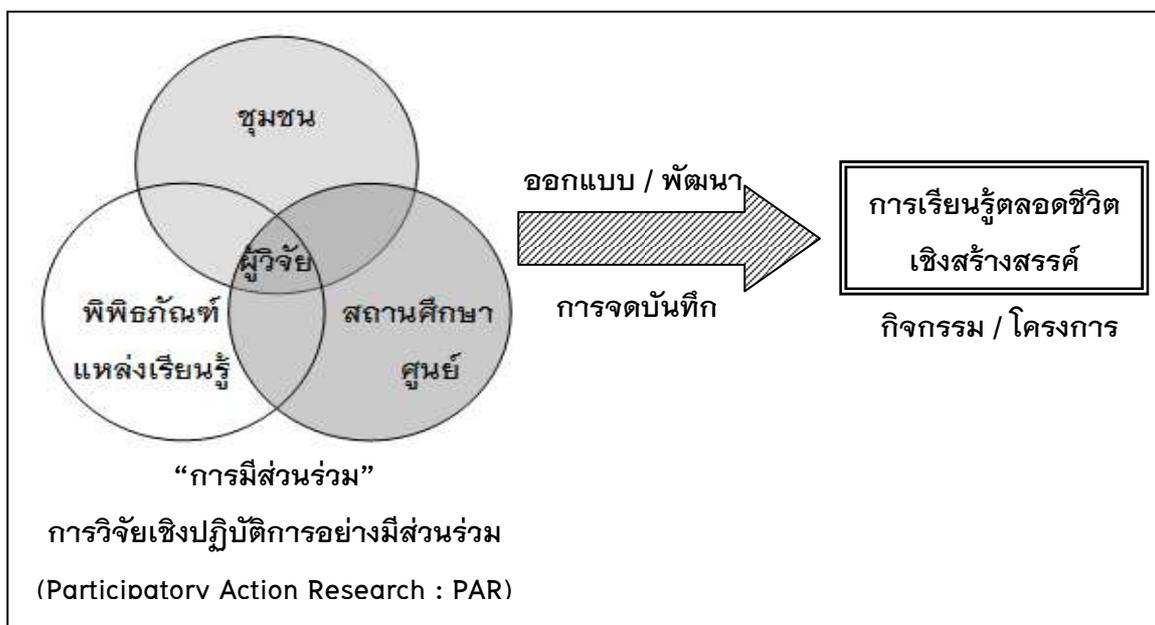
ภาพที่ 3.3 ประชุมนักวิจัยชุมชน วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2555
ณ ห้องกิจกรรมอาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

1.4 ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการวิจัยของ
โครงการวิจัยย่อย ในวันจันทร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2556 ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ชั้น 1
อาคารศึกษา 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วยคณะผู้วิจัย นักวิจัยชุมชน
และผู้ร่วมวิจัย

ภาพที่ 3.4 ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2556
ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สาระสำคัญของการประชุม คือ การใช้หลัก 5W1H ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ ศึกษาที่ ไหน (Where) ศึกษาอะไร (What) ทำไมต้องศึกษา (Why) ใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Who) ศึกษา เมื่อใด (When) ศึกษาอย่างไร (How) ภายใต้แนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ดังแผนภาพที่ 3.2

แผนภาพที่ 3.1 แนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

1.5 คณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัยลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยทั้ง 4 แห่ง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและแนวทางการดำเนินการวิจัยแก่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแก่นักวิจัยชุมชนและผู้ร่วมวิจัย ตามลักษณะเฉพาะของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่ง โดยมีกำหนดการเยี่ยมพื้นที่ ดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 กำหนดการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้

วัน เดือน ปี	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ศึกษา	จังหวัด
5 มกราคม 2556	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง	นครปฐม
4 กุมภาพันธ์ 2556	พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร	ประจวบคีรีขันธ์
6 กุมภาพันธ์ 2556	พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร	สมุทรสงคราม
8 กุมภาพันธ์ 2556	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี	ราชบุรี

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพบริบทชุมชนและสภาพพิพัตถัณฑ์ท้องถิ่น

ศึกษาข้อมูลสภาพบริบทชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สภาพภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในเรื่องต่างๆ และศึกษาสภาพของพิพัตถัณฑ์และแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป การบริหารจัดการและการจัดแสดง กิจกรรมและการให้ความรู้ ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน รวมทั้งสภาพปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จากชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำชุมชน พระภิกษุ ชาวบ้าน พ่อค้า แม่ค้า ผู้ดูแลพิพัตถัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา นักวิชาการ ฯลฯ เพื่อให้ทราบปัญหาและ/หรือความต้องการของคนในชุมชน ตลอดจนลักษณะการมีส่วนร่วมและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของชุมชน สำหรับเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมโดยใช้พิพัตถัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร รายงานการวิจัย สถิติ แผนที่ สิ่งของ ภาพถ่าย ภาพวาด และเว็บไซต์

2.2 เก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยการสอบถามและสัมภาษณ์คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการลงพื้นที่ และแบบบันทึกผู้เข้าร่วมกิจกรรม/ผู้มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3 สนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็น ให้คำแนะนำ วิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน ระหว่างคณะผู้วิจัย ที่ปรึกษางานวิจัย นักวิจัยชุมชน ผู้ดูแลพิพัตถัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ คนในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมามีมาจากบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย เช่น ผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา กรรมการวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ครู นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป โดยแต่ละพื้นที่มีกำหนดการ สนทนากลุ่มและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังปรากฏในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 กำหนดการและจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

วัน เดือน ปี	พหุวัฒนธรรมที่ศึกษา	ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
8 มีนาคม 2556	พหุวัฒนธรรมสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี	ครูวิทยาลัยสารพัดช่างราชบุรี ครู กคน. จาก สถาบัน กคน. ภาคกลาง ครูและนักศึกษา กคน. อำเภอเมืองราชบุรี กรรมการสถานศึกษา หัวหน้า พหุวัฒนธรรมสถานแห่งชาติ ราชบุรี ตัวแทน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี ประธาน ชุมชนวัดศรีสุริยวงศ์ นักวิจัยท้องถิ่น ที่ปรึกษาและ คณะผู้วิจัย รวมทั้งสิ้น 16 คน
22 มีนาคม 2556	พหุวัฒนธรรมบ้านเขาอีสาร จังหวัดสมุทรสงคราม	ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปหัตถกรรม ประธาน กลุ่มผ้ามัดย้อมเปลือกไม้ ผู้อำนวยการและครู โรงเรียนวัดเขาอีสาร (ประมุขวิชาชีพ) ประธาน กรรมการฯ และผู้ดูแลพหุวัฒนธรรมบ้านเขาอีสาร มัคคุเทศก์น้อย คนในชุมชน นักศึกษาหลักสูตร ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศิลป ชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ ปรึกษาและคณะผู้วิจัย รวมทั้งสิ้น 26 คน
23 มีนาคม 2556	พหุวัฒนธรรม ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านบางเปิด โรงเรียน บ้านฝั่งแดง และโรงเรียนบ้านน้ำพุ เจ้าหน้าที่ สถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร เจ้าหน้าที่องค์การ บริหารส่วนตำบลทรายทอง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คน ในชุมชน ผู้ประกอบการร้านอาหารในชุมชน (ครัว ขันทอง) ผู้ประกอบการโรงแรมที่พักในชุมชน (ไทโร งามบีช) นักวิจัยอิสระ และนักวิจัยท้องถิ่น รวม ทั้งสิ้น 25 คน

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	พิพิธภัณฑ์ที่ศึกษา	ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
27 เมษายน 2556	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่ง จังหวัดนครปฐม	ครูและนักเรียนโรงเรียนวัดทุ่งผักกูด ครูและพี่ เลี้ยงศูนย์พัฒนาเด็กฯ วัดทุ่งผักกูด เจ้าหน้าที่และ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด้วน (ส.อบต.) ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลห้วยด้วน เด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่บ้าน คนในชุมชน นักศึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาดลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นักวิจัยอิสระ นักวิจัย ท้องถิ่น ที่ปรึกษาและคณะผู้วิจัย รวมทั้งสิ้น 56 คน
รวม (คน)		123

ภาพที่ 3.5 กิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2556
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ภาพที่ 3.6 กิจกรรมสนทนากลุ่ม 22 มีนาคม พ.ศ. 2556
พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

ภาพที่ 3.7 กิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2556
 พิพิธภัณฑน์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ภาพที่ 3.8 กิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2556
 พิพิธภัณฑน์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

3.1 นักวิจัยชุมชนและชุมชนร่วมกันออกแบบและพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ ตามแนวทางของผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาสภาพบริบทชุมชน สภาพของพิพิธภัณฑน์/แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษา และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งบูรณาการความรู้จากสาขาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑน์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.2 คณะผู้วิจัยจัดให้มีการสัมมนา “โครงการ นำเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมในงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑน์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์” ระหว่างวันที่ 10-11 เมษายน พ.ศ. 2556 ณ บ้านราชดำเนินหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นและแนวทางการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑน์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน และนำมาปรับปรุงแก้ไขแนวทางการพัฒนา

กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย ที่ปรึกษางานวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ร่วมวิจัย โดยการสัมมนาครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 33 คน

ภาพที่ 3.9 อภิปรายแนวทางการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ วันที่ 10-11 เมษายน พ.ศ. 2556 ณ บ้านราชดำเนินหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

3.3 ติดตามการดำเนินงานจัดกิจกรรมของพื้นที่ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นทั้ง 4 แห่ง โดยคณะผู้วิจัย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และนักวิจัยชุมชนต่างพื้นที่เข้าร่วมในโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่แต่ละพื้นที่จัดขึ้นตามแนวทางการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัย ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยชุมชนแต่ละพื้นที่ โดยมีกำหนดการลงพื้นที่เพื่อติดตามโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ระหว่างเดือนมิถุนายน - สิงหาคม พ.ศ. 2556 รายละเอียดดังตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 กำหนดการลงพื้นที่เพื่อติดตามโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

พิพิธภัณฑ์ / แหล่งเรียนรู้	กำหนดการ
1. พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ณ สถานีวิจัยสิทธิพร กฤดากร และพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ต.ทรายทอง อ.บางสะพานน้อย จ.ประจวบคีรีขันธ์

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ์ / แหล่งเรียนรู้	กำหนดการ
2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี	วันที่ 11-12 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 และ วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ณ วัดมหาธาตุวรวิหาร ราชบุรี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ต.หน้าเมือง อ.เมืองฯ จ.ราชบุรี
3. พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม	วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ณ ลานวัดเขายี่สาร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ต.ยี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
4. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ครั้ง จังหวัดนครปฐม	วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง วัดทุ่งผักกูด และโรงเรียนวัดทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

4.1 สรุปผลการจัดโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ที่จัดขึ้น โดยใช้ข้อมูลจากการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยวิธีการสังเกต การสอบถาม และการสนทนากลุ่มย่อย ใน 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ กระบวนการ ผลผลิต ผลกระทบ และความยั่งยืน ซึ่งมีตัวชี้วัดประสิทธิผลกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

(1) ด้านกระบวนการ หมายถึง ผลของกิจกรรมในด้านการทำงาน โดยพิจารณาการมีส่วนร่วมในการระดมความคิด ตัดสินใจ การวางแผน เตรียมงาน การร่วมลงมือทำ ร่วมออกแบบ ประเมิน และรับผลประโยชน์ โดยลักษณะการจัดประชุม สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)

(2) ด้านผลผลิต หมายถึง ผลของกิจกรรมในด้าน ผลงานที่ปรากฏทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น สื่อ สิ่งของ แนวทางการจัดกิจกรรม และนามธรรม เช่น ความสุข ความสนุก ความภูมิใจที่เกิดจากการวางแผนกิจกรรม

(3) ด้านผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดเนื่องมาจากการทำกิจกรรมและนอกเหนือจากวัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมที่ตั้งไว้

(4) ด้านความยั่งยืน หมายถึง ผลของกิจกรรมในด้านร่องรอย ความเป็นไปได้ของการมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในอนาคตต่อไป

ไม่สูญหาย เช่น การกำหนดไว้ในแผนของชุมชน หรือกำหนดให้เป็นวันสำคัญที่จะต้องมามีกิจกรรมทุกปี หรือได้ระบุไว้ในหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

4.2 ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ โดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ผู้นำ บุคลากรทางการศึกษา และคนในชุมชน 4 ชุมชน

4.3 วิเคราะห์และอภิปรายผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ จากผลการดำเนินการวิจัยในพื้นที่พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 4 แห่ง โดยอภิปรายผลตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมกับชุมชน และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งสรุป กระบวนการวิจัยและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ใน 4 ชุมชน

4.4 นำเสนอผลการทดลอง พัฒนา และรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษา โครงการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ในการสัมมนาโครงการหรือกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้ พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของพื้นที่ดำเนินการวิจัย แต่ละแห่ง และคืนข้อมูลแก่ชุมชน ระหว่างวันที่ 27-28 กันยายน พ.ศ. 2556 ณ ฟู้ด-ฮวาน รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดกาญจนบุรี

ภาพที่ 3.10 นำเสนอผลการจัดโครงการ/กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ วันที่ 27-28 กันยายน พ.ศ. 2556 ณ ฟู้ด-ฮวาน รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดกาญจนบุรี

ขั้นตอนที่ 5 พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

5.1 ประชุมร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัย เพื่อวิเคราะห์และ
สังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนโดยใช้
พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จากผลการดำเนินการวิจัยในพื้นที่พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้
ในท้องถิ่น 4 แห่ง

5.2 นำเสนอรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน
โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นต่อสาธารณชน โดยจัดโครงการประชุมสัมมนาทาง
วิชาการเรื่อง “การเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น” ในวันพฤหัสบดีที่
23 และวันศุกร์ที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2557 ณ ห้องประชุม 2306 ชั้น 3 อาคารคณะศึกษาศาสตร์ 2
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เพื่อนำเสนอผลการวิจัยใน
ภาพรวม และรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจ

5.3 สรุปผลการวิจัยโดยการประชุมร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัย
และจัดทำรายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมร่วมกับ
ชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ใช้เป็นพื้นที่
ดำเนินการวิจัย และคนในชุมชน อาทิ ผู้นำชุมชน ครู นักเรียน นักศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
นักวิชาการ พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยใช้แบบสำรวจ
สภาพบริบทชุมชน และสภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ใช้เป็นพื้นที่
ดำเนินการวิจัย และคนในชุมชน อาทิ ผู้นำชุมชน ครู นักเรียน นักศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
นักวิชาการ พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยใช้ประเด็นการ
สัมภาษณ์ผู้รู้ เรื่อง องค์ความรู้ การเรียนรู้ของคนในชุมชน และพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ใช้เป็นพื้นที่
ศึกษาวิจัย และคนในชุมชน อาทิ ผู้นำชุมชน ครู นักเรียน นักศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
นักวิชาการ พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยใช้ประเด็นการ
สนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

4. เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย และคนในชุมชน อาทิ ผู้นำชุมชน ครู นักเรียน นักศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน นักวิชาการ พระภิกษุ ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ที่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้แบบประเมินการจัดโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

5. เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย และคนในชุมชน อาทิ ผู้นำชุมชน ครู นักเรียน นักศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน นักวิชาการ พระภิกษุ ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน เพื่อประเมิน ปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

7. การตรวจสอบข้อมูล

การดำเนินการวิจัยมีการตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Researchers Triangulation) เนื่องจากการเก็บข้อมูลพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ดำเนินการโดยผู้วิจัย 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) คณะผู้วิจัย จำนวน 2 คน 2) ที่ปรึกษาโครงการวิจัย จำนวน 2 คน และ 3) นักวิจัยชุมชน จำนวน 6 คน ร่วมกับผู้ร่วมวิจัยในพื้นที่ ทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปในกรณีผลที่ได้ไม่สอดคล้องกัน มีการตรวจสอบข้อมูลซ้ำอีกครั้ง โดยนักวิจัยในชุมชนร่วมกับผู้ร่วมวิจัยในพื้นที่

นอกจากนี้ มีการตรวจสอบสามเส้าด้านระเบียบวิธีวิจัย (Methodologies Triangulation) โดยมีการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลแบบผสมผสานวิธี ทั้งวิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อตอบคำถามการวิจัยในแต่ละขั้นตอน มีการเก็บข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ ต่างบุคคล เพื่อให้ได้ข้อสรุป

8. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในลักษณะการบรรยายความ

บทที่ 4

ผลการศึกษาสภาพชุมชน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ในบทนี้นำเสนอผลการศึกษาสภาพชุมชน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.ลลิตพิพิธภักดี จักรวรรดิ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี 3) พิพิธภัณฑสถาน บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม และ 4) พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม โดยนำเสนอในประเด็นต่อไปนี้

1. สภาพบริบทชุมชน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
2. สภาพของพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป การบริหารจัดการและการจัดแสดง กิจกรรมและการให้ความรู้ ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้
3. ผลการวิเคราะห์ SWOT
4. แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

1. พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.ลลิตพิพิธภักดี จักรวรรดิ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.1 สภาพบริบทชุมชน

1.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.ลลิตพิพิธภักดี จักรวรรดิ ตั้งอยู่ที่บ้านบางเปิด หมู่ที่ 5 ตำบลทรายทอง อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของอำเภอบางสะพานน้อย ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางสะพานน้อย 15 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นหมู่บ้านชายทะเล ระหว่างเขตแดนสองจังหวัดติดกัน คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดชุมพร โดยมีเขาบางเปิดเป็นเขตแดน ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว ปาล์ม กาแฟ สับปะรด ด้งข้าว และทำประมง

บ้านบางเปิด เดิมชื่อ “บ้านคลองอ้อ” เรียกตามชื่อคลองอ้อ ซึ่งเป็นคลองน้ำสายหลักของหมู่บ้านที่ใช้ในครัวเรือนและให้วัวควายได้ดื่มกิน ปัจจุบันลำคลองนี้ได้ถูกทับถมเกือบหมดแล้ว ส่วนชื่อ “บางเปิด” มาจากชื่อภูเขาเปิด ซึ่งเป็นภูเขาที่เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านและยื่นลงไปในทะเล ชาวบ้านเรียกว่า เขาเปิด โดยในปี พ.ศ. 2463 หม่อมเจ้าลลิตพิพิธภักดี ได้ทรงริเริ่มทำฟาร์มที่บ้านเปิด ทรงริเริ่มเกษตรแผนใหม่ด้วยการไถนาผสม และทรงสั่งตั้งไมพันธ์ทุเรียนจาก

สหรัฐอเมริกา มาปลูกจำหน่ายในพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “แดงโม่บางเปิด” มีรสชาติหวานอร่อยกว่าแดงโม่ทั่วไป

1.1.2 สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของบ้านบางเปิด คือ เศรษฐกิจพอเพียง การแพทย์แผนไทย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน คือ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของกระทรวงมหาดไทย และกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว รวมทั้งกลุ่มประมงบ้านบางเปิด หมู่ที่ 5 ตำบลทรายทองที่ได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนเข้มแข็ง รางวัลชุมชนดีเด่นแห่งชาติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประจำปี พ.ศ. 2551

1.1.3 กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน สรุปได้ดังนี้ เรียนรู้จากการปฏิบัติตามแบบอย่างในครอบครัว เรียนรู้จากคำบอกเล่าของคนแก่ในชุมชนและปฏิบัติสืบต่อกันมา เรียนรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางแก้ไขระหว่างคนในชุมชนด้วยกันในเรื่องเฉพาะกิจ เรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริงผ่านกระบวนการคิดแล้วลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในระดับบุคคลหรือปัญหาในระดับชุมชน และเรียนรู้ระหว่างการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวันและการทำเกษตร

1.1.4 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติในกิจกรรมของส่วนรวม การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน และการมีส่วนร่วมโดยการส่งตัวแทนร่วมตัดสินใจในการดำเนินโครงการและการประเมินผลโครงการของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

ภาพที่ 4.1 ลงพื้นที่เยี่ยมสำรวจ พิพิธภัณฑน์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร

1.2 สภาพของพิพิธภัณฑน์/แหล่งเรียนรู้

1.2.1 ประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป ในปี พ.ศ. 2463-2502 ม.จ.สิทธิพร กฤดากร นักบุกเบิกการเกษตรได้ทรงริเริ่มทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสมขึ้นที่ฟาร์มบางเปิด ทรงคิดค้นเทคนิคและวิธีการทางการเกษตรอยู่เสมอ ทั้งนี้ในช่วงเวลานั้นการเกษตรบนที่

ดอนมีผู้ปฏิบัติกันน้อย ฟาร์มบางเบ็ดนับเป็นแห่งแรกที่เริ่มทำการเกษตรแบบที่เรียกว่า “ไร่นาสวนผสม” ในปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับอนุญาตจากกรมธนารักษ์ให้ใช้ที่ราชพัสดุ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของ “ฟาร์มบางเบ็ด” จัดตั้งเป็นสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร เพื่อสืบสานเจตนารมณ์ของท่านในการทดลอง ค้นคว้า ศึกษาหาวิธีทำการเกษตรที่เหมาะสมให้แก่เกษตรกรไทยต่อไป นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังเห็นสมควรให้จัดสร้างอนุสรณ์สถานอันประกอบด้วยอนุสาวรีย์ ตำหนักเดิม และพิพิธภัณฑน์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังรำลึกถึงคุณงามความดีและสืบสานแนวปฏิบัติที่ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ทรงวางรากฐานในเรื่องวิธีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพเกษตรอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 4.2 พิพิธภัณฑน์ และอนุสาวรีย์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร

1.2.2 การบริหารจัดการและการจัดแสดง การดำเนินงานพิพิธภัณฑน์เป็นภารกิจหนึ่งของสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากรในงานบริการวิชาการ ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของสถาบันค้นคว้าและพัฒนาระบบนเวศเกษตร สังกัดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งนายสุดประสงค์ สุวรรณเลิศ หัวหน้าสถานีวิจัยได้มอบหมายให้ นางสาวนิภา เชื้อนควบ เป็นผู้ดูแล นำเยี่ยมชม และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑน์ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทบวงมหาวิทยาลัย องค์การบริหารส่วนตำบลทรายทอง และจากเงินบริจาคของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑน์

พิพิธภัณฑน์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร มีพื้นที่ในการจัดแสดง 3 ส่วนตามจำนวนชั้นของอาคารพิพิธภัณฑน์ ดังนี้ ส่วนที่หนึ่งชั้นล่างจัดแสดงเครื่องมือทางการเกษตรที่ใช้ในฟาร์มบางเบ็ด ส่วนชั้นที่สองจัดเก็บ/จัดแสดงข้อมูล วัตถุ รูปภาพ หนังสือ สิ่งของเครื่องใช้ อันเนื่องด้วยชีวิตและงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และหม่อมศรีพรหมา ชายาผู้มีส่วนสำคัญในชีวิตและงานของท่าน และชั้นที่สามเป็นห้องโถงโล่งสำหรับจัดประชุม กิจกรรม และจัดนิทรรศการหมุนเวียนในหัวข้อที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรและผู้สนใจ

รูปที่ 4.3 จัดแสดงเครื่องมือทางการเกษตรที่ใช้ในฟาร์มบางเบิด

1.2.3 **กิจกรรมและการให้ความรู้** องค์ความรู้ของพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย อดีตชีวประวัติ ม.จ.สิทธิพร กฤดากรชีวิตและงานในฟาร์มบางเบิด และรางวัลเกียรติยศที่ได้รับ รวมทั้ง เครื่องมือทางการเกษตรที่ใช้ในฟาร์มบางเบิด กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการชมนิทรรศการ การบรรยายสรุปและนำคณะบุคคลเข้าชมบริเวณและภายในพิพิธภัณฑ์ และการอบรมเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกษตร

พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เปิดให้บริการในเวลา เวลา 08.30-16.30 น. ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ จะเปิดให้บริการเฉพาะคณะบุคคลหรือหน่วยงานที่ติดต่อขอเยี่ยมชมล่วงหน้า ซึ่งทางพิพิธภัณฑ์จะจัดเตรียมเจ้าหน้าที่ไว้บรรยายสรุปและนำเข้าเยี่ยมชม

ภาพที่ 4.4 จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้อันเนื่องด้วยชีวิตและงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร

1.2.4 **ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน** พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลทรายทอง สภาวัฒนธรรมอำเภอบางสะพานน้อย การท่องเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สถานศึกษาและส่วนราชการต่างๆ ของอำเภอบางสะพานน้อย เช่น ให้การสนับสนุนงบประมาณและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมงานพิธีวางพวงมาลา เนื่องในวันสิ้นชีพิตักษัยของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร วันที่ 22 มิถุนายน ของทุกปี ให้การสนับสนุนงบประมาณซ่อมแซมปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑ์ ให้การสนับสนุนงบประมาณและให้ความร่วมมือในการจัดงาน “สืบสานตำนานเกษตร หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร” นอกจากนี้ภาคเอกชน การท่องเที่ยว ได้มีการ

ประชาสัมพันธ์ให้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ผ่านทางเว็บไซต์ และช่องทางการโฆษณาการท่องเที่ยวต่าง ๆ ควบคู่ไปกับเส้นทางท่องเที่ยวเกาะต่าง ๆ ของอ่าวบางเปิด จึงมีบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาแวะเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ

1.2.5 ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ สรุปได้ 3 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านรูปแบบ สื่อการเรียนรู้และการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ และด้านการบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์

(1) ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

สภาพปัญหา พิพิธภัณฑ์ไม่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คนในชุมชนบางกลุ่มยังไม่ทราบว่าพิพิธภัณฑ์อยู่ในสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร หรือเห็นว่าเป็นสถานที่ราชการจึงไม่กล้าเข้าไปเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ยังไม่ดึงดูดความสนใจให้เข้าไปเยี่ยมชม

ความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ควรจัดทำป้ายพิพิธภัณฑ์ ป้ายเชิญชวนเข้าชมพิพิธภัณฑ์และมีป้ายบอกวันและเวลาทำการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ปรับปรุงภูมิทัศน์รอบพิพิธภัณฑ์ให้ร่มรื่นสวยงาม ให้ความรู้และความเพลิดเพลินใจ มีสวนหย่อม มีสถานที่นั่งพักผ่อนทั้งภายในและภายนอกอาคาร มีจุดสนใจที่ดึงดูดสายตาให้แวะเข้ามาเยี่ยมชมและถ่ายรูป เปิดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวสมัครอาสาสมัคร ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และเข้าชมพิพิธภัณฑ์ได้ทุกวัน จัดลานจอดรถสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว

(2) ด้านรูปแบบ สื่อการเรียนรู้ และการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

สภาพปัญหา สื่อการเรียนรู้และการจัดแสดงในอาคารพิพิธภัณฑ์ยังไม่หลากหลาย มีกิจกรรมน้อย และเนื้อหาที่จัดแสดงขาดความมีชีวิตชีวา

ความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ จัดพิพิธภัณฑ์มีชีวิตที่ดึงดูดความสนใจ จัดเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ มีคำบรรยายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้อักษรตัวโตๆ ในการบรรยาย มีโมเดลจำลองรูปแบบและกิจกรรมในฟาร์มบางเปิด มีมุมหนังสือความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ และนวัตกรรมการเกษตรให้ศึกษาค้นคว้า มีกิจกรรมหมุนเวียนมาจัดแสดง ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่าในอาคารพิพิธภัณฑ์อย่างเต็มที่ จัดแสดงกิจกรรมหรือสื่อเรียนรู้ต่างๆ โดยเฉพาะชั้นล่างและชั้นสาม มีการจัดแสดงเนื้อหาแบบย่อที่ชั้นล่างของอาคาร ให้เห็นภาพรวม หากมีเวลาจึงขึ้นไปศึกษารายละเอียดชั้นบน ให้พิพิธภัณฑ์เป็นตัวแทนฟาร์มบางเปิด เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการเกษตรของชุมชนและคนรุ่นหลัง เน้นเรื่องราวการเกษตรที่มาจากผลงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เช่น แดงโม ข้าวโพด การเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู และการแปรรูปอาหารซึ่งหม่อมศรีพรหมาได้ทำไว้เพื่อสืบสานต่อไป ควรมีแปลงสาธิตการปลูกพืชหมุนเวียน โดยให้เกษตรกรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูก มีการบรรยายหรือสาธิตการปลูกพืชต่าง ๆ ในรูปแบบฐานการเรียนรู้ เช่น แดงโม พืชพรรณหลากหลาย สัตว์ในฟาร์มบางเปิด ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทาง

ประวัติศาสตร์และมาจัดสัมมนาได้ สืบค้นผู้เกี่ยวข้องในฟาร์มบางเปิดที่อยู่ในพื้นที่ สัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูล เกร็ดความรู้และเรื่องเล่าต่าง ๆ ตลอดจนรับบริจาคสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับฟาร์มบางเปิดมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ควรมีการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่เกี่ยวกับเกษตรแผนใหม่ไปตามชุมชน เช่นโรงเรียน ศาลาหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ และเป็นการดึงคนให้เข้ามาใช้พิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง หากต้องการค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม และพิพิธภัณฑ์ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และแนวคิดทางด้านการเกษตรของท่าน

(3) ด้านการบริหารจัดการ และการประชาสัมพันธ์

สภาพปัญหา การบริหารจัดการงบประมาณในการบำรุงรักษาและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ยังไม่คล่องตัว การประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ยังไม่ทั่วถึง

ความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ จัดทำป้ายพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ หน้าถนนเพชรเกษม และบอกการเดินทางเป็นระยะจนถึงพิพิธภัณฑ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ โรงแรม รีสอร์ท และตัวแทนชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอบางสะพานน้อยช่วยกันประชาสัมพันธ์ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักพิพิธภัณฑ์ ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ผ่านองค์กรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในงานวัน สิบสานตำนาน ม.จ.สิทธิพร ซึ่งจัดขึ้นทุกปี ควรประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ผู้มาร่วมวางพวงมาลาเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ จัดสถานที่ให้มีเอกลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ของฟาร์มบางเปิด นำเข้ามาถ่ายรูปเพราะสมัยนี้เทคโนโลยีก้าวไกล ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ชอบถ่ายรูปแล้วโพสต์ขึ้นเว็บไซต์ เฟสบุ๊ก หรือ อินสตาแกรม เป็นการประชาสัมพันธ์ที่แพร่หลายได้อย่างรวดเร็ว ควรมีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครชุมชนประจำพิพิธภัณฑ์ เพื่ออธิบายหรือตอบคำถามแก่ผู้มาเยี่ยมชม อบรมนักเรียนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยในวันหยุด โดยอาจมีค่าตอบแทนบ้าง เจ้าหน้าที่ของที่ระลึก ฟันฟูการปลูกแต่งโมบายเปิดให้มีตลอดปี เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ และหารายได้เข้าพิพิธภัณฑ์ และจัดตั้งกองทุนพัฒนาพิพิธภัณฑ์ โดยมีตัวแทนชุมชนและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ร่วมดูแล

ภาพที่ 4.5 กิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ณ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.3 ผลการวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ มีความเหมาะสม พร้อมรองรับการต่อยอดพัฒนาในด้านต่าง ๆ - พิพิธภัณฑ์มีกองทุนพิพิธภัณฑ์ซึ่งได้มาจากเงินบริจาค 	<ul style="list-style-type: none"> - พิพิธภัณฑ์จัดตั้งโดยหน่วยราชการ มีระยะห่างในความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดตั้งไม่ได้เริ่มจากการมีส่วนร่วมของชุมชน - ระบบบริหารจัดการในองค์กรไม่เอื้อต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ - การเบิกจ่ายเงินจากกองทุนพิพิธภัณฑ์มีระเบียบขั้นตอน ไม่สะดวกในการใช้จ่าย - อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ยังไม่ดึงดูดความสนใจให้เยี่ยมชม - พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมน้อย - สื่อประชาสัมพันธ์ไม่หลากหลาย - บุคลากรไม่เพียงพอ
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threat)
<ul style="list-style-type: none"> - ชื่อเสียงและผลงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เป็นที่รู้จักและยอมรับจากสังคมภายนอก - ชื่อ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร อยู่ในคำขวัญของอำเภอบางสะพานน้อย ที่ชาวบางสะพานน้อยภาคภูมิใจ - ชุมชนให้ความร่วมมือ - เว็บไซต์ต่าง ๆ มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ ยังไม่เผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง

1.4 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ดังนี้

1.4.1 กิจกรรมแสดงเอกลักษณ์ สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้กับพิพิธภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผลงาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และฟาร์มบางเบิด มานำเสนอในรูปแบบการเรียนรู้ต่าง ๆ ดึงดูดความสนใจให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ โดยการพัฒนา

ปรับปรุง ตกแต่งภายในอาคารพิพิธภัณฑ์โดยเฉพาะชั้นสาม โดยวาดภาพการ์ตูนตัวแทนเรื่องราวจาก ฟาร์มบางเบิดบนผนังเชิงบันไดเพื่อดึงดูดความสนใจผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ จัดทำตัวมาสคอตที่เป็น สัญลักษณ์แทนเรื่องราวจากฟาร์มบางเบิด ได้แก่ แดงโม ข้าวโพด หมู ไก่ ควาย สำหรับตกแต่งใน อาคารพิพิธภัณฑ์และนำสู่เรื่องราวต่างๆ ในฟาร์มบางเบิด จัดมุมเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานของตะบัน น้ำ วลี “เงินทองเป็นมายา ข้าวปลาเป็นของจริง” และ “ความเจริญ เดินตามใจ” มุมเรียนรู้เกี่ยวกับ ข้าวโพด สถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร มุมเพลงนิพนธ์ มุมหนังสือ จัดทำหนังสือภาพประกอบสำหรับเด็ก

1.4.2 กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อบันทึกเก็บความรู้และเรื่องราวต่างๆจากคำบอกเล่าของผู้ที่เคยทำงานในฟาร์มบางเบิดเพื่อนำจัดทำวี ซีดีคนเก่าเล่าเรื่องฟาร์มบางเบิด และรับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตสมัยฟาร์มบางเบิดเพื่อนำมาจัด แสดงเป็นตัวเชื่อมโยงอดีตสู่ปัจจุบัน

1.4.3 กิจกรรมวันงาน สืบสานตำนาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เพื่อเสริมสร้างความ ผูกพันและความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนกับพิพิธภัณฑ์ และประชาสัมพันธ์ พิพิธภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย กิจกรรมประกอบด้วยพิธีวางพวงมาลา การบรรเลงเพลงจาก นักศึกษาคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ชุ่มจำหน่ายของที่ระลึก ได้แก่ เสื้อยืดสกรีน แยม และแตงกวาดองตำรับดั้งเดิมของหม่อมศรีพรหมา กิจกรรมบลิ๊กกกระดาษรรักษา ผลไม้มหา สนุก ถ่ายภาพที่ระลึกกับตัวมาสคอตสัญลักษณ์จากฟาร์มบางเบิด และนำชมพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบ การเรียนรู้ใหม่

1.4.4 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ออกแบบได้ด้วยชุมชน เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีรูปแบบการ พัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสังเกตภาพการตกแต่งภายในอาคารพิพิธภัณฑ์และฐานเรียนรู้ ภายนอกอาคาร ตามข้อเสนอแนะในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มตัวแทน ชุมชน เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม และจัดทำโมเดลจำลองภาพอาคารพิพิธภัณฑ์และฐานเรียนรู้ และ ผลักดันการจัดทำโครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์และฐานเรียนรู้จากงบประมาณ อบต. อบจ. องค์กร เอกชน กองทุนพิพิธภัณฑ์

2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

2.1 สภาพบริบทชุมชน

2.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เทศบาลเมืองราชบุรี มีพื้นที่ประมาณ 8.7 ตาราง กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหน้าเมือง อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 100 กิโลเมตร ทิศ เหนือติดแม่น้ำแม่กลอง มีประชากร 36,137 คน (ข้อมูลเดือนมีนาคม พ.ศ.2556) ส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ตามลำดับ การประกอบอาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ทำการค้า การ บริการ และอุตสาหกรรม

2.1.2 สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และอารยธรรมที่สำคัญ ได้แก่ วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดศรีสุริยวงศาราม เขาวัง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี เบญจมาชฎาศิพพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วัดเกาะนัมมทาทพทลัญชาราม ห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" อำเภอเมืองราชบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีบุคคลสำคัญที่เป็นภูมิปัญญาทางด้านภาษา ศิลปะ และวัฒนธรรม เช่น ดร.อุดม สมพร ผู้ก่อตั้ง จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว นาวาเอกทองย้อย แสงสินชัย ผู้มีความรู้ความสามารถด้านภาษาไทย กวีนิพนธ์ และวรรณกรรม นางวิรสรา พุ่มทอง ผู้มีความรู้ด้านการร้องรำ เล่นละครชาตรี เป็นต้น

2.1.3 กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน มีหลากหลายรูปแบบ ในระบบโรงเรียน มีสถานศึกษาสังกัดเทศบาล เอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนถึงระดับปริญญาตรี การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน กศน.และการศึกษาตามอัธยาศัยเรียนรู้ตามความสนใจความต้องการของตนเอง ทั้งจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและนอกชุมชน หรือเรียนรู้จาก อินเทอร์เน็ต สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เทศบาลเมืองราชบุรีมีกิจกรรมเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลทางเสียงตามสายอย่างต่อเนื่อง และเสียงตามสายของชุมชนในบางชุมชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ตามกิจกรรมที่มีการดำเนินการในชุมชน

2.1.4 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เทศบาลเมืองราชบุรีได้จัดตั้งชุมชนในเขตเทศบาล จำนวน 35 ชุมชน แต่ละชุมชนมีประธานชุมชนที่มาจากการเลือกตั้ง กิจกรรมของชุมชน ได้แก่ กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ทำบุญเทศกาลสงกรานต์ กองทุนสตรี กองทุนเงินออมสัจจะ กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ และการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีกับเทศบาล

ภาพที่ 4.6 ลงพื้นที่เยี่ยมสำรวจ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

2.2 สภาพของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้

2.2.1 ประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ตั้งอยู่ที่ถนนวรเดช ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดราชบุรี ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 5 ไร่ ประกอบด้วยอาคารสำคัญ 2 หลัง คือ อาคารจัดแสดงนิทรรศการถาวร และอาคารส่วนให้บริการซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักงาน

อาคารจัดแสดงนิทรรศการถาวร เดิมเป็นศาลาว่าการรัฐบาลมณฑลราชบุรี สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2465 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) โดยใช้เป็นทั้งว่าการเมืองราชบุรี และที่ว่าการมณฑลราชบุรีในสถานที่เดียวกัน ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. 2479 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) มีการประกาศยกเลิกระบอบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล และมีการจัดระเบียบการปกครองขึ้นใหม่ เป็นจังหวัดและอำเภอ อาคารหลังนี้จึงได้มีการปรับเปลี่ยนให้ใช้เป็นศาลากลางจังหวัดราชบุรี ตามลำดับ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 จึงได้มีการย้ายไปใช้ศาลากลางจังหวัดราชบุรีหลังใหม่ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้จัดสร้างขึ้นที่บริเวณถนนสมบูรณกุลอันเป็นสถานที่ตั้งในปัจจุบัน โดยกรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนอาคารหลังนี้เป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2520 และจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี ในปี พ.ศ. 2526 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ใช้เป็นศูนย์ศึกษา อนุรักษ์ และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติตามแนวทางการพัฒนากิจการพิพิธภัณฑ์สถานสมัยใหม่ โดยจัดแสดงทั้งทางด้านธรณีวิทยา โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ชาติพันธุ์วิทยา และแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัด

ภาพที่ 4.7 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี

2.2.2 การบริหารจัดการและการจัดแสดง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณจากทางราชการ และเงินนอกงบประมาณจากเงินกองทุนโบราณคดีเปิดให้บริการ วันพุธ-วันอาทิตย์ เวลา 09.00-16.00 น ค่าธรรมเนียมในการเข้าชม ประชาชนชาวไทย

คนละ 20 บาท ชาวต่างชาติคนละ 100 บาท สำหรับนักเรียนนักศึกษาในเครื่องแบบ ภัณฑุ สามเณร นักบวชในศาสนาต่าง ๆ และแขกของทางราชการที่ขอเข้าชมเป็นหมู่คณะไม่เสียค่าเข้าชม

อาคารนิทรรศการถาวร มี 12 ห้อง แบ่งเรื่องราวที่จัดแสดงดังนี้ 1) สถาปัตยกรรมศาสตร์และธรรมชาติวิทยา 2) ก่อนประวัติศาสตร์ 3) วัฒนธรรมทวารวดี 4) ลพบุรี 5) สมัยสุโขทัย-อยุธยา 6) สมัยกรุงธนบุรี 7) รัตนโกสินทร์ 8) เผ่าชนชาติพันธุ์วิทยาของจังหวัดราชบุรี 9) มรดกทางวัฒนธรรม 10) ห้องมรดกทางธรรมชาติ 11) ห้องบุคคลสำคัญ และ 12) ห้องราชบุรี ปัจจุบัน ส่วนอาคารหลังที่สองเป็นอาคารส่วนบริการสำนักงาน คลังจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุ เพื่อการศึกษา และส่วนจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียน หรือจัดกิจกรรมพิเศษ

ภาพที่ 4.8 จัดแสดงสิ่งของและเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี

2.2.3 กิจกรรมและการให้ความรู้ ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี มีหลายลักษณะ เช่น ครอบครัว นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา แขกของทางราชการ มีทั้งกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ และมาตามลำพัง ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น เรียนรู้ด้วยตนเองจากป้ายคำอธิบาย เรียนรู้จากวีดิทัศน์ก่อนเข้าชมนิทรรศการ เรียนรู้จากวิทยากรที่บรรยายให้ความรู้ในแต่ละห้องจัดแสดง ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ นิทรรศการสัญจร นิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย กิจกรรมวันพิพิธภัณฑ์ไทย เป็นต้น

2.2.4 ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี ได้รับการสนับสนุนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยากรทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การทำเครื่องทองเหลืองบ้านเขาลอยมูลโค ต.ดอนตะโก กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมในวันเด็กแห่งชาติ การตกแต่งสถานที่จากหอศิลป์ร่วมสมัย Tao Hong Tai d Kunst เป็นต้น รวมทั้งใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ

2.2.5 ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์

ด้านสถานที่ ควรสร้างความประทับใจตั้งแต่ก้าวแรก เช่น ข้อความ สัญลักษณ์ เพิ่มสีลัน ตกแต่งสถานที่บริเวณทางเดินเชื่อมหน้าประตูและอาคารจัดแสดงให้ร่มรื่น มีสีลัน เป็นมิตร เปิดเพลงสร้างบรรยากาศในอาคาร และควรติดตั้งเครื่องปรับอากาศ เพราะเมื่อมีผู้เข้าชมจำนวนมาก อากาศจะถ่ายเทไม่สะดวก

ด้านกิจกรรมและการจัดแสดง ควรวางแผนจัดกิจกรรมตลอดปี มีกิจกรรมหลากหลาย ดึงเด็กเยาวชนให้มาเที่ยวพิพิธภัณฑ์ จัดกิจกรรมให้เกิดพัฒนาการด้านภาษา การใช้เหตุผล การบรรยาย การแสดงออก การคำนวณ เช่น กิจกรรมเติมเต็มสิ่งของให้สมบูรณ์ ภาพที่สมบูรณ์ควรเป็นอย่างไร จำลองสิ่งของที่ห้ามแตะต้อง เพื่อให้สามารถแตะต้องของจำลองได้ ของเก่าของใหม่แตกต่างกันอย่างไร ฟังเสียง ดมกลิ่น เชื่อมโยงวิถีชีวิตในอดีตกับปัจจุบัน จัดทำเส้นทางนำชมแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทำพาสปอร์ต มอบของที่ระลึก หรือประกาศนียบัตรแก่ผู้มาเยี่ยมชม ใช้เกมเป็นสื่อในการเรียนรู้ แข่งขันตอบคำถามระหว่างโรงเรียน กิจกรรมแฟนพันธุ์แท้พิพิธภัณฑ์ ประกวดร้องเพลง ปรบไ้โก้ แต่งกลอน แฟนท์กระเป่าผ้า อาจจัดกิจกรรมภายนอกอาคาร หรือมีข้อมูลแสดงด้านนอกอาคาร เพื่อเชิญชวนให้เข้าไปศึกษาของจริงในอาคาร

ด้านการให้บริการ กรณีไม่ได้มาเป็นหมู่คณะจะไม่มีผู้บรรยาย ควรมีเอกสารประกอบการเข้าชม จัดทำสื่อเคลื่อนไหวที่จูงใจให้เรียนรู้ วีดิทัศน์ หรือมีเสียงบรรยายตามจุดต่างๆ เพิ่มจำนวนผู้บรรยายและรายละเอียดของการบรรยาย หรือมีอาสาสมัครมัคคุเทศก์นำชม และเวลาเปิด-ปิด พิพิธภัณฑ์ไม่เอื้อต่อการใช้บริการในช่วงเวลาเย็น อาจต้องจัดกิจกรรมเฉพาะให้กับชุมชน

ด้านการประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกเส้นทางมีน้อยและไม่ชัดเจน ควรเพิ่มป้ายประชาสัมพันธ์เส้นทาง และประชาสัมพันธ์เชิงรุกในชุมชน สถานศึกษา โรงแรมที่พัก และร้านอาหาร จัดทำแผ่นพับ/โปสเตอร์แนะนำพิพิธภัณฑ์ โดยหน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เทศบาลควรให้การสนับสนุนงบประมาณ และร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 4.9 กิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน
ณ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอเมืองราชบุรี

2.3 ผลการวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - อาคารสถานที่ที่มีความสวยงาม สะอาดร่มรื่น - ความพร้อมของสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ห้องสุขา ห้องสมุด ร้านขายของที่ระลึก - พิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงหลากหลาย เรื่องราวของชาวราชบุรี และมีสิ่งของจำนวนมากให้ศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - งบประมาณที่ได้รับจัดสรร มีจำนวนจำกัด - บุคลากรของพิพิธภัณฑ์มีน้อย - ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานน้อย เนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการ - บ่ายบอทางไปพิพิธภัณฑ์มีน้อย
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - เขตเทศบาลและในจังหวัดราชบุรีมีเอกลักษณ์และจุดขายในเรื่องการท่องเที่ยวที่หลากหลาย - เขตเทศบาลและในจังหวัดราชบุรีมีแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกันได้ และสามารถเชื่อมโยงสาระเรียนรู้ของสถานศึกษาภายในจังหวัดได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชนบางส่วนยังไม่ให้ความสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์มากนัก - เด็กและเยาวชนจะมาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์เมื่อสถานศึกษาจัด - กฎระเบียบเรื่องการรักษาความปลอดภัยของสถานที่ และการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย - ภายในเทศบาล จังหวัดขาดการเชื่อมโยงประชาสัมพันธ์กับจุดท่องเที่ยวอื่น ๆ

2.4 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

2.4.1 กิจกรรมมัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้
เด็กและเยาวชนในชุมชนศึกษาหาความรู้จากภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจ
ในประวัติศาสตร์ของชุมชน มีส่วนร่วมในเผยแพร่ให้ความรู้ต่อผู้อื่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี กิจกรรมในโครงการ ได้แก่ 1) Walk
Rally ไชปริศนาในพิพิธภัณฑ์ 2) การบรรยายนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี
3) กิจกรรมเรียนรู้หลักการมัคคุเทศก์ การต้อนรับ และศิลปะการพูด 4) กิจกรรมเรียนรู้เรื่องราววัด
มหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี 5) กิจกรรมนำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี 6) ออกแบบ
เข็มกลัดมัคคุเทศก์วัยใส และ 7) เรียนรู้การใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญา

2.4.2 กิจกรรมตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี สร้างสรรค์ความคิดจาก
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ให้นักศึกษานอกระบบโรงเรียนได้เรียนรู้
ประวัติศาสตร์ของเมืองราชบุรีจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อ
ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เชื่อมโยงการเรียนรู้ และเห็นคุณค่าความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ใน
ชุมชน กิจกรรมในโครงการ ได้แก่ 1) กิจกรรม walk Rally ไชปริศนาในพิพิธภัณฑ์ 2) กิจกรรม
ออกแบบเข็มกลัดที่ระลึก และ 3) กิจกรรมตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี ประกอบด้วย 5 ฐาน
เรียนรู้ คือ เรื่องเล่าจากโครงกระดูก ตามรอยเมืองโบราณบ้านคูบัว อานูภาพแห่งพระโพธิสัตว์
ตำนานสะพานจุฬาลงกรณ์ และเล่าขานตำนานโองมังก

3. พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

3.1 สภาพบริบทชุมชน

3.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ชุมชนยี่สาร อยู่ในตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม มีวัดเขายี่สารซึ่งตั้งอยู่บนเขายี่สารเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน เป็นชุมชนที่ล้อมรอบ
ด้วยลำน้ำเค็มและป่าชายเลน ห่างจากปากอ่าวบางตะบูนประมาณ 6 กิโลเมตร คนในชุมชนส่วนใหญ่
เป็นเครือญาติกัน มีตระกูลอยู่หลายกลุ่ม อาทิ พยนต์ยิ้ม เวชกิจ ชลภูมิ อ่อนอุระ ดรณศรี พยัคฆะ
ชุมณี สารสิทธิ์ เป็นต้น นอกจากนี้ บางตระกูลยังมีบรรพบุรุษเป็นคนจีน อาทิ แซ่ลิ้ม แซ่ฮึง แซ่ลี
เป็นต้น อาชีพของคนส่วนใหญ่ในบ้านเขายี่สาร ได้แก่ อาชีพเพาะถั่วงอก ประมง และค้าขาย

3.1.2 สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ที่โดดเด่น ได้แก่ 1) ด้านอาชีพ เช่น เผาถ่าน ประมงพื้นบ้าน และการลมน้ำ 2) ด้านศิลปหัตถกรรม การย้อมผ้าด้วยน้ำกะเตา การสานใบมะพร้าว 3) อาหารพื้นบ้าน ได้แก่ ชะคราม ปลาหมอคะเตา และ 4) ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานวัดเขายี่สาร และศาลคุณปู่ศรีราชา

3.1.3 กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน มีลักษณะต่อไปนี้ 1) การถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ได้แก่ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น การเผาถ่าน การทำประมงพื้นบ้าน การทำโพงพาง การใช้แร้วดักปู ฯลฯ 2) กระบวนการสังคมประเพณีโดยอาศัยการอบรมสั่งสอนผ่านประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผี เช่น งานบุญประจำปี คุณปู่ศรีราชา ตำนานหลวงพ่อกแดง ฯลฯ และ 3) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา ได้แก่ ภูมิปัญญาในการลมน้ำเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดในการอุปโภคบริโภค เป็นต้น

3.1.4 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น การร่วมกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น จัดงานประจำปีคุณปู่ศรีราชา งานเวียนเทียนคุณปู่ศรีราชาในเทศกาลสงกรานต์ งานบุญตักบาตรเทโวประจำปีวัดเขายี่สาร การร่วมกันจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร เป็นต้น

ภาพที่ 4.10 ลงพื้นที่เยี่ยมชมสำรวจ พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

3.2 สภาพของพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้

3.2.1 ประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร ได้เริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยความร่วมมือจากชาวชุมชนยี่สาร ขออนุญาตวัดเขายี่สารใช้ใต้ถุนศาลาการเปรียญเป็นสถานที่จัดแสดง ซึ่งขณะนั้นมีสภาพเป็นสถานที่ใช้เก็บรวบรวมสิ่งของในชุมชนมาไว้ในที่เดียวกัน พระครูสมุทรวิสุทธิคุณ (หลวงพ่อดิน) อดีตเจ้าอาวาสวัดเขายี่สารในสมัยนั้น ได้บริจาคเงินจำนวนหนึ่ง สมทบกับเงินที่ชาวชุมชนยี่สารได้บริจาคและจัดหาเพื่อจัดสร้างเป็นห้องพิพิธภัณฑสถาน และแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งเป็นชาวชุมชนขึ้นเพื่อบริหารดูแลจัดการ มีนายธนู พยนต์ยิ้ม เป็นหัวหน้าพิพิธภัณฑสถาน ต่อมาในปลายปี พ.ศ. 2540 มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานชุดใหม่ มีผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ อดีตอาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการ ในครั้งนั้นได้เชิญ รองศาสตราจารย์

ศรีศักร วัลลิโภดม นักโบราณคดี ประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร มาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่าง ๆ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) และมูลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์ ในการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล ทุนจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund) ซึ่งมีธนาคารออมสินเป็นผู้บริหารกองทุน ร่วมกับเงินสมทบจากชาวชุมชนยี่สาร เมื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารแล้วจึงเปิดให้เข้าชมตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน เปิดพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2545

ภาพที่ 4.11 การจัดแสดงโบราณวัตถุที่ขุดพบบริเวณชุมชนยี่สาร และสิ่งของบริจาคจากชาวบ้าน

3.2.2 การบริหารจัดการและการจัดแสดง พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งส่วนที่จัดแสดงภายในอาคารและส่วนที่อยู่ภายนอกอาคาร ประกอบด้วยส่วนที่จัดแสดงเป็นนิทรรศการถาวรภายในอาคาร 2 ชั้น ซึ่งเป็นศาลาการเปรียญของวัดเขายี่สาร ภายในอาคารชั้นบนเป็นที่จัดแสดงเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม อาทิ วัตถุโบราณที่ขุดค้นพบบริเวณชุมชนยี่สาร และวัตถุสิ่งของบริจาคจากชาวบ้าน ได้แก่ เศษภาชนะโบราณที่ค้นพบในหลุมขุดค้นทางโบราณคดี เศียรพระพุทธรูปหินทรายแดง ธรรมาสัน ผ้าห่อคัมภีร์หีบพระธรรม เสมานหินทรายจากวัดน้อย ภาพพุทธประวัติ ตุ่ม โปล เป็นต้น ชั้นล่างเป็นเป็นที่จัดแสดงวิถีชีวิตและสิ่งของโบราณของชาวยี่สาร อาทิ แบบจำลองอาชีพการเผาถ่านไม้โกงกาง ลักษณะของบ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต เครื่องบดยาสุนไพโร เครื่องมือประมง เป็นต้น ส่วนพิพิธภัณฑ์ภายนอกอาคาร ได้แก่ โบราณสถาน วัดเขายี่สาร วิหารพระพุทธรูปบาทสี่รอย โบสถ์ ศาลหลวงพ่อปู่ศรีราชา ศาลาพระปาลีไลยก์ ศาลคุณปู่หัวละมาน ซากโบราณสถานวัดน้อย อาชีพเผาถ่าน การทำประมง เป็นต้น

ภาพที่ 4.12 การจัดแสดงวิถีชีวิตและสิ่งของเครื่องใช้สมัยโบราณของชาวยี่สาร

พิพิธภัณฑ์ส่วนจัดแสดงภายในอาคารเปิดให้เข้าชมในวันหยุดราชการและวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 09.00 – 15.00 น. ส่วนในวันอื่น ๆ จะเปิดให้เข้าชมเมื่อมีการติดต่อมาเป็นหมู่คณะ โดยพิพิธภัณฑ์จะจัดมัคคุเทศก์นำชมทั้งในส่วนของพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงในอาคารและพิพิธภัณฑ์ภายนอกอาคารตามความประสงค์ของคณะผู้เข้าเยี่ยมชม การดำเนินงานบริหารพิพิธภัณฑ์เป็นการดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการดำเนินการ

3.2.3 กิจกรรมและการให้ความรู้ มีลักษณะเป็นนิทรรศการถาวร ให้ความรู้โดยวิทยากรชุมชน และมีรายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อาทิ ล่องทะเล “ตามรอยสุนทรภู่” สู่บ้านชาวยี่สาร ล่องเรือชมวิถีชาวบ้านริมคลอง พิพิธภัณฑ์บ้านชาวยี่สาร และนำชมพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวชุมชนบ้านชาวยี่สาร

3.2.4 ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน เนื่องจากพิพิธภัณฑ์บ้านชาวยี่สารเป็นพิพิธภัณฑ์ที่สร้างขึ้นจากความต้องการร่วมกันของคนในชุมชน โดยรวบรวมสิ่งของ วัตถุโบราณต่างๆ และที่ได้รับความบริจาคจากคนในชุมชน มารวบรวมไว้ใต้ถุนศาลาการเปรียญที่ได้รับการซ่อมแซมแล้ว นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมสนับสนุนเงินทุนในการปรับปรุงอาคารและจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านชาวยี่สาร และมีมูลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์ช่วยเตรียมเนื้อหาในการจัดแสดงร่วมกับชาวบ้านและนักวิชาการจากภายนอก

3.2.5 ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์

ปัญหา คนในชุมชนมองในด้านกายภาพว่า พิพิธภัณฑ์มีสภาพทรุดโทรม ขาดการดูแล ขาดการประชาสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง และไม่รู้สึกว่าพิพิธภัณฑ์เป็นของคนทุกคน ในชุมชนยี่สาร ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนในชุมชนไม่สามารถเชื่อมโยงได้อย่างชัดเจนระหว่างพิพิธภัณฑ์และวิถีชีวิตของตนเอง

ความต้องการ ควรเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์กับชีวิตของคนในชุมชนให้ได้ อาจจัดในรูปแบบนิทรรศการมีชีวิต เช่น การจัดเทศกาลของดียี่สาร แต่ควรคำนึงความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายของการจัดงานควรเป็นเพื่อคนในชุมชน ขณะที่กลุ่มยุวมัคคุเทศก์เสนอว่าต้องการเรียนรู้ในการทำภาพยนตร์สารคดีแนะนำยี่สาร

ข้อเสนอแนะ การจัดกิจกรรมใด ๆ ควรคำนึงถึงความต้องการของคนในชุมชน โดยอาศัยเด็กเป็นตัวประสานความร่วมมือและกระตุ้นจิตสำนึก ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายในการจัดกิจกรรมจึงควรเป็นคนในชุมชน และให้เยาวชนเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมทำในสิ่งที่ต้องการ หรือโรงเรียนเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างพิพิธภัณฑ์กับชุมชน

ภาพที่ 4.13 กิจกรรมสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ณ โรงเรียนวัดเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

3.3 ผลการวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นชุมชนเก่าแก่ มีการอยู่อาศัยมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 ร่วมสมัยกับการก่อเกิดกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี จึงมีรากฐานทางชีวิตวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของชุมชนท้องถิ่น - พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารมีอาคารจัดแสดงที่ถาวร และอยู่ในบริเวณวัดเขายี่สารซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีแหล่งโบราณสถานและภูมิปัญญาที่ตกทอดสู่ปัจจุบัน จึงเหมาะแก่การศึกษาและพัฒนากิจกรรม - มีกลุ่มชาวบ้านที่เสียสละและร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนยี่สารตั้งอยู่ห่างจากถนนหลัก (พระราม 2) การเดินทางต้องใช้เวลา และยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง - ภูมิปัญญาบางอย่างถูกกาลเวลาและความเจริญทางวัตถุคุกคามให้เลือนหายไป เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการลมน้ำ - คนยี่สารส่วนใหญ่มีภาระเกี่ยวกับการทำมาหากิน มองเห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานในระดับรอง - ความขัดแย้งของกลุ่มคนบางกลุ่มในชุมชนที่มีต่อกลุ่มคนที่ทำพิพิธภัณฑสถานตลอดจนชาวบ้านบางกลุ่ม ทำให้บางคนยังขาดความเข้าใจและความเชื่อมโยงของพิพิธภัณฑสถานกับวิถีชีวิตของตน - ความเสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ในวัดเขายี่สาร - เยาวชนไม่พร้อมที่จะเรียนรู้และรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยี จึงทำให้มองข้ามความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของตน
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงาน องค์กรภายนอกให้ความสนใจ สนับสนุนพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น - การเข้ามาของหน่วยงาน องค์กรภายนอกส่งเสริมความเข้าใจและความเชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑสถานกับชาวชุมชน และกระตุ้นสำนึกรักบ้านเกิด การหวงแหนวัฒนธรรมท้องถิ่น และมองเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานในฐานะแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> - ความห่างไกลของที่ตั้งชุมชนและพิพิธภัณฑสถาน - ความขัดแย้งของคนในชุมชน ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับวัด ตลอดจนความขัดแย้งของกลุ่มคนที่ทำพิพิธภัณฑสถานกับชาวบ้านบางกลุ่มบางคน - การขาดการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ

3.4 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑ์ บ้านเขายี่สาร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็ก เยาวชน คนในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการสืบสานและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงอนุรักษ์อย่างสร้างสรรค์และความสัมพันธ์อันดีระหว่างพิพิธภัณฑ์ ชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้จากสถานศึกษาต่าง ๆ ประกอบด้วยกิจกรรมในโครงการ ลานวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าแม่ 12 สิงหาคมหาราชินี ตอน... เล่าเรื่อง เมืองเก่า เขายี่สาร ผ่านพิพิธภัณฑ์ จำนวน 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) เล่าเรื่องเมืองเก่าเขายี่สาร 2) ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น 3) ภูมิปัญญานำรู้แหล่งทำกิน 4) สืบสานถิ่นพัฒนาผ่านน้ำกะเตา 5) เก็บไว้เล่าเป็นตำนานสืบสานรัก และ 6) จำหน่ายของดีเขายี่สาร

4. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัดนครปฐม

4.1 สภาพบริบทชุมชน

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด้วน มีพื้นที่ครอบคลุม 7 หมู่บ้านดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งผักกูด หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งผักกูด หมู่ที่ 3 บ้านดอนแกะแระหมู่ที่ 4 บ้านห้วยด้วน หมู่ที่ 5 บ้านกงลาด หมู่ที่ 6 บ้านกงลาด และหมู่ที่ 7 บ้านห้วยด้วน เป็นชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งซึ่งสันนิษฐานว่าอพยพจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว เข้ามาตั้งรกรากอยู่เป็นจำนวนมาก ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีตอนปลายจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏหลักฐานคือพระอุโบสถโบราณที่บ้านกงลาดที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2335 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2345 ในต้นสมัยรัชกาลที่ 1 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ชุ่มชื้น เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม มีคลองชลประทานและมีน้ำเพียงพอใช้ในการทำเกษตรได้ทั้งปี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ภาพที่ 4.14 วัดทุ่งผักกูด

4.1.2 สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ชุมชนยังคงรักษาและสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภาษา วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในอดีต เช่น การทำนา การประกอบอาหาร การดูแลสุขภาพ การทำคลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในผีบรรพบุรุษ

ซึ่งมีทั้งฝ่ายเจ้าชายและฝ่ายเทวดา เป็นศูนย์กลางของระบบความเชื่อในวัฒนธรรมลาวครั้ง สำหรับ ประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญและยังสามารถพบเห็นในวิถีชุมชน ได้แก่ ประเพณีแห่ธงสงกรานต์ พิธีการทำบุญกลางบ้าน การเลี้ยงปีพ้อเฒ่า พิธีกรรมเกี่ยวกับผีเจ้าชาย การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การไหว้ผีเทวดา และข้อห้ามต่าง ๆ ในการอยู่อาศัย นอกจากนี้ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง พระอุโบสถโบราณที่วัดทุ่งผักกูดและวัดกงลาด รวมทั้งผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ภาษา และความเชื่อตามบรรพบุรุษซึ่งกล่าวไว้ข้างต้น

4.1.3 กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน มีการเรียนรู้จากการจดจำที่มีการทำให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วให้ทำตาม จากการถ่ายทอดจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง จากการปฏิบัติจริง จากผู้รู้ในชุมชนหรือในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งศึกษาจากการสอบถามผู้รู้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และจากการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยความสนใจใฝ่รู้โดยเฉพาะในกลุ่มที่เป็นผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน อย่างไรก็ตามเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบกับปัจจุบันมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น และความคิดเรื่องการประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงไป เช่น ทำงานมีเงินเดือนผู้ปกครองจึงคิดว่าลูกหลานไม่จำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งที่คนรุ่นก่อนทำมา รวมทั้งการไม่รู้หนังสือและอายุที่มากขึ้นของภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ไม่มีการบันทึกเรื่องราวหรือความรู้ที่มีอยู่

ภาพที่ 4.15 ลงพื้นที่เยี่ยมสำรวจ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัดนครปฐม

4.1.4 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น อาทิ การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน การรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ เช่น กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มวงแคนประยุกต์ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ ชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมงานบุญงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การแห่ธงสงกรานต์ การทำบุญกลางบ้าน รวมทั้งการร่วมกันบริจาคสิ่งของเพื่อนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง

4.2 สภาพของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้

4.2.1 ประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่งเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวตำบลห้วยด้วนที่มีความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จึงร่วมกันก่อตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ขึ้น นำโดยผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ร่วมบริจาคสิ่งของและทุนทรัพย์ในการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ซึ่งตั้งอยู่ในวัดทุ่งผักกูด

ภาพที่ 4.16 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง

4.2.2 การบริหารจัดการและการจัดแสดง พิพิธภัณฑ์บริหารจัดการโดยคณะทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง ปัจจุบันมี นายวิชาญ โพธิ์ดวง เป็นประธานคณะทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อาคารพิพิธภัณฑ์เป็นบ้านที่จำลองแบบจากบ้านหลังสุดท้ายที่เหลืออยู่ในชุมชนซึ่งมีอายุกว่าร้อยปี ชั้นบนจำลองการพักอาศัยตามวิถีชีวิตของชาวลาวครั่ง มีห้องลูกสาวและการอยู่ไฟ มีชานบ้าน ห้องครัว หิ้งผีเทวดา จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ถ้วยชาม เครื่องลายคราม ภาชนะต่าง ๆ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เป็นต้น ชั้นล่างจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ เครื่องมือช่าง เครื่องมือทำนา เครื่องมือจับสัตว์น้ำ จักรยานเก่า เปล ไร่ ไผ่ ส่วนภายนอกอาคารจัดแสดงอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา เช่น เครื่องวิดน้ำ สีสัด คันไถ คราด มีแปลงนาสาธิต มียุ้งฉางสำหรับเก็บข้าวเปลือก และมีโหลขนาดต่าง ๆ วางเรียงอยู่โดยรอบพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้พิพิธภัณฑ์เปิดให้เข้าชมเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 09.00-16.00 น. ผู้สนใจสามารถศึกษาข้อมูลในเชิงลึกหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยต้องติดต่อล่วงหน้าเพื่อติดต่อวิทยากร

ภาพที่ 4.17 จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเชื่อของลาวครั่ง

4.2.3 กิจกรรมและการให้ความรู้ กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการเยี่ยมชมด้วยตนเอง เรียนรู้จากการอ่านบอร์ดนิทรรศการถาวรที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ และหากมีการติดต่อล่วงหน้าจึงจะได้รับฟังการบรรยายจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์

4.2.4 ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน พิพิธภัณฑ์ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับการสนับสนุนที่ดินจากวัดทุ่งผักกูด สิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ได้รับบริจาคจากชาวบ้านในชุมชน พิพิธภัณฑ์บริหารจัดการโดยคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลในพื้นที่ใกล้เคียงพิพิธภัณฑ์และผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งประธานสภาวัฒนธรรมตำบล สมาชิกในตำบลที่มีความรู้ในภูมิปัญญาที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์มีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแห่งนี้

4.2.5 ปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์

ปัญหา ปัญหาของการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ สรุปได้ดังนี้ 1) การจัดแสดงสิ่งของภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ไม่มีสื่อที่บอกรายละเอียดว่าสิ่งของเหล่านั้นใช้สำหรับทำอะไรอย่างไร 2) เด็กรุ่นใหม่และผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจเรียนรู้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) การหายไปของภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างเนื่องจากอายุที่มากขึ้นและการไม่รู้หนังสือของภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ไม่มีการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ หรือความรู้ที่มีอยู่และอาจทำให้ความรู้บางอย่างสูญหายไป เช่น พิธีกรรมและอุปกรณ์เกี่ยวข้องกับการทำนาและการเก็บเกี่ยวข้าวที่จัดแสดงภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์

ความต้องการและข้อเสนอแนะในการพัฒนา 1) ควรใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมมาจัดให้คนในชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ได้เรียนรู้ ทำให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต 2) ควรจัดกิจกรรมให้มีการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการทำนาของผู้คนในอดีต เพราะในปัจจุบันไม่มีให้เห็น รวมทั้งสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และที่จัดแสดงในบริเวณโดยรอบพิพิธภัณฑ์มีหลายส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการทำนาหรือข้าว โดยการทำนาควรจัดให้มีการเรียนรู้ทั้งพิธีกรรม วิธีการ ภาษาที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้อง กลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้ควรเน้นไปที่เด็ก เยาวชนในชุมชน เพื่อให้เห็นประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษและสามารถเรียนรู้วิธีทำนาได้ ในส่วนการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ควรมีการจำลองสถานการณ์ที่เป็นเรื่องราวแล้วผูกโยงกับสิ่งที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ เช่น จัดพิธีการทำขวัญข้าว การเรียนรู้ข้าวของเครื่องใช้เกี่ยวกับการทำนา ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ หรือจัดทำสื่อวีดิทัศน์ เอกสาร ฯลฯ ที่เกี่ยวกับการทำนา 3) ชาวบ้านในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ ตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองในอนาคตต่อไป

ภาพที่ 4.18 กิจกรรมสนทนากลุ่ม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่ง จังหวัดนครปฐม

4.3 ผลการวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - พิพิธภัณฑ์ก่อตั้งขึ้นด้วยงบประมาณของท้องถิ่นและมีการตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นผู้แทนจากชาวบ้านในตำบล - พิพิธภัณฑ์มีอาคารจัดแสดงถาวร และตั้งในบริเวณวัดทำให้ชาวบ้านรู้จักเพราะเป็นศูนย์รวมด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน - สิ่งของที่จัดแสดงมาจากการร่วมกันบริจาคของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเอื้อต่อการกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ไม่มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการนำไปใช้ประโยชน์ - พิพิธภัณฑ์ก่อตั้งได้ไม่ถึงปี ทำให้ระบบบริหารจัดการต่าง ๆ ยังต้องมีการเรียนรู้และปรับปรุง - พิพิธภัณฑ์มีกิจกรรมให้ความรู้เพิ่มเติม นอกเหนือไปจากชมนิทรรศการและสิ่งของจัดแสดงน้อย
โอกาส (Opportunity)	ข้อจำกัด (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีผู้สนใจและพร้อมให้ความร่วมมือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและพิพิธภัณฑ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เยาวชนและผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความสนใจกับการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี - เส้นทางที่จะเดินทางไปยังพิพิธภัณฑ์เข้าถึงได้ยาก ห่างจากถนนสายหลัก และยังไม่เป็นที่รู้จักของคนภายนอก

4.4 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่ง ประกอบด้วยกิจกรรมในโครงการ ชาวกับวิถีชีวิตคนลาวครึ่ง จำนวน 10 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมนันทนาการ 2) สวดมนต์ไหว้พระ 3) ฐานเรียนรู้ เรื่อง การสีข้าว 4) ฐานเรียนรู้ เรื่อง การดำข้าว 5) ฐานเรียนรู้ เรื่อง การมัดข้าว 6) ฐานเรียนรู้ เรื่อง การหุงข้าว

- 7) กิจกรรมต่อภาพ 8) ฐานเรียนรู้ เรื่อง การรับมานข้าว 9) ฐานเรียนรู้ เรื่อง รับขวัญข้าวขึ้นยุ้ง และ 10) กิจกรรมสะท้อนการเรียนรู้

สรุปผลการศึกษาสภาพบริบทชุมชน สภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้

จากการศึกษาสภาพบริบทชุมชน และสภาพของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ทั้ง 4 แห่ง เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป การบริหารจัดการและการจัดแสดง กิจกรรมและการให้ความรู้ และความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 4.19 ที่ตั้งและสภาพอาคารพิพิธภัณฑ์

1. พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ที่บ้านบางเปิด หมู่ที่ 5 ตำบลทรายทอง อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้คนในชุมชนประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว ปาล์ม กาแฟ สับปะรด ค้าขาย และทำการประมง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ คือ เศรษฐกิจพอเพียง การแพทย์แผนไทย และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ในชุมชนเรียนรู้จากปฏิบัติตามแบบอย่าง จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุและที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา จากการพูดคุย

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน จากการศึกษากรณีปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา และเรียนรู้ระหว่างทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่มและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันและการทำเกษตร การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นร่วมตัดสินใจ เสียสละ ลงมือปฏิบัติในกิจกรรมส่วนรวม และรับผลประโยชน์ในการดำเนินโครงการและการประเมินผลโครงการของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชน

พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ตั้งอยู่ภายในสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร ก่อตั้งขึ้นโดย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พิพิธภัณฑ์เป็นอาคารถาวรที่สร้างจำลองแบบจากพระตำหนักเดิม สำหรับใช้จัดแสดงนิทรรศการถาวรอันเนื่องด้วยชีวิตและผลงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เพื่อให้ ความรู้และแนวคิดการเกษตรของท่าน กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์เป็นการเรียนรู้จากการเยี่ยมชมด้วย ตนเองหรือจากการรับฟังการนำชมพิพิธภัณฑ์และบรรยายสรุปจากเจ้าหน้าที่ มีการจัดนิทรรศการและ จัดอบรมเกี่ยวกับการเกษตรเป็นครั้งคราว

ผลการวิเคราะห์ SWOT พบว่าปัจจัยภายในส่วนใหญ่เป็นเรื่องของสภาพแวดล้อมเชิง กายภาพทั้งด้านที่ตั้งและการจัดแสดงดูเป็นทางการทำให้ไม่ดึงดูดความสนใจของผู้มาเยี่ยมชม และเป็นประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเงิน การประชาสัมพันธ์ และบุคลากร ส่วนปัจจัย ภายนอกส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการได้รับความสนใจและให้ความสำคัญจากหน่วยงานภายนอกใน ชื่อเสียงและผลงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร

2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย งานบริการ และอุตสาหกรรม มีแหล่งเรียนรู้ทาง ประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่งและมีภูมิปัญญาด้านภาษา ศิลปะ และ วัฒนธรรม กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนมีหลากหลายรูปแบบทั้งในระบบโรงเรียน นอกกระบบ โรงเรียน และจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในและนอกชุมชน หรือเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ การมี ส่วนร่วมของคนในชุมชน การเลือกตั้งประธานชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมของชุมชน เช่นกิจกรรม สำหรับผู้สูงอายุ กองทุนต่าง ๆ และการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีกับเทศบาล

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ตั้งอยู่ที่ถนนจรดเทพ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัด ราชบุรี เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ประกอบด้วยอาคารสำคัญ 2 หลัง อาคารหลังแรก สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2465 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ในปี พ.ศ. 2526 เป็นอาคารจัดนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับธรณีวิทยา โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชาติพันธุ์วิทยา แหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ

และบุคคลสำคัญของจังหวัดราชบุรี อาคารหลังที่สองเป็นสำนักงาน คลังจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ เพื่อการศึกษา และนิทรรศการหมุนเวียนหรือกิจกรรมพิเศษ

ผลการวิเคราะห์ SWOT พบว่าปัจจัยภายในเรื่องสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ที่เป็นจุดเด่น ดึงดูดความสนใจ แต่มีข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการด้านงบประมาณ บุคลากร การประชาสัมพันธ์ และการประสานกับชุมชน สำหรับปัจจัยภายนอก มีโอกาสที่ในพื้นที่ใกล้เคียงมีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงกับเนื้อหาในพิพิธภัณฑ์ได้ แต่ยังมีข้อจำกัดเรื่องการไม่ได้รับความสนใจจากเด็ก เยาวชน คนในชุมชนใกล้เคียง ขาดการเชื่อมโยงกับจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีในชุมชน รวมทั้งกฎระเบียบทางราชการที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย

3. พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งอยู่ในบ้านเขายี่สาร ตำบลเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัดเขายี่สารเป็นจุดศูนย์กลางชุมชน ล้อมรอบด้วยลำน้ำกร่อย และป่าชายเลน อาชีพของผู้คนในบ้านเขายี่สาร ได้แก่ อาชีพเผาถ่าน ประมง และค้าขาย ภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ที่โดดเด่น ได้แก่ การเผาถ่าน ประมงพื้นบ้าน การย้อมผ้าด้วยน้ำกะเตา การสานใบมะพร้าว อาหารพื้นบ้านจากชะคราม และความเชื่อเกี่ยวกับตำนานวัดเขายี่สาร และศาลคุณปู่ศรีราชา การเรียนรู้ของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น การอบรมสั่งสอนผ่าน ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผี และการเรียนรู้จากการแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น การร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน เช่น จัดงานประจำปีคุณปู่ศรีราชา งานเวียนเทียนคุณปู่ศรีราชาในเทศกาลสงกรานต์ งานบุญตักบาตรเทโว ประจำปีวัดเขายี่สาร การร่วมกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ภายในวัดเขายี่สาร ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยความร่วมมือจากชาวชุมชนเขายี่สาร โดยใช้ใต้ถุนศาลาการเปรียญของวัดเขายี่สารเป็นสถานที่จัดแสดง มีคณะกรรมการบริหารดูแลจัดการ ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ชั้นบนจัดแสดงโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบบริเวณชุมชนเขายี่สาร และสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาบริจาค ชั้นล่างจัดแสดงวิถีชีวิตและสิ่งของเครื่องใช้ในสมัยโบราณของชาวเขายี่สาร ส่วนพิพิธภัณฑ์ภายนอกอาคาร ได้แก่ วิหารพระพุทธรบาทสี่รอย พระอุโบสถ ศาลคุณปู่ศรีราชา ศาลาพระปาลีไฉยก ศาลคุณปู่หัวละมาน มีวิทยากรชุมชนนำชมหากมาเป็นหมู่คณะ

ผลการวิเคราะห์ SWOT พบว่า ปัจจัยภายในมีจุดแข็งที่ชุมชนมีแหล่งโบราณสถานที่ วัตถุประสงค์พื้นฐานทางโบราณคดี รวมทั้งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ แต่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับมุมมองของผู้คนในชุมชนต่อพิพิธภัณฑ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับการประสานความร่วมมือเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันและที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลาในการเดินทาง สำหรับปัจจัยภายนอกส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับประสานงานระหว่างพิพิธภัณฑ์กับชุมชน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ที่บางช่วงเวลาเป็นได้ทั้งโอกาสและอุปสรรคในเวลาเดียวกัน

4. พิพิธภัณฑสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัดนครปฐม ตั้งในตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ผู้คนส่วนใหญ่มีเชื้อสายลาวครั้งสันนิษฐานว่าตั้งรกรากตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีตอนปลาย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนยังคงรักษาและสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภาษา วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในอดีต การเรียนรู้ของคนในชุมชนจากการจดจำทำตาม จากการถ่ายทอดจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง จากการปฏิบัติจริง จากผู้รู้ในชุมชนหรือในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ร่วมในการพัฒนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น จัดทำแผนชุมชน รวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ ร่วมในการจัดกิจกรรมงานบุญงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การแห่ธงสงกรานต์ รวมทั้งร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน

พิพิธภัณฑสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวตำบลห้วยด้วนที่มีความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จึงร่วมกันก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ขึ้น นำโดยผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ร่วมบริจาคสิ่งของและทุนทรัพย์ในการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งตั้งอยู่ภายในวัดทุ่งผักกูด บริหารจัดการโดยคณะทำงานพิพิธภัณฑสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง อาคารพิพิธภัณฑสถานเป็นบ้านที่จำลองแบบจากบ้านหลังสุดท้ายที่เหลืออยู่ในชุมชนซึ่งมีอายุกว่าร้อยปี ชั้นบนจำลองการพักอาศัยตามวิถีชีวิตของชาวลาวครั้ง ชั้นล่างจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ภายนอกอาคารจัดแสดงอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการเยี่ยมชมด้วยตนเอง เรียนรู้จากการอ่านบอร์ดนิทรรศการถาวรที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถาน และหากมีการติดต่อล่วงหน้าจึงจะได้รับฟังการบรรยายจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถาน วิทยากรชุมชน

ผลการวิเคราะห์ SWOT พบว่า ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งที่สำคัญคือ ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถาน และความรู้สึกเป็นเจ้าของในสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน จุดอ่อนที่สำคัญคือ ระบบการจัดแสดงและกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ยังเป็นระบบ ด้านปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภายในชุมชนมีผู้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน แต่มีอุปสรรคที่เยาวชนและผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความสนใจกับการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

สรุปกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษาสภาพบริบทชุมชน สภาพพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ข้อมูลสภาพพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับ

ประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป การบริหารจัดการและการจัดแสดง กิจกรรมและการให้ความรู้ ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน รวมทั้งสภาพปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จากชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำชุมชน พระภิกษุ ชาวบ้าน ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา นักวิชาการ ฯลฯ เพื่อให้ทราบปัญหาและ/หรือความต้องการของคนในชุมชน ตลอดจนลักษณะการมีส่วนร่วมและผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ได้นำข้อมูลของชุมชนมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยการนำเสนอข้อมูลข้างต้นในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ในระดับชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาาร่วมกัน ก่อนจะเสนอเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งบูรณาการความรู้จากสาขาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากนั้นนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นและแนวทางการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ให้คณะผู้วิจัย ที่ปรึกษางานวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน และนำมาปรับปรุงแก้ไขแนวทางการพัฒนาโครงการการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ในระดับชุมชนอีกครั้ง เพื่อวางแผนในรายละเอียดของแต่ละโครงการ/กิจกรรม ทั้งด้านเนื้อหา วัตถุประสงค์ วิธีการ ผู้รับผิดชอบ กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลา ขั้นตอนการจัดกิจกรรม การประเมินผล ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปถึงโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 โครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

พิพิธภัณฑสถาน / แหล่งเรียนรู้	แนวทางการพัฒนาโครงการการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
1. พิพิธภัณฑสถาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	1.1 กิจกรรมแสดงเอกลักษณ์ สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้กับ พิพิธภัณฑสถาน 1.2 กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด 1.3 กิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร” 1.4 กิจกรรมพิพิธภัณฑสถานออกแบบได้ด้วยชุมชน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ์ / แหล่งเรียนรู้	แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
<p>2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี</p>	<p>2.1 โครงการมัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี ประกอบด้วย 8 กิจกรรม ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Walk Rally ไชยปริศนาในพิพิธภัณฑ์ 2) การบรรยายนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี 3) กิจกรรมเรียนรู้หลักการมัคคุเทศก์ การต้อนรับ ศิลปะการพูด 4) กิจกรรมเรียนรู้เรื่องราววัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี 5) กิจกรรมนำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร ราชบุรี 6) ออกแบบเข็มกลัด มัคคุเทศก์วัยใส 7) เรียนรู้การใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญา 8) กิจกรรมถ่ายทอดผลงานการเรียนรู้ <p>2.2 โครงการตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี สร้างสรรค์ความคิดจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) กิจกรรม walk Rally ไชยปริศนาในพิพิธภัณฑ์ 2) กิจกรรมออกแบบเข็มกลัดที่ระลึก 3) กิจกรรมตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี
<p>3. พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม</p>	<p>โครงการ ลานวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทิดาฯ พระบรมราชเทวี 12 สิงหาคม ราชินี ตอน.. เล่าเรื่องเมืองเก่า เขายี่สาร ผ่านพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย 5 กิจกรรม ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) เล่าเรื่องเมืองเก่าเขายี่สาร 2) ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น 3) ภูมิปัญญานำรู้แหล่งทำกิน 4) สืบสานถิ่นพัฒนาผ้าน้ำกะเตา 5) เก็บไว้เล่าเป็นตำนานสืบสานรัก 6) จำหน่ายของดีเขายี่สาร

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ์ / แหล่งเรียนรู้	แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
<p>4. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม</p>	<p>โครงการ ข้าวกับวิถีชีวิตคนลาวครั่ง ประกอบด้วย 10 กิจกรรม ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) กิจกรรมนันทนาการ 2) สวดมนต์ไหว้พระ 3) ฐานเรียนรู้เรื่องข้าว (สีข้าว ตำข้าว ฝัดข้าว หุงข้าว) 4) กิจกรรมต่อภาพสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ 5) เรียนรู้ประเพณีเกี่ยวกับการทำนา (รับมานข้าว รับขวัญข้าว) 6) กิจกรรมสะท้อนการเรียนรู้

บทที่ 5

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

การดำเนินโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งดำเนินการในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี 3) พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม และ 4) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม มีการนำเสนอโดยจำแนกเป็นประเด็นดังนี้

1. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 1.1) ชื่อโครงการ/กิจกรรม 1.2) วัตถุประสงค์ 1.3) กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ร่วมกิจกรรม 1.4) วัน เวลา สถานที่จัดกิจกรรม 1.5) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม และ 1.6) ผลการพัฒนากิจกรรม

2. ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ ในด้าน 2.1) ด้านกระบวนการ 2.2) ด้านผลผลิต 2.3) ด้านผลกระทบ และ 2.4) ด้านความยั่งยืน

1. พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การจัดกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ชีวิตประวัติของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ตลอดช่วงชีวิตของพระองค์ท่านผ่านการสร้างสรรค์ความมีชีวิตชีวาให้กับบรรยากาศ การจัดแสดง และสื่อภายในพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้มีความหลากหลายเอื้อต่อการเข้าถึงของคนทุกวัย และเชื่อมโยงชีวิตประวัติของพระองค์ท่านกับวิถีชีวิตและผู้คนในชุมชนใกล้เคียง โดยคำนึงถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและระดมทรัพยากรท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาพิพิธภัณฑ์

1.1 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

1.1.1 ชื่อโครงการ/กิจกรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในพิพิธภัณฑ์หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมแสดงเอกลักษณ์สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้แก่พิพิธภัณฑ์ 2) กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด 3) กิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร” และ 4) กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ออกแบบได้ด้วยชุมชน รายละเอียดดังนี้

1.1.2 วัตถุประสงค์ 1) เพื่อนำเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผลงาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และฟาร์มบางเบิด มานำเสนอในรูปแบบการเรียนรู้ต่างๆ ที่ดึงดูดความสนใจให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์ 2) เพื่อบันทึกเกร็ดความรู้และเรื่องราวต่างๆ จากคำบอกเล่าของผู้ที่เคยทำงานในฟาร์มบางเบิด และเพื่อรับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตสมัยฟาร์มบางเบิดมาจัดแสดงเป็นตัวเชื่อมโยงอดีตสู่ปัจจุบัน 3) เพื่อสืบสานปณิธาน แนวความคิด การดำเนินชีวิตและแนวทางปฏิบัติงานด้านการเกษตรแผนใหม่ และการทำไร่นาสวนผสมของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และเผยแพร่งานวิชาการด้านการเกษตรแก่ชุมชน และเพื่อเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจของหน่วยงานและคนในชุมชน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สถานีวิทยุสิทธิพรกฤดากร และพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย 4) เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากรมีรูปแบบการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1.3 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) สมาชิกของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จัดกิจกรรม และประเมินผลการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ผู้นำชุมชน อบต./เทศบาล เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน นักเรียน/ผู้ปกครอง/ครูในโรงเรียน นักศึกษา/ครู กศน. ตัวแทนกลุ่มสตรี/ผู้สูงอายุ กลุ่มนักรักกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชาวบ้าน จำนวน 25 คน ร่วมประชุมทำแผน และนักเรียนจากโรงเรียนมัธยมในพื้นที่ใกล้เคียง 20 คน ร่วมในการพัฒนาตกแต่งพิพิธภัณฑ์ 2) ผู้สนใจเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร” ได้แก่ นักเรียนจากโรงเรียนใกล้เคียง ชาวบ้านในชุมชน และผู้สนใจทั่วไป

1.1.4 วัน เวลา สถานที่จัด แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ 1) เดือนเมษายน-มิถุนายน พ.ศ. 2556 เป็นระยะเวลาเตรียมงานที่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้แทนชุมชนท้องถิ่นในการร่วมจัดกิจกรรมแสดงเอกลักษณ์สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้แก่พิพิธภัณฑ์และกิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด และ 2) วันจัดกิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร” ในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556

1.1.5 ขั้นตอนการจัดกิจกรรม มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

(1) ทีมวิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์คนในชุมชน และจัดสนทนากลุ่มตัวแทนคนในชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ผู้นำชุมชน อบต./เทศบาล เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน นักเรียน/ผู้ปกครอง/ครูในโรงเรียน นักศึกษา/ครู กศน. ตัวแทนกลุ่มสตรี/ผู้สูงอายุ กลุ่มนักรักกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชาวบ้าน เพื่อศึกษาความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของชุมชน และกำหนดแนวทางการพัฒนากิจกรรม

(2) สํารวจสถานที่พิพิธภัณฑสถาน และประชุมคณะทํางาน ประกอบด้วยทีมวิจัย ทีมช่างศิลป์ หัวหน้าและเจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร เพื่อวางแผนการพัฒนาปรับปรุง และกำหนดรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ

(3) ประชุมคณะทํางาน มอบหมายและแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบ เช่นเจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร รับผิดชอบจัดทําโครงสร้างพื้นฐาน พื้นเวที บล็อกไม้ กระดานทํามาจากการตกแต่งภายในบริเวณชั้นสามของอาคารพิพิธภัณฑสถาน ทีมวิจัย รับผิดชอบจัดเตรียมข้อมูลด้านวิชาการ ข้อความที่ต้องการนำเสนอ และทีมช่างศิลป์ รับผิดชอบออกแบบ วาดภาพ จัดวางองค์ประกอบศิลป์ การจัดแสดง และตกแต่งสถานที่ ทีมวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร สืบหาคนในชุมชนที่เคยทํางานในฟาร์มบางเปิด และสิ่งของเครื่องใช้ในสมัยฟาร์มบางเปิด ซึ่งได้ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม สอบถามคนในชุมชน ติดต่อประสานงานเพื่อจัดทําวิถีทัศน์ประสานงานโรงเรียนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตกแต่งพิพิธภัณฑสถาน โดยมี 4 โรงเรียนใกล้เคียงที่สนับสนุนนักเรียนชมรมศิลปะมาร่วมดําเนินการ ประชุมชี้แจง และมอบหมาย ให้นักเรียนเข้ากลุ่มทํางานตามความถนัดของตนเอง ได้แก่ กลุ่มปะกระดาษ (เปเปอร์มาเช่) กลุ่มทาสี ระบายสี ตกแต่งฉาก และประชุมกับคณะกรรมการดําเนินงาน “สืบสานตำนานเกษตร หม่อมเจ้าสิทธิพรกฤดากร”

(4) ดําเนินการพัฒนาคณะกรรมการพัฒนาภายในอาคาร เช่น วาดภาพการ์ตูนตัวแทนเรื่องราวจากฟาร์มบางเปิด จัดแสดงตัวมาสคอต จัดมุมเรียนรู้เกี่ยวกับการทํางานของตะบันน้ำ จัดมุมหนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวของฟาร์มบางเปิด จัดมุมเพื่อเปิดวิถีทัศน์ที่จัดทําขึ้นหมุนเวียนให้ผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานได้รับชม รับผิดชอบสิ่งของเครื่องใช้ในสมัยฟาร์มบางเปิด จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในสมัยฟาร์มบางเปิด บริเวณชั้นสามของอาคารพิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น

(5) สรุปและประเมินผลการจัดกิจกรรม ปรับปรุง และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้แทนชุมชน นักเรียน หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 ท่าน

1.1.6 ผลการพัฒนากิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม ได้แก่

1) กิจกรรมแสดงเอกลักษณ์สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้แก่พิพิธภัณฑสถาน 2) กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ เคยใช้ในฟาร์มบางเปิด 3) กิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร” และ 4) กิจกรรมพิพิธภัณฑสถานออกแบบได้ด้วยชุมชน รายละเอียดดังนี้

(1) กิจกรรมแสดงเอกลักษณ์สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้แก่พิพิธภัณฑสถาน ดําเนินการพัฒนาคณะกรรมการพัฒนาอาคารพิพิธภัณฑสถานโดยเฉพาะบริเวณชั้นสาม ได้แก่ วาดภาพการ์ตูนตัวแทนเรื่องราวจากฟาร์มบางเปิดตั้งแต่เชิงบันไดชั้นล่างสุดสู่ชั้นที่สองและชั้นที่สาม เพื่อดึงดูดความสนใจให้เด็ก เยาวชน ผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน ได้ติดตามตัวการ์ตูนขึ้นมายังชั้นสาม จัดแสดงตัวมาสคอตนำสู่เรื่องราวต่าง ๆ ของฟาร์มบางเปิด จัดทําหนังสือพร้อมภาพประกอบสำหรับเด็ก จัดมุมเรียนรู้

เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับฟาร์มบางเปิด ได้แก่ การทำงานของตะบันน้ำ วลี “เงินทองคือมาया ข้าวปลาคือของจริง” วลี “ความเจริญเดินตามไถ” เรื่องราวเกี่ยวกับข้าวโพด เรื่องราวฟาร์มบางเปิด สถานีวิจัยสิทธิพรกฤตการ และมุมเพลงนิพนธ์

ภาพที่ 5.1 นักเรียนชมรมศิลปะปะกระดาษเป็นตัวมาสคอตฟาร์มบางเปิด (เปเปอร์มาเช่)

ภาพที่ 5.2 จัดมุมเรียนรู้และวาดภาพการ์ตูนตัวแทนเรื่องราวจากฟาร์มบางเปิด

ภาพที่ 5.3 มุมเรียนรู้ เรื่อง การปลูกข้าวโพด ตะบันน้ำ เงินทองคือมาया ข้าวปลาคือของจริง และความเจริญเดินตามไถ

ภาพที่ 5.4 มุมหนังสือ และหนังสือสำหรับเด็ก ชุด ฟาร์มบางเปิด

ภาพที่ 5.5 มุมเพลงนิพนธ์

ภาพที่ 5.6 มุมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานีวิจัยสิทธิพรกฤตการ

(2) กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด คณะผู้วิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ของสถานีวิจัยสิทธิพรกฤตการสืบหาคนในชุมชนที่เคยทำงานในฟาร์มบางเบิด ซึ่งได้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสอบถามคนในชุมชน เพื่อสัมภาษณ์และถ่ายทำวีดิทัศน์ สำหรับเปิดหมูนเวียนในพิพิธภัณฑ์ พบผู้ที่เคยทำงานในฟาร์มบางเบิด/ผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 5 คน ได้แก่ นายทน ตัญญา นนท์ (คนงานและคนขับรถ) นายพั้ว เมืองสมัย (คนงาน) นายชม มีจิตร (คนงาน) นางจรีน เมืองสมัย (แม่บ้านในตำหนักบางเบิด) และนายสมชาย พิสุตรเสียง (บุตรชายของนางลับ (ร่วมพุ่ม) พิสุตรเสียง คนสนิทของหม่อมศรีพรหมา)

ภาพที่ 5.7 สัมภาษณ์และถ่ายทำวีดิทัศน์คำบอกเล่าของคนในชุมชนที่เคยทำงานในฟาร์มบางเบิด

การรับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตสมัยฟาร์มบางเบิด มาจัดแสดงเพื่อ เชื่อมโยงอดีตสู่ปัจจุบัน โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก ม.ร.ว.เพ็ญศรี กฤดากร บริจาคชุดเครื่องครัว ซึ่งเดิมเป็นเครื่องครัวของหม่อมศรีพรหมาที่ใช้ในฟาร์มบางเบิด และแมนโดลิน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรี ของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร นายชูกำน ปल्लीมจิต บริจาคแจกันที่ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และหม่อมศรี พรหมา มอบให้เป็นของขวัญเนื่องในโอกาสเปิดบิมน้ำมัน ครอบครัวยังคง บริจาคชุดโต๊ะใส่ข้าว เซรามิกและคูลเลอร์เซรามิกสำหรับใส่น้ำในสมัยฟาร์มบางเบิด นายสมชาย พิสุตรเสียง บุตรชาย ของนางลับ (ร่วมพุ่ม) พิสุตรเสียง บริจาคกระทะ ซึ่งเป็นหนึ่งในชุดเครื่องครัวที่หม่อมศรีพรหมามอบ ให้เป็นของขวัญวันแต่งงาน

ภาพที่ 5.8 สิ่งของเครื่องใช้สมัยฟาร์มบางเบิดที่ได้รับบริจาค

(3) กิจกรรมงานสืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ผลการจัดกิจกรรม จัดเสวนาเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางการจัดงาน สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้า สิทธิพร กฤดากร ร่วมกับ คณะกรรมการที่ปรึกษาสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากรและเจ้าหน้าที่ พระญาติหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ผู้นำชุมชน นายกองดีการบริหารส่วนตำบลทรายทอง เจ้าของ ริสอร์ทในตำบลบางเบิด และจัดประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อมอบหมายหน้าที่ โดยคณะผู้วิจัย รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ เตรียมความพร้อมพิพิธภัณฑ์ในการเปิดให้เยี่ยมชม และนำชมพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ กิจกรรมบลิ๊กกกระดาศหรรษาและผลไม้มาสนุก จัดซุ้มจำหน่ายของที่ระลึก ได้แก่ เสื้อยืดสีเขียว แยมพืชมังคุด และแตงกวาดองตำรับดั้งเดิมของหม่อม ศรีพรหมา และประสานงานนำนักศึกษาคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร บรรเลงเพลงใน พิธีเปิดงาน

ภาพที่ 5.9 นักศึกษาคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมบรรเลงเพลงในงาน

ภาพที่ 5.10 ชุมจำหน่ายของที่ระลึกจากพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร

ภาพที่ 5.11 นำชมพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบการเรียนรู้ใหม่

กิจกรรมบล็อกระตาขรรษา เป็นบล็อกกระตาสัญลักษณ์ฟาร์มบางเปิด ซึ่งเป็นภาพนกและอักษรย่อ บบ รูปหมู ไก่ แดงโม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แต่งแต้มสีตามบล็อกกระตาส และจินตนาการต่อเติมข้อความหรือเรื่องราวลงบนผ้าเช็ดหน้า โดยผลงานที่เกิดจากฝีมือของตนเอง สามารถนำกลับไปบ้านได้ ส่วน กิจกรรมผลไม้มหาสนุก ได้จัดเตรียมอุปกรณ์ คือ ลูกโป่งกระตาส กาว ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใช้จินตนาการปะกระตาสลงบนลูกโป่งทับซ้อนกันจนได้ภาพที่ต้องการ และลงสีเป็นรูปผลไม้ต่าง ๆ โดยผลงานสามารถนำกลับไปบ้านได้

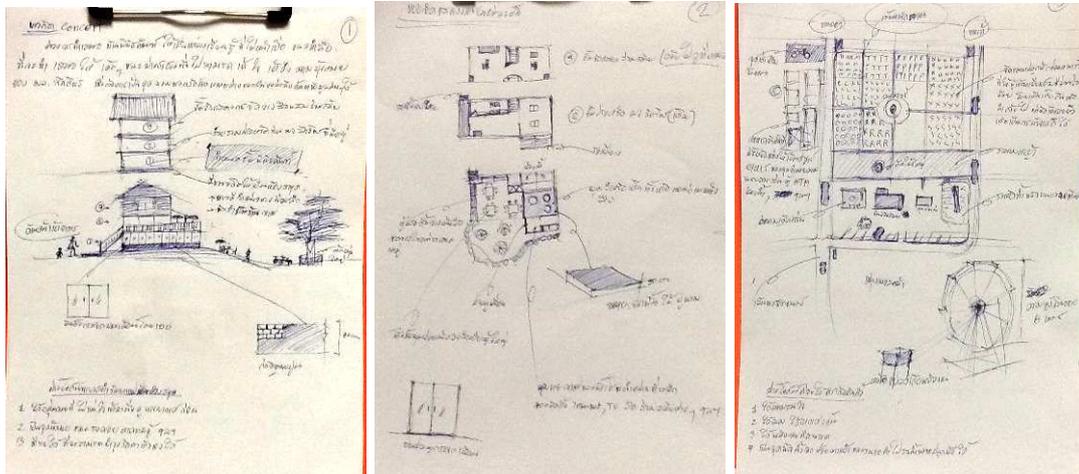
ภาพที่ 5.12 กิจกรรมบล็อกระตาขรรษา และผลไม้มหาสนุก

กิจกรรมถ่ายภาพกับตัวมาสคอต สัญลักษณ์จากฟาร์มบางเปิด โดยจัดตั้งตัวมาสคอตรูปสัตว์เลี้ยงในฟาร์มบางเปิดไว้ตามจุดต่างๆ ให้ผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้ถ่ายรูปกับตัวมาสคอตเป็นที่ระลึก

ภาพที่ 5.13 เด็ก ๆ ถ่ายภาพที่ระลึกกับตัวมาสคอต สัญลักษณ์ฟาร์มบางเบ็ด

(4) กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ออกแบบได้ด้วยชุมชน มีการนำผลการจัดสนทนากลุ่มเพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมและรับฟังข้อคิดเห็นของคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการต่อยอดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ จากนั้นคณะผู้วิจัย ทีมช่างศิลป์ หัวหน้าและเจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสิทธิพรกฤตากร ร่วมกันกำหนดรูปแบบการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ตามความต้องการของชุมชน โดยทีมช่างศิลป์สเกตภาพการตกแต่งภายในอาคารพิพิธภัณฑ์และฐานเรียนรู้ภายนอกอาคาร และจัดทำเป็นโมเดลจำลองอาคารพิพิธภัณฑ์และฐานเรียนรู้ เพื่อผลักดันให้เกิดโครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 5.14 ภาพสเกตแนวทางการพัฒนาอาคารพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤตากร และฐานเรียนรู้ต่าง ๆ ในอนาคต

แนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มตัวแทนของชุมชน และข้อสรุปของคณะทำงาน ได้แก่ ชั้นล่าง จัดเป็นมุมกาแฟ จำหน่ายของที่ระลึก มุมอ่านหนังสือ ชั้นที่ 2 จัดจัดแสดงข้อมูล วัตถุ รูปภาพ หนังสือ สิ่งของเครื่องใช้อันเนื่องด้วยชีวิตและงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤตากร และหม่อมศรีพรหมา ชั้นที่ 3 จัดแสดงสื่อร่วมสมัยบอกเล่าเรื่องราว

เกี่ยวกับฟาร์มบางเบิด เช่น ภาพลายเส้น การ์ตูน วีดิทัศน์ เทปเสียง ฯลฯ เพื่อดึงดูดความสนใจและสื่อสารให้เด็กและเยาวชนเข้าใจง่าย *บริเวณรอบอาคาร* จัดเป็นฐานเรียนรู้การปลูกพืช การเลี้ยงไก่ พันธุ์เล็กฮอร์น การทำงานของตะบันน้ำ มีกังหันลม ที่จอตระจรรย์ยานให้เช่า และปรับถนนสำหรับขี่จักรยานภายในสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร

ภาพที่ 5.15 โมเดลอาคารพิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ในอนาคต

1.2 ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

1.2.1 ด้านกระบวนการ (1) มีการจัดเตรียมกระบวนการในการจัดกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอนและคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนจากสถานศึกษาใกล้เคียง กลุ่มนักธุรกิจ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดเสนอความเห็น และประสานเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์รวมทั้งนักเรียนในโรงเรียนใกล้เคียงมาร่วมแรงในการปรับปรุงพัฒนา ตกแต่งพิพิธภัณฑ์ (2) คำนึงถึงการส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน โดยคำนึงถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ ดังที่มีการเชื่อมโยงชีวิตประจำวันของท่านกับคำบอกเล่าของผู้คนในชุมชน และรับบริจาคสิ่งของจากคนในชุมชนมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและพิพิธภัณฑ์ (3) มีการประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และคนในชุมชนที่หลากหลายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อจัดกิจกรรมดังกล่าวร่วมกัน โดยมีการประสานงานและมอบบทบาทร่วมกันอย่างชัดเจน ช่วยในการขยายเครือข่ายการทำงานในพื้นที่เพิ่มขึ้น และ (4) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งคนในชุมชนทั้งเด็กนักเรียนไปจนถึงผู้นำ ภูมิปัญญา มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเพื่อร่วมกันออกแบบอาคารพิพิธภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่การระดมทรัพยากรจากองค์กรท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป ซึ่งนอกจากรับฟังแล้วมีการจัดเวทีคืน

ข้อมูลพร้อมกับแบบแปลนที่เป็นรูปธรรม ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนสามารถเสนอโมเดลนี้ได้มีโอกาสต่อไป

1.2.2 ด้านผลผลิต (1) ผลต่อพิพธิภณัฑ์ ผลงานที่จัดแสดงในพิพธิภณัฑ์เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน เช่น มุมเรียนรู้ใหม่ ๆ ได้แก่ มุมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานีวิจัยสิทธิพรกฤตการ มุมเรียนรู้วลี “ความเจริญเดินตามไถ่” และ “เงินทองคือมายา ข้าวปลาคือของจริง” มุมเรียนรู้การปลูกข้าวโพด มุมเรียนรู้เรื่องตะบันน้ำ มุมเพลงนิพนธ์ มุมหนังสือเกี่ยวกับฟาร์มบางเบิด หนังสือสำหรับเด็กชุดฟาร์มบางเบิด ตัวมาสคอตฟาร์มบางเบิด และมีสื่อวีดิทัศน์และสิ่งของมาจัดแสดงเพิ่ม ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เข้าชมพิพธิภณัฑ์ให้เข้าใจเนื้อหาต่างที่จัดแสดงในพิพธิภณัฑ์ได้ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้พิพธิภณัฑ์ได้ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มาเยี่ยมชมได้เห็นการจัดแสดงภายในที่ตกแต่งใหม่และมีกิจกรรมบลิ๊ตครกระดาศหรรษาที่ส่งเสริมให้เด็กๆสนใจมาเรียนรู้จากพิพธิภณัฑ์ และเป็นอีกช่องทางในการประชาสัมพันธ์ สถานีวิจัยสิทธิพรกฤตการ และพิพธิภณัฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤตการ ให้เป็นที่รู้จักและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอบางสะพานน้อย รวมทั้งได้รูปแบบและโมเดลอาคารพิพธิภณัฑ์สำหรับการพัฒนาในอนาคต ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่สามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่ยอมรับของชุมชน และ (2) ผลต่อผู้เข้าชมพิพธิภณัฑ์มีความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ รูปแบบใหม่ในพิพธิภณัฑ์ ได้รับการชื่นชมในการสร้างสรรค์นำภาพการ์ตูนและตัวมาสคอตมาดึงดูดความสนใจในการบอกเล่าเรื่องราวและสื่อสารความรู้ในพิพธิภณัฑ์ ทำให้พิพธิภณัฑ์ดูมีชีวิตชีวาขึ้น สามารถดึงดูดความสนใจให้อยากเข้ามาเยี่ยมชม หนังสือสำหรับเด็ก การจัดแสดงภาพประกอบเรื่องราวและอุปกรณ์ทำให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมพิพธิภณัฑ์สามารถเรียนรู้ชีวิตประวัติของ ม.จ.สิทธิพร กฤตการ ได้รวดเร็วขึ้น ในทำนองเดียวกับผู้เข้าชมพิพธิภณัฑ์ที่ให้ความสนใจการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในสมัยฟาร์มบางเบิด และตั้งใจชม DVD คำบอกเล่าของคนในชุมชนที่เคยทำงานในฟาร์มบางเบิด บางคนให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคนในชุมชนที่เคยทำงานในฟาร์มบางเบิดและยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนที่เข้ามาเรียนรู้ที่พิพธิภณัฑ์เกิดการเรียนรู้โดยอัตโนมัติ สามารถเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนในอดีตเชื่อมโยงมาสู่ปัจจุบัน นอกจากนี้ ผู้มาร่วมงานสืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤตการ ได้รับความรู้จากการจัดแสดงนิทรรศการทางวิชาการในหัวข้อต่างๆ โดยครอบคลุมทั้งด้านพืช สัตว์ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ตลอดจนได้ทราบถึงแนวความคิด การดำเนินชีวิตและแนวทางปฏิบัติงานด้านการเกษตรแผนใหม่ และการทำไร่นาสวนผสมของ ม.จ.สิทธิพร กฤตการ จากการสาธิตและจัดแสดงในพิพธิภณัฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤตการ เด็ก ๆ ได้รับความสนุกสนานจากการเข้าร่วมกิจกรรมของพิพธิภณัฑ์

1.2.3 ด้านผลกระทบ (1) ผลต่อพิพธิภณัฑ์ การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการ/กิจกรรมในทุกขั้นตอน ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของพิพธิภณัฑ์ มี

ความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ และรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และ (2) ผลต่อชุมชน คนในชุมชนหน่วยงานเครือข่าย องค์กรเอกชน เกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอเรื่องราวสมัยฟาร์มบางเบิดในพิพิธภัณฑ์ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของรักและหวงแหน พร้อมทั้งจะดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของตนเองให้ยั่งยืนต่อไป เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเห็นความสำคัญและร่วมกันรับผิดชอบในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ของท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

1.2.4 ด้านความยั่งยืน (1) การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และเห็นผลที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้น อยากเห็นความก้าวหน้าและการต่อยอดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ต่อไป เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นหลังสืบไป (2) กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงความรู้ในท้องถิ่นกับพิพิธภัณฑ์เข้าด้วยกัน สามารถต่อยอดการพัฒนา จากการเข้าไปเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์สู่การตามไปสืบค้นข้อมูลจากบุคคล สถานที่จริงในชุมชนของตนเอง เพื่อให้ทราบเรื่องราวของท้องถิ่นโดยความร่วมมือของคนในท้องถิ่นเอง (3) สามารถยกระดับความสำคัญของการจัดงาน สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ให้เป็นงานประจำอำเภอบางสะพานน้อย ซึ่งจัดได้อย่างต่อเนื่องต่อไป ทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน และ (4) การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในทุกขั้นตอน ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ไปสู่เป้าหมาย สามารถใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ได้อย่างยั่งยืน

2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

การจัดกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี เนื่องจากพิพิธภัณฑ์นับเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งซึ่งสามารถพัฒนาการศึกษาในเรื่องของความคิด ความเข้าใจ มุมมองและทัศนคติได้อย่างกว้างขวาง พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่หลักในการให้การศึกษาในด้านต่าง ๆ ตามประเภทของการจัดแสดง การชักจูงความสนใจของผู้คนทั่วไปให้เกิดความคิด ความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่ไม่เคยสนใจหรือเคยเห็นมาก่อน ให้เกิดความคิดแล้วนำไปสู่การค้นคว้า ก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ขึ้นภายหลัง ในการออกแบบกิจกรรมเรียนรู้จึงคำนึงถึงการเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์กับแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอื่น ๆ จัดกิจกรรมเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย จัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สนุกสนาน สร้างความผูกพัน เรียนรู้การ

ทำงานการสื่อสารร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยคำนึงถึงการประสานความร่วมมือให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์

2.1 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

2.1.1 **ชื่อโครงการ/กิจกรรม** การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ประกอบด้วยโครงการหลัก 2 โครงการ คือ 1) มัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี และ 2) ตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี สร้างสรรค์ความคิดจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี รายละเอียดดังนี้

2.1.2 **วัตถุประสงค์** แบ่งตามโครงการได้ดังนี้

(1) โครงการมัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรู้จักศึกษาหาความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2) ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชุมชน และมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ให้ความรู้ต่อผู้อื่น และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และวัดมหาธาตุวรวิหาร ราชบุรี

(2) โครงการตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี สร้างสรรค์ความคิดจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ให้นักศึกษานอกระบบโรงเรียนในพื้นที่ตำบลหน้าเมืองและพื้นที่ใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ เห็นคุณค่าและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2) ส่งเสริมให้นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองราชบุรีจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ แหล่งเรียนรู้ และผู้รู้ในชุมชน และ 3) ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เกิดการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

2.1.3 **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วมกิจกรรม** แบ่งตามโครงการ ได้แก่

(1) โครงการมัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนโรงเรียนในพื้นที่รอบพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล 1 (วัดสัตตนารถปริวัตร) โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดช่องลม) และโรงเรียนเทศบาล 4 (วัดมหาธาตุวรวิหาร) รวม 35 คน

(2) โครงการตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี สร้างสรรค์ความคิดจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี กลุ่มเป้าหมายคือ นักศึกษา กศน.อำเภอเมืองราชบุรี จำนวน 65 คน

2.1.4 **วัน เวลา และสถานที่** แบ่งตามโครงการ ได้แก่

(1) โครงการมัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11-12 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และวัดมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี

(2) โครงการตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี ฯ จัดขึ้นเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

2.1.5 ขั้นตอนการจัดกิจกรรม มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

(1) สํารวจข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน โดยใช้การสอบถาม การสัมภาษณ์ ความคิดเห็นจากคนในชุมชน ผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี และการสนทนากลุ่มระหว่างผู้วิจัย ผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑฯและผู้แทนจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

(2) กำหนดและออกแบบกิจกรรมโดยนำผลที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มร่วมกับผู้แทนชุมชน มาออกแบบกิจกรรมโดยจัดขึ้นในลักษณะการเวียนฐานกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑฯ การอบรม โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ใกล้เคียง

(3) ประสานเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑฯเพื่อจัดเตรียมสถานที่ ระดมกำลังจากบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองราชบุรี เพื่อเตรียมกิจกรรม สื่ออุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรม และประสานโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งส่วนหนึ่งโรงเรียนเป็นผู้ประสานมายังทีมวิจัยว่าต้องการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

(4) ดำเนินการจัดกิจกรรมและประเมินผลร่วมกันระหว่างทีมจัดกิจกรรมและประเมินผลโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

(5) นำผลการจัดโครงการ มัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี มาปรับปรุงและออกแบบกิจกรรมร่วมกับครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองราชบุรี โดยจัดกิจกรรมในลักษณะการเวียนฐานกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑฯ

(6) ประสานเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑฯเพื่อจัดเตรียมสถานที่ ประชุมกับเจ้าหน้าที่และครูจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองราชบุรีเพื่อเตรียมกิจกรรม สื่ออุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรม และแจ้งวันจัดกิจกรรมกับครูและนักศึกษา

(7) ดำเนินการจัดกิจกรรมและประเมินผลร่วมกันระหว่างทีมจัดกิจกรรมและประเมินผลโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2.1.6 ผลการจัดกิจกรรม

(1) โครงการมัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี ประกอบด้วย 8 กิจกรรม ได้แก่ 1) Walk Rally ไชยปริศนาในพิพิธภัณฑฯ 2) การบรรยายนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี 3) กิจกรรมเรียนรู้หลักการมัคคุเทศก์ การต้อนรับ และศิลปะการพูด 4) กิจกรรมเรียนรู้เรื่องราววัฒนธรรมมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี 5) กิจกรรมนำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี 6) ออกแบบเข็มกลัด มัคคุเทศก์วัยใส 7) เรียนรู้การใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญา และ 8) กิจกรรมถ่ายทอดผลงานการเรียนรู้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 Walk Rally ไชยปริศนาในพิพิธภัณฑ์ แบ่งกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน และรับสมุดคำถาม แต่ละกลุ่มมีเวลา 5 นาที ในการตอบคำถาม ซึ่งต้องศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อหาคำตอบของทุกห้องจัดแสดง ตั้งแต่ห้องที่ 1-13 โดยกำหนดจุดลงเวลาไว้จำนวน 3 จุด

กิจกรรมที่ 2 บรรยายนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี แบ่งผู้ร่วมกิจกรรมเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 บรรยายนำชมโดย คุณปราจีน เครือจันทร์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี เริ่มที่ห้องจัดแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์และธรรมชาติวิทยาของจังหวัดราชบุรี กลุ่มที่ 2 บรรยายนำชมโดย คุณฉัตรชัย คงเสื่อ เจ้าพนักงานพิพิธภัณฑ์ชำนาญงาน เริ่มที่ห้องจัดแสดงราชบุรีในปัจจุบัน

ภาพที่ 5.16 Walk Rally ไชยปริศนาในพิพิธภัณฑ์ และบรรยายนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี

กิจกรรมที่ 3 เรียนรู้หลักการมัดคุเทศก์ การต้อนรับและศิลปะการพูด วิทยากรเปิดวิดีโอตัวอย่างการเป็นมัคคุเทศก์ให้ผู้ร่วมกิจกรรมเรียนรู้หลักการมัดคุเทศก์ การต้อนรับ ศิลปะการพูด จากนั้นบรรยายโดย ศาสตราจารย์สุนีย์ หนูสง อาจารย์จากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง แล้วแบ่งกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมเป็น 5 กลุ่ม แจกใบงานให้แต่ละกลุ่มศึกษาข้อมูลและนำชมห้องจัดแสดงที่กลุ่มตนเองได้รับ

ภาพที่ 5.17 เรียนรู้หลักการมัดคุเทศก์ การต้อนรับและศิลปะการพูด

กิจกรรมที่ 4 เรียนรู้เรื่องราววัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี โดยคุณพูนง วงษ์น้อย นักโบราณคดีชำนาญงาน จากสำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี

กิจกรรมที่ 5 นำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี ผู้ร่วมกิจกรรมจับสลากเพื่อประจำจุด แจกเอกสารและให้เวลาแต่ละกลุ่มซักซ้อมเนื้อหากลุ่มละ 5 นาที จากนั้นนักเรียนแต่ละกลุ่มบรรยายนำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร สรุปผลการปฏิบัติมีคฤศคท์และฟังคำแนะนำจากคุณพยุ่ง วงษ์น้อย

ภาพที่ 5.18 เรียนรู้และนำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี

กิจกรรมที่ 6 ออกแบบเข็มกลัด มัคคุเทศก์วัยใส แจกอุปกรณ์วาดภาพระบายสีให้ผู้ร่วมกิจกรรมออกแบบเข็มกลัด โดยวาดภาพแสดงความประทับใจจากการได้เรียนรู้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี

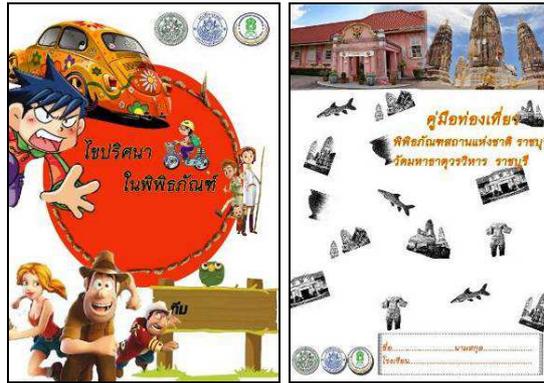

ภาพที่ 5.19 ออกแบบเข็มกลัดมัคคุเทศก์วัยใส

กิจกรรมที่ 7 เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา ฟังการบรรยายเรื่องการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา จากอาจารย์อัครัง เตียงทอง ผู้ก่อตั้งเบญจมาราชูทิศพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 5.20 เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา

ภาพที่ 5.21 เอกสารประกอบโครงการ มัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี

(2) โครงการตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี ๕ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) Walk Rally ไชปริศนาในพิพิธภัณฑ์ 2) ออกแบบเข็มกลัดที่ระลึก และ 3) ตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 Walk Rally ไชปริศนาในพิพิธภัณฑ์ แบ่งผู้ร่วมโครงการเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 คน แจกสมุดคำถามที่มีคำถามแตกต่างกัน และให้ผู้ร่วมโครงการหาคำตอบตามเวลาที่กำหนด

ภาพที่ 5.22 Walk Rally ไชปริศนาในพิพิธภัณฑ์

กิจกรรมที่ 2 ออกแบบเข็มกลัดที่ระลึก ให้ออกแบบเข็มกลัดตามจินตนาการ จากนั้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมให้คะแนนเข็มกลัดที่ตนเองประทับใจ ผู้ที่ได้รับคะแนนโหวตมากที่สุดออกมาพูดถึงผลงานของตนเอง

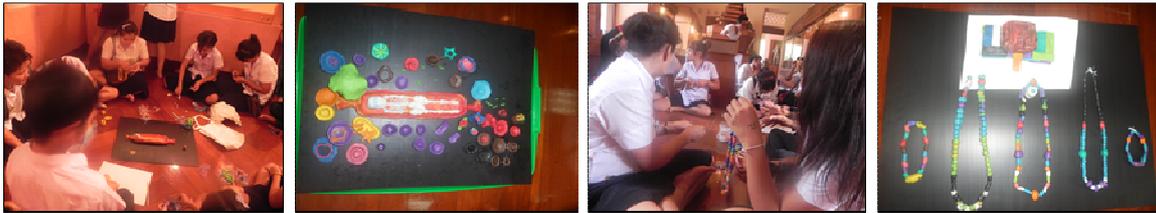

ภาพที่ 5.23 ออกแบบเข็มกลัด และให้คะแนนเข็มกลัดที่ตนเองประทับใจ

กิจกรรมที่ 3 ตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี แบ่งกลุ่มนักศึกษาให้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคจากห้องจัดแสดง สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานและภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย 5 สถานีเรียนรู้ ได้แก่ 1) เรื่องเล่าจากโครงกระดูก 2) ตามรอยเมืองโบราณบ้านคูบัว 3) อานุกาพย์แห่งพระโพธิสัตว์ 4) ตำนานสะพานจุฬาลงกรณ์ และ 5) เล่าขานตำนานโองมังกกร จากนั้นทำกิจกรรมถ่ายทอดความรู้สู่จินตนาการ โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและออกแบบผลงานจากวัสดุอุปกรณ์ที่จัดเตรียมไว้ให้

สถานีเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเล่าจากโครงกระดูก เป็นการเรียนรู้เรื่องราวของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยมีนางสาวปรียานุช จุมพรม นักโบราณคดีชำนาญการ สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี เป็นวิทยากรประจำฐาน

สถานีเรียนรู้ที่ 2 ตามรอยเมืองโบราณบ้านคูบัว เป็นการเรียนรู้เรื่องราวและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของทวารวดีที่พบในจังหวัดราชบุรี ในเมืองโบราณบ้านคูบัว โดยมีนายฉัตรชัย คงเสื่อ เจ้าพนักงานพิพิธภัณฑสถานชำนาญการ เป็นวิทยากรประจำฐาน

ภาพที่ 5.24 สถานีเรียนรู้ เรื่องเล่าจากโครงกระดูก และตามรอยเมืองโบราณบ้านคูบัว

สถานีเรียนรู้ที่ 3 อานุกาพย์แห่งพระโพธิสัตว์ เรียนรู้โบราณวัตถุที่สำคัญ คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเปล่งรัศมี ในห้องจัดแสดงยุคราชบุรีในวัฒนธรรมเขมร มีนางสาวฉัญญารัตน์ ยอดธรรม และนางสาวสุกัญญา เรือนแก้ว เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน เป็นวิทยากร

ภาพที่ 5.25 สถานีเรียนรู้ อานุกาพย์แห่งพระโพธิสัตว์

ฐานเรียนรู้ที่ 4 ตำนานสะพานจุฬาลงกรณ์ เรียนรู้เรื่องราวยุครัตนโกสินทร์ ในการเสด็จประพาสเมืองราชบุรีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงประกอบพระราชพิธีเปิดสะพานรถไฟข้ามแม่น้ำแม่กลอง “สะพานจุฬาลงกรณ์” มี ดร.สุรินทร์ เหลือลมัย ภูมิปัญญาด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี วิถีวัฒนธรรมราชบุรี เป็นวิทยากรประจำฐาน

ฐานเรียนรู้ที่ 5 เล่าขานตำนานโถ่งมังกร เป็นการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี มีนางสาววลัยภรณ์ บุญญาวิชัยกุล ภูมิปัญญาผู้มีประสบการณ์ในโรงงานโถ่งมังกรมากกว่า 50 ปี เป็นวิทยากรประจำฐาน

ภาพที่ 5.26 ฐานเรียนรู้ ตำนานสะพานจุฬาลงกรณ์ และเล่าขานตำนานโถ่งมังกร

2.2 ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

2.2.1 ด้านกระบวนการ (1) การออกแบบกิจกรรมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ผู้แทนจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ เช่น ครู อาจารย์ในสถานศึกษาใกล้เคียง และสมาชิกของชุมชนที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ ทำให้หน่วยงาน องค์กร ชุมชน ที่เข้าร่วมมีโอกาสได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งจะเอื้อต่อการทำงานร่วมกันต่อไปในอนาคต รวมทั้งมีการกำหนดขั้นตอนการออกแบบกิจกรรมที่ให้ร่วมกันเสนอรูปแบบของกิจกรรม และ (2) มีการเชื่อมโยงกับครู อาจารย์จากสถาบันการศึกษาในระบบโรงเรียนใกล้เคียง เพื่อสอบถามความต้องการและนำมาออกแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และมีการประชุม ระดมความคิดเห็น ออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภายในอำเภอเมืองราชบุรี โดยมีพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรม หลังจากทดลองกับนักเรียนในโครงการมดคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี ให้เหมาะสมกับนักศึกษานอกระบบโรงเรียน

2.2.2 ด้านผลผลิต (1) พิพิธภัณฑ์และสถานศึกษาใกล้เคียงได้แนวทางในการประสานความร่วมมือและมีตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กเยาวชน (2) สถานศึกษาใกล้เคียงได้ตัวอย่างกิจกรรมและใบงานการเรียนรู้ที่ใช้พิพิธภัณฑ์เป็นฐาน มีเอกสารคู่มือการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ที่ถูกพัฒนาขึ้น (3) นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของชาวราชบุรีมากขึ้น ดังที่

พบว่า นักเรียนให้ความสนใจและตั้งใจฟังเป็นอย่างดี มีการซักถามวิทยากร มีการวางแผนการทำงานเป็นทีม เกิดผู้นำกลุ่มโดยธรรมชาติ กระตือรือร้นในหาคำตอบและการฝึกปฏิบัติเป็นภาคคุเทศก์ ซึ่งสามารถทำได้ดี กล้าแสดงออก มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถพาชมพิพิธภัณฑ์ในจุดที่รับผิดชอบได้ โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนโรงเรียนวัดมหาธาตุวรวิหาร ซึ่งมีความคุ้นเคยสถานที่ เมื่อได้รับความรู้จึงสามารถนำเสนอได้ดี ในการออกแบบเข้มกลัดสามารถถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์และมีความมั่นใจ เช่นเดียวกับนักศึกษา กศน. อำเภอเมืองราชบุรี ที่มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม มีการวางแผน ทำงานเป็นทีม ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบเข้มกลัด เชื่อมโยงเรื่องราวจากสิ่งจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์กับจินตนาการของตนเอง อธิบายความรู้สึกรู้สึกนึกคิดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ และ (4) ชิ้นงานต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ เข้มกลัดที่มีภาพซึ่งแสดงถึงความประทับใจที่ได้จากการเรียนรู้ที่พิพิธภัณฑ์ งานปั้นดินน้ำมันสะท้อนความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ภาพวาดพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเปล่งรัศมี งานประดิษฐ์ที่จำลองสะพานจุฬาลงกรณ์ และงานระบายสีโองมังกษัตริย์ลัทธิราชบุรี

2.2.3 ด้านผลกระทบ (1) พิพิธภัณฑ์ได้รูปแบบการจัดกิจกรรม Walk Rally การใช้เกมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ทุกเพศทุกวัย (2) โรงเรียนสามารถนำรูปแบบการจัดกิจกรรมไปใช้กับแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อฝึกการสังเกตและการเรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่นักเรียน (3) นักเรียนได้รับประสบการณ์จากการนำชมพิพิธภัณฑ์ ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ โดยนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมไปถ่ายทอดให้แก่เพื่อนและครอบครัว เชื่อมโยงความรู้ในพิพิธภัณฑ์กับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในจังหวัดราชบุรี และ (4) นักศึกษามีทัศนคติที่เปลี่ยนไปจากเดิมว่า การเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน การแสดงผลงานการออกแบบเข้มกลัดทำให้นักศึกษาได้เห็นศักยภาพของตนเองและเพื่อน ฝึกการยอมรับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในการลงคะแนนผลงานที่ได้รับความนิยมสูงสุด

2.2.4 ด้านความยั่งยืน (1) พิพิธภัณฑ์สามารถพัฒนาต่อยอดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างสีสันให้แก่พิพิธภัณฑ์ เช่น จัดกิจกรรมให้ผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้ถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความประทับใจหลังจากเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ โดยออกแบบเข้มกลัดที่ระลึกด้วยตนเอง หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ เพื่อขยายการเรียนรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (2) สถานศึกษาสามารถพัฒนานักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเป็นผู้บรรยายให้ความรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และเป็นตัวแทนในการบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี รวมทั้งสามารถขยายผลการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยนำไปใช้กับแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน และ (3) นักเรียนเกิดความรู้อิภาคภูมิใจและหวงแหนพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น มีการศึกษาข้อมูลเพื่อเพิ่มเติมความรู้และความมั่นใจมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับการพัฒนาจาก

(2) จัดเตรียมสถานที่และติดตั้งอุปกรณ์การสาธิต กิจกรรมการเรียนรู้ฐานต่าง ๆ โดยมีการมอบหมายให้มีผู้แทนจากชาวบ้านร่วมกันจัดฐานเรียนรู้ ได้แก่ ฐานกิจกรรมเล่าเรื่องเมืองเก่า อาหารพื้นบ้าน การทำผ้ามัดย้อม การทำถ่านอัดแท่ง การเผาถ่านไม้โกงกาง การตัดพวงมโหตร การประดิษฐ์ดอกไม้ใบจาก การทำหุ่นเชิด โดยชาวยี่สารทุกวัยร่วมใจเตรียมงาน เช่น คุณตาของคุณยายช่วยเย็บจากที่บ้าน ให้ลูก ๆ หลาน ๆ ยกมาประดับซุ้มสาธิต ขณะเดียวกันได้มีการชักชวนและมอบหมายเยาวชน วัยรุ่นในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการออกแบบและตกแต่งสถานที่โดยรอบ

ภาพที่ 5.27 สมาชิกทุกเพศทุกวัยร่วมกันออกแบบจัดเตรียมสถานที่

(3) ดำเนินการจัดงาน ลานวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทนต์มณี ๑๒ สิงหาคม มหาราชินี ตอน เล่าเรื่อง เมืองเก่า ชาวยี่สาร ผ่านพิพิธภัณฑ์ โดยมีการนำสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ออกมาจัดเป็นซุ้มเรียนรู้ต่าง ๆ โดยมีผู้แทนชุมชนร่วมเป็นวิทยากรบรรยายและสาธิต

(4) ประเมินกิจกรรมจากการตอบแบบสอบถามของผู้มาร่วมกิจกรรมในงาน จำนวน 109 คน

3.1.6 ผลการพัฒนากิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑ์บ้านชาวยี่สาร ประกอบด้วยกิจกรรม จำนวน 5 ซุ้ม ได้แก่ เล่าเรื่องเมืองเก่าชาวยี่สาร ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ภูมิปัญญาน้ำรู้แหล่งทำกิน สืบสานถิ่นพัฒนาผ้าน้ำกะเตา เก็บไว้เล่าเป็นตำนานสืบสานรัก และจำหน่ายของดียี่สาร ดังนี้

ซุ้มที่ 1 เล่าเรื่องเมืองเก่าชาวยี่สาร มีป้ายให้ความรู้ แผนที่ สิ่งของที่เกี่ยวข้อง และนายสารคดีเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและสภาพท้องถิ่นของบ้านชาวยี่สาร

ภาพที่ 5.28 กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและสภาพท้องถิ่นของบ้านชาวยี่สาร

ซุ่มที่ 2 ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ได้แก่ แกงอ่อมชะครามไข่มุ่ย ยำชะคราม ลำแพนกวน ขนมลูกแสม ขนมชะคราม ขนมดอกอัญชัน และขนมจาก โดยมีคนในชุมชนและนักเรียน จากโรงเรียนบ้านเขายี่สารเป็นผู้แนะนำอาหารในซุ่ม และผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถชิมอาหารฟรี ตลอดงาน

ภาพที่ 5.29 อาหารและขนมพื้นบ้านของยี่สาร

ซุ่มที่ 3 ภูมิปัญญาน่ารู้แหล่งทำกิน ได้แก่ ถ่านไม้โก่งกาง เย็บอวน เย็บจาก ถักกระดุมเสื่อจากเชือก ของเล่นจากใบจาก ใบมะพร้าว การตัดพวงมะโหด โดยมีภูมิปัญญาในชุมชนเป็นวิทยากรให้ความรู้ เช่น สาธิตและให้ทดลองเย็บอวน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทำประมงของคนยี่สาร มุมความรู้เรื่อง โพงพาง มีป้ายให้ความรู้และการจำลองโพงพางให้ศึกษา มีคนในชุมชนเป็นผู้อธิบาย เป็นต้น ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถทดลองทำกิจกรรมต่าง ๆ และของเล่นที่ประดิษฐ์จากฝีมือตนเองสามารถนำกลับบ้านเป็นที่ระลึกได้ นอกจากนี้ มีคฤหบดีที่น้อยบ้านเขายี่สาร ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านหอมดับกลิ่น โดยนำถ่านมาอบด้วยเครื่องหอม หุ้มด้วยกระดาษสาและผ้าโปร่ง ตกแต่งด้วยดอกไม้แห้งและริบบิ้น ช่วยเพิ่มมูลค่าและสะดวกในการนำไปใช้ สามารถนำไปใส่ในตู้เสื้อผ้า เพื่อลดกลิ่นอับและช่วยเพิ่มกลิ่นหอมให้แก่เสื้อผ้า เมื่อถ่านหมดกลิ่นหอมแล้วยังสามารถนำไปใช้ตุ้ดกลิ่นในตู้เย็นได้ หรือนำไปใส่ในกระถางต้นไม้เพื่อช่วยรักษาความชื้นในดินได้ ซึ่งในซุ่มมีอุปกรณ์ให้ผู้ร่วมงานออกแบบถุงบรรจุถ่านด้วยตนเอง โดยมีคฤหบดีที่น้อยคอยให้คำแนะนำ

ภาพที่ 5.30 มุมความรู้เรื่องถ่านหอมดับกลิ่น และสอนตัดพวงมะโหด โดยภูมิปัญญาชุมชน

ภาพที่ 5.31 มุมให้ความรู้เรื่อง การเย็บอวน โพงพาง และกระป๋องดักปูแสม

ภาพที่ 5.32 สาธิตการเย็บจาก สอนถักกระดุมเสื่อจากเชือก ของเล่นจากใบจาก ใบมะพร้าว

ซุ้มที่ 4 สืบสานถิ่นพัฒนาผ้าน้ำกะเตา ได้แก่ การจัดแสดงนิทรรศการและการสาธิตเกี่ยวกับวิธีการทำผ้ามัดย้อมจากน้ำกะเตาซึ่งเป็นพืชที่พบในท้องถิ่น และมุมเรียนรู้การประดิษฐ์หุ่นสายรีไซเคิล โดยจัดนิทรรศการเกี่ยวกับหุ่นสายรีไซเคิล มีการสาธิตและทดลองประดิษฐ์หุ่นสายจากวัสดุที่เหลือใช้ เช่น กระป๋องแป้ง ขวดน้ำดื่ม รวมทั้งรับชมการแสดงเชิงหุ่นสายโดยนักเรียนโรงเรียนบ้านเขาอีสาร

ภาพที่ 5.33 การทำผ้ามัดย้อม และหุ่นสายรีไซเคิล

ซุ้มที่ 5 เก็บไว้เล่าเป็นตำนานสืบสานรัก กิจกรรมถ่ายภาพครอบครัว ภายในซุ้มให้บริการถ่ายภาพสำหรับผู้มาเยี่ยมชมงานเป็นที่ระลึกกลับไป ส่วนหนึ่งหวังให้ผู้มาเยี่ยมชมงานได้บันทึกภาพความประทับใจร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน คนรัก

ซุ้มที่ 6 จำหน่ายของดีอีสาน มีการแจกต้นไม้ซึ่งเป็นสมุนไพรจากสวนสมุนไพรของโรงเรียนบ้านเขายี่สารให้ผู้ร่วมงานนำกลับไปปลูกที่บ้าน จำหน่ายน้ำสมุนไพร ได้แก่ น้ำมะตูม น้ำกระเจี๊ยบ น้ำดอกอัญชัน จำหน่ายซาลาเปาจากโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนบ้านเขายี่สาร และจำหน่ายผักอวตอร์เครส

ภาพที่ 5.34 บริการถ่ายภาพ และจำหน่ายของดีอีสาน

นอกจากนี้ ในการเข้าร่วมกิจกรรม หลังจากลงทะเบียนร่วมงานแล้วจะได้รับบัตรประทับตราร่วมกิจกรรม ซึ่งจะได้รับตราประทับจากซุ้มกิจกรรมต่างๆ ภายในงาน เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมครบทุกซุ้มสามารถนำบัตรประทับตราดังกล่าวมาแลกรับของที่ระลึก ได้แก่ ที่คั่นหนังสือ ถุงผ้า และสามารถทำกิจกรรมระบายสีตกแต่งถุงผ้าเพิ่มเติมได้อีกด้วย

ภาพที่ 5.35 บัตรประทับตราร่วมกิจกรรม ที่คั่นหนังสือ และถุงผ้าที่ระลึก

3.2 ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

3.2.1 ด้านกระบวนการ (1) การจัดกิจกรรมเป็นมีการศึกษา ระดมความคิด วางแผน และดำเนินการที่ทำร่วมกันระหว่างทีมวิจัยหลักซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการ ครูจากโรงเรียน และผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนหลากหลายวัย มาทำงานร่วมกันโดยมีการแบ่งบทบาทชัดเจน ทำให้สมาชิกในชุมชนมองเห็นศักยภาพของกันและกันทั้งคนในวัยเดียวกันและข้ามวัย และ (2) ความสามารถในการเชื่อมโยงโครงการกับงานเทศกาลเดิมที่มีอยู่ในชุมชน คือ งานวันแม่ที่จะมีพิธีการและการแสดงของเด็กนักเรียนจากโรงเรียนใกล้เคียงมาร่วม

ซึ่งสถานที่จัดงานอยู่ในบริเวณเดียวกับพิพิธภัณฑ์ ซึ่งช่วยคลายความกังวลของชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการจัดงานเกี่ยวกับจำนวนของผู้มาร่วมงานว่าจะมีน้อยขณะเดียวกันทำให้ชุมชนเห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมในอนาคตว่าไม่จำเป็นต้องสร้างโอกาสเฉพาะแต่ทำให้สอดคล้องกับวิถีของชุมชนแบบค่อยเป็นค่อยไป

3.2.2 ด้านผลผลิต (1) สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ (2) ผลงานต่าง ๆ ที่เกิดจากชาวบ้านที่เป็นวิทยากรและผู้สนใจร่วมกันประดิษฐ์ขึ้น เช่น ของเล่นจากใบจาก ใบมะพร้าว ผ้ามัดย้อม หุ่นสายริโซเคิล (3) ผลต่อสมาชิกชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่จัดกิจกรรมที่มีเป้าหมายคือการมาเรียนรู้และสนุกสนานร่วมกันโดยไม่มุ่งเป้าไปที่การออกร้านขายของ ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ชาวบ้านหลายคนได้เห็นศักยภาพของผู้สูงอายุที่โดยปกติจะถูกละเลยว่าเป็นผู้สูงอายุที่ไม่ทำอะไรเพียงเดินทางไปพบปะเพื่อน ๆ แต่เมื่อจัดงานพบว่าผู้สูงอายุท่านนั้นสามารถใช้ใบจากสานออกมาเป็นรูปร่างต่าง ๆ ได้อย่างสวยงาม หรือกลุ่มวัยรุ่นที่คุณครูตัดสินใจชวนมาช่วยงานและถูกล้อว่า คบเด็กสร้างบ้านจะไหวหรือไม่ก็สามารถจัดตกแต่งสถานที่ได้อย่างสวยงามได้รับคำชมจากคนในชุมชนมากมาย (4) ชุมชนมีการรวบรวมสื่อการเรียนรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบ้านยี่สารทั้งที่จัดทำโดยโรงเรียนวัดเขายี่สาร รายการโทรทัศน์ต่าง ๆ และจากโครงการความร่วมมือต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานภายนอกมานำเสนอให้คนชุมชนตระหนักถึงคุณค่าที่มีอยู่ในชุมชน โดยมีการจัดเก็บไว้ที่โรงเรียนวัดเขายี่สาร ภายใต้การดูแลของสภาวัฒนธรรมตำบลยี่สารเพื่อให้บริการข้อมูลทางวัฒนธรรม และ (5) ผลต่อสมาชิกในชุมชนและผู้สนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ จากการตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากการร่วมงาน การเรียนรู้กับภูมิปัญญาสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ และมีโอกาสทดลองทำเรียนรู้ เด็ก ๆ มีความเห็นว่า กิจกรรมนี้มีความสนุกสนาน ให้ประโยชน์มาก วิทยากรมีความเป็นกันเอง เช่นเดียวกับที่ชาวบ้านมาเรียนรู้ตามซุ้มต่าง ๆ และทดลองทำงานประดิษฐ์เหล่านั้น

3.2.3 ด้านผลกระทบ ชุมชนเห็นศักยภาพและมีกำลังใจว่า การจัดงานแบบนี้ นอกจากจะช่วยสืบสานองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีโอกาสสัมผัสความรู้ในพิพิธภัณฑ์ในบรรยากาศที่สนุกสนานแล้ว ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุหลายท่านได้มีโอกาสรำลึกความหลังในวัยเยาว์ถึงความสนุก ความลำบาก ความทรงจำดี ๆ ที่ยังคงมีอยู่ และเล่าสู่ให้ลูกหลานฟังระหว่างที่เยี่ยมชมงาน ทำให้ชาวบ้านและผู้สนใจภายนอกเสนอให้จัดกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้อีก และเพิ่มระยะเวลาในการจัดงาน ซึ่งในวันจัดงานได้มีการประชาสัมพันธ์ไปยังสื่อรายการโทรทัศน์ท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เคยทำงานกับชุมชน ทำให้ทีมวิจัยได้รับการติดต่อว่า หากมีงบประมาณสนับสนุนให้จัดงานในลักษณะเช่นนี้ ชุมชนสนใจหรือไม่ ซึ่งเบื้องต้นมีแนวโน้มว่าจะมีชาวบ้านที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานในลักษณะเช่นนี้มากขึ้น

3.2.4 ด้านความยั่งยืน เนื่องจากองค์ความรู้ที่มีในพิพิธภัณฑ์หลายเรื่องสูญหายไป จากวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน เช่น การลมน้ำที่เรือลำสุดท้ายในชุมชนกำลังถูกขายเปลี่ยนมือไป หรือ เรื่องราวความผูกพันของผู้คนกับธรรมชาติป่าชายเลน ที่เคยนำเศษวัสดุมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ เริ่มจางหายไปพร้อมกับผู้สูงวัยในชุมชน การจัดงานครั้งนี้มีส่วนสำคัญในการรื้อฟื้น ความรู้เดิมของผู้สูงวัยและแลกเปลี่ยนกับคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ เปิดโอกาสให้เยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชน ได้เรียนรู้และรำลึกความหลัง ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมทำให้คนในชุมชนมีโอกาสหันหน้ามา พุดคุยทำงานสนุกสนานร่วมกันมากขึ้น ขณะเดียวกันหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาคนใน ท้องถิ่นเห็นศักยภาพที่จะต่อยอดกิจกรรมและสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ต่อไปใน ระยะยาวได้ รวมทั้งมีการรวบรวมสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบ้านเขายี่สารไว้ที่ โรงเรียนวัดเขายี่สารเพื่อให้บริการข้อมูลทางวัฒนธรรมในอนาคต ซึ่งเบื้องต้นมีการตกลงร่วมกันใน ชุมชนว่าให้อยู่ภายใต้การดูแลของสภาวัฒนธรรมตำบลเขายี่สาร

4. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม

การจัดกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดย ใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐมครั้งนี้ มีแนวทางที่สำคัญคือ ทำให้ พิพิธภัณฑ์ที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการก่อตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต โดยจัดกิจกรรมให้มีการเรียนรู้ เรื่องราวเกี่ยวกับการทำนาของผู้คนในอดีต ผ่านสิ่งของที่จัดแสดงภายในและบริเวณโดยรอบ พิพิธภัณฑ์ และส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ และสรุปผลการจัด กิจกรรมครั้งนี้ร่วมกัน โดยมีรายละเอียดของกระบวนการและผลการจัดกิจกรรมดังนี้

4.1 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

4.1.1 ชื่อโครงการ/กิจกรรม ข้าวกับวิถีชีวิตคนลาวครั่ง

4.1.2 วัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทำนา 2) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรม ต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับการจัดแสดงการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง 2) เพื่อ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทำ นา และ 3) เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้พิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นของตนเป็นฐานในการจัดกิจกรรม

4.1.3 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ร่วมกิจกรรม แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) นักวิจัยท้องถิ่นซึ่งเป็น สมาชิกในชุมชนใกล้เคียงพิพิธภัณฑ์ที่สมัครใจร่วมกันศึกษาชุมชน วางแผน ดำเนินการจัดกิจกรรม รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรม จำนวน 15 คน 2) คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์ ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู วิทยากร และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เสนอแนวทางจัดกิจกรรม จำนวน 60 คน โดยประมาณ 3) นักเรียนโรงเรียนวัดทุ่งผักกูด กลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 32 คน

4.1.4 วัน เวลา สถานที่จัดกิจกรรม วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2556 ณ อาคารอเนกประสงค์ โรงเรียนวัดทุ่งผักกูด พระอุโบสถมหาอุดม์ วัดทุ่งผักกูด และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

4.1.5 ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

(1) ชั้นศึกษาบริบทชุมชน การเรียนรู้ของชุมชน สภาพพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีการนัดหมายและพูดคุยกับประธานสภาวัฒนธรรมตำบลและผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ จากนั้นจึงมีการจัดประชุมชี้แจงกับสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับสภาพชุมชน การเรียนรู้ของคนในชุมชน ความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์และองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีในชุมชนและที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ และกำหนดประเด็นในการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อดำเนินการศึกษาชุมชนและพิพิธภัณฑ์ร่วมกันระหว่างเยาวชนในหมู่บ้านและนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพที่ 5.36 ประชุมชี้แจงและกำหนดประเด็นในการศึกษาร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนักศึกษา

(2) ชั้นพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง

- ประชุมเพื่อกำหนดอาสาสมัครที่สนใจเข้าร่วมเป็นนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้แทนจากสมาชิกในชุมชน ผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง ครูโรงเรียนวัดทุ่งผักกูด ผู้นำชุมชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด้วน

ภาพที่ 5.37 นักวิจัยท้องถิ่น

- จัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอผลการศึกษาร่วมกันและพิพิธภัณฑสถานกลุ่มย่อยร่วมกันในประเด็น ดังนี้ 1) จะนำเสนอเรื่องราวในพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นอย่างไร และ 2) สิ่งที่ต้องการนำเสนอในพิพิธภัณฑสถานคืออะไร โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเด็ก นักเรียน จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มนักวิจัยในชุมชนที่เป็นผู้ชาย จำนวน 1 กลุ่ม และกลุ่มนักวิจัยในชุมชนที่เป็นผู้หญิง จำนวน 2 กลุ่ม

ภาพที่ 5.38 การสนทนากลุ่มย่อย ณ วัดทุ่งผักกูด อำเภอคอนท่อม จังหวัดนครปฐม

- นำรูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาแล้วเสนอต่อที่ประชุมนักวิจัยท้องถิ่น เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่งเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนลาวครั่งที่เกี่ยวข้องกับข้าว และได้นำรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเข้าที่ประชุมเพื่อปรับปรุงและเตรียมความพร้อมในการจัดกิจกรรม เช่น การกำหนดประเด็นการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องข้าวให้มีความกระชับรัดกุมขึ้น การเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมและวิทยากรในการให้ความรู้กับเด็ก ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรม

ภาพที่ 5.39 การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบกิจกรรม และการเตรียมความพร้อมของกิจกรรม

(3) ชั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน กำหนดให้มีการจัดฐานกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนลาวครั่งที่เกี่ยวข้องผูกพันกับเรื่องข้าว โดยมีนักวิจัยในชุมชนและชาวบ้านที่สนใจร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ มีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ นักเรียนโรงเรียนวัดทุ่งผักกูด

(4) ชั้นประเมิน ปรับปรุง และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน นักวิจัยท้องถิ่นทำการประเมิน ปรับปรุง และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ภายใต้

หลังจากการทดลองจัดกิจกรรมแล้ว โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการประเมิน ปรับปรุง และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว

4.1.6 ผลการพัฒนากิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัด นครปฐม ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ นันทนาการ สวดมนต์ไหว้พระ ฐานเรียนรู้เรื่องข้าว กิจกรรมต่อภาพเครื่องมือเกี่ยวกับการทำนา กิจกรรมเรียนรู้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา และ กิจกรรมสะท้อนการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมที่ 1 นันทนาการ เป็นการสร้างบรรยากาศให้นักเรียนที่เข้าร่วม กิจกรรมเกิดความสนุกสนานและรู้สึกผ่อนคลาย และเป็นการแบ่งกลุ่มก่อนจะเริ่มกิจกรรมฐานการเรียนรู้ โดยมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 29 คน เป็นผู้ดำเนินกิจกรรม แบ่งนักเรียน ออกเป็น 4 กลุ่ม ตามฐานการเรียนรู้ โดยแต่ละกลุ่มจะมีนักเรียนชั้น ป.3-6 คละกัน กลุ่มละ 8 คน ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มตั้งชื่อกลุ่มและแสดงท่าสัญลักษณ์กลุ่ม

ภาพที่ 5.40 กิจกรรมนันทนาการ

กิจกรรมที่ 2 ไหว้พระ สวดมนต์ เป็นกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้รับความเป็นสิริมงคล มีสติ มีความตั้งใจในการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักเรียน นักวิจัย นักศึกษา คณะครู และชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญ พระอาจารย์สมเกียรติ จิตธรรมโม เจ้าอาวาสวัดทุ่ง ผักกูด เป็นผู้นำไหว้พระ สวดมนต์

ภาพที่ 5.41 กิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์

กิจกรรมที่ 3 ฐานเรียนรู้เรื่องข้าว เชื่อมโยงกับสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ห้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง ประกอบด้วย 4 ฐาน โดยแต่ละฐานจะมีวิทยากรซึ่งเป็นคนในชุมชนแนะนำวิธีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ประกอบการสาธิต และให้นักเรียนได้ทดลองปฏิบัติ ดังนี้

- **ฐานที่ 1 การสีข้าว** ฐานเรียนรู้เรื่องการสีข้าว คือ การแยกข้าวเปลือกออกจากแกลบ สีข้าวชนิดนี้เป็นสีข้าวโบราณประกอบด้วยดินเหนียวเพื่อยึดไม้ที่ประกบกันเป็นร่อง ทั้งด้านฐานและด้านครอบบน ดินเหนียวถูกหุ้มด้วยไม้ไผ่สาน แกนกลางของฐานเครื่องสี จะมีเดือยเพื่อนำครอบบนสวม โดยมีแกนเจาะรูเพื่อให้เดือยโผล่และยึดให้ครอบสามารถหมุนรอบได้แกนนี้จะทำยื่นออกไปทั้งสองข้าง และมีรูที่เจาะไว้เพื่อสวมเดือยจากปลายแขนโยก ฐานจะมีการสานกระจาดเพื่อรองข้าวปนแกลบที่พ่นออกมา เมื่อใส่ข้าวเปลือกที่ครอบบน ข้าวจะร่วงลงมารูช่องไม้ เมื่อหมุนแกนข้าวเปลือกจะถูกบดผ่านซี่ไม้ที่ประกบกันเป็นร่องและเรียงกันเป็นลายที่ข้าวเปลือกจะถูกบดและพุ่งออกไปสู่กระจาดที่รอง โดยมีวิทยากร คือ นายหอมทวล บุนี นายหลง นาคโสมกุล นายสมยศ บ้องกงลาด และนายปุรัตน์ เตี้ยะตาซ่าง

ภาพที่ 5.42 สาธิตและฝึกปฏิบัติการสีข้าว

- **ฐานที่ 2 การตำข้าว** ฐานรู้การแยกรำและแกลบออกจากข้าวที่ได้จากการสี ซึ่งยังมีข้าวเปลือกบางส่วนที่ไม่แยกออกจากข้าวเปลือกด้วยการสี ครกตำข้าวประกอบด้วย ครกที่ทำด้วยท่อนไม้ขนาดใหญ่ชุดเป็นหลุม ไม้ที่ใช้ตีเป็นแบบตะลุมฟุกคือไม้ท่อนยาวประมาณ 2 ศอกมีด้ามยาว การตำจะใช้คนตำ 2 คน ตำสลับกัน ข้าวที่ตำได้ที่แล้วจะใช้กระด้งขอบสูงร่อนเอารำออก ส่วนที่เหลืออยู่จะเป็นข้าวสารปนกับแกลบจะนำไปผัดหรือสีผัดต่อไป วิทยากรประจำฐานซึ่งเป็นคนในชุมชน ได้แก่ นางสาวจิตรา ยอดทองดี นางสาวจิตต์ คำร้อยแสน นางยุพิน ทองตะโก นางสาวศรีไพร พวงวัดโพธิ์ นางสาวาริต เตี้ยะตาซ่าง และนางแสง นาคโสมกุล

ภาพที่ 5.43 สาธิตและฝึกปฏิบัติการตำข้าว

- **ฐานที่ 3 การมัดข้าว** วิทยากรประจำฐาน เรียนรู้เรื่องการแยกแกลบออก โดยใช้กระดิ่งมัดข้าว เป็นการกระดกให้ข้าวสารและแกลบลอยขึ้น ลมจะพัดเอาแกลบปลิวออกมา ส่วนข้าวจะตกลงบนกระดิ่ง หากมัดไม่ดีข้าวจะลอยหกออกนอกกระดิ่ง ส่วนการมัดด้วยเครื่องจะมีใบพัดให้ลมพุ่งออกมาเมื่อเทข้าวลงไป ลมจะพัดเอาแกลบพุ่งออกมา ส่วนเม็ดข้าวหนักกว่าจะตกลงในภาชนะที่รองไว้ไหลลงมาและมีภาชนะรองรับไว้ วิทยากร นางบัวเฟื่อน บุปมี นางมาลี จินธิ์

ภาพที่ 5.44 กิจกรรมสอนข้าว มัดข้าว

- **ฐานที่ 4 การหุงข้าวด้วยเตาถ่าน** เป็นการหุงข้าวแบบเช็ดน้ำ เริ่มต้นจากการซาวข้าวเพื่อล้างฝุ่นออก เทน้ำซาวข้าวทิ้ง เติมน้ำให้ท่วมสูงกว่าข้าวสองถึงสามเท่าตัว นำไปวางบนเตาที่ก่อไฟแล้ว จะเป็นเตาถ่านหรือเตาฟืนก็ได้ เมื่อน้ำเดือดจนให้สุกสม่ำเสมอ และข้าวสุกพอดีแล้ว นำไม้ขีดห่มข้อดเผาห่ม เทน้ำข้าวออกบนอ่างน้ำซาว วางเทไว้จนสะเด็ดน้ำ นำหม้อข้าวไปวางตั้งข้าวคือการวางข้าวที่หุงเอียงไปเอียงมาบนไฟอ่อน เพื่อให้ข้าวแห้งสวย วิทยากรประจำฐาน ได้แก่ นางวิไลพร อริยวงศ์ นายสำเริง มีคลองแบ่ง และนางสาวส้มเช้า บุตรพันธ์ แสดงขั้นตอน

ภาพที่ 5.45 กิจกรรมสาธิตและทดลองหุงข้าวเช็ดน้ำ

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมต่อภาพเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการทำนา แต่ละกลุ่มจะได้รับชิ้นส่วนเป็นภาพสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ กลุ่มละ 3 ภาพ เช่น เครื่องสีข้าว ครกตำข้าว คันไถ ถังตวงข้าว กระบุง ระเบิดวิดน้ำเข้านา ฯลฯ โดยให้แต่ละกลุ่มที่ได้จิ๊กซอว์ต่อให้สำเร็จ และเมื่อกลุ่มไหนต่อเป็นรูปภาพเครื่องมือ/อุปกรณ์ ในการทำนา ก็จะต้องไปหาเครื่องมือดังกล่าวที่จัดแสดงไว้ให้เจอ

หลังจากนั้นให้ทุกกลุ่มเข้ามาร่วมกับพี่ วิทยากรจะอธิบายการใช้งานเครื่องมือ/อุปกรณ์ดังกล่าว
วิทยากร คุณหอมหวล บุนี

ภาพที่ 5.46 กิจกรรมต่อภาพเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา

กิจกรรมที่ 5 เรียนรู้ประเพณีในการทำนา นักเรียนจะได้เรียนรู้ประเพณีการ
รับมานข้าวและการรับขวัญข้าว โดยจัดขึ้นที่บริเวณแปลงนาจำลองใกล้กับที่จัดแสดงยุ้งฉางของ
พิพิธภัณฑ์ ซึ่งนักวิจัยต้องถื่นร่วมกันปลูกข้าวไว้ การรับมานข้าวทำตอนข้าวกำลังออกรวงและอยู่ใน
ระยษะน้ำนมข้าวหรือข้าวยาคุซึ่งจะเป็นการทำพิธีที่แปลงนา จากนั้นจึงทำพิธีรับขวัญข้าวอีกครั้งที่ยุ้ง
ฉางโดยหมอขวัญจะเป็นผู้ทำพิธี วิทยากร ได้แก่ นายวิชัย จิรคิลปะศาสตร์ นางสมจิตร ยอดทองดี
นางยุพิน ทองตะโก นายบุญส่ง อินทร์พรหม

ภาพที่ 5.47 กิจกรรมรับมานข้าว และรับขวัญข้าวขึ้นยุ้ง

กิจกรรมที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้ สะท้อนความรู้สึก ความประทับใจ ความรู้ที่
ได้รับหลังจากทำกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เรียน คือ นักเรียนโรงเรียนวัด
ทุ่งผักกูด และกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยคนในชุมชน ผู้นำชุมชน และคณะครู สรุปผลการ
จัดกิจกรรมร่วมกัน

ภาพที่ 5.48 กิจกรรมสะท้อนการเรียนรู้

ภาพที่ 5.49 นักเรียน นักศึกษา และนักวิจัยท้องถิ่น ถ่ายภาพที่ระลึกร่วมกัน

4.2 ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

4.2.1 ด้านกระบวนการ (1) การจัดกิจกรรมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการร่วมศึกษา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมเตรียมงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมประเมิน และที่สำคัญร่วมรับผลประโยชน์ ดังที่พบว่า มีการให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้ใหญ่ในชุมชน ในการร่วมกันพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ครั้งนี้ โดยใช้เวทีประชุม เวทีสนทนากลุ่มย่อย การนำสื่อวีดิทัศน์มากระตุ้นบทบาทของชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนของตนเองผ่านการลุกขึ้นมาเป็นทำงานวิจัยท้องถิ่น ทำให้ได้อาสาสมัครที่พร้อมทำงานวิจัยร่วมกันในครั้งนี้ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การใช้ประโยชน์จากพหุวัฒนธรรมที่คนในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง เพื่อนำมาส่งเสริมให้ลูกหลานในชุมชนในเรียนรู้จากพหุวัฒนธรรมด้วยวิธีการสนทนากัน และ (2) การออกแบบกิจกรรมมีการทบทวนปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักวิจัยสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตมาถ่ายทอดสู่เด็กรุ่นใหม่ได้ และทำให้นักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้ได้เรียนรู้และเข้าใจ เพื่อมีแนวทางนำไปปฏิบัติในการโอกาสต่อไป ซึ่งนักวิจัยท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เป็นผู้รู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน และเป็นกำลังหลักในการจัดงานเทศกาล ประเพณีต่างๆในชุมชนเรื่อยมา

4.2.2 ด้านผลผลิต (1) สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แนวทางและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่างๆที่มีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ได้แนวทางจัดกิจกรรมด้วยการเชื่อมโยงความรู้ต่างในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นระบบ เช่น ครั้งนี้เน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับข้าว มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ตั้งแต่ข้าวอายุจากแปลงนามาถึงข้าวสวยในจาน (2) พิพิธภัณฑ์มีสื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ สิ่งของต่าง ๆ ที่นักวิจัยท้องถิ่นและวิทยากร ร่วมกันระดมมาจัด

แสดงเพิ่มเติมเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สามารถจับต้องได้ เช่น เครื่องสีข้าว ครกตำข้าว และ กระดังฝัดข้าว และองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีการทำนาได้รับการทบทวนและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรร่วมกัน (3) นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจกิจกรรม เครื่องมือ และประเพณีเกี่ยวกับข้าว ดังที่นักเรียนสามารถอธิบายความรู้เหล่านี้ผ่านการอธิบาย วาดภาพแสดงรายละเอียดของรูปร่างสิ่งของ ที่แสดงในพิพิธภัณฑ์ ได้อย่างแม่นยำ และสามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งของนั้น ๆ ในเรื่องที่ได้มีการจับต้องทดลองทำและมีความประทับใจ แสดงถึงความสามารถในการจดจำ เข้าใจ ถึงองค์ประกอบรูปร่าง การใช้ประโยชน์ และได้เรียนรู้ถึงความยากลำบากกว่าจะได้ข้าวมาแต่ละเมล็ดมีกระบวนการที่ซับซ้อน ได้เรียนรู้วิธีหุงข้าวแช่คั่ว ได้รู้จักอุปกรณ์ เครื่องมือในการทำนา เช่น คราด ไถ มีดตัดหญ้า ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในอดีต และมีความประทับใจกิจกรรมแต่ละฐานซึ่งมีวิธีการเรียนรู้ที่น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ (4) นักวิจัยท้องถิ่นได้ทบทวนและค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่ตนมีเชื่อมโยงกับสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เห็นความร่วมมือร่วมใจ ได้รวมกลุ่มจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์เพื่ออธิบายเรื่องราวในอดีตได้ ได้เรียนรู้ว่า การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้เป็นกิจกรรมที่เด็ก ๆ ชอบ มีความสนุกสนาน และตนเองก็มีความสุข สามารถใช้กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้มีความรักใคร่กลมเกลียว ด้วยบรรยากาศการเรียนรู้เป็นที่สนุกสนานเต็มไปด้วยความเมตตาปราณีของผู้ใหญ่ที่ให้แก่ลูกหลาน และ (5) ชุมชนได้แนวทางจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตชีวา ทุกคนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอวิถีชีวิตของชาวลาวครั้งในอดีต และมีความภาคภูมิใจที่ทุกคนสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนเอง ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวผ่านสิ่งของต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์

4.2.3 ด้านผลกระทบ (1) ต่อชุมชน กิจกรรมที่จัดขึ้นแม้จะเป็นครั้งแรกที่แต่ด้วยบรรยากาศที่เรียบง่าย สนุกสนาน ผ่อนคลาย มีสื่อที่จับต้องได้ทำให้ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ๆ ได้ลงมือปฏิบัติเรียนรู้ร่วมกัน ผู้ใหญ่และผู้สูงวัยต่างแวะเวียนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องเล่าความทรงจำในอดีต บรรยากาศจึงเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะและรอยยิ้ม จึงเป็นอีกภาพประทับใจสำคัญในการเสริมสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนเห็นประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้พิพิธภัณฑ์เป็นฐานและพร้อมสนับสนุนให้มีกิจกรรมลักษณะเช่นนี้ต่อไปในอนาคต (2) ต่อคณะครูโรงเรียนบ้านทุ่งผักกูดได้เห็นแนวทางจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ โดยการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ซึ่งมีการจัดแสดงสิ่งที่เป็นความความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมและข้าวของอื่น ๆ ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนลาวครั้งในอดีต ซึ่งเป็นรากเหง้าของเยาวชนในปัจจุบัน โดยสามารถพัฒนาหลักสูตรร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่นและชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถสามารถถ่ายทอดได้ในครั้งนี้ และ (3) ต่อกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์ ฯ เกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากกว่าที่จะเน้นการจัดแสดงสิ่งเครื่องใช้ภายในบริเวณพิพิธภัณฑ์ ดังที่ อาจารย์วิชัย จิรศิลป์ศาสตร์ ในฐานะกรรมการบริหารและ

ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง กล่าวว่า “การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์ทำให้ ความรู้มีความหมาย ความรู้ที่จัดแสดงผ่านสิ่งของต่าง ๆ มีชีวิต ซิวา ได้เห็นการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ที่มีความสุข สนุกสนาน ผู้ใหญ่เองที่เป็นวิทยากรก็มีความสุขกับการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ต้องหามาจากไหน มีอยู่ในตัวเขาเองแล้ว”

4.2.4 ด้านความยั่งยืน ชุมชนเกิดความคิดว่า พิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นจากพลังของคนในชุมชน ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนมีความสามารถเข้าไปเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ผนวกกับความสำเร็จของโครงการ โดยเฉพาะที่ทำให้ทีมนักวิจัยท้องถิ่นได้เรียนรู้และเห็นแนวทางการพัฒนากิจกรรม เห็นศักยภาพ มีความมั่นใจ จึงมีการเสนอร่วมกันว่า สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้โดยไม่จำเป็นต้องรอเงินทุนสนับสนุนจากภายนอก ถ้าคนในหมู่บ้านร่วมแรงร่วมใจกันก็สามารถจัดกิจกรรมได้ เช่นที่มีการเสนอร่วมกันว่า ในช่วงเทศกาลสงกรานต์อาจจัดให้มีกิจกรรมลักษณะนี้ขึ้นนอกเหนือจากการประกอบพิธีกรรมหรือจัดงานเช่นปีที่ผ่านมา หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในประเด็นอื่น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของชาวลาวครั้ง เรื่องราวเกี่ยวกับผ้าโบราณ ใหนักการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ การทอผ้าหรือเครื่องมืออื่น ๆ ที่จัดแสดง เรื่องราวเกี่ยวกับอาหารการกิน หรือประเพณี พิธีกรรมของคนลาวครั้ง ซึ่งเป็นความรู้ที่คนในชุมชนมีและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งของต่าง ๆ ที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ โดยมีการเสนอให้ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลที่เป็นหนึ่งในทีมวิจัยท้องถิ่นรับแนวคิดดังกล่าวไปจัดกิจกรรมต่อ โดยทุกคนพร้อมมีส่วนร่วมหากมีการจัดขึ้น

สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งดำเนินการจัดกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จำนวน 4 แห่งนั้น สามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

พิพิธภัณฑ/แหล่งเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์			
		กระบวนการ	ผลผลิต	ผลกระทบ	ความยั่งยืน
1. พิพิธภัณฑ ม.จ.ลธิพร กฤตการ จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์	1) กิจกรรมแสดงเอกลักษณ์สร้างสรรค์ควมมีชีวิตให้แก่พิพิธภัณฑ 2) กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด 3) กิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าลธิพร กฤตการ” 4) กิจกรรมพิพิธภัณฑ ออกแบบได้ด้วยชุมชน	1) มีการจัดเตรียมกระบวนการในการจัดกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอนและคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน 3) ประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรสถาบัน และคนในชุมชนที่หลากหลาย	1) ผลงานจัดแสดงที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน ได้แก่ มุมเรียนรู้สถานีวิจัยลธิพรกฤตการ เพลงนิพนธ์ หนังสือเกี่ยวกับฟาร์มบางเบิด วลี “ความเจริญเดินตามโถ” และ “เงินทองคือมายา ข้าวปลาคือของจริง” “การปลูกข้าวโพด” เรื่องตะบันน้ำ หนังสือสำหรับเด็กชุดฟาร์มบางเบิด ตัวมาสคอตฟาร์มบางเบิด และสื่อวีดิทัศน์และสิ่งของมาจัดแสดงเพิ่ม 2) ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ ให้เป็นที่รู้จักและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 3) รูปแบบและโมเดลอาคารพิพิธภัณฑสำหรับพัฒนาในอนาคต 4) ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑพึงพอใจกับมุมเรียนรู้และสื่อใหม่ ๆ ได้รับความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	1) ชุมชนเห็นความสำคัญ ภูมิใจ และรู้สึกมีส่วนร่วมมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ 2) คนในชุมชนหน่วยงานเครือข่ายองค์กรเอกชน เกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ พร้อมที่จะร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาพิพิธภัณฑต่อไป	1) ได้ช่องทางสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงควมรู้ในท้องถิ่นกับพิพิธภัณฑ โดยต่อยอดการพัฒนาไปเรียนรู้จากบุคคลสถานที่จริงในชุมชนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชน 2) สามารถยกระดับความสำคัญของการจัดงาน สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าลธิพร กฤตการให้เป็นงานประจำอำเภอบางสะพานน้อย

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ/ แหล่งเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต	ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์			
		กระบวนการ	ผลผลิต	ผลกระทบ	ความยั่งยืน
2. พิพิธภัณฑ สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี	1) มัคคุเทศก์วัยใส ย่านรอยเมือง ราชบุรี 2) ตามรอย ประวัติศาสตร์ เมืองราชบุรี สร้างสรรค์ ความคิดจาก พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติราชบุรี	ออกแบบกิจกรรมที่ให้ ความสำคัญกับการมี ส่วนร่วมของผู้ดูแล พิพิธภัณฑ ผู้แทนจาก หน่วยงานต่างๆที่ เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ใช้ ประโยชน์จาก พิพิธภัณฑซึ่งจะเอื้อ ต่อการทำงานร่วมกัน ต่อไปในอนาคต	1) แนวทางประสานความร่วมมือ 2) ตัวอย่างกิจกรรมและใบงานการ เรียนรู้ที่ใช้พิพิธภัณฑเป็นฐาน มี เอกสารคู่มือการเรียนรู้ พิพิธภัณฑที่ถูกพัฒนาขึ้น 3) นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมมี ความรู้ความเข้าใจใน ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของชาว ราชบุรีมากขึ้น 4) ชิ้นงานต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์โดย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ เข็ม กลัดภาพแสดงความประทับใจ งานปั้นดินน้ำมันเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ภาพวาดพระโพธิสัตว์อวโลกิเต ศวรเปล่งรัศมี งานประดิษฐ์ จำลองสะพานจุฬาลงกรณ์ และ งานระบายสีโถงมังกร	1) พิพิธภัณฑได้รูปแบบการ จัดกิจกรรม Walk Rally การใช้เกมส์เสริมการ เรียนรู้ของผู้มาเยี่ยมชม 2) โรงเรียนสามารถนำ รูปแบบการจัดกิจกรรม ไปใช้กับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ 3) นักเรียนได้รับ ประสบการณ์ไปถ่ายทอด ให้แก่เพื่อนและครอบครัว เชื่อมโยงความรู้ใน พิพิธภัณฑกับแหล่ง เรียนรู้อื่น ๆ ในจังหวัด ราชบุรี 4) นักเรียนเข้าใจว่า การ เรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะ ในห้องเรียน	1) พิพิธภัณฑสามารถพัฒนา ต่อยอดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้มีความหลากหลาย เพื่อ ดึงดูดความสนใจและสร้าง สีสันให้แก่พิพิธภัณฑ 2) สถานศึกษาสามารถพัฒนา นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ และเป็นตัวแทนในการบอก เล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ เมืองราชบุรี รวมทั้ง สามารถขยายผลการจัด กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ โดยนำไปใช้กับแหล่งเรียนรู้ อื่น ๆ ในชุมชน 3) นักเรียนเกิดความรู้สึกรัก ภาคภูมิใจและหวงแหน พิพิธภัณฑและแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่น

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ/แหล่งเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์			
		กระบวนการ	ผลผลิต	ผลกระทบ	ความยั่งยืน
3. พิพิธภัณฑ บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม	โครงการ ลานวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้า 12 สิงหาคม ราชนิ ตอน เล่าเรื่อง เมืองเก่า เขายี่สาร ผ่านพิพิธภัณฑ	<p>1) มีการศึกษา ระดมความคิด วางแผน และดำเนินการที่เข้าร่วมกันระหว่างคนในชุมชน หลากหลายวัย มาทำงานร่วมกันโดยมีการแบ่งบทบาทชัดเจน</p> <p>2) สามารถเชื่อมโยงโครงการกับงานเทศกาลเดิมที่มีอยู่ในชุมชน</p>	<p>1) สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ เพื่อช่วยสืบสานองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสัมผัสความรู้ในพิพิธภัณฑในบรรยากาศที่สนุกสนาน</p> <p>2) ผลงานต่าง ๆ ที่เกิดจากชาวบ้านที่เป็นวิทยากรและผู้สนใจร่วมกันประดิษฐ์ขึ้น เช่น ของเล่นจากใบจาก ใบมะพร้าว ผ้ามัดย้อม หุ่นสายริไซเคิล</p> <p>3) สมาชิกชุมชนเห็นศักยภาพของผู้สูงอายุ วัยรุ่น และคนในชุมชนที่พร้อมใจร่วมกันจัดกิจกรรม</p> <p>4) ชุมชนมีการรวบรวมสื่อการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบ้านเขายี่สาร</p> <p>5) ผู้ร่วมกิจกรรมได้ความสนุกสนาน ได้ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้</p>	<p>1) ชุมชนเห็นศักยภาพ และมีกำลังใจจัดกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้และเพิ่มระยะเวลาในการจัดงาน</p> <p>2) การจัดงานช่วยรื้อฟื้นความรู้เดิมของผู้สูงวัย และแลกเปลี่ยนกับคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ</p>	<p>1) ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมทำให้คนในชุมชนมีโอกาทำงานสนุกสนานร่วมกัน</p> <p>2) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาคนในท้องถิ่นเล็งเห็นศักยภาพที่จะต่อยอดกิจกรรมและสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ต่อไปในระยะยาวได้</p> <p>3) การวางแผนทางรวบรวมสื่อการเรียนรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบ้านเขายี่สารไว้ที่โรงเรียนวัดเขายี่สารเพื่อให้บริการข้อมูลทางวัฒนธรรมภายใต้การดูแลของสภาวัฒนธรรมตำบลเขายี่สาร</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พิพิธภัณฑ/แหล่งเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	ผลการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์			
		กระบวนการ	ผลผลิต	ผลกระทบ	ความยั่งยืน
4. พิพิธภัณฑท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่งจังหวัดนครปฐม	ข่าวกับวิถีชีวิตคนลาวครั่ง	<p>1) ชาวบ้านในชุมชนร่วมศึกษา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมเตรียมงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมประเมิน และที่</p> <p>2) การออกแบบกิจกรรมมีการทบทวน มีการทบทวนปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการเรียนรู้ของเด็กๆโดยที่মনักวิจัยชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญา ผู้สูงอายุในชุมชน</p>	<p>1) แนวทางจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ อย่างเป็นระบบ อย่างมีชีวิตชีวา</p> <p>2) สื่อการเรียนรู้เพิ่ม ได้แก่ เครื่องสีข้าว ครกตำข้าว และ กระดิ่งฝัดข้าว และองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีการทำนาได้รับการทบทวนและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรร่วมกัน</p> <p>3) นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจกิจกรรมเครื่องมือ และประเพณีเกี่ยวกับข้าวสามารถอธิบายเป็นภาพแสดงรายละเอียดของรูปร่างสิ่งของที่แสดงในพิพิธภัณฑ ได้อย่างชัดเจน</p> <p>4) นักวิจัยท้องถิ่นได้ทบทวนและค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาต่างๆที่ตนมีเชื่อมโยงกับสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ</p>	<p>1) ชุมชนเห็นประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้พิพิธภัณฑเป็นฐานและพร้อมสนับสนุนให้มีกิจกรรมลักษณะเช่นนี้ต่อไปในอนาคต</p> <p>2) ครูโรงเรียนบ้านทุ่งผักกูดได้เห็นแนวทางจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น</p> <p>3) กรรมการบริหารพิพิธภัณฑฯ เกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ที่ทำให้ความรู้ในพิพิธภัณฑมีคุณค่า ความหมาย</p>	<p>ชุมชนเล็งเห็นแนวทางการพัฒนากิจกรรม เห็นศักยภาพ มีความมั่นใจว่าสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้โดยไม่จำเป็นต้องรอเงินทุนสนับสนุนจากภายนอก ถ้าคนในหมู่บ้านร่วมแรงร่วมใจกันก็สามารถจัดกิจกรรมได้โดยอาจจัดในช่วงเทศกาล สงกรานต์ หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในประเด็นอื่นๆ ซึ่งเป็นความรู้ที่คนในชุมชนมีและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งของต่างๆ ที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ</p>

บทที่ 6

สรุปผลและอภิปรายผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

การสรุปผลและอภิปรายผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ที่ดำเนินการใน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี 3) พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม และ 4) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม คณะผู้วิจัยได้สรุปผลและอภิปรายผลการจัดกิจกรรมเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

1. การสรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์
2. การอภิปรายผลตามแนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมกับชุมชน และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
3. การวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัย ด้านการวิจัยและพัฒนา การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และความสร้างสรรค์ รายละเอียดดังนี้

1. การสรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์รอง 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ฯ 3) เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ฯ และ 4) เพื่อนำเสนอ ปรับปรุง และขยายผลรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ฯ ซึ่งสามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ดังนี้

1.1 พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ตั้งอยู่ที่บ้านบางเปิด ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว ปาล์ม กาแฟ สับปะรด ข้าว และทำการประมง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ คือ เศรษฐกิจพอเพียง การแพทย์แผนไทย และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ในสถานีวิจัย

สิทธิพรกฤดากร เป็นอาคารถาวรที่สร้างจำลองแบบจากพระตำหนักเดิม สำหรับใช้จัดแสดงนิทรรศการถาวรอันเนื่องด้วยชีวิตและผลงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เพื่อให้ความรู้และแนวความคิดการเกษตรของท่าน กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์เป็นการเรียนรู้จากการเยี่ยมชมด้วยตนเองหรือจากการรับฟังการนำชมและบรรยายสรุปจากเจ้าหน้าที่ มีการจัดนิทรรศการและจัดอบรมเกี่ยวกับการเกษตรเป็นครั้งคราว การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์เป็นภารกิจหนึ่งของสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร แต่ก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ จากชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นอย่างดี

แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ คือ นำเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผลงาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และฟาร์มบางเบิด มาใช้ในการนำเสนอเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์ประสานเครือข่ายในชุมชนและนอกชุมชนร่วมจัดกิจกรรมพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนโดยรอบ และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและระดมทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมแสดงเอกลักษณ์ สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้กับพิพิธภัณฑ์ 2) กิจกรรมสืบค้นคนเคยอยู่ ของเคยใช้ในฟาร์มบางเบิด 3) กิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนาน ม.จ.สิทธิพร กฤดากร” และ 4) กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ออกแบบได้ด้วยชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและสมาชิกในชุมชน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมเสนอแนวทางจัดกิจกรรม ร่วมดำเนินการ รวมทั้งร่วมประเมินผล โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความผูกพันเชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์กับผู้คนในชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง

สรุปผลการจัดกิจกรรม ผู้เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์มีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ของพิพิธภัณฑ์ ที่สามารถสื่อสารความรู้ ให้เข้าใจง่ายขึ้น ทำให้พิพิธภัณฑ์ดูมีชีวิตชีวาขึ้น สามารถดึงดูดความสนใจให้อยากเข้ามาเยี่ยมชม กิจกรรมทุกกิจกรรมได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานและคนในชุมชนเป็นอย่างดี เด็กและเยาวชนที่เข้ามาเรียนรู้ที่พิพิธภัณฑ์ ได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นที่มีคุณค่าจากอดีตเชื่อมโยงสู่ปัจจุบัน ก่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง สามารถนำความรู้ที่ได้นำไปเป็นแบบอย่าง และไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ทั้งยังสามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สถานีวิจัย ฯ และพิพิธภัณฑ์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ได้สื่อสำหรับจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ทางการเกษตรและกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ชัดเจนขึ้น ได้แบบร่างพิพิธภัณฑ์สำหรับการพัฒนาในอนาคตที่เกิดจากการสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครั้งนี้ช่วยสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงความรู้ในท้องถิ่นกับพิพิธภัณฑ์เข้าด้วยกัน เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ และพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ทำให้คนในชุมชนมีความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา มีความกระตือรือร้น อยากเห็นความก้าวหน้า พร้อมทั้งจะดูแลรักษาและ

ร่วมกันรับผิดชอบในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของตนเองให้เจริญก้าวหน้าเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็ก และเยาวชนรุ่นหลังสืบไป

1.2 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ในเทศบาลเมืองราชบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ทำประกอบอาชีพการค้า การบริการ และอุตสาหกรรม ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และอารยธรรมที่สำคัญหลายแห่งและมีบุคคลสำคัญที่เป็นภูมิปัญญาทางด้านภาษา ศิลปะ และวัฒนธรรมหลายท่าน พิพิธภัณฑ์เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ประกอบด้วยอาคารสำคัญ 2 หลัง อาคารหลังแรก เดิมเป็นศาลาว่าการรัฐบาลมณฑลราชบุรีซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เป็นอาคารจัดนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับธรณีวิทยา โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ชาติพันธุ์วิทยา แหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัด และบุคคลสำคัญของจังหวัดราชบุรี อาคารหลังที่สองเป็นส่วนให้บริการ (สำนักงาน) คลังจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุเพื่อการศึกษา และนิทรรศการหมุนเวียนหรือกิจกรรมเนื่องในโอกาสต่าง ๆ

แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย คำนึงถึงความต่อเนื่อง ความสนุกสนาน มีการแข่งขัน สร้างความผูกพัน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ โดยจัด 2 โครงการ คือ 1) โครงการมัคคุเทศก์วัยใส ย้อนรอยเมืองราชบุรี ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยได้แก่ Walk Rally ไชปริศนาในพิพิธภัณฑ์ การบรรยายนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี กิจกรรมเรียนรู้หลักการมัคคุเทศก์ การต้อนรับ และศิลปะการพูด กิจกรรมเรียนรู้เรื่องราววัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี กิจกรรมนำชมวัดมหาธาตุวรวิหาร ราชบุรี การออกแบบเข็มกลัด มัคคุเทศก์วัยใส การเรียนรู้การใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญา และกิจกรรมถ่ายทอดผลงานการเรียนรู้ 2) โครงการตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี สร้างสรรค์ความคิดจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยได้แก่ กิจกรรม walk Rally ไชปริศนาในพิพิธภัณฑ์ กิจกรรมออกแบบเข็มกลัดที่ระลึก และกิจกรรมตามรอยประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี ทั้งนี้ในการออกแบบกิจกรรมมีการจัดประชุมให้ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ผู้แทนจากชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งครู อาจารย์จากสถานศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน และสมาชิกของชุมชนที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ ร่วมกันวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรม มีการทดลองและปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่ต่างกันทั้งสองกลุ่ม

สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของชาวราชบุรีมากขึ้น ได้พัฒนาทักษะการสังเกต การ

วางแผน ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ด้วยตนเองให้นักเรียน ได้รับประสบการณ์จากการนำชมพิพิธภัณฑ์ที่มีความสนใจและตั้งใจฟังเป็นอย่างดี มีการซักถามวิทยากร มีการวางแผนการทำงานเป็นทีม สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวจากสิ่งจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์กับจินตนาการของตนเอง อธิบายความรู้สึกนึกคิดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ผ่านผลงานคือเข็มกลัดและภาพวาดที่ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น พิพิธภัณฑ์และสถานศึกษาได้แนวทางในการประสานความร่วมมือ ได้รูปแบบการจัดกิจกรรม Walk Rally ตัวอย่างกิจกรรม เอกสารเรียนรู้ประกอบการเรียนรู้สำหรับครูและผู้สนใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และใบงานการเรียนรู้ที่ใช้พิพิธภัณฑ์เป็นฐาน และสามารถนำรูปแบบการจัดกิจกรรมไปใช้กับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ การจัดกิจกรรมสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนกับพิพิธภัณฑ์ ดังที่มีการเสนอความสนใจที่จะไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรีเพิ่มเติม และมีการเสนอความต้องการให้พิพิธภัณฑ์จัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อย่างต่อเนื่อง

1.3 พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ในบ้านเขายี่สาร มีวัดเขายี่สารซึ่งตั้งอยู่บนเขายี่สารเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะถั่วงอก ประมง และค้าขาย ชุมชนมีภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ที่โดดเด่น ได้แก่ การเพาะถั่วงอก ประมงพื้นบ้าน การย้อมผ้าด้วยน้ำกะเดา การสานใบมะพร้าว อาหารพื้นบ้านจากชะคราม และความเชื่อเกี่ยวกับตำนานวัดเขายี่สาร และศาลพ่อปู่ศรีราชา พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารตั้งขึ้นโดยความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน โดยใช้ใต้ถุนศาลาการเปรียญของวัดเขายี่สารเป็นสถานที่จัดแสดง และได้รับการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและด้านวิชาการจากหน่วยงานภายนอกเรื่อยมา ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบบริเวณชุมชนเขายี่สาร และสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาบริจาค วิถีชีวิตและสิ่งของเครื่องใช้ในสมัยโบราณของชาวเขายี่สาร การเข้าไปเรียนรู้มีทั้งเข้ามาเยี่ยมชมด้วยตนเอง หรือติดต่อมาเป็นหมู่คณะจะมีคูปองคูปองนำชม

แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร โดยคำนึงถึงความต้องการของคนในชุมชน มีโรงเรียนและเด็กเป็นผู้ประสานความร่วมมือ เป้าหมายกิจกรรมควรมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็ก เยาวชน คนในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการสืบสานและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงอนุรักษ์อย่างสร้างสรรค์และความสัมพันธ์อันดีระหว่างพิพิธภัณฑ์ ชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้จากสถานศึกษาต่างๆ โดยจัดโครงการการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ คือ โครงการลานวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 12 สิงหาคม มหาราชินี ตอน เล่าเรื่องเมืองเก่า เขายี่สาร ผ่านพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) เล่าเรื่องเมืองเก่าเขายี่สาร 2) ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น 3) ภูมิปัญญาน่ารู้แหล่งทำกิน 4) สืบสานถิ่นพัฒนาผ้า น้ำกะเดา 5) เก็บไว้เล่าเป็นตำนานสืบ

สานรัก และ 6) จำหน่ายของดีเยี่ยม การจัดกิจกรรมมีการศึกษา ระดมความคิด วางแผน และ ดำเนินการที่ทำร่วมกันระหว่างทีมวิจัยหลักซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการ ครูจากโรงเรียน และผู้ดูแล พิพิธภัณฑสถาน ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนหลากหลายวัย มาทำงานร่วมกัน โดยมีการแบ่งบทบาทชัดเจน ทำให้สมาชิกในชุมชนมองเห็นศักยภาพของกันและกันทั้งคนในวัย เดียวกันและข้ามวัย โดยเชื่อมโยงโครงการกับงานเทศกาลเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเอื้อต่อการระดม ทรัพยากรในการจัดงาน

สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ได้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานและผลงานที่เกิดจากชาวบ้านที่เป็นวิทยากรและผู้สนใจประดิษฐ์ขึ้น เช่น ของเล่นจากใบจาก ใบมะพร้าว ผ้ามัดย้อม หุ่นสายริโซเคิล มีการรวบรวมสื่อการเรียนรู้ต่างๆที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบ้านเยี่ยม โดยจัดเก็บอยู่ที่โรงเรียนวัดเขายี่สาร ภายใต้การดูแลของสภา วัฒนธรรมตำบลเยี่ยม เพื่อให้บริการข้อมูลทางวัฒนธรรม ผลต่อสมาชิกในชุมชนและผู้สนใจที่เข้าร่วม กิจกรรม ส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากการร่วมงาน เช่น การเรียนรู้กับภูมิปัญญาสามารถนำไป ประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ และมีโอกาสทดลองทำเรียนรู้ เด็กๆ มีเห็นว่ากิจกรรมนี้มีความ สนุกสนาน ให้ประโยชน์มาก วิทยากรมีความเป็นกันเอง เช่นเดียวกับที่ชาวบ้านมาเรียนรู้ตามซุ้มต่างๆ และทดลองทำงานประดิษฐ์เหล่านั้น ผลต่อสมาชิกชุมชนได้เรียนรู้และสนุกสนานร่วมกันซึ่งประสบ ความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ทำให้ได้เห็นศักยภาพของผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่และวัยรุ่น เช่นในการจักสานของ ผู้สูงอายุที่เพิ่งแสดงให้เห็นในกิจกรรมนี้เป็นครั้งแรก หรือการสร้างสรรค์ฉากและตกแต่งสถานที่ของ วัยรุ่นในชุมชนซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยมีโอกาสให้แสดงอย่างชัดเจนเช่นนี้

1.4 พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จังหวัดนครปฐม

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ตั้งอยู่ในวัดทุ่งผักกูด ตำบลห้วยด้วน อำเภอ ดอนตูม จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งมาตั้งรกรากอยู่เป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ สมัยกรุงธนบุรีตอนปลายจนถึงปัจจุบัน ชุมชนยังคงรักษาและสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภาษา พิพิธภัณฑสถานตั้งโดยความร่วมมือของชาวตำบลห้วยด้วนในการระดมสิ่งของ จัดแสดง บริหารจัดการโดยคณะทำงานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง อาคารพิพิธภัณฑสถาน เป็นบ้านที่จำลองแบบจากบ้านหลังสุดท้ายที่เหลืออยู่ในชุมชนซึ่งมีอายุกว่าร้อยปี ชั้นบนจัดแสดงวิถี ชีวิตของชาวลาวครั้ง ชั้นล่างจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ภายนอกอาคารจัด แสดงเครื่องมือเกี่ยวกับการทำนา ผู้สนใจสามารถเรียนรู้จากการอ่านบอร์ดนิทรรศการถาวรที่จัด แสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถาน และหากติดต่อล่วงหน้าจะได้รับฟังการบรรยายจากผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถาน

สรุปแนวทางการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ให้ความสำคัญ กับการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง เพื่อนำมาส่งเสริมให้

ลูกหลานในชุมชนในเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ด้วยวิธีการสนุกสนาน โดยจัดกิจกรรมให้มีการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการทำนาของผู้คนในอดีต ผ่านสิ่งของที่จัดแสดงภายในและบริเวณโดยรอบพิพิธภัณฑ์ และส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นนักวิจัยท้องถิ่นมีส่วนร่วมทั้งในร่วมศึกษา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมเตรียมงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมประเมิน และที่สำคัญร่วมรับผลประโยชน์ โดยใช้เวทีประชุม เวทีสนทนากลุ่มย่อย การนำสื่อวีดิทัศน์ ประกอบด้วยกิจกรรมในโครงการ เข้ากับวิถีชีวิตคนลาวครั้ง ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมนันทนาการ 2) กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ 3) กิจกรรมฐานเรียนรู้เรื่องข้าว แบ่งเป็น 4 ฐาน ได้แก่ การสีข้าว การตำข้าว การมัดข้าว และการหุงข้าวด้วยเตาถ่าน 4) กิจกรรมต่อจิ๊กซอว์ภาพเครื่องมือเกี่ยวกับการทำนา 5) กิจกรรมเรียนรู้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ได้แก่ การรับมานข้าวและการรับขวัญข้าว และ 6) กิจกรรมสะท้อนการเรียนรู้

สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ได้แนวทางและแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่างๆที่มีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ได้แนวทางจัดกิจกรรมด้วยการเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับข้าวในพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้นข้าวในแปลงนามาถึงข้าวสวยในจาน ได้สื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ สิ่งของต่าง ๆ ที่ที่มวิจัยท้องถิ่นและวิทยากร ร่วมกันระดมมาจัดแสดงเพิ่มเติมเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สามารถจับต้องได้ นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจกิจกรรม เครื่องมือ และประเพณีเกี่ยวกับข้าว โดยสามารถอธิบายความรู้เหล่านี้ผ่านการอธิบาย วาดภาพแสดงรายละเอียดของรูปร่างสิ่งของ ที่แสดงในพิพิธภัณฑ์ ได้อย่างแม่นยำ เข้าใจถึงองค์ประกอบรูปร่าง การใช้ประโยชน์ ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในอดีต และมีความประทับใจกิจกรรมแต่ละฐานซึ่งมีวิธีการเรียนรู้ที่น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ ชุมชนได้แนวทางจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตชีวา มุ่งเน้นที่คุณค่าของการเข้าไปเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ว่า นอกจากการจัดแสดงสิ่งของพิพิธภัณฑ์ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น การเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้วิถีชีวิตของชาวลาวครั้งในอดีต ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการนำสิ่งที่จัดแสดงบางส่วนมาใช้ในสาคิตทดลอง ให้ผู้สนใจหยิบจับทดลองทำได้ ด้วยบรรยากาศผ่อนคลายสนุกสนาน และผู้สนใจเห็นคุณค่าเห็นชีวิตชีวาในสิ่งของเหล่านั้น

2. การอภิปรายผลตามแนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมกับชุมชน และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

2.1 การจัดกิจกรรมตามแนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์ทั้ง 4 แห่งเป็นฐานในการจัดกิจกรรม สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันระหว่าง

คนในวัยเดียวกันและเรียนรู้กับคนต่างวัย ได้เรียนรู้เข้าใจวิถีชีวิตประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตนเองด้วยบรรยากาศผ่อนคลาย สนุกสนาน สอดคล้องกับบริบทพิพิธภัณฑ์ ชุมชน หน่วยงานองค์กรผู้จัดกิจกรรม และที่สำคัญคือกลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมนั้น ๆ ที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนและสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องได้เกิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอนร่วมกับคณะทำงานมีการวางแผนการทำงาน เห็นศักยภาพของสมาชิกในชุมชน เกิดความประทับใจ มีความสุขและเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ไปพร้อมกับเห็นศักยภาพของชุมชนในกันในการมีส่วนร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ามาศึกษาได้เรียนรู้ตามความถนัด และตามโอกาสจะอำนวย ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตในสารานุกรมการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเสนอโดยสถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ (2555: ออนไลน์) ทุกหน่วยงานในสังคมมีบทบาทในการจัดการศึกษา อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ สโมสร ศาลาประชาคม วัด ที่ทำงาน เป็นต้น อันเป็นการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ของสถาบันการศึกษา องค์กรภาครัฐ และเอกชน เป็นการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เช่น บริการข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่าทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชนตำบลซึ่งพิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และทำให้ชุมชนเห็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้รู้เหล่านั้นเพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนโดยรอบให้มีความน่าสนใจและน่าประทับใจมากขึ้น ไปพร้อมกับการทำให้ชุมชนตระหนักถึงบทบาทของตนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในชุมชนตนเองมากขึ้น เช่น การให้ภูมิปัญญาในชุมชนมาเป็นวิทยากรและผู้จัดการเรียนรู้ในฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำนาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จะเห็นได้จากความภูมิใจ ความสุขที่ได้เป็นผู้จัดและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็ก ๆ ในชุมชน และเป็นโอกาสทบทวนองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้แม่นยำ ก่อนจะมาถ่ายทอดต่อ และในกรณีเดียวกันกับฐานเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ที่คนในชุมชนออกมาเป็นผู้จัด ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2548) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติมีความเชี่ยวชาญ มีใจรักในศิลปวัฒนธรรม หรืองานที่พิพิธภัณฑ์จัดแสดง โดยจิตวิญญาณ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีจิตใจพร้อมให้บริการ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เป็นนักสื่อสารและถ่ายทอดที่ดี

ด้านเนื้อหาของกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อรู้ เพื่อนำไปปฏิบัติได้ และเพื่อเป็นคนเต็มคน มีความเชื่อมั่น ภูมิใจในสิ่งที่เรียนรู้ ตามแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

ตลอดชีวิตที่เสนอโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ดังเช่น การพัฒนาและปรับปรุงสื่อและการจัดนิทรรศการเรื่องราวต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์ ม.จ.ลลิตพิพร กฤดากร ทำให้ผู้มาเยี่ยมชมได้เรียนรู้ อุตสาหกรรม การดำรงชีวิต การทำงาน และผลงานของ ม.จ.ลลิตพิพร กฤดากร แล้วสามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต การทำไร่นาผสม ซึ่งเป็น พื้นฐานของการทำการเกษตรแผนใหม่ในปัจจุบัน และการจัดแสดงนิทรรศการด้านวิชาการเกษตร ของหน่วยงานต่าง ๆ ในกิจกรรมวันงาน “สืบสานตำนานเกษตรหม่อมเจ้าลลิตพิพร กฤดากร” ทำให้ผู้ มาร่วมงานได้รับความรู้ในหัวข้อต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้งด้านพืช สัตว์ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม ซึ่ง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ ที่สอดคล้องกับหลักการเรียนเพื่อรู้และการ เรียนรู้เพื่อปฏิบัติ ในทำนองเดียวกับกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่ง ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเรียนรู้ร่วมกันที่จะ จัดกิจกรรมสำหรับเด็กนักเรียนโรงเรียนทุ่งผักกูดให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตในอดีตของผู้คนในชุมชนที่ผูกพัน กับนาและข้าว โดยออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการรับฟังการบรรยายพร้อมการ สาธิตและการได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งทำให้นักเรียนสะท้อนว่าจากนี้ไปจะกินข้าวให้หมดจาน เพราะเห็นความลำบากและความยุ่งยากกว่าจะมาเป็นข้าวในจาน

นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่งและ พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารในการวิจัยครั้งนี้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัย มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันและเรียนรู้จากกันและกัน ทั้งในฐานะผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้และผู้เรียน ได้มี โอกาสทบทวน สืบค้น สร้างสรรค์ รูปแบบและกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งเรียนเพื่อรู้เรื่องราววิถีชีวิต ของผู้คนในอดีต เรียนเพื่อรู้วิธีการใช้เครื่องมือในพิพิธภัณฑ์หรือเพื่อประดิษฐ์ชิ้นงานต่าง ๆ จากวัสดุ ในชุมชน การจัดกิจกรรมครั้งนี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการรวบรวมความหลากหลายขององค์ความรู้ ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล เครื่องมือ สื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นความรู้ ทรัพยากร และกำลังคนสำคัญที่จะทำให้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนตนเองมีชีวิตชีวาที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้โดยรอบของ ชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อร่วมกันสืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมของชุมชนสู่คนรุ่นต่อไปและภายนอกชุมชน โดยตระหนักว่าพลังของการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่ง กันและกันภายในชุมชนโดยคำนึงถึงบทบาทและความสามารถที่ต่างกันของคนหลากหลายในชุมชน ซึ่ง เป็นหลักสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการเรียนเพื่อรู้และการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน ดังที่ สถาบันส่งเสริมและพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ (2555: ออนไลน์) เสนอว่า การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ควรจะจัดหลักสูตรในลักษณะของการบูรณาการ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและ ประสบการณ์ของผู้เรียน เพื่อเสริมทักษะ ความรู้ และพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน โดยให้ถือการงาน หรือชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

ขณะที่การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี และพิพิธภัณฑสถานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง ทำให้นักเรียน นักศึกษาที่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวของจังหวัดราชบุรี สามารถตอบคำถาม ถ่ายทอด เรื่องราวให้กับผู้อื่นได้ ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากพิพิธภัณฑสถาน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง ถ่ายทอดสิ่งที่ได้เรียนรู้ออกมาเป็นภาพวาด หรือภาพ จินตนาการ นำเสนอชิ้นงานสะท้อนความคิดเห็นของตนเองได้ และสามารถที่จะเชื่อมโยงสิ่งที่ได้ เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และได้พัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในชีวิต ได้ทักษะการค้นคว้าความรู้ จากแหล่งต่าง ๆ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำหน้าที่ที่ดีใน หมู่คณะ สอดคล้องกับสัทธิศาสตร์ ต้นธนะเดชา (สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ, 2543) ได้ให้ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ควรเรียนรู้ตลอดชีวิตมีดังนี้ ทักษะการดำรงชีวิต ทักษะวิธีการเรียนรู้ ทักษะ การทำงาน ทักษะการผลิต และทักษะการจัดการ และเป็นไปตามรายงานของคณะกรรมการ นานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เสนอต่อยูเนสโก ปี พ.ศ. 2539 เรื่อง การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ในตน (คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2540: 1) ที่กล่าวถึงการเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อ ปฏิบัติได้จริง และการเรียนรู้เพื่อชีวิต

2.2 การมีส่วนร่วมกับชุมชน

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของทั้ง 4 พิพิธภัณฑสถาน ได้เปิดโอกาส ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และร่วมวางแผน ขณะที่การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2 แห่งได้แก่ พิพิธภัณฑสถานบ้านเขาอีสารและ พิพิธภัณฑสถานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมที่สำคัญทั้งในด้านการร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการทั้งร่วมในการเป็นผู้ออกแบบและจัดกิจกรรม ร่วมติดตามและ ประเมินผลการจัดกิจกรรม รวมถึงการได้รับและใช้ประโยชน์จากแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ฯ ซึ่งแต่ละพื้นที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้ สำหรับผู้ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่เป็น ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถาน ผู้นำและสมาชิกในชุมชนใกล้เคียง ผู้บริหารและครูจากสถานศึกษาใกล้เคียงทั้งจากใน ระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน สมาชิกสภาวัฒนธรรมตำบล รวมถึงผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีองค์ ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน

อาจกล่าวโดยสรุปถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้ดังนี้

(1) ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน โดยการจัดสนทนากลุ่ม เชิญตัวแทนกลุ่ม ต่าง ๆ ในชุมชน มาร่วมพูดคุยเพื่อรับทราบปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการ

พัฒนาพิพิธภัณฑ์และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนำความต้องการ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเหล่านั้นมาออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้

(2) ร่วมแรง ร่วมทำ และนำสิ่งของมาร่วม เช่น นักเรียน โรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ในชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตกแต่งพิพิธภัณฑ์ ม.จ.ลือทิพร กฤดากร ในกิจกรรมแสดงเอกลักษณ์ สร้างสรรค์ความมีชีวิตให้กับพิพิธภัณฑ์ ซึ่งโรงเรียนต่าง ๆ ได้ให้ความร่วมมือในการส่งนักเรียนชมรมศิลปะ เข้ามาร่วมกิจกรรมดังกล่าว หรือการได้รับความร่วมมือจากคนชุมชนที่ช่วยระดมและบริจาคสิ่งของให้มาร่วมจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้ความรู้ด้านวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เข้ามาร่วมในการเป็นวิทยากร ช่วยประสาน และระดมทรัพยากรที่พบในการจัดกิจกรรมทั้ง 4 พิพิธภัณฑ์ ขณะที่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง พบว่าชาวบ้านมีบทบาทสำคัญในการร่วมออกแบบกิจกรรมและร่วมดำเนินกิจกรรมในฐานะผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ ประสานงาน เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ

(3) ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล พบว่าการจัดกิจกรรมใน 2 พื้นที่ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.ลือทิพร กฤดากร และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง เปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยการจัดสนทนากลุ่ม เชิญตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน มาร่วมพูดคุยเพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ รับทราบความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาต่อยอดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโอกาสต่อไป ขณะที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลจะเป็นในลักษณะของการร่วมสังเกต ตอบแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และประเมินผลชิ้นงาน

(4) ร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนใหญ่เป็นการได้แนวทางในการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับท้องถิ่นชุมชนในอนาคตต่อไป เห็นศักยภาพของสมาชิกในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นโดยริเริ่มจากคนในชุมชนเอง สำหรับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์เห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมกับชุมชนที่ร่วมกันสร้างความสนุกสนานความมีชีวิตชีวาให้กับพิพิธภัณฑ์ โดยเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ใกล้เคียง ในการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป สอดคล้องกับ พิณวลี อังศุพันธ์ (2551) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา เสนอว่า การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่ดูแลรักษามรดกวัฒนธรรมภายใต้จิตสำนึกรักในท้องถิ่นได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

ตารางที่ 6.1 สรุปการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้
พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

พื้นที่	นักวิจัย ในพื้นที่	ผู้เข้ามา มีส่วนร่วม ในกิจกรรม	ลักษณะการมีส่วนร่วม	กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วม
พิพิธภัณฑ์ ม.จ. สิทธิพร กฤดากร ประจวบคีรีขันธ์	- พระญาติ - เจ้าหน้าที่ สถานีวิจัย	- ผู้ดูแล พิพิธภัณฑ์ - ผู้ใช้บริการ - ผู้แทนชุมชน - นักศึกษา - นักเรียน - คนในชุมชน - บุคลากรใน หน่วยงาน ท้องถิ่น	1) ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน 2) ร่วมทำ ร่วมแรง ร่วม นำสิ่งของมาให้ 3) ร่วมติดตาม ร่วม ประเมินผล 4) ร่วมรับผลประโยชน์	- ใช้ผลของการวิจัยที่ผ่านมาซึ่ง สะท้อนภาพบวก - ประสานกับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ให้ เห็นความต้องการของชุมชน และความผูกพันของคนใน ชุมชนที่มีต่อ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร - ความสนใจของผู้วิจัยที่เป็น หลาน และมีมูลนิธิที่ได้จัดตั้ง ขึ้น
พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี	- ครู กศน.	- ผู้บริหาร พิพิธภัณฑ์ - ผู้ใช้บริการ - ผู้แทนชุมชน - ครู อาจารย์ จาก สถานศึกษา ในระบบและ นอกระบบ - นักเรียน - นักศึกษา	1) ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน 2) ร่วมแรง 3) ร่วมรับผลประโยชน์	- จัดสนทนากลุ่มย่อยเพื่อทำ ความเข้าใจและพบร่วมกันว่า งานวิจัยสอดคล้องกับความ ต้องการ/งาน ของหน่วยงาน และสถานศึกษาในชุมชน - ประสานกับเครือข่ายการ เรียนรู้ที่มีอยู่เดิมของทีมวิจัย ในพื้นที่ให้มีโอกาส แลกเปลี่ยนรับฟังระหว่างกัน - ใช้ข้อมูลสภาพชุมชนและ พิพิธภัณฑ์ที่ได้จาก แบบสอบถามมาประกอบการ สนทนา - ประสานกิจกรรมกับทุก เครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้ ร่วมงาน

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

พื้นที่	นักวิจัย ในพื้นที่	ผู้เข้ามา มีส่วนร่วม ในกิจกรรม	ลักษณะการมีส่วนร่วม	กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วม
พิพิธภัณฑสถานบ้านเขา ยี่สาร สมุทรสงคราม	- ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัด เขายี่สาร - ครู - ผู้ดูแล พิพิธภัณฑสถาน	- ผู้ดูแล พิพิธภัณฑสถาน - ครูโรงเรียน ใกล้เคียง - ภูมิปัญญา - นักเรียน - นักศึกษา - นักท่องเที่ยว	1) ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน 2) ร่วมทำ ร่วมแรง ร่วม นำสิ่งของมาให้ 3) ร่วมติดตาม 4) ร่วมรับผลประโยชน์	- จัดสนทนากลุ่มเพื่อ แลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรม และเชื่อมโยงกับความ ต้องการ/งาน ขององค์การใน ชุมชน (พิพิธฯ+โรงเรียน+ อบต.) - คณะผู้วิจัยเป็นคนในชุมชนที่มี บทบาทในการส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการทำ กิจกรรมของชุมชนร่วมกัน และสามารถเชื่อมโยงกับ บทบาทตนเองในฐานะที่เป็น กรรมการสภาวัฒนธรรม - ให้กลุ่มเยาวชน ดิษย์เก่ามี บทบาทในการจัดกิจกรรม - ภาควิเคราะห์ภาพถ่าย โรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชน - ผู้ปกครองและผู้สูงอายุ ภูมิปัญญา ให้มามีส่วนร่วม ทำกิจกรรม
พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ลาว ครั้ง นครปฐม	- นักวิจัย ภายนอก - นักวิจัย ท้องถิ่น (ผู้นำชุมชน ผู้ดูแล พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และครู)	- อบต. - นักเรียน ครู โรงเรียนวัด ทุ่งผักกูด - คนในชุมชน - ผู้สูงอายุ - นักศึกษา	1) ร่วมศึกษาสภาพ ชุมชนและพิพิธภัณฑสถาน 2) ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน 3) ร่วมทำ ร่วมแรง ร่วม นำสิ่งของมาให้ 4) ร่วมติดตาม ร่วม ประเมินผล 5) ร่วมรับผลประโยชน์	- ร่วมกับชุมชนในการทบทวน เป้าหมายในการก่อตั้ง พิพิธภัณฑสถาน - ประสาน สนทนากลุ่มย่อย เพื่อชี้แจงกับชุมชนต่อเนื่อง ใช้ สื่อวีดิทัศน์เรื่องบ้านสามขา เพื่อช่วยให้ผู้อาวุโสเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เข้าใจบทบาทของตนในฐานะ นักวิจัยท้องถิ่น

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

พื้นที่	นักวิจัย ในพื้นที่	ผู้เข้ามา มีส่วนร่วม ในกิจกรรม	ลักษณะการมีส่วนร่วม	กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วม
				<ul style="list-style-type: none"> - สร้างบรรยากาศให้สนุก แปลกใหม่ สำหรับเด็กและ เยาวชนในหมู่บ้าน โดยการนำ เยาวชนภายนอกมาร่วมกับ เยาวชนในหมู่บ้านเพื่อร่วมกัน ศึกษาชุมชนและนำเสนอ ข้อมูลคืนชุมชนประกอบการ ออกแบบกิจกรรม - มอบหมายบทบาทในการจัด กิจกรรมและเป็นวิทยากร ให้แก่คนในชุมชนทั้งหมด - คัดเลือกข้อมูลและประชุมวางแผน ร่วมกันทุกขั้นตอน

ลักษณะการมีส่วนร่วมข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977) ผู้ริเริ่มทฤษฎีการมีส่วนร่วม กล่าวว่าการมีส่วนร่วม ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการ 4 กระบวนการ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ใน
ระยะเริ่ม การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมใน
การดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดยการให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร
การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ การมีส่วนร่วมใน
การรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัว การมีส่วนร่วมใน
การประเมินผล ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบ

นอกจากนี้ กระบวนการและผลการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิง
สร้างสรรค์ครั้งนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของสิริอาภา รัชตะหิรัญ (2547: 26) ที่กล่าวว่า พิพิธภัณฑ
ท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ได้วัดที่ปริมาณการเข้าชมของบุคคลภายนอก หากเน้นคุณภาพของ
การเรียนรู้ การรู้จักความเป็นท้องถิ่นและความประทับใจต่อสถานที่ ด้วยการทำงานเช่นนี้จึงมิใช่การ
ผลักดันพิพิธภัณฑ์ให้อยู่ในความรับผิดชอบของใคร แต่จะต้องสร้างให้พิพิธภัณฑ์มีสถานภาพเป็นส่วน
หนึ่งของชุมชน การตัดสินใจร่วมด้วยรูปแบบคณะกรรมการ การจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ

ก่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในการจัดการพิพิธภัณฑ์ และสร้างความรู้สึกร่วมกันให้พิพิธภัณฑ์เป็นของท้องถิ่น และสอดคล้องกับแนวคิดของ อนุช อภาภิรม (2553: ออนไลน์) ที่กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนว่า ควรจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ทั้งในเรื่องของการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ทางวิชาการ และการอนุรักษ์พัฒนา แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน หรือทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นต่าง ๆ เพราะหลักการพัฒนาชุมชน มุ่งพัฒนาความสามารถของผู้คนของชุมชนในการจัดการแบบพึ่งตนเอง ทำตามแต่พอกำลัง อาจมีรายได้มาแบ่งเบาภาระในการดูแลบ้าง แต่การไม่มุ่งค้าหากำไรเป็นเบื้องแรก ก็จะทำให้เกิดเป็นการกระทำในสิ่งที่ชอบเหมือน ๆ กันด้วยความภูมิใจในวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ในทำนองเดียวกับ ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธุ์ (2547) ที่ทำการวิจัย เรื่อง โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น: การเรียนรู้กระบวนการเสริมศักยภาพการวิจัยชุมชนในพื้นที่อำเภอห้วยน้ำใหญ่ และอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ที่พบว่าศักยภาพของนักวิจัยในชุมชนมีอยู่แล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่การจะนำออกมาใช้หรือไม่ และการได้มีโอกาสมองเห็น เข้าใจ ตรวจสอบตนเองและแสดงออก ทำให้พลังที่มีอยู่เดิมเติมเต็มเพิ่มทวีคูณ ปรากฏเป็นความเข้มแข็ง งามงามรวมทั้งก่อให้เกิดสติปัญญาที่พร้อมจะเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

2.3 การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ครั้งนี้ มีการนำเสนอความรู้ถ่ายทอดผ่านสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ภาพวาดลายเส้น ภาพการ์ตูน ตัวมาสดอต ข้าวของเครื่องใช้ในอดีต และวิถีทัศน์ที่พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และการจัดฐานเรียนรู้เกี่ยวกับข้าวโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัส เรียนรู้และทดลองใช้เครื่องมือเหล่านั้น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เข้าใจง่ายขึ้น ต่างไปจากนิทรรศการที่จัดแสดงไว้ดั้งเดิม ลดทอนบรรยากาศที่ดูเป็นทางการของพิพิธภัณฑ์ กระตุ้นความสนใจความอยากรู้ให้ผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ สอดคล้องกับแนวคิดของนวลลลล ทินานนท์ (2547) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่สำคัญคือ 1) เพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สังคม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตนเองและชุมชนอื่นละแวกใกล้เคียง และในเขตจังหวัดนั้น ๆ 2) เพื่อกระตุ้นจินตนาการ ความอยากรู้อยากเห็น เปิดกว้างทางความคิด และให้โอกาสเด็ก ๆ ได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ตื่นเต้นและนำค้นหาการเห็นคุณค่าและวิธีคิดแบบใหม่ 3) เพื่อจุดประกายความใฝ่รู้ของคนในชุมชน 4) เพื่อช่วยให้เยาวชนรู้สึกว่าการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเหมือนกับบ้านและเห็นคุณค่า 5) เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและนำศิลปะ วัฒนธรรมมาใช้ในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และการแสดงออกของมนุษย์

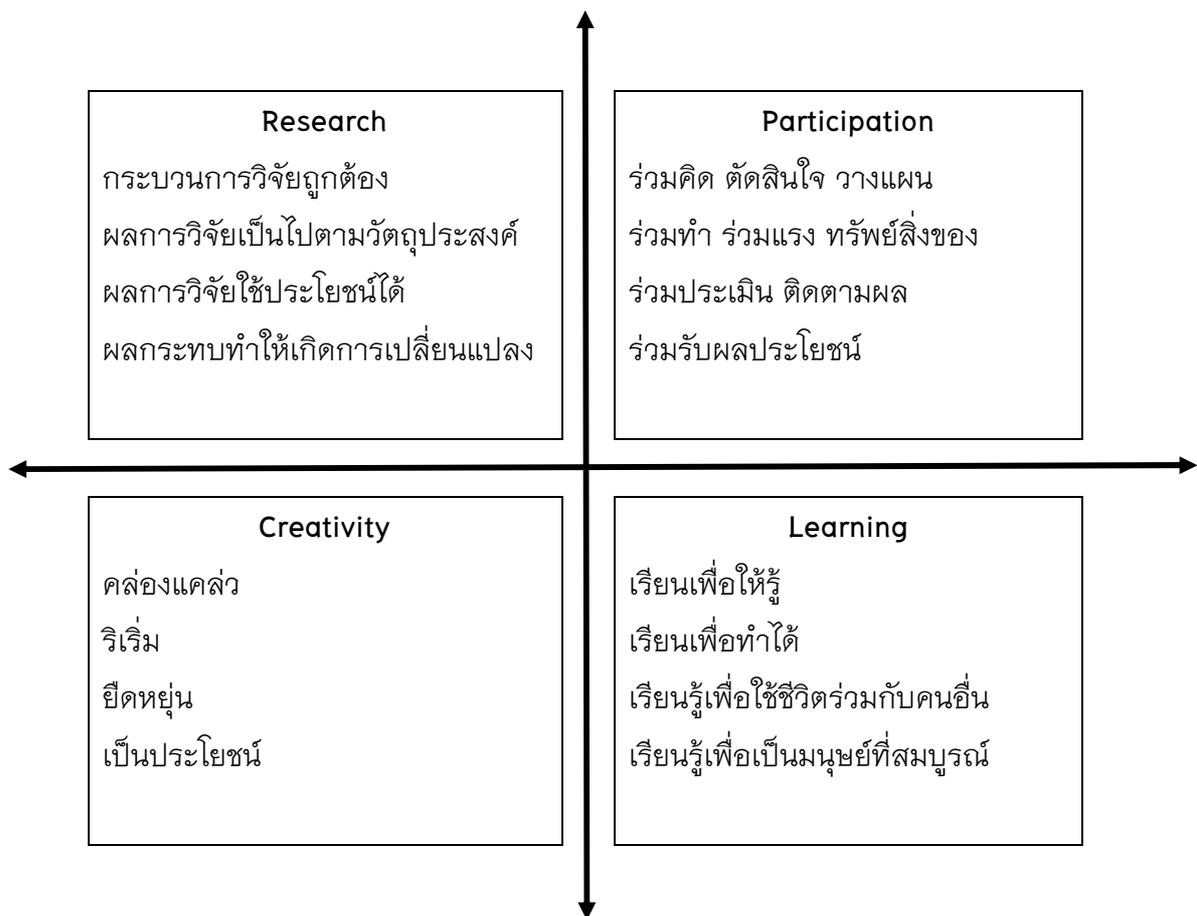
นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมที่กำหนดให้มีการสะท้อนผลการเรียนรู้ในรูปแบบของการ ออกแบบเข็มกลัดของที่ระลึกในกิจกรรมที่จัดขึ้น ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี และการเขียน ผังความคิด การต่อจิ๊กซอว์ การวาดภาพสิ่งที่เรียนรู้จากพิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ประติมากรรม ของเล่นจากใบจาก ใบมะพร้าว ผ้ามัดย้อม หุ่นสายริโซเคิล ณ พิพิธภัณฑสถานบ้านเขาอีสาร ช่วยส่งเสริมการใช้จินตนาการตนเอง สร้างสรรค์ผลงานใหม่ พร้อมแสดงความคิดเห็น และนำเสนอ ผลงานของตนเอง ถ่ายทอดผลการเรียนรู้ออกมาเป็นชิ้นงาน ผู้ร่วมกิจกรรมได้ฝึกทักษะการสังเกต และพัฒนาทักษะการสื่อสาร ใช้กระบวนการวางแผน การทำงานร่วมกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน การเรียนรู้จากการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นการจุดประกาย ความคิดให้ครู และนักเรียน นักศึกษา ในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้ดูแล พิพิธภัณฑสถาน หรือผู้เกี่ยวข้องต้องออกแบบกิจกรรมให้มีความเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของกลุ่ม ผู้ใช้บริการ และตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 ก) กล่าวว่า กิจกรรมด้านศิลปะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และชวนฝึก ประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตา การรู้จักใช้ความคิดของตนเองในการแสดงออกทางความคิดหลายๆ ด้าน ความสนุก การกระโดดโลดเต้น การแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึก เป็นการพัฒนา ความรู้สึกนึกคิดอันจะนำไปสู่การคิดอย่างสร้างสรรค์ต่อไป กิจกรรมศิลปะ ได้แก่ การวาดภาพลง เลนส์ หรือการวาดภาพด้วยนิ้วมือ การฉีกกระดาษ ปะกระดาษ ตัดกระดาษ การพับกระดาษ การปั้นดิน น้ามัน การปั้นแป้ง การปั้นดินเหนียว และการประดิษฐ์เศษวัสดุ เป็นต้น กิจกรรมด้านภาษา ได้แก่ การเล่านิทาน การเล่นเกม การเล่นเกมบทบาทสมมติ (Role Play) กิจกรรมเข้าจังหวะและการ แสดงออกด้านจินตนาการ เป็นต้น และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 ก) กล่าวถึงการ เรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้น สร้างความตระหนัก ขั้นที่ 2 ขั้นระดมพลังความคิด ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างสรรค์ผลงาน ขั้นที่ 4 ขั้นนำเสนอ ผลงาน ขั้นที่ 5 ขั้นวัดและประเมินผล และขั้นที่ 6 ขั้นเผยแพร่ผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับอุทัย ดุสยเกษม (2553) ที่กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะพื้นฐานประการหนึ่งของมนุษย์ ประชาชน โดยทั่วไปจะรู้สึกมีความพึงพอใจและมีแรงบันดาลใจ ถ้าเขาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ อย่างเต็มเปี่ยม การช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและมีความสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ ก็ ควรจะเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิด สร้างสรรค์ และทำในสิ่งที่สร้างสรรค์

นอกจากนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นใน 4 พื้นที่ มีแนวโน้มที่จะถูกพัฒนาต่อยอดเพื่อ เป็นช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเสริมสร้างพิพิธภัณฑสถาน ท้องถิ่นให้มีคุณค่ามากขึ้นจากเดิมที่เป็นแหล่งรวบรวมสิ่งของที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ข้อมูล ความรู้ และภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อให้คนภายในได้เรียนรู้และถ่ายทอดแก่คนในรุ่นหลัง ควบคู่ไป

กับการสร้างความน่าสนใจให้คนภายนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ว่า ด้วยกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลิน ส่งเสริมการเกิดจินตนาการอยากรู้ อยากเข้าใจมากขึ้น พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ องค์ครุฑรักษา (2544) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต้องการวิธีการจัดแสดง นำเสนอคือ จัดแสดงวัตถุที่จำลองสามารถจับและทดลองสิ่งของที่จัดแสดงได้ ต้องการให้เจ้าหน้าที่ นำชม บรรยาย และสาธิต รวมทั้งต้องการให้มีการนำเสนอเนื้อหากว้าง ๆ ง่ายต่อการเข้าใจ ส่วน กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจให้จัดขึ้นในพิพิธภัณฑที่ 3 อันดับ ได้แก่ นิทรรศการตามเทศกาลหรือ ช่วงเวลาสำคัญ กับกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม นิทรรศการหมุนเวียนจากพิพิธภัณฑที่อื่น ๆ มีการแสดงและการละเล่นให้ชม ในทำนองเดียวกับ ศรีศักร วัลลิโภดม (2548: บทบรรณาธิการ) กล่าวว่า พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นไม่ควรเป็นสถานที่ให้ความรู้ ความหมายในลักษณะที่แห้งแล้ง ด้วยการเสนอให้ เห็นความรู้และความเป็นจริงแบบวิชาการมากเกินไป ควรมีการผูกเรื่องในตำนาน ความเชื่อ หรือ เหตุการณ์ในท้องถิ่นให้มีลักษณะเพลิดเพลิน จนเกิดจินตนาการได้ เพราะจะทำให้พิพิธภัณฑที่ กลายเป็นสถานที่ซึ่งผู้คนสามารถมาหาความรู้ได้อย่าง เพลิดเพลิน แตกต่างจากการไปหาความรู้ที่ โรงเรียนและตามสถาบันการศึกษาต่างๆ ดังนั้น การทำให้ผู้มาชมพิพิธภัณฑที่เกิดจินตนาการจึงเป็น เรื่องสำคัญ แต่จินตนาการจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีความเพลิดเพลินก่อน ความเพลิดเพลินก่อให้เกิด จินตนาการในเรื่องอยากรู้ อยากเข้าใจ และเป็นกลไกที่สำคัญในการเชื่อมโยงบรรดาความรู้และ ความจริงที่เป็นเสี่ยง ๆ นั้น ให้เป็นองค์รวมแห่งความรู้และความจริงได้

3. การวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัย ด้านการวิจัยและพัฒนา การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และ ความสร้างสรรค์

ในการวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัยด้านการวิจัยและพัฒนา การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้ พิพิธภัณฑที่และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 6.1 การวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัย

3.1 ด้านการวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย 1) กระบวนการวิจัยถูกต้อง หมายถึง กระบวนการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยสามารถออกแบบการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัยได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ต้องการศึกษา 2) ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หมายถึง ผลการวิจัยที่ได้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้กำหนดไว้ 3) ผลการวิจัยใช้ประโยชน์ได้ หมายถึง ผลที่ได้จากการวิจัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานสำหรับกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้อง และ 4) ผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หมายถึง มีผลการวิจัยที่ได้นอกเหนือจากวัตถุประสงค์การวิจัยที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

3.2 ด้านการมีส่วนร่วม (Cohen and Uphoff, 1977) ประกอบด้วย 1) ร่วมคิดตัดสินใจ วางแผน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - Making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่ม การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม 2) ร่วมทำร่วมแรง

ทรัพย์สินของ (Implementation) คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร การร่วมมือ และการร่วมแรงร่วมใจ 3) ร่วมประเมิน ติดตามผล (Evaluation) เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) เช่น การใช้ การบำรุงรักษา ดูแล

3.3 ด้านการเรียนรู้ (UNESCO, 1996) ประกอบด้วย 1) เรียนเพื่อให้อำนาจ (To know) คือ การเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ทั่วไปกับความรู้ใหม่ในเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง การฝึกฝนวิธีเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต 2) เรียนรู้เพื่อให้ทำได้ (To do) คือ การเรียนรู้ที่ช่วยให้บุคคลสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ และปฏิบัติงานได้ เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมและในการประกอบอาชีพ 3) เรียนรู้เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น (To live together) คือ การเรียนรู้ที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจผู้อื่นและตระหนักว่า มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดำเนินโครงการร่วมกัน และเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาคัดแย้งต่าง ๆ โดยตระหนักในความแตกต่างหลากหลาย ความเข้าใจอันดีต่อกันและสันติภาพ และ 4) เรียนรู้เพื่อเป็นคนเต็มคน มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในสิ่งที่เรียนรู้ (To be) คือ การเรียนรู้ที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของตนได้ดีขึ้น ดำเนินงานต่าง ๆ โดยอิสระยิ่งขึ้น มีดุลยพินิจและความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น

3.4 ด้านความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 1) คล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความคล่องตัวในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือความสามารถในการหาคำตอบได้รวดเร็วและได้ปริมาณมากในเวลาจำกัด โดยเน้นปริมาณของความคิด ใช้วัสดุท้องถิ่นมาปรับปรุง มีหลายกิจกรรม ค้นหา เชื่อมโยง สังเคราะห์ 2) ริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความคิดแปลกใหม่ มีจินตนาการ ไม่ซ้ำกับความคิดของคนอื่นและแตกต่างจากธรรมดา อาจเกิดจากการดัดแปลงประยุกต์ ความคิดเดิมเป็นสิ่งใหม่ และเป็นความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม 3) ยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท หลายทิศทาง มีความยืดหยุ่นทั้งความคิดและการกระทำ เป็นความสามารถในการปรับสภาพของความคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ปรับกิจกรรมตามสถานการณ์ได้ มีการดัดแปลง และ 4) เป็นประโยชน์ (Usefulness) หมายถึง ความสามารถในการคิดที่ก่อให้เกิดผลผลิตหรือชิ้นงานที่มีคุณค่า สามารถนำไปใช้ได้ เพิ่มมูลค่า ลดปัญหา และเป็นผลดี

วิธีการวิเคราะห์เพื่อสรุปกระบวนการวิจัยและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ได้ตรวจสอบรายละเอียดการดำเนินงานตามกรอบทั้ง 4 ด้าน โดยมีเหตุผลประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

1. พิพิธภัณฑน์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.1) **ด้านการวิจัยและพัฒนา** มีการดำเนินการวิจัยครบถ้วนและถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย ในการพัฒนากิจกรรมมีการตรวจสอบและประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น รูปแบบการจัดกิจกรรม การทำหนังสืออ่านประกอบ วิดีทัศน์แนะนำพิพิธภัณฑน์ และการปรับปรุงตกแต่งอาคารโดยการจัดวางเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ทั้งเพื่อการทำการเกษตรและใช้ในชีวิตรประจำวัน ภาพวาดลายการ์ตูนที่ผนังเพื่อเชิญชวนให้ผู้ชมสนใจขึ้นไปดูการจัดแสดงในชั้นต่างๆ และโมเดลจำลองการจัดพิพิธภัณฑน์เพื่อเป็นต้นแบบในการใช้วางแผน เพื่อการพัฒนาพิพิธภัณฑน์ รวมทั้งการค้นคว้าถอดบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ที่จะ เป็นฐานข้อมูลเพื่อการศึกษาได้ ผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมกับ เจ้าหน้าที่สถานีวิจัยและคนในชุมชนทำให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องเกิดความภาคภูมิใจ

1.2) **ด้านการมีส่วนร่วม** มีการประสานกับหน่วยงานสถานีวิจัยสิทธิพรกฤดากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่รับผิดชอบดูแล สถานศึกษาในชุมชน บุคคลต่าง ๆ ที่เคยอยู่ร่วมสมัย และมีความผูกพันกับ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร เพื่อร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ การดำเนินงาน ได้ให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมวางแผน และในการจัดกิจกรรมเด็กและคนใน ชุมชนได้ร่วมเรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากความต่อเนื่องของกิจกรรม ต่าง ๆ ด้วย

1.3) **ด้านการเรียนรู้** การเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรม มีองค์ความรู้ที่เป็นผลจากการทดลองศึกษาของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ที่มาจัดแสดงมีเนื้อหาที่ผู้ชมจะสามารถนำไปใช้ ประโยชน์หรือต่อยอดทำต่อได้ ความรู้เกี่ยวกับอัตชีวประวัติการใช้ชีวิตของท่านยังเป็นแบบอย่างให้ผู้ ศึกษาได้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงการต่อสู้ ความมุมานะ และความเป็นผู้นำความก้าวหน้าของ การเกษตรแผนใหม่ ไร่นาสวนผสม

1.4) **ด้านความสร้างสรรค์** ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้มีความคิด สร้างสรรค์ปรากฏอยู่มาก เช่น ความหลากหลายของกิจกรรมที่จัด อาทิ การจัดมุมจำลองการใช้ เครื่องมือทางการเกษตร เครื่องครัวและของเคยใช้ สื่อวีดิทัศน์ หนังสืออ่านประกอบ ภาพ ความคิด ริเริ่มแปลกใหม่ในการวาดภาพการ์ตูนเพื่อเป็นสื่อเดินเรื่องให้เด็ก และผู้สนใจติดตามชมพิพิธภัณฑน์ใน ชั้นต่าง ๆ การออกแบบโมเดลจำลองของพิพิธภัณฑน์ ซึ่งกิจกรรมที่กล่าวถึงมีความหลากหลายและ เป็นประโยชน์ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑน์

2. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

2.1) **ด้านการวิจัยและพัฒนา** มีความถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีการตรวจสอบข้อมูล การประเมินผลการจัดกิจกรรม ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น เอกสาร คู่มือมัคคุเทศก์แนะนำพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี และแหล่งท่องเที่ยวเมืองราชบุรี

2.2) **ด้านการมีส่วนร่วม** มีการประสานขอความร่วมมือและจัดประชุมโดยมีภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรีมาเข้าร่วมจำนวนมาก ทั้งจากชุมชน สถานศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ท่องเที่ยวจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และในการจัดกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งการเป็นวิทยากร ให้ใช้สถานที่ ให้ยืมอุปกรณ์จัดกิจกรรม การติดตามประเมินผลจัดโดยผู้จัดกิจกรรม

2.3) **ด้านการเรียนรู้** จุดเด่นคือ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา รวมถึงเรื่องราวของชุมชน วัด และสถานที่สำคัญต่าง ๆ การนำความรู้สู่การปฏิบัติโดยการทำชิ้นงาน เช่น เชื่อมกลัดที่ระลึก หรือการแสดงออกถึงความเข้าใจโดยการเป็นมัคคุเทศก์นำชม เป็นต้น

2.4) **ด้านความสร้างสรรค์** การออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้แสดงให้เห็นถึงความสร้างสรรค์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น การให้ผู้เรียนออกแบบเช็มกลัด การปั้นดินน้ำมัน การออกแบบลายสัญลักษณ์ไอ้แมงกร เป็นต้น ซึ่งในกิจกรรมสร้างสรรค์ผู้เรียนได้ฝึกคิด มีอิสระในการออกแบบสนุกสนาน และได้ชิ้นงานที่มีคุณค่า มีประโยชน์เป็นแนวทางไปใช้ประกอบอาชีพได้

3. พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

3.1) **ด้านการวิจัยและพัฒนา** กระบวนการวิจัยและพัฒนากิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ตามโครงการมีความถูกต้องเหมาะสม ผลการวิจัยสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ และมีผลกระทบที่ทำให้เกิดความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน และรูปแบบกิจกรรมที่น่าสนใจส่งผลให้มีหน่วยงานอื่นสนใจที่จะสนับสนุนให้ทำต่อไป

3.2) **ด้านการมีส่วนร่วม** พื้นที่วิจัยนี้ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการร่วมคิดวางแผนก่อนทำกิจกรรม และได้รับความร่วมมืออย่างมากในการจัดกิจกรรมทั้งร่างกาย การอุดหนุนทรัพย์สินของ การเป็นวิทยากรจากทุกเพศทุกวัย คือ เด็กเล็ก วัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ ทำให้บรรยากาศของงานที่ทุกคนได้มีโอกาสเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

3.3) ด้านการเรียนรู้ การเรียนเพื่อให้รู้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต อาชีพ ได้มีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้สามารถทำได้ การจัดการเรียนรู้โดยที่เป้าหมายของการเรียนรู้อยู่ที่ลูกหลานของคนในชุมชนเอง เป็นหลักทำให้สะท้อนการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน และส่งผลถึงการยอมรับนับถือและภาคภูมิใจในสิ่งที่ได้เรียนรู้

3.4) ด้านความสร้างสรรค์ กิจกรรมที่จัดในฐานะเรียนรู้ต่าง ๆ มีความสนุกสนานสะท้อนให้เห็นความสร้างสรรค์ เช่น การนำวัสดุท้องถิ่นมาทำของเล่นที่น่ารักหลายอย่าง เช่น ตุ๊กตาจากลูกลำพู สานรูปสัตว์ต่าง ๆ จากใบมะพร้าว นำวัสดุเหลือใช้มาทำหุ่นสาย เป็นต้น เป็นความคิดริเริ่มที่แปลกใหม่ เกิดเป็นชิ้นงานที่สามารถนำมาต่อยอดเพิ่มมูลค่าเป็นอาชีพได้

4. พิพธิภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม

4.1) ด้านการวิจัยและพัฒนา มีจุดเด่นมากอยู่ที่กระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของคนในชุมชน และผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีประโยชน์ส่งผลต่อกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมในการรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของผลงาน และความภาคภูมิใจในกระบวนการทำงานวิจัยครั้งนี้

4.2) ด้านการมีส่วนร่วม จากกระบวนการวิจัยที่ให้คนในชุมชนได้ร่วมคิด วางแผน ดำเนินกิจกรรมโดยเป็นผู้จัด ลงแรง เป็นวิทยากรในทุกฐาน มีการประเมินและสะท้อนผลการเรียนรู้เป็นจุดเด่นที่แสดงการมีส่วนร่วมอย่างมาก ซึ่งรวมถึงการร่วมรับผลประโยชน์ที่ทุกคนได้ตระหนักเรื่องการเรียนรู้จากสิ่งของที่จัดแสดงอยู่ในพิพธิภัณฑ์ เชื่อมโยงสู่วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ทำให้มองเห็นช่องทางการใช้ประโยชน์ การฟื้นฟู บำรุงรักษาต่อไป

4.3) ด้านการเรียนรู้ การเรียนรู้จากองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมลาวครั่งที่มีอยู่ในชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน โดยเชื่อมโยงเรื่องการทำนา กระบวนการตั้งแต่เริ่มทำขวัญข้าวจนถึงการหุงข้าว นอกจากการเรียนรู้และปฏิบัติได้แล้วยังมีมิติในเรื่องการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น การให้ความเคารพ และเห็นคุณค่าของข้าวที่ผูกโยงกับทุกสิ่งในชีวิตและการพึ่งพาอาศัยกัน

4.4) ด้านความสร้างสรรค์ กิจกรรมที่จัดใช้เรื่องข้าวเป็นประเด็นเดินเรื่อง ผ่านกิจกรรมที่มีความหลากหลายถือเป็นความสร้างสรรค์ การใช้สิ่งของที่จัดแสดงอยู่ในพิพธิภัณฑ์มาฟื้นคืนชีวิตเพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ผ่านการเล่าขานของผู้ใหญ่ ญาติ และคนในชุมชนเอง เป็นความคิดที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ ลำดับการจัดฐานการเรียนรู้ตามวิถีของข้าวเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้อย่างเป็นระบบทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์จินตนาการได้ดี

บทที่ 7

รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ผลจากการระดมการวิจัย ได้ข้อเสนอโดยสรุปเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบดังนี้

1. สภาพบริบทชุมชน การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม

บริบทชุมชน สภาพของพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป การบริหารจัดการและการจัดแสดง กิจกรรมและการให้ความรู้ และความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน ของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจำนวน 4 แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม สรุปได้ดังนี้ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งและบริหารโดยทางราชการและมูลนิธิ การจัดแสดงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับผลงานและชีวิตของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร และการจัดแสดงนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม สถานที่ และภูมิปัญญาเมืองราชบุรี ส่วนพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งและบริหารจัดการโดยชุมชนและองค์กรชุมชน การจัดแสดงเป็นข้าวของ เครื่องใช้ วิถีชีวิต อาชีพชุมชน เช่น การเผาถ่าน การลมน้ำ การทำนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน

การเรียนรู้ของคนในชุมชนมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จากรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้จากทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เรียนรู้จากธรรมชาติ จากคำบอกเล่า การสอนสั่ง การทำกรงานอาชีพ ในส่วนของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ได้มีการจัดแสดงนิทรรศการ กิจกรรมต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้คนทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมโดยผ่านกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และส่วนบุคคล กิจกรรมที่เข้าร่วม เช่น กิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมทางวัฒนธรรม วันสำคัญประจำปี งานบุญประเพณีต่าง ๆ ลักษณะการเข้าร่วม เช่น การเข้าประชุม ร่วมแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

2. หลักการ

รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ กำหนดข้อตกลงนิยามความหมายที่ใช้ดังนี้

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยสามารถจะเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญ อันก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิด จิตใจ และทักษะทางร่างกาย ให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นในทุกช่วงชีวิต โดยมีเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อให้รู้เพื่อทำได้ เพื่อการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น และเพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมโดยสมัครใจของกลุ่มหรือบุคคลในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของชุมชน ในฐานะผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ วางแผน ร่วมดำเนินการ โดยร่วมทำ ร่วมแรง ทรัพยากรสิ่งของ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการจินตนาการ สำรวจ สังเคราะห์ เชื่อมโยง ค้นหา เกิดแนวคิดใหม่ ๆ อันนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งแปลกใหม่ หรือการนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ โดยใช้วิธีการคิดที่คล่องแคล่ว เป็นความคิดใหม่ ริเริ่ม มีความยืดหยุ่น และคิดที่เป็นประโยชน์

กระบวนการพัฒนากิจกรรม หมายถึง แนวทางหรือวิธีการดำเนินงานตามลำดับขั้นตอน การวิจัยและพัฒนาที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง ยอมรับ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีประโยชน์ และสามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ได้ร่วมดำเนินการ จัดกิจกรรมตามที่เสนอ มีการประเมิน และสรุปทบทวนเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ดังนั้น รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ จึงหมายถึง รูปแบบที่ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดำเนินถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างแหล่งเรียนรู้กับชุมชน โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาที่จัดแสดงในแหล่งเรียนรู้ นั้น ๆ กับองค์ความรู้และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นชุมชนที่แหล่งเรียนรู้นั้นตั้งอยู่ ผ่านวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายของช่วงวัยและความต้องการ หรือความสนใจที่แตกต่างกัน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐานในการวางแผน และพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน ระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง

3. วัตถุประสงค์

รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนสำหรับนำไปใช้ในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
- 2) เพื่อนำเสนอวิธีการนำกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนไปใช้ในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
- 3) เพื่อนำกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้เสริมสร้างการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ให้เป็นสถานที่ที่นำเสนอและบอกเล่าเรื่องราวของผู้คนในท้องถิ่นชุมชนอย่างมีชีวิตชีวาแทนการเป็นสถานที่เก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในอดีต

4. ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรม มีดังนี้

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน คณะผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประเภทการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในลักษณะของวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย การเตรียมการวางแผนการวิจัย ศักยภาพบริบทชุมชน พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น การวิเคราะห์ชุมชน การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสรุปแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วางแผนงานวิจัยและกำหนดแนวทางการดำเนินโครงการร่วมกับคณะทำงานวิจัย

- 1) กำหนดให้มีการประชุมคณะผู้วิจัยเพื่อวางแผนงานวิจัยและกำหนดแนวทางการดำเนินโครงการร่วมกัน
- 2) คัดเลือกพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับดำเนินการทดลองรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และประสานนักวิจัยชุมชน ประกอบด้วย ศิษย์เก่าที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยศิลปากร และคนในชุมชนที่พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ตั้งอยู่

3) ประชุมนักวิจัยชุมชนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย แผนการดำเนินการวิจัย และแนวทางการดำเนินการ โดยมีที่ปรึกษางานวิจัย คณะผู้วิจัย นักวิจัยชุมชน และผู้ร่วมวิจัย

4) ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการวิจัยของโครงการวิจัยแต่ละโครงการ สาระสำคัญของการประชุม คือ การใช้หลัก 5W1H ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ ศึกษาที่ไหน (Where) ศึกษาอะไร (What) ทำไมต้องศึกษา (Why) ใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Who) ศึกษาเมื่อใด (When) ศึกษาอย่างไร (How) ภายใต้แนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

5) คณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัยลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและแนวทางการดำเนินการวิจัยแก่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแก่นักวิจัยชุมชนและผู้ร่วมวิจัย ตามลักษณะเฉพาะของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่ง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพบริบทชุมชนและสภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

การศึกษาสภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นการศึกษาค้นคว้าสภาพบริบทชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในเรื่องต่าง ๆ และศึกษาสภาพของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง ที่ตั้ง สภาพทั่วไป การบริหารจัดการและการจัดแสดง กิจกรรมและการให้ความรู้ ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน รวมทั้งสภาพปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จากชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำชุมชน พระภิกษุ ชาวบ้าน ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา นักวิชาการ ฯลฯ เพื่อให้ทราบปัญหาและ/หรือความต้องการของคนในชุมชน ตลอดจนลักษณะการมีส่วนร่วมและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของชุมชน สำหรับเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1) ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร รายงานการวิจัย สถิติ แผนที่ สิ่งของ ภาพถ่าย ภาพวาด และเว็บไซต์

2) เก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยการสอบถามและสัมภาษณ์คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการลงพื้นที่ และแบบบันทึกผู้เข้าร่วมกิจกรรม/ผู้มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) สนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็น ให้คำแนะนำ วิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน ระหว่างคณะผู้วิจัย ที่ปรึกษางานวิจัย นักวิจัยชุมชน ผู้ดูแล

พิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ คนในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมาจากบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย เช่น ผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา กรรมการวัฒนธรรม ประชาชน ชาวบ้าน พระภิกษุ ครู นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

4.2 ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การออกแบบกิจกรรม การตรวจสอบกิจกรรม และการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ ดำเนินการดังนี้

1) นักวิจัยชุมชนและชุมชนร่วมกันออกแบบและพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ ตามแนวทางของผลการศึกษาค้นคว้าที่ได้จากการศึกษาสภาพบริบทชุมชน สภาพของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษา และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งบูรณาการความรู้จากสาขาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) จัดให้มีการสัมมนา “โครงการ นำเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมในงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์” เพื่อนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นและแนวทางการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแนวทางการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เพื่อหาข้อสรุปพร้อมกัน และนำมาปรับปรุงแก้ไขแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย ที่ปรึกษาทางงานวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ร่วมวิจัย

3) ดำเนินการจัดกิจกรรมของพื้นที่ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยคณะผู้วิจัย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และนักวิจัยชุมชนต่างพื้นที่ เข้าร่วมในโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่แต่ละพื้นที่จัดขึ้น ตามแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ซึ่งได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.3 ด้านผลผลิต (Output) ประกอบด้วย ผลการจัดกิจกรรมที่เป็นชิ้นงานสร้างสรรค์ โครงการ/กิจกรรม การคืนข้อมูลสู่ชุมชน การเผยแพร่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ มีการดำเนินการดังนี้

1) สรุปผลการจัดโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ที่จัดขึ้น ภายใต้กรอบ 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ กระบวนการ ผลผลิต ผลกระทบ ความยั่งยืน โดยเก็บข้อมูลจากการเข้าร่วมในโครงการหรือกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยวิธีการสังเกต การสอบถาม และการสนทนากลุ่มย่อย

2) ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ โดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ผู้นำ บุคลากรทางการศึกษา และคนในชุมชน

3) วิเคราะห์และอภิปรายผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ จากผลการดำเนินการวิจัยในพื้นที่พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยอภิปรายผลตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมกับชุมชน และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งสรุปกระบวนการวิจัยและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์

4) นำเสนอผลการทดลอง พัฒนา และรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาโครงการ ผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 5 พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น มีการดำเนินการดังนี้

1) ประชุมร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัย เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จากผลการดำเนินการวิจัยในพื้นที่พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2) เผยแพร่รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นต่อสาธารณะ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม และรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจ

3) สรุปผลการวิจัย โดยการประชุมร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัย และจัดทำรายงานการวิจัยเพื่อเผยแพร่ในรูปเอกสารและจัดประชุมสัมมนา

5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำรูปแบบไปใช้

การนำรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ควรพิจารณาถึงปัจจัยดังนี้

1) ปัจจัยภายใน พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นจะต้องมีความพร้อมในประเด็นต่อไปนี้

(1) ด้านองค์ความรู้เพื่อนำมาป็นเนื้อหาในการเรียนรู้ นอกจากสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานควรมีการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของ ประวัติ วัฒนธรรม ประเพณีของพิพิธภัณฑสถาน และแหล่งเรียนรู้ของชุมชน หรืออย่างน้อยยังคงพอมีผู้คนที่ยังคงจดจำและสามารถบอกเล่าเรื่องราวเหล่านั้นอยู่

(2) ด้านการบริหารจัดการ ควรมีแนวทางการให้บริการ การจัดกิจกรรม และการดูแลสภาพพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้

(3) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการดำเนินงาน เสนอความคิดเห็น กิจกรรมหรือโครงการที่จะใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานเพื่อการเรียนรู้

2) ปัจจัยภายนอก สมาชิกในชุมชน หรือหน่วยงาน องค์กร สถานศึกษา ที่ตั้งอยู่โดยรอบพิพิธภัณฑสถาน เห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมและใช้ประโยชน์

6. เงื่อนไขของการนำรูปแบบไปใช้

การนำรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขดังนี้

1) พื้นที่ของพิพิธภัณฑสถานหรือแหล่งเรียนรู้ ควรมีความกว้างขวางเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน หรือมีการสำรวจว่าในท้องถิ่นชุมชนที่พิพิธภัณฑสถานหรือแหล่งเรียนรู้ที่ตั้งอยู่ มีแหล่งหรือจุดเรียนรู้อื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งจะสนับสนุนสร้างบรรยากาศที่ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิพิธภัณฑสถานและชุมชนโดยรอบ

2) ความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติของหน่วยงาน องค์กร สถาบันการศึกษา รวมทั้งสมาชิกในชุมชน ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ว่า การเรียนรู้คือชีวิต การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา หากแต่เนื้อหาหรือวิธีการเรียนรู้เหล่านั้น ควรคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในแต่ละช่วงวัย ซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่สามารถทำให้คนต่างวัยสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างสนุกสนาน และทำให้เห็นพลัง ศักยภาพของกันและกัน จนนำไปสู่ความรู้สึกว่า การเรียนรู้ไม่ใช่เรื่อง

น่าเบื่อ แต่เป็นเรื่องที่เรามาพบปะกันมาร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบ่งปันความสุขร่วมกัน

3) การประสานงานและระดมทรัพยากรในการจัดกิจกรรม ควรเริ่มจากการเชื่อมโยงเป้าหมายของการจัดกิจกรรมเข้ากับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการจัดกิจกรรม เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีซึ่งมีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ใช้วิธีการประสานงานกับสมาชิกในชุมชน ผู้บริหารหรือผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ ผู้นำท้องถิ่น ผู้แทนหรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องไปกับบทบาทหน้าที่ของบุคคล หน่วยงาน องค์กรเหล่านั้น

4) ความมีอิสระในการสร้างสรรค์กิจกรรม เพื่อสามารถพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งอาจกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความยั่งยืนของการจัดกิจกรรมนั้น ๆ

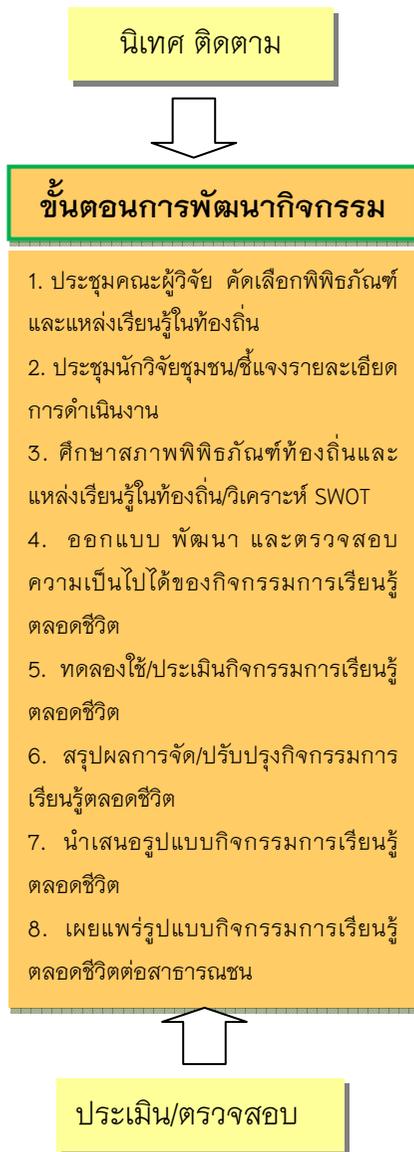
7. ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

การนำรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีตัวบ่งชี้ความสำเร็จ คือ กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องเป็นกิจกรรมที่ในมุมมองของคนในชุมชนแล้ว มีความแปลกใหม่ มีความหลากหลาย สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นประโยชน์ สร้างความตระหนักรู้และภาคภูมิใจของคนในชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนและกิจกรรมนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

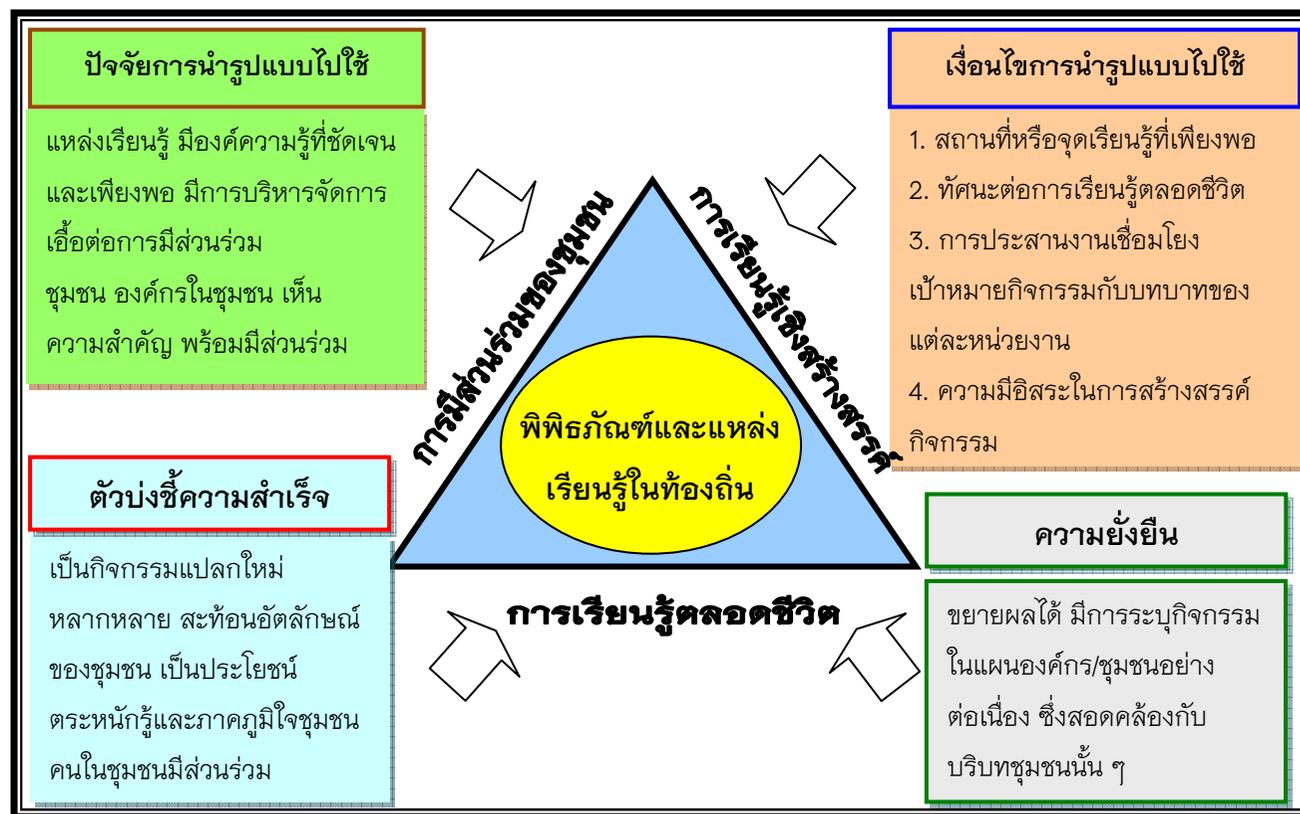
8. ความยั่งยืน

การนำรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ให้มีความยั่งยืน ควรพิจารณาว่า ผู้ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนั้น ๆ จะสามารถนำผลการจัดโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ไปขยายผลต่อได้มากน้อยเพียงใด โดยควรเปิดโอกาสให้องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีบทบาท และระบุกิจกรรมในแผนการทำงานขององค์กรหรือแผนพัฒนาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดเป็นเทศกาล หรืองานประจำปี โดยอาจพิจารณาถึงความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น เช่น เนื้อหาที่นำมาจัดการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงกับงานเทศกาล งานประเพณี หรืองานประจำปีที่ชุมชนนั้นจัดเป็นประจำ

โดยรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สรุปรูปแบบแผนภาพได้ดังนี้

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี	วัตถุประสงค์
<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้ตลอดชีวิต 2. การมีส่วนร่วมของชุมชน 3. การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 4. กระบวนการพัฒนากิจกรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน 2. เพื่อนำเสนอวิธีการนำกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนไปใช้ 3. เพื่อนำกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้

แผนภาพที่ 7.1 รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตการแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

9.1.1 ข้อเสนอแนะต่อพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

1) พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสามารถนำรูปแบบการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเชิงสร้างสรรค์ไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมได้ เช่น กิจกรรมนันทนาการ สืบสานประเพณีวัฒนธรรม การเรียนการสอน การผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้และประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

2) การจัดแสดงสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ควรมีการอธิบายเชื่อมโยงกับความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และจัดลำดับการนำเสนอตามสภาพการเรียนรู้ที่เป็นจริงตามวิถีชีวิต หรือขั้นตอนการประกอบอาชีพ เป็นต้น

3) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ควรคำนึงถึงประเพณีและเรื่องราวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักด้วย เช่น การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นชาติพันธุ์ลาวเวียง กะเหรี่ยง ลาวครั่ง เป็นต้น

4) การทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ควรให้คนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงาน สถาบันการศึกษา ฯลฯ ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ และรับผลประโยชน์เพื่อจิตสำนึกความเป็นเจ้าของ

9.1.2 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1) ควรมีการจัดเวทีเสวนาวิชาการร่วมกับชุมชน หน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อขับเคลื่อนแนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

2) ควรมีการทบทวนองค์ความรู้ หรือจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อสืบเนื่องภูมิปัญญาวัฒนธรรมชุมชน เช่น การทำนา ประเพณีท้องถิ่น การสืบทอดอาชีพปูนปั้น งานฝีมือต่าง ๆ ให้คงอยู่

3) ควรมีการให้ความรู้และทำความเข้าใจกับชุมชนเรื่องการบริหารจัดการ การดูแลและสำนึกความเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

4) ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์และเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด และร่วมเผยแพร่เรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

9.1.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) องค์การและหน่วยงานในท้องถิ่นควรมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชุมชนจากพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2) สถานศึกษา ควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยร่วมมือกับพิพิธภัณฑ์ ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันให้สอดคล้องกับหลักสูตรของสถานศึกษา

3) สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียงควรให้การสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน บุคคลในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

9.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเพื่อขยายผลการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ในภูมิภาคอื่น

2) ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเครือข่ายการวิจัยพัฒนาพิพิธภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

3) ควรมีการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณค่าวัฒนธรรมชุมชน

4) ควรมีการวิจัยโครงสร้างการบริหารจัดการที่เหมาะสมต่อพิพิธภัณฑ์ชุมชน

5) ควรมีการออกแบบการวิจัยที่เชื่อมโยงผู้เรียนรู้ในทุกช่วงวัยตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ เพื่อความต่อเนื่องยั่งยืน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมวิชาการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: กรมฯ.
- กรมศิลปากร. (2536). **พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑน์ไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- กรมสามัญศึกษา. (2544). **การพัฒนาการใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กุลธิดา รัตนโกศล. (2551). **คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ การบริหารความเสี่ยงของกลุ่มพัฒนาอาชีพ (กพอ.)** ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2540). **การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ในตน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- _____. (2544). **รายงานการศึกษาวิจัย โครงการวิจัยและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้สำหรับการศึกษาดลอดชีวิต: กรณีศึกษานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและพื้นที่ใกล้เคียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2545 ก). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- _____. (2545 ข). **แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- _____. (2546). **รายงานการประชุมทางวิชาการ เรื่อง การศึกษาเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานฯ.
- ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ. (2546). **รายงานวิจัย เรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร ชุมชนปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม**. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- _____. (2554). **รายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑน์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ พิมพ์ดี จำกัด.

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธุ์. (2547). **โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น: การเรียนรู้กระบวนการเสริมศักยภาพการวิจัยชุมชนในพื้นที่อำเภอห้วยน้ำใหญ่ และอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2540). “มิติทางวัฒนธรรมในการจัดทำพินิจทัศน์ท้องถิ่น” ใน **เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ: พินิจทัศน์ท้องถิ่นในประเทศไทย**, 11-22. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

จิรา จงกล. (2532). **พินิจทัศน์สถานศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

จวีพร กาญจนการุณ. (2547). “ในชุมชนกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน.” **วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. 33(1): 40-48.

ชัยยศ อิมสุวรรณ. (2544). “แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต.” **วารสารการศึกษานอกโรงเรียน**. 4, 6(มีนาคม 2544): 19-23.

ดำริ บุญชู. (2548). “การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา.” **วารสารวิชาการ**. 8(1): 27-31.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). **การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ**. เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน. สถาบันพระปกเกล้า.

ทีศนา แหมมณี และคณะ. (2545). **วิทยาการด้านการคิด**. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์ จำกัด.

ธวัชชัย ผลเพิ่ม. (2523). **แบบจำลองการจัดตั้งพินิจทัศน์การศึกษาจังหวัด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นฤมล ต้นธสุเรชษฐ์. (2533) “แหล่งวิทยาการในชุมชน” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชา การพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน**. หน่วยที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

นवलลอย ทินานนท์. (2547). **รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาพินิจทัศน์ท้องถิ่นในจังหวัดนครนายก**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- นาวิน อรุณไพโร. (2554). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.
- นิคม มุสิกคามะ และคณะ. (2521). **วิชาการพิพิธภัณฑ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นิพาดา เทวกุล, หม่อมหลวง. (2553). **ความคิดสร้างสรรค์**. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555 เข้าถึงได้จาก <http://pirun.ku.ac.th>
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). **แนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- บุญประกอบ เกาเล็ก. (2550). **การเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมสำหรับประชาชนโดยผ่านเว็บไซต์ของกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารนโยบายและสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญเลิศ มาแสง. (2532). **นอกรั้วโรงเรียน: กระบวนการนำการศึกษาออกโรงเรียนเข้าไปหล่อหลอมตนเองและสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และพรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข. (2553). “หน่วยที่ 5 กระบวนการพัฒนาชุมชนเกษตร” ใน **ประมวลสาระชุดวิชา การพัฒนาชุมชนเกษตร**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประจักษ์ บุญอารีย์. (2545). “การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อการศึกษา.” **วารสารครุทัศน์**. 16(1): 46-47.
- ประพนธ์ ผาสุขยืด. (2548). “**การจัดการความรู้: ฉบับมือใหม่หัดขับ**”. กรุงเทพฯ: โยโหม.
- ประไพ เกษแก้ว. (2548). **การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. (2549). “**พิพิธภัณฑไทยกับการไล่ตามฝัน**.” **จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์**. 9 (มิถุนายน 2548 - พฤษภาคม 2549): 48-55.

- ประเวศ วะสี. (2543). **สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูปสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ประสิทธิ์ รัตนมณี. (2550). "พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดมุกฉลินทวาปีวิหาร." **รัฐมิแล**. 31(1): 50-55.
- ปรีตดา เฉลิมเฝ้า กอนันตกุล. (2548) "สถานภาพพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นในประเทศไทย." **จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑท์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)**. 2(1): 23-24.
- _____. (2549). **โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นระยะที่ 2 ปีที่ 1: วิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นกรณีศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปรีตดา เฉลิมเฝ้า กอนันตกุล และคณะ. (2547). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น: ระยะที่ 1 สร้างเครือข่ายและสำรวจสภาพพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทางานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พฤษมงคล จุลพูล และคณะ. (2555). **การวิจัย เรื่อง การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ชุมชนโดยมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเตาไห อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี**. สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พิณวลี อังศุพันธ์. (2551). **การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มัญญา นวลศรี. (2552). **แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2545). **การบรรยายเรื่อง การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา "การสร้างสรรค์ศึกษา" กรณีของประเทศไทย**. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2552 เข้าถึงได้จาก http://library.uru.ac.th/webdb/images/Create_Edu.htm

- วรวิทย์ องค์ครุฑรักษา. (2544). **พิพิธภัณฑที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรวุฒิ สุภาพ. (2547). **กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปฐจา: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ. (2551). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนคลองจรเข้บ่อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา**. การฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับกลาง รุ่นที่ 7 กระทรวงยุติธรรม.
- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล. (2549). “การเรียนรู้ตลอดชีวิต: ความจำเป็นและแนวทางการส่งเสริม.” **วารสารรามคำแหง**. 23, 3(กรกฎาคม-กันยายน 2549): 89-97.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2540). “พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นกับการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญา.” **วารสารเมืองโบราณ**. 23(4): 6.
- _____. (2548). “พิพิธภัณฑที่กับจินตนาการ.” **วารสารเมืองโบราณ**. 31(3): บทบรรณาธิการ.
- _____. (2549). “ชี้ทางออกพิพิธภัณฑที่ไทย.” **วารสารสื่อพลัง**. 14(3): 22-25.
- ศุภรา จิตภักดีรัตน์. (2547). **การออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษระดับการศึกษาระดับพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการคุณภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2540). **เอกสารการสัมมนาทางวิชาการเรื่องพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- _____. (2545). **ขั้นตอนการจัดทำพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑที่พื้นบ้านวัดบ้านม่วง**. กรุงเทพฯ: มปพ.
- สมคิด จำนงศร. (2552). **การพัฒนาพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นวัดนาหนองเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนไทยยวน ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สมคิด อิศระวัฒน์. (2543). **การสอนผู้ใหญ่**. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สมชาย ฐิติรัตน์อัศว. (2556). **การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้**. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2556 เข้าถึงได้จาก www.nfe.go.th/0405/NFE-note/somchai01.html
- สมยศ อัมพันศิริ. (2550). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพของผู้บริหารสถานศึกษากับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี**.
- สมลักษณ์ เจริญพจน์. (2547). **คู่มือพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: กราฟิคพอร์แมท.
- สหทัย พลบัณเฑาะ. (2548). **การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **รายงานสรุปการสัมมนาเรื่อง นโยบายส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ.
- สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้. (2555). **สารานุกรมการศึกษาดลอดชีวิต**. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2555 เข้าถึงได้จาก <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/liciti/longlife.html>
- สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. (2550). “พิพิธภัณฑท์ในฐานะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต.” **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. 8 (2): 28–29.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550 ก). **การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- _____. (2550 ข). **คู่มือการจัดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้ สำนักงานฯ.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). **เอกสารสาระหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน.: คัมภีร์ กศน**. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

- สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา. (2551). **รายงานการติดตามความก้าวหน้าในการจัดการ
แหล่งเรียนรู้ ปี 2549-2550**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สิริอาภา รัชตะหิรัญ. (2547). "การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: กรณีพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร" ใน
เอกสารสรุปการอบรมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการพัฒนา. วันที่ 4-6 ตุลาคม 2547.
- สุคนธ์ สิ้นทพานนท์ และคณะ. (2552). **พัฒนาทักษะการคิดพิชิตการสอบ**. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง.
- สุจารีย์ จรัสด้วง. (2552). **การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- สุชาดา จักรพิสุทธิ. (2547). "การศึกษาทางเลือกของชุมชน." **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น**. 27, 4(มิถุนายน-สิงหาคม 2547): 18-23.
- สุมาลี สังข์ศรี และคณะ. (2548). **รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอด
ชีวิต: พิพิธภัณฑ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). **20 วิธีการจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
และการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพ
พิมพ์.
- แสงจันทร์ อินทนนท์. (2532). **แหล่งความรู้สู่การพัฒนา**. กรุงเทพฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- อดิน รพีพัฒน์. (2547). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษา
นโยบายสาธารณะสุข.
- อภิชัย พันธเสน. (2541). **พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของ
การพัฒนา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). **รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับ
คณะของสถาบันอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุช อาภาภิรม. (2553). **พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 16 กันยายน 2553 เข้าถึงได้จาก
<http://www.archaeopen.com>

- อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- อารี พันธุ์ณี. (2540). **ความคิดสร้างสรรค์กับการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: บริษัท คอมแพคท์พรีนซ์ จำกัด.
- อารี พันธุ์ณี. (2546). **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ใยไหม เอ็ดดูเคท.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2553). **เอกสารประกอบการอบรมเรื่อง การแปลงแผนยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สู่แผนปฏิบัติการระดับคณะวิชา/หน่วยงาน. วันที่ 31 พฤษภาคม 2553 ณ โรงแรมรอยัลซิดี. เอกสารอัดสำเนา.**

ภาษาต่างประเทศ

- Cohen, J.M. and Uphoff, N. Rural. (1977). **Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation**. New York: Cornell University.
- Good, Carter V. (1959). **Dictionary of Education**. 2nd ed. New York: McGraw-Hill Book Company, Inc.
- Nichols, Mark. (1971). "Community Resources for School." **Encyclopedia of Education**. 2(1): 341-347.
- Torrance. E. P. (1962). **Guiding Creative Talent**. New Delhi: Prentice-Hall.
- United Nations. (1981). **Yearbook of International Trade Statistics**. United Nations: UN Press.
- UNESCO. (1996). **Learning: The Treasure within**. Paris: UNESCO Publishing.
- Uphoff, N. Rural, Cohen, J.M. and Arthur Goldsmith. (1979). **Feasibility and Application of Rural Development Participation: A State of the Art Paper**. Ithaca: Rural Development Committee, Center for International Studies, Cornell University.
- Wittich, Walter A, and Charles F. Schuller. (1962). **Audio-Visual Materials**. Their nature and 3rd ed. New York: Harper and Brothers Publishers.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจสภาพบริบทชุมชน และสภาพพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
2. ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้รู้ เรื่อง องค์ความรู้ การเรียนรู้ของคนในชุมชน และ พิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
3. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
4. แบบประเมินโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
5. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน เพื่อประเมินปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

แบบสำรวจ

สภาพบริบทชุมชน และสภาพพิพธิธำณท์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูล.....

ตอนที่ 1 สภาพบริบทชุมชน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

- 1) ชื่อชุมชน.....
- 2) ที่ตั้ง ขนาด ขอบเขตการปกครอง.....

.....
.....

แผนที่แสดงที่ตั้งของชุมชน

- 3) ประวัติความเป็นมา.....

.....
.....

- 4) จำนวนประชากร

.....
.....

5) โครงสร้างพื้นฐาน

.....

6) เศรษฐกิจ

.....

7) สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

.....

1.2 สภาพภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

.....

ที่	ชื่อภูมิปัญญา	องค์ความรู้	ที่อยู่

2) แหล่งเรียนรู้

.....

ที่	ชื่อแหล่งเรียนรู้	องค์ความรู้	ที่ตั้ง

1.3 กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

.....
.....
.....
.....

1.4 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในเรื่องต่าง ๆ

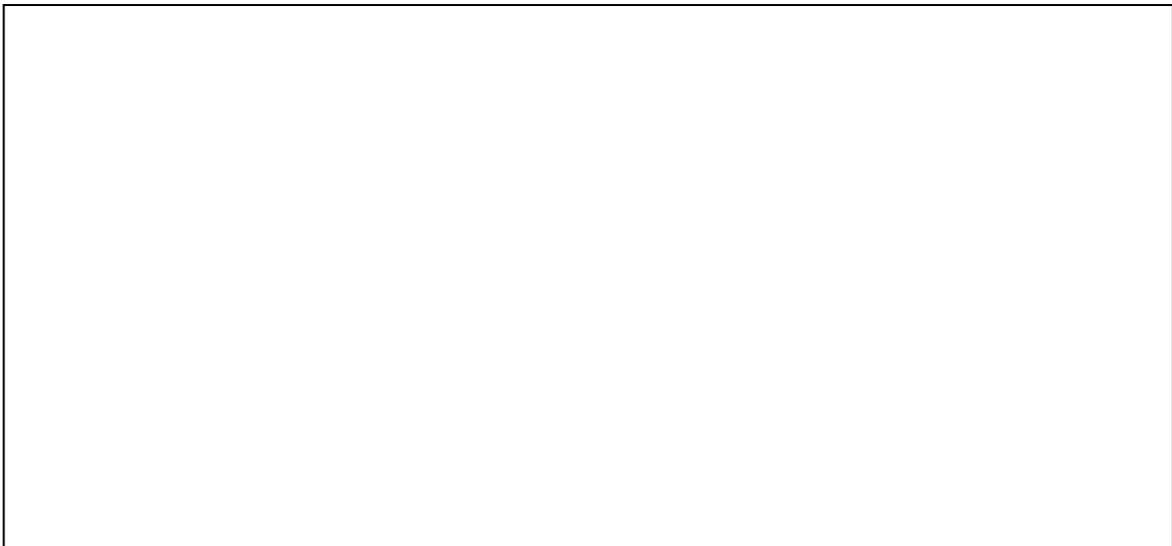
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 2 สภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษา

2.1 ชื่อพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษา

2.2 ที่ตั้ง

.....

แผนที่แสดงที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษา

2.3 ประวัติความเป็นมา/การก่อตั้ง

.....
.....
.....

2.4 สภาพทั่วไป

.....
.....
.....

2.5 การบริหารจัดการและการจัดแสดง

.....
.....
.....

2.6 กิจกรรมและการให้ความรู้

.....
.....
.....

2.7 ความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน

.....
.....
.....

2.8 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

.....
.....
.....

2.9 แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้

.....
.....
.....
.....

..... ผู้บันทึกข้อมูล
...../...../..... วันที่บันทึกข้อมูล

ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้รู้
เรื่อง องค์ความรู้ การเรียนรู้ของคนในชุมชน และพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

ชุมชนที่ศึกษา

พิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษา.....

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 องค์ความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน

1.1) ภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....

1.2) คนในชุมชนมีวิธีการแสวงหาความรู้อย่างไร

.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 2 พิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษา

2.1) กิจกรรมและการให้ความรู้ของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้แห่งนี้ มีลักษณะอย่างไร

.....
.....
.....
.....

2.2) ผู้มีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้แห่งนี้ มีใครบ้าง

.....
.....
.....
.....

2.3) ผู้มาศึกษาเรียนรู้มีใครบ้าง

.....
.....
.....
.....

2.4) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้แห่งนี้ มีการบริหารจัดการอย่างไร (คน / งบประมาณ / สถานที่ / กิจกรรมและการให้ความรู้)

.....
.....
.....
.....

2.7) คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการของพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้แห่งนี้อย่างไรบ้าง (การบริหารจัดการ / การจัดกิจกรรม / การให้ความรู้ / หรืออื่นๆ)

.....
.....
.....
.....

2.8) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้แห่งนี้ มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....

2.9) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถาน/แหล่งเรียนรู้แห่งนี้

.....
.....
.....
.....

..... ผู้สัมภาษณ์
...../...../..... วันที่สัมภาษณ์

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน
เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน
โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อตรวจสอบข้อมูลสภาพบริบทชุมชน สภาพพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ประเด็นการสนทนา

1. ชุมชนมีภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอะไรบ้าง
2. การเรียนรู้ภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร
3. เด็ก เยาวชน และคนในชุมชน ควรเรียนรู้ภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเรื่องอะไรบ้าง
4. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวสามารถทำได้อย่างไรบ้าง
5. ใครบ้างที่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชน และคนในชุมชน

แบบประเมิน

โครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน
โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบประเมิน

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

1.1) เพศ ชาย หญิง

1.2) อายุ (เศษของปีที่เกิน 6 เดือน นับเป็น 1 ปี)

☐ น้อยกว่า 15 ปี	☐ 15-20 ปี	☐ 21-25 ปี
☐ 26-30 ปี	☐ 31-35 ปี	☐ 36-40 ปี
☐ 41-45 ปี	☐ 46-50 ปี	☐ 51-55 ปี
☐ 56-60 ปี	☐ 60 ปี ขึ้นไป	

1.3) การศึกษา

- กำลังศึกษา ระดับ.....
- จบการศึกษา ระดับ.....

1.4) อาชีพ / บทบาทหน้าที่

☐ นักเรียน นักศึกษา	☐ ครู อาจารย์ นักวิชาการ
☐ พระภิกษุ สามเณร นักบวช	☐ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
☐ เกษตรกร	☐ ค้าขาย
☐ รับจ้าง	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

1.5) ความเกี่ยวข้องกับชุมชน

- คนในชุมชน คนนอกชุมชน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

- 5 หมายถึง มีความพึงพอใจ/มีความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความพึงพอใจ/มีความเหมาะสม ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความพึงพอใจ/มีความเหมาะสม ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความพึงพอใจ/มีความเหมาะสม ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความพึงพอใจ/มีความเหมาะสม ในระดับน้อยที่สุด

ประเด็นในการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. รูปแบบของโครงการ/กิจกรรมที่จัดสอดคล้องกับความต้องการของท่านมากน้อยเพียงใด					
2. เนื้อหา/ความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด					
3. สื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม มากน้อยเพียงใด					
4. ท่านได้รับความรู้/ประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมมากน้อยเพียงใด					
5. โครงการ/กิจกรรมที่จัดช่วยส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของท่านมากน้อยเพียงใด					
6. กระบวนการจัดกิจกรรมช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนมากน้อยเพียงใด					
7. ท่านมีความพึงพอใจต่อโครงการ/กิจกรรมในภาพรวมมากน้อยเพียงใด					

ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ 😊

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ในระดับชุมชน
เพื่อประเมิน ปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน
โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมิน ปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ประเด็นการสนทนา

1. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไร เกี่ยวกับโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่จัดขึ้นในครั้งนี้
2. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไร เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ในครั้งนี้
3. โครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่จัดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่คนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
4. โครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่จัดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่พิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
5. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไร เกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

ภาคผนวก ข
ประมวลภาพกิจกรรม

ประมวลภาพกิจกรรม

ประชุมนักวิจัยชุมชนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินการวิจัย

วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2555 ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม

เยี่ยมชมสำรวจพื้นที่ศึกษา

วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม

สนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังข้อเสนอแนะจากชุมชน

วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑน์ ม.จ.สิทธิพร กฤตการ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2556 ณ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” จังหวัดราชบุรี

วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2556 ณ โรงเรียนวัดเขายี่สาร (ประมุขเวชกิจ) จังหวัดสมุทรสงคราม

วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2556 ณ วัดทุ่งผักกูด จังหวัดนครปฐม

นำเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

วันที่ 10-11 เมษายน พ.ศ. 2556 ณ บ้านราชดำเนินหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 และ วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2556

ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี

วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2556 ณ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม

นำเสนอผลการวิจัย

วันที่ 27-28 กันยายน พ.ศ. 256 ณ โรงแรม รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัดกาญจนบุรี

ประวัติผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คิริ boon จงวุฒิเวศย์

สถานที่ทำงาน ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000
โทรศัพท์/โทรสาร 034-255777
e-mail : kiriboon.j@gmail.com

อาจารย์พรรณภัทรร ปลั่งศรีเจริญสุข

สถานที่ทำงาน ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000
โทรศัพท์/โทรสาร 034-255777
e-mail : plungpanpat@gmail.com

ชุดโครงการวิจัย รูปแบบการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้
ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์สมประสงค์ นวมบุญลือ และ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์

คณะผู้วิจัยชุดโครงการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์
และนางสาววรรณภา แสงวัฒนะกุล

ผู้ประสานงานโครงการ นางสาวกิตติมา พระคัมภีร์รักษา

เอกสารวิจัย ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ผู้วิจัย
1	รูปแบบการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	ผศ.ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ ผศ.ดร.มาเรียม นิลพันธุ์ น.ส.วรรณภา แสงวัฒนะกุล
2	การพัฒนาแบบกิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	รศ.ดร.คณิต เขียววิชัย น.ส.วรรณภา แสงวัฒนะกุล
3	การพัฒนากิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์สงครามอักษะและเฉลยศึก จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นางนุติ รุ่งสว่าง
4	การพัฒนากิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์วิถีชาวนา วัดชะอ่าศิริ จังหวัดเพชรบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นางเอี่ยมพร โตภาณุรักษ์กุล
5	การพัฒนากิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	น.ส.สุธิกานต์ แยมนิล นางพนัดดา จันทร์เฝ้า
6	การพัฒนากิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนลาวเวียงบ้านดอนคา จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นางอุบลรัตน์ กรุดมณี นางจันทร์เพ็ญ สุวรรณคร น.ส.ขวัญภา อุณหากันต์
7	การพัฒนาแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	ผศ.ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ อ.พรรณภักดิ์ ปลั่งศรีเจริญสุข
8	การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	ม.ล.สันติสุข กฤดากร
9	การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี จังหวัดราชบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	น.ส.อัญชลี ภูพานิช
10	การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นายเดชา บุญชู นางไพรัช แก้วกาม
11	การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดนครปฐม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นายสุรัตน์ เพชรนิล นายศักดิ์ดา ทวีศรี

เอกสารวิจัย ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ผู้วิจัย
12	การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	ผศ.ดร.มาเรียม นิลพันธุ์ อ.ดร.ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย
13	การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์โรงเรียนวัดบางหลวง จังหวัดนครปฐม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นายธเนศ ปานอุทัย น.ส.อุษา มะทะหมัด
14	การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	อ.ดร.ชนสิทธิ์ ลิทธิ์สูงเนิน
15	การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ : ปลูกเหลี่ยมเป็นฐานการเรียนรู้สู่ชั้นเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นางศรียรรณ ฉัตรสุริยวงศ์
16	การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านบึงเหนือ จังหวัดราชบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นางหทัยรัตน์ ชาวอ่อน
17	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	ผศ.ดร.อนิรุทธิ์ สติมัน ผศ.ดร.เอกนถน บางท่าไม้
18	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้หอศิลป์เอมเจริญ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นางสาลิณี อุดมผล
19	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบสถ์ปรกโพธิ์ วัดบางกุ้ง จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	นางอารีลักษณ์ ปู้กัน้อย น.ส.อรอุรา สุขแปดริ้ว
20	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไถ่ จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	อ.สิทธิชัย ลายเสมา น.ส.อังค์สร กฤตนันท์
21	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	ผศ.ดร.เอกนถน บางท่าไม้ น.ส.สิริธร บุญประเสริฐ น.ส.นรภัทร เสนีวงศ์ ณ อยุธยา